

ימי שנותי או מטבע שלי אברהם

מאת

הרב אברהם אפרים רוזינג ע"ה

כרך א' מעובדו



תמונת המחבר ע"ה

ב"ה אייר תשל"א

סבא, ע"ה, הרב אברהם אפרים רוזינג, נפטר בשיבה טובה בג' תשרי תש"ל והשאיר בעזבונו הרבה חומר בכתב הכולל זכרונות, הלכה ואגדה.

חוברת זו היא החלק הראשון מזכרונותיו.

נבקש ממקבלי החוברת לשלוח מחירה איש כנדבת ידו למען נוכל, בלי"נ, אם האמצעים הכספיים יספיקו (מחיר כל חוברת נע בסביבת 7 ל"י), להמשיך ולהוציא את שאר החומר.

אלחנן ברשינסקי
רבי עקיבא 29
חיפה

נכד המחבר:

להלן השיר שהברתי לפני כ-15 שנה כשסבא עמד להוציא את ספרו לאור ולא אסתייע מלתא:

בשמחתי לשמוע כי סבי היקר
להכין את ספרו לדפוס גמר
לא אכלא פי כי הציקתני רוח בטני
לשלוח אליו את דברי ברכתי.
בשירת "האזינו" בפסוקים הראשונים
משמיע משה רבנו לישראל במצות האלקים
"שאל אביך ויגדך זקיניך ויאמרו לך"
ויספרו לך גמול האיש אשר בה' יבטח.
ו"מעשי אבות סימן לבנים" זהו הכלל
שהגחילונו בתבונתם חכמינו ז"ל
כי כאשר נשמע מעשי גדולי הדורות
יתעורר רצוננו בעקבותם לעלות
לכן מה נכבדת זו השעה
בה התעורר זקני (שכבר הגיע לשיבה
ולואי יזכה לרב נחת עד מאה ועשרים)
את חפצו האדיר מאז להגשים
לתאר לפני הבנים מעשי האבות
אשר חזה בעיניו גדולות ונצורות
בהיותו ברבנות בכמה וכמה קהלות
ברוסיה ולטויה ושאר ארצות
אשר דבר פה אל פה עם רבים וגדולים
רבנים ואדמורים, צדיקים וחסידים
גם "בעלי בתים" סתם ויהודים "מכל השנה"
אשר פגש בנדודיו בארצות הגולה
כל אלה ומעשיהם יתוארו בחרט אומן
אשר כפי שידוע לכל מכריו מזמן
מאז רב כשרונו למשוך לב שומעיו
הבאים ליהנות מזיו דרשותיו
כן מובטח לכל אלה שזה הספר יפתחו
כי ממקרא דבריו רב נחת ירשו.
לכן עם הוצאת ספרו זה בחגיעו לגבורות
כולנו נרים כוס לחייו ונברכנו בזאת
שיזכו קרוביו ומכריו וכל קוראי ספרו
ללכת בדרכי רבותיהם המתוארים בו
ויזכה גם סבי היקר לרוות מכולם
רב עונג ונחת מעתה ועד עולם.

מכאן ואילך כתבי סבא ע"ה בשינויים קטנים (בעיקר סימני פיסוק ותיקוני פליטות קולמוס אך בלי שינוי בסגנונו המיוחד).

ה ק ד ה

ציון לנפש יקרה

זוגתי הרבנית הצדקנית הצנועה והחסודה מרת גיטא ריינא בת ר' אלחנן ראובן הכהן ז"ל מעיר חכמים וסופרים סאלאנט מדינת ליטא; המנוחה היתה זוגתי חמישים ושנים שנה. נקטפה ממני באמצע עבודתי בספר הנוכחי. הלכה לעולמה ששה ימים בחודש אדר ראשון תשי"ז נשמתה תהיה צרורה בצרור החיים בגנזי מרומים בגן עדן תהיה מנוחתה ולזכר עולם תהיה נשמתה.

פ ת י ח ה

ב"ה איתא בבא קמא צ"ד ע"ב מטבע של אברהם אבינו זקן וזקנה מצד אחד ובהור ובחורה מצד אחר ועל זאת דרשו דורשי רשומות: תורתנו הקדושה מרימה על נס את גדולתו של אאע"ה אשר כל חייו היו קודש לגייר גרים ולהכניס נפשות תחת כנפי השכינה ובכל זאת נאמר "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט" להודיענו כי תכלית האדם ויעודו הריהו חנוך הבנים שלא יהא שום הבדל בין אבות לבנים "וילכו שניהם יחדיו" לעשות רצון אבינו שבשמים.

וכשם שאברהם אבינו אשר היה הראשון שהעמיד את כל העולם כולו על ידיעת ד' שיש מנהיג לבירה בכל זאת התורה מתפארת בו שהריהו יודע לצוות את בניו כן עלינו לשנן לעצמנו העיקר להשתדל כי זרעינו ידעו את צור מחצבתו ולהתנהג כמו האבות וזאת הפירוש של מסכת בבא קמא דף צ"ז ע"ב מטבע של אברהם אבינו זקן וזקנה מצד אחד ובהור ובחורה מצד אחר כי כל רעיונותיו של אברהם אבינו היתה כמו שהוא ושרה נזהגים כן ינהגו יצחק ורבקה. על כן חברתי את כל החוברת כדי שזרעי ידעו איך לנהוג. על כן מוצא אנכי לקרות את החבור הזאת "מטבע של אברהם" כאשר שמי אברהם ושם זקני הגאון הגדול אבי של אמי מורתי הגאב"ד בק"ק פיקעלין מחוז טעלז היה שמו אברהם והיה נקרא אצל הכל ר' אברהם חריף וראש משפחתנו שהיה בדורו של הגר"א מוילנא שהיה מיחידי סגולה בדורו שהוא היה הסבא של זקני היה נקרא ג"כ ר' אברהם זצ"ל זי"ע שהוא היה חבר מובהק של הגאון החסיד ר' שמואל חסיד זצ"ל מראססין שהוא היה מתלמידי הגר"א. ר' שמואל חסיד היה תורתו אומנתו והסבא היה טרוד ג"כ בהויות דעלמא ולא היה האפשרי בידו נאך האלטיין איהם. היה לו פעמים אחדים גילוי אליהו ער זאל קענען עם נאך העלטיין. על כן קורא אנכי את הספר "מטבע של אברהם" כדי שיוצאי חלצינו ידעו איך לנהוג וכאשר חז"ל אמרו: "התורה מחזרת על אכסניה שלה תקותי חזקה כי דברי יעשה רושם על לבם ולהיות לכבוד ולתפארת בישראל ובזכות התורה ולומדיה יזכו לשמוע את קול השופר ממשיח צדקנו במהרה בימינו.

ממני המצפה לרחמי שמים הרב אברהם אפרים ברי"ד רוזינג רב ואב"ד דק"ק שימבערג מדינת לטווא.

ה ק ד מ ה

יתברך היוצר ובורא הטבע אשר הטביע בלב כל איש ישראל להשתוקק להשפיע משובו לאחרים. רוח היא באנוש נשמת שדי תבינהו ואומרת לו הוצא הגות רוחך לזולתך כי לך נוצרת. כאשר יבאר גאון הדרשנים בעל "בינה לעתים" ז"ל דברי נעים זמירות ישראל שאמר ברוחו קדשו "שתולים בבית ד' בחצרות אלו קינו יפריחו" וביאר הוא ז"ל בטוב טעם ודעת ענין הבית וההצר הנזכר בפסוק הנ"ל כי הנשמות שתולים בבית ד' הנה כי שם מקור מחצבתם. בעולם המכונה בשם חצר ופרוזדור הוא רק להשפיע משובם לזולתם וזה "בחצרות אלקינו" מה שבאנו לעולם הזה הוא למען יפריחו לאחרים כי מלת יפריחו הוא פועל יוצא וביאורו כי ידע האדם חובתו בעולמו כי עלינו ללמוד וללמד, כי זה כל האדם וזאת מטרתו וימלא משלחתו באמונה, וזה מה שאמרו תזל: "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך" לבלתי גלות הגות רוחך לזולתך רק תדע כי נוצרת כי אם להשפיע טובך לאחרים.

אבל לדאבון לבבי לא כל אדם זוכה לכך.

ת"ל קרוב לארבעים שנה זכיתי להיות רב ואב"ד בקהלות שונות ויש לי הרבה חידושי תורה הן בהלכה והן באגדה וביחוד בשו"ת שבאתי עם גאוני קשישאי מדור הישן הן בחליפות מכתבים והן פא"פ אבל לדאבון לבבי הרבה ארפתקאות עברו עלי ממלחמה הראשונה תרע"ד עד פה כי באתי פה בידים ריקות והוצאתי הדפוס גדול עד מאד ונדרשתי משארית הפליטה מעולי ליטא וביחוד מגדולי עמנו שזכו להנצל מידי הרוצחים היטליריסטין ימ"ש ולבוא בארצנו הקדושה כאשר ת"ל אנכי עומד על סף הגבורות וזכיתי להכיר גדולי ליטא גאוני קשישאי מדור הישן להדפיס "ימי שנותי" נעתרתי לבקשתם כמו שמצינו בחז"ל אצל ר' יוסי: "מימי לא עברתי על דברי חברי" ואגב אורחיה כותב אנכי את ספר היוחסין של משפחתי לא ה"ו לשום גאון. מצינו בחז"ל, אחר שקבלו ישראל את התורה נחנקאו בהם אומות העולם באמרן: "מה ראוי אלו להתקרב יותר מאתנו?" סתם הקב"ה את פיהן ואמר להם: "הביאו לי ספר יוחסין כדרך שהביאו בני ישראל". מזה מובן כמה חשוב יחס משפחה מאחר שאך ורק יען היו לנו אבות כה קדושים, לכן זכינו לקבלת התורה, ובשיטה זו החזיקו בעלי התלמוד בהרבה מקומות: "אין הקב"ה משרה שכינתו רק על משפחות המיוחסות שבישראל". וכמו כן בהשל"ה הקדוש שטוב ונכון הוא עבור כל אדם שירשום אצלו סדרי יחוסו כי חוב על כל אדם לאמר: "מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי". האמת ניתן להאמר כי בזכרוננו גזע מחצבתי רעדה ופלצות אחזוני בעמדי את עצמי כנגד אבותי הקדושים ובעבור זאת אקוה למרום כי יוצאי חלצי כי הם יודעים את מחצבתם כמו מקרא מלא הוא אומר (ישעיהו נ"א) "הביטו אל צור מחצבתכם ואל מקבת בור נקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם" והמשורר אמר (בשיר השירים) "צאי לך בעקבי הצאן" התבונני בדרכי אבות הראשונים שקבלו תורתו ושמרו משמרתו (רש"י שם) ויעשה רשם על לוח לבם לעשות חשבון הנפש מה חובתם בעולם וישתדלו בכל האפשר להיות לכבוד ולתפארת בישראל וזכות אבותינו הקדושים יעמוד להם ולזרעם וכמו שזכינו להנצל מידי הרוצחים היטליריסטין העמלקים ימחו שמם וזכרם ולהיות משארית הפליטה ולבוא בארצנו הקדושה ולראות היסוד התחלת בנין לשיבת ירושלים ובנותיה כן לא יסיר שרביט חסדו מאתנו להלאה כי תחזינה עיננו ירושלים על תילה בנויה ובית המקדש מהגוסס בהדרו, המזבח על ימכנו, כהנים בעבודתם ולויים על דוכנם וישראל על מעמדם וכבוד ד' לעיני כל ישראל.

במהרה בימינו אמן ואמן.

פ ר ק א

ויען אברהם ויאמר כאשר אנכי יליד מדינת ליטא וזכיתי בעזה"ל להיות משארת הפליטה ולבוא בארצנו הקדושה ולישב באהלי שם ונדרשתי מעולי ליטא לכתוב זכרונות "מימי שנותי" וביחוד מגדולי עמנו שהם זכו לשאוב מים מבאר התורה משיבת ליטא, מצאתי חובה לנפשי למלאות בקשתם כמו שמצינו במסכת שבת קי"ח "א"ר יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי יודע אני בעצמי שאיני כהן אם אומרים לי עלה לדוכן אני עולה".

אני נולדתי בעיר קטנה וויינוטא במדינת ליטא פלך קובנה מחוז ראסיין, ה"י ניסן תרל"ח אצל הורי היקרים אנשי שם אשר היו מפורסמים בכל המעלות נשגבות בתורה וביראה ובמדע ובמידות נעלות. שם אבי מורי הרב המופלג ר' יעקב דוד בן ר' שרגא זצ"ל זי"ע רוזינג.

אצל הסבא שלי היתה תורה וגדולה במקום אחד. הוא היה ממשפחת המיוחסת בישראל מדור דור וכמו כן זוגתו היקרה הסבתא שלי הצדקנית מרה שרה רבקה ז"ל נ"ע היתה מוכתרת בכל המעלות המצוינות בדור ההוא ממשפחת הגאונים מדור דור. אביה היה גאון אדיר מיוחד סגולה לפני יותר ממאה שנה. שמו היה ר' מנחם זאב זצ"ל זי"ע. היה רב ואב"ד בקהלות שונות בחו"ל ומקום מנוחתו בעה"ק בירושלים ת"ו על הר הזיתים.

העיר וויינוטא עומדת אצל הגבול של מדינת אשכנז. פעם אחת נסע הקיסר ניקאלי הראשון של מדינת רוסיא בקיניגסברג מדינת פרייסין. נסע דרך וויינוטע ולן בבית הסבא שלי והסבתא שלי נתכבדה כי הקיסר עם כל הפמליא שלו אכלו אצלם סעודת הצהרים וכמו-כן סעודת ערב. בבואם בקיניגסברג אמרו כי מכל הנסיעה שלהם היו שבע רצון מהאכסניא של העיר הקטנה וויינוטע. מלבד שהסעודה היתה מכל מיני מעדנים האנשים מצוינים ומוכתרים בכל המעלות נשגבות וביחוד מהסבתא כי היא היתה מלומדת בהרבה שפות וביחוד בלשון המדינה. באותו זמן היתה זאת יקר המציאות.

מקום מולדתי וויינוטע היתה קטנה בכמות אבל גדולה באיכות. הרבנים שלה שזכו לישוב על כסא דין הראשון היה הגאון הגדול ר' שמואל שמעלקא זצ"ל זי"ע. הוא היה מפורסם לגאון וצדיק באותו הדור. ואח"כ היה שם הגאון הגדול עטרת תפארת ישרון כקש"ת ר' בנימין זצ"ל זי"ע ווארנער. הוא היה מפורסם לחכם ונבון בהויות דעלמא. מכל העירות הסביבות אשר היו זקוקין לדין באו אצלו ולכל מי שהיה מר נפש וצריכין לשאול עצה ותושיה באו אצלו והדברים שלו היו כמו אורים ותומים.

ואח"כ נתקבל שם הגאון הגדול ר' צבי הירש שור זצ"ל זי"ע בנו של הגאון הגדול ר' יוסף שור אשר היה רב ואב"ד בעיר פאקראי ואח"כ בעיק קראטינגא. ואחר הסתלקותו של אביו הגאון נתקבל לרב ואב"ד בעיר קראטינגא ומנוחתו כבוד שם, הוא היה אחי של הגאון הריף עצום ר' שמואל מאיר שור זצ"ל זי"ע מקידאן שהיה מפורסם לגאון וצדיק באותו הדור.

ואח"כ נתקבל שם לרב ואב"ד הרב הגאון הגדול ר' עזרה אלטשולער זצ"ל זי"ע שהיה מפורסם בתורתו וחכמתו ויראתו ואהוב ונחמד לכל והיה מחבר כמה וכמה ספרים על ש"ס וכמו כן על "אורח-חיים" וג"כ בעניני מחקר. מקודם היה רב ואב"ד בעיר קאלטענאן וזכה להנצל מידי הרוצחים היטליריסטין ימה שמם וזכרם ובא לארצנו הקדושה ומנוחתו כבוד פה. וכבוד גדול עשו לו במותו. קרוב לארבעים הספדים עשו לו במותו מכל המפלגות כי הוא היה אהוב ונחמד לכל. האמת ניתן להאמר כי אי אפשר לתאר בששר את ההצטיינות שלו. הנמשל חן היה על פניו ודבריו היו נעימים, דבש וחלב תחת לשונו. וי להאי שופרא דבלי בארעא.

ואה"כ נתקבל שם לרב ואב"ד הרב הגאון הצדיק ר' יוסף שור בן הגאון ר' צבי הירש זצ"ל זי"ע שהיה מקודם רב ואב"ד בווינוטא ולדאבון לבבינו הוא ורעייתו הרבנית הצדקנית וכל ב"ב עם כל העיר ווינוטא אנשים ונשים וטף נהרגו בכל מיני מיתות אכזריות על ידי הרוצחים היטליריסטין העמלקים ימח שמם וזכרם, ביום אחד. המרום ידרוש את דמם וינקום את נקמתם אוי לאזנים שכך שומעות. תנצב"ה.

פ ר ק ב

בעיר מולדתי ווינוטא לא היה שום איש שלא יהא לו ידיעה רחבה בתורה. היה שם חברה גמרא וחברה משניות ועין-יעקב וחברה מקרא שהיו לומדים שם שתי פעמים ביום. פעם אחת אחר תפלת שחרית ועוד פעם בין מנחה למעריב וביחוד שולחן-ערוך אורח-חיים בעיון גדול עם כל המפרשים. אנכי זכיתי להיות שם פעם אחת על סיוס הגדול של חברה גמרא על הש"ס. מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה בימיו. כל השבוע היתה ששון ושמחה. כולם היו לבושים בגדי שבת ויו"ט. מלבד אנשי העיר כל אנשי הישובים מכל הסביבה לקחו חלק בשמחתם וכמו כן הרבנים ומופלגי התורה מכל העיירות הסביבות וכל השבוע נעשה סעודות גדולות כסעודת שלמה בשעתו וכל העיר היתה צהלה ושמחה.

היו שם שני שו"בים. אחד היה הרב המופלג בתורה וביראה עניו וצנוע מאד, שם לעשות צדק באהבה יתירה כקש"ת ר' משה לייב זצ"ל זי"ע הירשאוויץ. הוא היה בקי בכל חדרי התורה, כמעט כל הש"ס ואלפס היה לומד בעל-פה והיה שקדן גדול בתורה ומנגן נפלא. ביחוד תפלותיו של ימים הנוראים היו בהתפעלות על צד היותר נעלה. אנכי זכיתי לשמוע את תפלותיו הנעימים פשוט עונג רוחני טעמתי טעם גן עדן. בניו ובנותיו וחתיניו היו מצוינים ומפורסמים בכל המעלות נשגבות, גדולי תורה ויראה ואנשי מדע וביחוד אנשי מעשה. אחד מחתיניו היה המלומד העילוי הפראפעסר המהולל והמפורסם לשם ולתהלה ר' בניציון האלפערין ז"ל יליד מזאטלא סמוכה לוויילנא. פה בארצנו הקדושה יש רחוב על שמו בעיר תל אביב, הוא עשה הרבה בעד ארצנו הקדושה ולדאבון לבבינו עלתה נשמתו השמימה במבחר שנותיו. תנצב"ה. וזוגתו תח"מ מקום מגורה בלאנדון, היא עושה הרבה לטובת ארצנו הקדושה בלב ונפש וכמו כן מלבד ארצנו הקדושה בעד כל אחד ואחד מי ע"ש לו מר נפש בא אצלה וכל מה שיש בידה לעשות היא השתדלה בכל האפשרי לעשות. המרום יאריך ימים ושנותיה ויהא לה רב ענג ונחת. מצאצאיה.

וכמו כן היה אחד מחתיניו הרב המופלג בתורה וביראה ובמדע איש צורה וחכם ונבון כקש"ת ר' אליהו זאב זאקס זצ"ל זי"ע יליד מיאנישיק מחוז שאביל מדינת ליטא ואה"כ העתיק את אהלו בלאנדאן ושמו היה נודע לתהלה בעיר לאנדאן. הוא אבי של איש מצוין ונעלה דר' שמואל זאקס נ"י. איין דברים בפי עטי הדלה והרזה לתאר את מדותיו היקרים והנעלות אהוב ונחמד לכל ירבה כמותו בישראל. ואחת מבנותיו האם של איש מצוין ונעלה הדגול מרובה המפואר ומפורסם בכל תפוצות תבל לשם ולתהלה אבא אבן נ"י שגריר ישראל בוואשינגטון וכעת שר החינוך והתרבות. ואיין דברים בפי עטי הדלה והרזה, לתאר בששר אח ההצטיינות שלו. הוא מכיר כמה לשונות ועושה הרבה לטובת ארצנו הקדושה הן ברוחניות והן בגשמיות ירבו כמותו בישראל.

והשו"ב השני היה שם הרב המופלג ר' שמואל מאיר זצ"ל זי"ע סאנדעלאוויץ. הוא היה מופלג גדול בתורה ודרשן מצוין פה מפיק מרגליות שהיה בכוחו להשיב לבן של צעירי עמנו לאבינו שבשמים. אבי של הרב הגאון ר' בניציון סאנדעלאוויץ זצ"ל אב"ד בק"ק טאוויאן סמוכה לאוסיאן, מדינת ליטא. והשני הרב המופלג ר' חיים יהודה ז"ל סאנדעלאוויץ. הוא היה רב ושו"ב בעיר קווינס סמוכה לבאסטון בארצות הברית קרוב ליוכל שנים. הוא היה איש מצוין ונעלה. ביתו היתה בית ועד להכמים ועסקן גדול. עשה הרבה להחזקת התורה ולומדיה וביחוד בעד ארצנו הקדושה היה מסור בכל לבו ונפשו וכל מחשבותיו היתה

להעתיק את אהליו פה בארצינו הקדושה ולדאבון לבבינו במבחר שנותיו עלתה נשמתו הקדושה השמימה בפתע פתאם באמצע התפלה בבית הכנסת בש"ק חזון יום שישי בחדש מנ"א שנת תשי"ג. וי להאי שופרא דבלי בארעא. כל העם געו בבכי על השריפה ששרף ד'. תנצב"ה.

עיר ווינוטא היתה מסחרה ביערות ובפשתן ובתבואות שונות עם מדינת פרייסין כי היא עומדת על הגבול של מדינת פרייסין. מלבד הסבא שלי היה שם נכבד גדול מיחידי סגולה מדור הישן ר' צבי הירש לייב זצ"ל זי"ע יאקובסאהן. הוא היה סוחר גדול של יערות ומופלג גדול בתורה וביראה. הוא היה חבר מובהק של הסבא שלי נפשו קשורה בנפשו. מלבד שהוא היה איש אמיד ועשיר וסוחר גדול לא פסיק פומיה מגירסא. הוא למד יחד עם הסבא שלי. הוא היה אבי של הרב הגדול בתורה וביראה ובמדע צי"ע ר' יצחק מאיר זצ"ל זי"ע. הוא היה מיחידי סגולה מדור הישן חותן של הרב הגאון ר' נתן נאטע זצ"ל זי"ע ליטוין הגאב"ד דק"ק קורשאן וחותן של הרב הגדול בתורה וביראה ובמדע ר' ישראל אליעזר האדאס זצ"ל זי"ע אחי של הגאון הצדיק ר' כתריאל איסר האדאס זצ"ל זי"ע ממאיסאד סמוכה לסאלאנט ואבי של האברך המצוין הבלשן הנודע לתהלה בשם יעקב האדאס אשר זכה להיות מיושבי ירושלים עיה"ק בשם טוב אהוב ונחמד לכל במדותיו היקרים הוא חכם וסופר.

פ ר ק ג

לאבי מורי ז"ל היה עוד שני אחים אנשי שם. שם האחד הרב הגדול בתורה וביראה ובמדע איש צורה וחכם ונבון כקש"ת ר' נחום זאב זצ"ל זי"ע רוזינגמקום מגורו היה בעיר טאורייג מחוז ראסטיין פלך קובנה מדינת ליטא סמוכה לגבול פרייסין. כבוד דודי ז"ל זכה לשתי שולחנות תורה וגדולה במקום אחד. היה גדול בתורה וביראה בקי נפלא בש"ס ובפוסקים ומחדש גדול הן בהלכה והן באגדה ומדקדק במצוות ועסק בהוינות דעלמא. היתה לו חנות גדולה מכל מיני סחורות. בעת שהיה צעיר לימים היה בידו לקבל משרת הרבנות בקהלות שונות אבל איך רצונו היה לעשות קרדום לחפור בה. הוא היה יחיד במינו וביחוד יחיד בעיר מגורו.

העיר טאורייג היתה עיר ואם בישראל ואזרחיה היו כולם אנשי שם ומפורסמים לשם ולתהלה. אנכי זכיתי להכיר את הגביר הנכבד והנעלה ר' מנחם מענדיל זצ"ל מאיראויץ אבי של דר' מאירוביץ של קובנה המפואר ומפורסם לשם ולתהלה. היה מיחידי סגולה מאותו הדור. אע"פ שהוא היה גביר עצום וטרוד בעסקיו ואיש צורה וקורב. למלכות אעפ"כ היה נדבך דרכו בקודש בכל יום ויום אחר סעודת הצהריים משעה 4 עד 6 ללמוד בקביעות עם הרה"ג ר' בנציון זצ"ל שהיה צי"ס. מלבד גדלו בתורה היה לו יד בחכמת התכונה ובמטימתיקה ובחכמת החיצונית וכל ההצטרפות שלו נתן לו בעין יפה כדי לקיים "עשה לך רב וקנה לך חבר".

וכמו כן נכבד גדול מגזע זיהם מדור דור ר' שאול רבינאוויץ ור' יהושע גלאט, ר' יצחק גרשון האלצבערג, ר' שמעון אהרן רבינאוויץ, משפחת עפעל ועוד ועוד. מלבד שהיו לומדים את השיעור גפ"ת ואלפס אחר תפלת שחרית או בין מנחה למעריב היה דרכם בקודש לקבוע זמן ללמוד תורה הביתה בחברותה וכמו כן אפילו בעת שראו ברכה והצלחה במעשה ידיהם והעתיקו בעיר אחרת להגדיל את עסקיהם גם כן היתה דרכם בקודש לקבוע זמן ללמוד הביתה בחברותה מלבד שהיו לומדים בבית המדרש אחר זמן התפלה או קודם זמן התפלה.

אנכי זכיתי להכיר היטב את הרב הגביר ר' איסר וואלף זצ"ל זי"ע מקובנה. הוא היה יליד מטאורייג בן הגביר המפואר ומפורסם בצדקתו ויראתו, ר' רפאל ז"ל וואלף ואח"כ העתיק את אהליו בעיר קובנה. הוא היה כמעט נכבד יחיד בעיר קובנה שהיא היתה עיר ואם

בישראל, הוא זכה להיות קרוב למלכות וגביר עצום. הרבה עסקים היה לו. היתה לו בית חרושת של שכר ומכל מיני משקאות והרבה בתים ושדות. אעפ"כ היה דרכו בקודש ללמוד תורה הביתה בכל יום ויום. היה לומד אחר סעודת הצהרים משעה 4 עד 6 עם הרב הגאון ר' מאטעל לאצקעווער זצ"ל זי"ע הרב של הדירוק מגדולי הרבנים של קובנה, שעור בגמרא עם כל המפרשים וכל ההלכות מעניני דיומא. ביתי היתה בית ועד לחסמים. זוגתו היתה מגזע הגר"א מווילנא.

מובן מזאת כי אנשי טאווריק היו מצוינים. אעפ"כ דודי הרב ר' נחום זאב רוזינג היה על כולם. מלבד גדלו בתורה היה ענין וצנוע מאד. שש לעשות צדקה וחסד, באהבה יתירה היה אהוב ונחמד לכל אצל כל המפלגות, היה מסור בכל לבו ונפשו בעד ארצינו הקדושה. הוא היה מהציונים הותיקים מחובבי ציון הראשונים. הוא עשה הרבה לטובת ארצינו הקדושה. מלבד שהוא עשה הרבה בעד החזקת התורה משוב הישן בארץ-ישראל השתדל הרבה אודות קרן היסוד וקרן קיימת לישראל ועוד מוסדות.

שמעתי ממנו כמה חידושי תורה אודות ישוב ארץ-ישראל. ביחוד על הפסוק: "ויחלום והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה" וגו' ות"ל כי שזכיתי להנצל מידי הרוצחים היטליריסטין העמלקים ימ"ש ולבוא בארצינו הקדושה רואה אנכי כי דבריו היתה תורת אמת ונבואה נזרקה מפיו הקדוש. אעפ"כ שהיה בעל עסק במסחרו וטרוד גדול בעסקיו אבל כל רעיונותיו היתה לחדש חידושי תורה. שכלו היתה עמוק והריף מאד ורוב עיוניו בשיטות היותר חמורות בש"ס. פעם אחת ביום השוק הגדול (יריד) בטאווריק ובאו הרבה קונים אנשים ונשים מהעיירות הקטנות ומהישובים הסביבות בחנות שלו לקנות סחורה מכל מיני מאכלות ומכל מיני צמר ומכל מיני צבעים ספק בידיו ורקד מרב שמחה ופגיו בער כאש, האנשים שראו זאת היתה להם חדה סתומה. בא אצלו אחד ממכריו "ר' נחום זאב", שאל: "מה זאת איזה בשורה טובה שמע כבודו כי כבודו מלאה שמחה?" אמר לו: "כעת אין לי פנאי לספר אחר היריד אספר לכם", והדבר כן היה. דרכו בקודש היתה ללמוד השיעור בהברה ש"ס בבית המדרש הישן עם הבעלי בתים ולמד עמהם מסכת בכא בתרא בפרק יש נוחליק, עם פירוש רש"י ותוספות וג"כ עם פירוש המהרש"א. ויש במהרש"א קושיא חמורה והניח שיש לישב בדוחק ובעת השיעור לא היתה לו שום תירוץ וכעת הזכיר תירוץ על הקושיא. משום זאת היתה אצלו השמחה גדולה כי שכח מכל עסקיו והיתה אצלו כמוצא שלל רב, בטוח אני כי בזכות מידותיו היקרים וביחוד שעשה הרבה לטובת ארצנו הקדושה זכו הרבה מצאצאיו להנצל מידי הרוצחים הארורים העמלקים ימה שמס וזכרם ולבוא בארצנו הקדושה "נוצר האנה יאכל פריה".

אחת מבנותיו הגברת המשכלת הצדקנית מרת דבורה רעיתו של הרה"ג כו"כ מצויק ביראתו הטהורה בעל מחשבות מגזע היחס מדור דור ר' חיים מאיר שליט"א גיטעלסאהן מיחידי סגולה בירושלים עה"ק ת"ו. שהוא היה מהמצוינים בישיבת ליטא טעלו סלאבאדקא מיר אבי של האברך המצויק הרב הגדול בתורה וביראה ובמדע הדגול מרבבה בכשרונותיו הנעלות ובמדותיו המצוינות ר' יצחק דובער שליט"א חכם וסופר מיחידי סגולה מתלמידי ישיבת חברון כנסת ישראל בירושלים עה"ק ת"ו ומתלמידי אינווערזיטעט מירושלים וזכה להיות המפקח על בתי ספר הדתיים של ארצינו הקדושה. וכעת הוא פראפסור באינווערזיטעט בתל-אביב של בר אילן וכמו כן זוגתו תח" היא ג"כ ממשפחה מיוחסת וכמו כן מתלמידי אינווערזיטעט "הנ"ל ומלאה ביראת השם על צד היותר נעלה, ירבה כמותם בישראל. וחזקתו של האברך המצויק הרב הגאון בתורה וביראה ובמדע ר' משה צבי גריה שליט"א המיסד של ישיבת בני-עקיבא והראש ישיבה של הישיבה המפוארה שבכפר הרואה. הוא הבעל של בתם המצוינת והמלומדת מרת רחל תח".

ובתו השניה של דודי הרה"ג ר' נחום זאב ז"ל רוזינג מרת ליבא תח" אשת ר' לייב זיו נ"י מופלג גדול בתורה ומצויק ביראתו הטהורה מדור דור נכד של הרב הצדיק המפואר ומפורסם בדורו מיחידי סגולה מעיר גארנד מדינת ליטא בתורתו וצדקתו ויראתו ר' אלכסנדר זצ"ל. יש להם ספר יוחסין מדור דור עד ר' נכד של רש"י הקדוש שהיה מגזע של ר' יוחנן הסנדלר שהיה דור רביעי של ר' הגה"ק מגזע שפטיה בן אביטל בן דוד המלך עליו

[illegible]

אותה שנה יום ראשון של החג חל להיות בשבת, ואין מברכין על האתרוג בשבת משום דרבה "גזירה שמא יעבירונו" ד"אמות ברשות הרבים". ואימתי מברכין? למחר ביום השני של החג. ומצות לולב ביום השני של החג כבר אינה דאורייתא אלא דרבנן, שהרי בתורה כתוב: "ולקחתם ביום הראשון".

כמו כן נתברכו בשני בנים מצוינים ומפורסמים לשם ולתהלה שם הבכור צבי הירש ב"י ז"ו הוא איש עשיר ואמיד ואהוב ונחמד לכל מכירו וידידיו. השני האביר המהולל והמשכיל ומצויק ביראתו השחורה בקש"ת ר"י יצחק יוב ב"י ז"ו מדקדק במצוות על צד היותר בעלה מיחידי סגולה מדור הצעיר האמת ניתן להאמר כי בשפחת ז"ו "מלאים ז"ו".

מתחילה בבית החינוך ואח"כ מכינה, בישיבה בכולל הרבנים והיית לגדול וגאון בישראל כליל המעלות ובמידות אשרי יולדתו ואשרי מי שראה אותך בשבתך על הגמרא ומפלפל בסברא. בעת שראיתי אותך כמלא הייתי אומר שקרבו עלי דברי הגמרא בסוכה מה שנאמר שם על יונתן בן עוזיאל הגדול מתלמידי של הלל הזקן כשהיה עוסק בתורה היה נשרף עיף הפורה על ראשו. ההתרגשות וההתלהבות גדולה כל כך בשעת למודך עד שהיה נראה כאילו אחוז אתה בלהבת אש ושללהבת יה כמו כן בהטיפך לקח מוסר לפני קהל עם, אשרי יולדתו".

זה שבחו הגדול ומעלתו הכללית כלול היה בהוד ותפארת כולו. לבי עליך צעיר רענן גאון התורה והיראה. בעצם ימי פריחתך נקטפת מאתנו וכבה נר ישראל. ארורים הרשעים העמלקים ימה שמם וזכרם שלא זכינו ליהנות מאורו הגדול. היה בנה של הצדקנית והמלומדת מרת פעסע עלע נ"ע בתו של דודי הרב הצדיק ר' נחום זאב זצ"ל זי"ע. תנצב"ה.

ובנה השני, להבדיל בין חיים לחיים, האברך הרב הגאון ר' נתן נאטע שליט"א ארדמאן. מקום מגורו בעיר לאנדאן. הוא מיחידי סגולה מדור הצעיר מרביץ תורה ברבים, מגיד השיעור של חברה ש"ס בבית המדרש של "מתחזקי הדת" ודרשן נפלא פה מפיץ מרגליות ובכשרונותיו הנעלות זכה להשיב לבן של צעירי עמנו לאביהן שבשמים. הוא מחדש גדול וסופר מהיר וחכם ונבון, איש צורה ונחמד לכל. הוא זכה להיות פה בירושלים. עה"ק ת"ו בשנת תשט"ז על הכנסיה הגדולה של אגודת-ישראל ומצא חן בעיני כל רואיו במדותיו הנעלות ובכשרונותיו המצוינות. הוא איש מלחמה שלוחם מלחמת ד' בעד התורה והמסורה, ירבה כמותו בישראל. וכמו כן זוגתו הרבנית מוכתרת בכל המעלות נשגבות, מגזע היחס מדור דור נין ונכד של הגאונים מגאוני קשישאי. מצד אביה ז"ל של הגאון הגדול רבן של ישראל ר' ראובן הגאב"ד דק"ק דבינסק זצ"ל זי"ע ומצד אמה נ"ע של הגאון הגדול ר' יו"ט ליפמאן הגאב"ד בק"ק מיר בעל המחבר שו"ת מלבושי יו"ט.

והבן השלישי שלהם האברך המצויץ ומוכתר בכל המעלות מר שרגא פייוויש נ"י. הוא לא זכה לבוא בארצינו הקדושה מפני סבות שונות וברוב עמל ותלאה זכה להנצל מן הרוצחים ימ"ש ומקום מגורו במדינת אופיר בעיר יאהאנסבורג. הוא עושה הרבה לטובה משפחתו ולטובת ארצינו הקדושה ותקותינו חזקה עוד יזכה לבוא בארצינו הקדושה.

ובדרך נס זכינו כי בתה הצעירה המצוינת בצדקתה ויראתה מרה שרה-לע תח"ע עם בעלה האברך הנעלה מצויץ בודאטו הטהורה ר' יעקב נ"י כץ זכו להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה. מקום מגורם בתל-אביב ויש להם פרנסה בכבוד. הוא מיחידי סגולה בבית הכנסת של הגר"א. אע"פ שהוא טרוד בהויות דעלמא אעפ"כ הוא קובע עתים לתורה עם חבורה הן בחברה ש"ס ובחברה משניות ועוד ומדקדק במצוות על צד היותר נעלה ועסקן במצוות יתבה"כמותו בישראל.

אבל על זאת לבי דווי הקדוש הגאון הגדול צי"ע ר' שרגא פייוויל זצ"ל זי"ע גברן הגאב"ד בק"ק חוואדאן ומלפנים בעיר אופינא מדינת ליטא. היה חתן של דודי הרב הצדיק ר' נחום זאב רוזינג הבעל של בתו הרבנית הצדקנית מרת צלה נ"ע. היא היתה כאחת האמהות אין גומרין עליה את ההלל, ובעלה, מלבד שהיה גדול בתורה וביראה היה צי"ע זי"ע פה מפיץ מרגליות מחדש נעלה, בימי נעוריו למד בישיבה הגדולה בישיבת טעלז. היה מיחידי סגולה בעל מדות נעלה איש צורה וחכם ונבון ותרן בממונו. היה נודע לתהלה בכל מדינת ליטא. הם נהרגו בכל מיני מיתות אכזריות על ידי הרוצחים הארורים העמלקים ימה שמם וזכרם בעיר טעלז עם כל אנשי טעלז אנשים ונשים וטף כ' תמוז בשנת תש"א. המקום ינקום את נקמתם ותנצב"ה.

לדודי הרב הצדיק ר' נחום זאב רוזינג זצ"ל זי"ע מלבד בנותיו היה שלשה בנים מצוינים. שנים מהם לדאבון לבבינו עלתה נשמותם השמימה במבחר שנותיהם. אחד מהם היה הרב האברך ר' יצחק דובער ז"ל. היה מופלג גדול בתורה. היתה תורתו אומנותו שקדן גדול בלימודו ומדקדק במצוות ובעל מדות נעלה אין כדוגמתו.

והשני יעקב ז"ל הוא היה איש צורה וחכם ונבון ומשכיל על דבר אמת. חכם וסופר ואהוב ונחמד לכל. ומפני סבות שונות העתיק את אהלו בארצות הברית ושמו היה לשם ולתהלה אצל כל המפלגות. אבל לדאבון לבבינו ג"כ במבחר שנותיו עלתה נשמתו השמימה. הנצב"ה.

אך ת"ל שזכינו להבדיל בין חיים לחיים כי בנו הנעלה הגבור המפואר והמפורסם לשם ולתהלה רודף צדקה וחסד נדבן מפואר המסור בכל לבו ונפשו בעד עמו וארצו ותורתו כקש"ת ר" אריה לייב נ"י רוזינג זכה להנצל מידי הרוצחים ומפני סבות שונות העתיק את אהלו בארץ אופיר. אין דברים בפה עטי הדלה והרזה לתאר בששר את ההצטיינות שלו חכם ונבון איש אציל משכיל מפואר. שיחת חולין שלו צריכין ללמוד. כל המדות שמנו חכמים נמצאים בו. הורתו ולידתו בקדושה אין דוגמתו. הוא יחיד במינו. בעל כשרון נעלה. עד בר מצוה למד בעיר מולדתו בעיר טאורניג. והיה לו ידיעה רחבה בלימודי קודש וחשקה נפשו ללמוד ג"כ לימודי חול. אז נסע לאשכנז בעיר פראנקפורט דמיין בישיבה של הרב הגאון ר" שלמה זצ"ל זי"ע ד"ר בראיער הגאב"ד ור"מ דק"ק פראנקפורט דמיין. ועשה חיל בלימודו, ומפני סבות שונות נסע בארץ אופיר ומקום מגורו בעיר הארעשמידט סמוכה להערבין. ושמו נודע לתהלה בכל העיירות הסביבות. כמו כן זוגתו תח" אשת חיל ומצוינת במדותיה הנעלות אשר אין כדוגמתה. היא עושה הרבה לטובת ארצנו הקדושה, היא הנשיאה הפרעודענטיין של וויצו בעיר הארעשמידט. וכמו כן היא עושה הרבה בעד אנשי יחידים מה שיש בידיה לעשות להטיב המצב של כל אחד ואחד, היא מוסרת נפשה בכל לב ונפש. זכות הוריה היקרים והיקרות עומדת לה להיות ממזכי את הרבים כי היא ממשפחת המיוחסת בישראל. המרוס מר משה נ"י עם צאצאיו יחי'. המרוס ישלם גמול פעלו מה שהוא מסור בכל לבו ונפשו בעד החזקת התורה ולומדי נביחוד בעד משפחתו הרמה ובעד ארצנו הקדושה. ת"ל כי שזכינו כי שהוא וזוגתו העדינה היו פה לפני שלש שנים. בכל המקומות שבאו היה מפזר הרבה כסף יותר מכחו לכל מיני מוסדות הצדקה, וכמו כן ליחידים. וכתב ספר תורה שכעת עלתה הון רב ונתן זאת פה בבית המדרש של גיסו ר" לייב נ"י זיו, והיה לו ענג רוחני ומאושר שזכה לקיים את המצוה "וכתבו לכם את השירה הזאת". אשרי לו ואשרי חלקו כי שרבה לכר ולבוא בארצנו הקדושה ולראות את שארית הפליטה ממשפחתו שזכו להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצנו הקדושה. זאת חלקו מכל עמלו אמר בשמחה עצומה ובהתרגשות גדולה ונתן שבח והודיה לבורא עולם. המרוס לא יסיר שרביט חסדו מאתו להלאה, ויארץ ימיו ושנותיו ויזכה לשמוע את קול השופר ממשית צדקנו במהרה בימינו אמן ואמן.

פרק ד'

והאח השני של אבי מורי ז"ל היה שמו ר" משה ז"ל רוזינג, בימי נעוריו היה עלוי בכשרונותיו ורצונו היה לקיים "הוי גולה למקום תורה" וברוב עמל ותלאה זכה לבוא עד עיר באברויסק פלך מינסק במדינת רוסיא. ולמד בישיבה הקדושה של חב"ד אצל האדמו"ר הגאון ר" שמריהו נת שנייערסאהן זצ"ל זי"ע שהיה הגאב"ד ור"מ של העיר באברויסק ומצא חן בעיניו כל רואיו וביחוד אצל אנשי חב"ד. במשך הזמן שעשה חיל בלימודו ובמדות הנעלות ומצוין ביראתו חשורה והגיע לזמן פרקו, קפצו עליו קופצים הרבה כעל כל סחורה טובה. והשתדך עם אחד מחסידי של האדמו"ר ר" הלל פארעצער זצ"ל זי"ע ונתן לו בתו עם נדוניא הון רב ומקום מגורו היתה ג"כ בעיר פאריטס ועשה בית חרשת של בורסקי לעבוד עורות וראה הצלחה במעשה ידיה והיתה תורה וגדולה במקום אחד והיה מיחידי סגולה בעירו ובכל הסביבה. ביתו היתה בית ועד לחכמים. בימי נעוריו זכיתי לראות אותו אצל זקני ז"ל בעיר וויינוטא והיה לי ולכל העיר וויינוטא התפעלות מהעבודה שלו בכל השבוע בימי החול, וביחוד עש"ק זכיתי לשמוע את שיר השירים שלו. היה מאריך בכל פסוק ופסוק בהתדבקות יתרה כמו שמספרים על האדמו"ר הצדיק ר" לוי יצחק מבארדיטשאוו זצ"ל זי"ע פשוט בהתפשטות הגשמיות בכל מיני נגונים שאי אפשר לתאר בששר על הגליון ופניו בער כמו אש. וביחוד בעה בואו מבית הכנסת אחר תפילת ערבית בליל ש"ק הבייתה את אמירתו "שלוש עליכם" פשוט כמו שהוא מדבר עם המלאכים הקדושים פא"פ. וכמו כן היתה העבודה שלו עד מוצאי ש"ק וביתוד

בסעודה מלוה מלכה היתה ניכר כי אליהו הגביא ג"כ יושב אצל הסעודה שלו. מסופק אנכי אם בדורות הקדמונים היה איש מצוין כמותו ביראתו הטהורה והזכה. איש שלא זכה להיות לישוב בד' אמות של הלכה להיות תורתו אומנותו רק בהיותו דעלמא ובעל עסק יהא מדקדק במצוות כאחד מגדולי הדור מדור הישן, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל וביחוד על יוצאי חלציו. אע"פ שהוא בעצמו למד בישיבת של חב"ד וכמובן היתה דעתו נוטה לאנשי חב"ד אבל בנו הנעלה הרה"ג כו"כ ר' אריה לייב רוזינג שלח ללמוד בישיבת ליטא. מקודם למד בישיבת "כנסת ישראל" בסלאבאדקא ואח"כ בישיבת טעלז אצל הגאון רבן של ישראל. ר' אליעזר גארדאן זצ"ל זי"ע הגאב"ד ור"מ הק"ק טעלז. והיה מיחידי סגולה הן בישיבת סלאבאדקא והן בישיבת טעלז והיה בחיר הישיבות בכשרונותיו הנעלות והן ביראתו הטהורה והזכה ובמדותיו המצוינות. היה חריף מצוין ובקי נפלא ושמו היה נודע לתהלה ובעת שהגיע לפרקו להשתדך היו עליו קופצים הרבה והיו מציעים לפניו ענינים הרבה עם נכבדים ונעלים מגדולי עמנו. והעיר זעמבראווע סמוכה להעיר לאמזא היתה עיר ואם בישראל גדולי תורה ויראה. ממשפחה המפוארה משפחת פינקעלשטיין שהיה שם נודע לתהלה שלחו שליח מיוחד בהישיבה של טעלז אצל הר"מ אודות ענין נכבד בעד אחת מבנותיהן והציעו עם זי"ל. והמדוברת מצא חן בעיני כל רואיה כי היתה מוכתרת בכל המעלות כיאה לאיש תלמיד חכם כמותו. ובא מהישיבה בזעמבראווע לראות ולהראות וכאשר שם היה הרב הגאון הגדול המפואר ומפורסם מגדולי עמנו ממשפחת העזענסבורג ותהה על קנקנו וראה כי קנקן חדש מלאה ישן והיה התנאים ברוב פאר והדר והוא דרש פלפול עצום על צד היותר נעלה, וכמו כן ביתר שאת ביום החופה. וכאשר שמו נודע לכל העירות הסביבות כי כהו גדול בתורה ומוכתר בכל המעלות היתה בידו לקבל משרת הרבנות לישוב על כסא דין. וכאשר אביו ז"ל היה תלמיד חכם ומצוין ביראתו הטהורה והיה עוסק בהיותו דעלמא הלך בעקבותיו של אביו ז"ל והיה לו חנות גדולה וראה ברכה במעשה ידיו והיתה תורה וגדולה במקום אחד. אע"פ שהיה סוחר גדול ועסק במסחר אבל ראשו ורובו היתה בלימוד התורה והיראה וביחוד עשה הרבה להחזקת התורה ולומדיה והיה נכבד יחיד בעירו ובכל הסביבה. מבלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל עניני צבור הן ברוחניות והן בגשמיות וכל מי שצריך עצה ותחבולה ותושיה באו אצלו וכל דבריו היה כאורים ותומים. אשרי העין שזכו לראות אותו ואת משפחתו וביחוד הנחתו. אבל אוי לאזנים שכך שומעות כי הוא וזוגתו הרבנית והצדקנית וכל העיר זעמבראווע אנשים ונשים וטף נהרגו ונשרפו ונשחטו בכל מיני מיתות אכזריות ר"ל מהרוצחים ההיטליריסטין ימ"ש המרום ינקום נקמתם ותנצב"ה.

רק זאת כל התנחומין שלנו כי אחת מבנותיה, המצוינת והעדינה מרת פרומה חיה זכתה להנצל מהאריות הרוצחים ימה שמש והיא נמצאת בירושלים עה"ק ת"ו ונישאת לאיש נכבד ונעלה מהסידי בעלז ויש לו משרה הגונה אצל הממשלה בשכנות והוא ממשפחה הנכבדה ושמו ר' יצחק נ"י מאנדעלבליט.

ובנו הצעיר יוסף נ"י ג"כ זכה ברוב עמל ותלאה להנצל מהרוצחים ומקום מגורו בארצות הברית בעיר גויארק יחד עם אחותו המצוינת העדינה מרת אסתר תח" רעיתו של איש נכבד ונעלה ר' דוד נ"י וואלטער המפואר ומפורסם לשם ולתהלה. עושים הרבה בעד ארצות הקדושה וביחוד בעד משפחתם. המרום יאריך ימיהם ושנותיהם ויהא להם רב ענג ונחת מצאצאיהם וזכות אבותיהם יעמוד להם כי יזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

אבל זאת לבי דוי אחת מבנותיו של ש"ב הרה"ג ר' אריה לייב רוזינג ז"ל. שמה היתה רבקה נ"ע, היא נישאת לאיש נכבד ונעלה ר' משה נ"י שיינקאפיליד מלאמזא וזכו להנצל מהרוצחים ולבוא בארצות הברית ובמבחר שנותיה עלתה נשמתה השמימה על ידי תאונת דרכים ר"ל. תנצב"ה.

אבי מורי ז"ל היה בנו הצעיר של זקני ז"ל. אודות אבי מורי לא אוכל לכתוב הרבה. חז"ל אמרו: "כלום אב מעיד על בנו"? כמו כן להיפך. אבל חז"ל אמרו: "המפורסמות אין צריכין ראיה". העיד הגאון הגדול צי"ע ר' יעקב מאיר זצ"ל זי"ע ראגאלער על אבי מורי ז"ל כי הוא חביב לו כעפעפי עינו, כי הוא מוכתר בכל המעלות, כל המדות שמנו חכמים נמצאים בו. ועל דברי הגאון ר' יעקב מאיר ראגאלער זצ"ל אפשר לסמוך כי הוא היה בדור של הגר"א ז"ל מוילנא ג"כ היה מיחידי סגולה באותו הדור. ואין שום גוזמא בדבריו. אבי מורי ז"ל היה מופלג גדול בתורה וביראה ומדקדק במצוות ושקדן גדול בלימודו. כמעט בכל יום ויום היה דרכו בקודש לקום תיכף אחר חצות לילה וללמוד בהתמדה גדולה בעיון רב עד זמן חפלת שחרית. ואחר התפלה היתה דרכו בקודש ללמוד משניות בחכמה ושיעור בשו"ע אורח-חיים ואה"כ היה מסור בעסקיו. הוא היה סוחר גדול בכל מיני סחורות וביחוד ביערות ובתבואות שונות ובפשתן והיה אהוב ונחמד לכל אפילו אצל האומות העולם ועוד יותר אצל הפריצים שהיו עמו במשא ומתן. אם היה להם מה לקנות או לשכור הם באו רק לו ואפילו אם היה להם סכסוכים בינם לביץ עצמם ג"כ סמכו רק עליו כי הם מכירים אותו כי הוא תוכו כברו איש מצוין ונעלה, כי הן שלו צדק ולאן שלו צדק. היה בעל מדות נעלה. מעולם לא כעס. ותרן בממונו היה והיתה דרכו לדון את כל האדם לכף זכות ומעביר על מדותיו. וביחוד היה זהיר בענין הכנסת אורחים כל השבוע וביחוד היה זהיר בענין הכנסת אורחים כל השבוע וביחוד שבת ויו"ט. כל העונג שלו היתה אם זכה כי ישבו על שולחנו אורחים אפילו ארחי פרחי, וביחוד אם זכה כי תלמיד חכם לכבוד על שולחנו היה מאושר כמוצא שלל רב. אי אפשר לי לתאר בששר את התענוג רוחני שלו. הוא לא דאג רק על עצמו אע"פ שחז"ל אמרו: "חייך קודם לחיי חברך" אבל אם נחוץ היה לו להטיב המצב של אחד ממכיריו אז שכה את עצמו.

פעם אחת היתה שריפה גדולה בעיר מגורו בעיר אייראגאלע. כמעט כל העיר עלתה על המוקד ובתוכם גם הבית שלו וכולם נשארו בלי גג. רובו ככולם דאגו רק להטיב מצבם והוא שכה ממצבו ונטל על שכמו להיות קרוב לשנה נע ונד עם אחד מעדידיו, ר' משה יצחק לוריא ז"ל, שהוא ג"כ היה מיחידי סגולה, עד שאספו הון רב בעד כל אחד ואחד מן הנשרפים להטיב מצבם ולבנות את ביתם כמו מקדם. ולא רק הדירה אפילו רהיטים ומעט כסף להתחיל ולעשות מסחר. ובעד בעלי מלאכות את כלי אומנות שנהוץ להם. ובכל מקום שבאו קבלות בסבר פנים יפות וראו הצלחה במעשה ידיהם. דורשי רשומות דורשין: מדוע אצל תרומה כתוב "ויקחו לי תרומה"? מדוע לא כתוב: "וינתנו לי תרומה"? - מפני שהעיקר מי הלוקחים. מפני שאבי ז"ל היה נכבד גדול ושמו היה נודע לתהלה על כן היתה בידו להטיב המצב של הנשרפים ופתגם ההמון: "נאך אשריפה ווערט מען רייך" כן היה. אחר השריפה הוטב המצב של העיר ראגאלע יותר טוב כמו מקדם והיא נעשה עיר מכולת ורובם ככולם היו להם פרנסה בכבוד וראו ברכה והצלחה במעשה ידיהם והספיקו לשלם את החובות שלהם. והעיר ראגאלע על תלה בנויה, והראש הראשון היה אבי מורי ז"ל זי"ע.

ואודות המעלות הללו זכה להשתדך עם אמי מורתי הצדקנית מרת פרומה נ"ע בה הגאון הגדול צי"ע עטרת תפארת ישראל כקש"ת ר' אברהם חריף זצ"ל זי"ע אשר היה נקראה בפי כל ר' אברמלי חריף הגאב"ד דק"ק פיקעלין מחוז טעלז. הציעו לפניו עיירות גדולות כמו עיר פאנעוועז עיר ואס בישראל וכדומה ולא קבל היה חריף עצום היה בידו לטהר שרץ בק"ן טעמים מחדש נפלא מיחידי סגולה בדורו. הניח כתב-יד שאלות ותשובות וביחוד הדרנים על כל מסכתות הש"ס אבל לדאבון לבבינו לא זכינו להוציא לאור מפני סבות שונות.

מלבד שהיה גאון עצום היה מפואר ומפורסם בצדקתו ויראתו, והעבודה שלן בתפלתו היתה בהצטיינות כמונה מעות וכל עצמותיו תאמרנה כו"כ נתקיים בו. ש"ב אבי של בעלי המוסר הגאון והצדיק המפואר ומפורסם בכל תפוצות ישראל ר' שמחה זיסל זי"ע זצ"ל זי"ע מעיר קעלעס מדינת ליטא נסע אצלו ללמוד עצמו איך להתפלל. מי שלא היה במחיצתו לא יוכל לשער את אשר ראה בעיניו.

פעם אחת לא השיג ידו לקנות בדי הדס טובים כי היו יקרים מאד והיה בין כסא לעשור וישב בבית רבו הגאון החסיד ר' משה מיינעש מקראו זצ"ל זי"ע אחד המיוחד מגאונים קשישאי מדור הישן נראה רבו כי הוא בעצבון ושאל אותו: "אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה ומדוע נפל פניך?" ספר לו המאורע כי אין לו הדסים טובים. ויאמר לו מורו: "אם כן למה זה אתה מחשה. מכור ביתך וקנה לך הדסים טובים". היה ההסכם אצלו למכור את ביתו ולקנות הדסים טובים. מובן מאליו מה גודל היתה צדקתו ויראתו.

וכמו כן הרביץ תורה ברבים. אחד מתלמידיו היה הגאון הגדול ר' שלמה נאטעל זצ"ל זי"ע אב"ד דק"ק לוקניק ובק"ק קורשאן בעל המחבר שו"ת והדרנים על כל מסכת ומסכת על ש"ס בשם "בית שלמה". והרב הגאון ר' אריה לייב פרוסקין זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק אלעקסאט פרור קובנה מי שזכה להיות ממיסדי העיר פתח-תקוה. והגאון הגדול צי"ע ר' כתריאל איסר האדאס זצ"ל זי"ע ממאיסאד מדינת ליטא. מקום מנוח"ב פה בארצינו הקדושה בירושלים עה"ק ת"ו על הר הזיתים. כאשר ידוע לכל בהיותו פה היה מפואר ומפורסם לשם ולתהלה הן בתורה והן ביראתו הסהורה ובמידותיו הנעלות וביחוד אצל הגאון הגדול "רבן של ישראל מרן מהרא"י קוק זצ"ל זי"ע. וכמו כן אחיו הרה"ג כו"כ צמ"ס צי"ע ר' ישראל אליעזר האדאס זצ"ל זי"ע יליד מפיקעלין ואח"כ העתיק את אהלו בעיר לאנדאן. אבי של האברך המצוין הבלשן חכם וסופר ר' יעקב נ"י האדאס שכעת זכה להיות מיושבי ירושלים ת"ו. אלה היו מתלמידיו ועוד ועוד תלמידים הרבה שזכו להיות אח"כ מגדולי עמנו.

ולדאבון לבבי אנכי בעצמי לא זכיתי להכיר אותו כי הוא הסתלק כ"ז טבת בשנת תרל"ח זי"ע ואנכי נולדתי ח"י ניסן שנת תרל"ח. אבל ת"ל כי זכיתי להכיר היטב את אחיו הרב הצדיק ר' שלמה סגינהור זצ"ל זי"ע מטאוריג. אע"פ שהיה סגי-נהור ר"ל הוא היה ראש הקהל בטאוריג. על כל עניני מוסדות הצדקה הוא היה הגזבר וכמו כן הגבאי על בית המדרש הישן ועל בית המדרש. "בית דוד" ועל הישיבה שהיה שם ועל הכנסת אורחים וגמילות חסדים ועל בקור חולים ולינת הצדק. בלי הסכמתו לא ירים איש ידו ורגלו בדרכי צבור ואם היה נחוץ לעשות שלום בין איש לאשתו והן סכסוכין בעניני ירושה וכמו כן בעניני מקה וממכר הכל באו לשאול בעצתו ודבריו היו נשמעים כאורים ותומים. וכמו כן מי שהיתה חולה ר"ל בתוך ביתו באו אצלו להתפלל לקחת ברכה מי שנחוץ לעמוד למבחן אודות לעבודת הצבא או לקחת ברכה שיהא הצלחה בעניני משא ומתן, או בנסיעה לעבור במדינת הים או בעניני שידוכים.

ומלבד שהיה חכם ונבון בהיותו דעלמא. היה בקי בכל הדרי התורה ולמד בעל פה הן בחברה גמרא וכמו כן בחברה משניות, ובהלכה למעשה, והיה דרכו בקדש להבחין את בני העניים שלמדו בתלמוד תורה אם הם עושים חיל בלימודם. כי היה שגור בפיו כי רק מבני עניים תצא תורה. וכמו כן להבחין את בני הישיבה, והבחורים שמצאו הן בעיניו נתן להם מתנות. והסיף בעדם להחזקת לבם ללימוד התורה והיראה.

בנים זכרים לא היו לו, רק שתי בנות. שם האחת עטעל נ"ע ושם השניה דינה נ"ע. הבעל של בתו הצדקנית מרת עטעל היה מגזע היחס מדור דור יליד מראסין שמו הרב הגדול בתורה וביראה ובמדע ר' אלחנן אנצ"ל זצ"ל זי"ע היה מרביץ תורה ברבים, והתלמידים שלו עשו בלימודים. אנכי זכיתי להכיר את התלמידים שלו, שזכו אח"כ להיות מגדולי עמנו. שם האחד הרב הגאון הגדול ר' יצחק זבולון זי"ע זצ"ל זי"ע. הוא היה חריף עצום הוא היה רב ואב"ד בק"ק בוואדאן מחוז ראסטיץ מדינת ליטא. ואח"כ בעיר בראנסק פלך גראדנא עיר חכמים וסופרים שהיא מפורסמת עם הישיבה הגדולה שהיה שם אח"כ הגאב"ד ור"מ הגאון הגדול ר' שמשון שקאפ זצ"ל זי"ע. על מקומנו מלבד שהוא היה מפורסם לחריף עצום היה צמ"ס בקי נפלא ובעל הגיון על צד היותר נעלה. בימי נעורותיו היה למד בישיבת סלאבאדקה בישיבת "כנסת-ישראל" הוא היה שם מיהוד סגולה מן המצוינים, אבל לדאבון לבבינו במבחר שנותיו עלתה נשמתו הקדושה השמימה. כל העם געו בבכייה על השריפה ששרף ד".

והשני להבדיל בין חיים לחיים, הרב הגאון הגדול ר' ברוך רבינאוויץ שליט"א. יליד נמטאוריג. בנו של הרב"ג ר' יהושע בנו של הרב הגאון ר' ברוך דוד הגאב"ד בק"ק פאיורא סמוכה לטאוריג. חתן של הרב הצדיק ר' יודל זצ"ל זי"ע בעל המחבר "הרוזי המצוות" על התורה ועוד ספרים הרבה. מקודם למד בישיבת "כנסת ישראל" בסלאבאדקא ואח"כ נסע ללמוד בישיבת וואלאזין, והשתדך עם אחת מבנותיו של משפחת גאונים וואלאזין. ונתקבל לרב ואב"ד בעיר שערשאו פלך וויטובסק-זאח"כ נתקבל לרב ואב"ד בעיר הגדולה וויטובסקי ות"ל כי זכה להנצל מידי הרוצחים היטלריסטיין ימח שמם וזכרם, ולבוא בארצות הברית, וכמובן הוא מיחידי סגולה מגדולי הרבנים. ראיתי הרבה חידושי תורה שהוא כותב ב"הפרדס" שם מלאים חריפות ובקיאות ושכלו זך וישר.

ר' אלחנן ז"ל אנציל היה אחי של הרב הגאון בתורה ובמדע של ר' לייב גארדאן מירושלים עה"ק ת"י. הוא היה מיחידי סגולה בירושלים. מלבד גדולי בתורה שהיה מחבר כמה ספרים ספר "חזון האמונה והשגחה" "בינת המקרא" "בנינים ופעלים" ביאור על סדר התפלות על פי חוקי הלשון ובקורת על נוסח התפלות ומקור מהצבתם. "מסלול הדקדוק" "משפטי לשון עברית" "דרך ישרה" וגם נמצא ממנו הרבה מאמרים במכתבי עתים אשכנזים לחכמת הכעמיקי והרשה המעשה כי חרש חכם היה בחכמת ההרכבה טענישער כעמיקער וגם נמצאים ממנו הרבה מאמרים ב"הכרמל" וב"הל בנון" וב"כנסת-ישראל". הוא היה מהבונים ירושלים והסביבה והיה חקרן גדול מיחידי סגולה באותו הדור. אנכי זכיתי לראות אותו פעמים אחדים בהיותו בוויילנא אצל הגאון רבן של ישראל ר' חיים עוזר זצ"ל זי"ע מד"א דוויילנא בעת שזכיתי בימי נעורי ללמוד בהקבוץ שלו בוויילנא והיה מכבד אותו כמו שהגון בעד יחידי סגולה מאותו הדור.

להרב ר' אלחנן היו לו חתנים גדולי תורה ויראה ואחד מבניו הקדוש ר' דוד זצ"ל זי"ע היה צמ"ס גאון עצום. היה עילוי מילדותו. מקודם למד בישיבת "כנסת ישראל" בסלאבאדקא והיה שם מיחידי סגולה ואח"כ למד בהקבוץ של הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל בוויילנא. היה נודע לתהלה הן בכשרונותיו הנעלות וביראתו הטהורה והזכה ובמידותיו המצוינות. הוא היה חבר מובהק עם הרב הגאון המפורסם לתהלה ר' בנציון נאטעלענוויץ שליט"א יליד מוויילנא חתן הגאון ש"ב ר' מאיר זצ"ל זי"ע ראבינסאהן הגאב"ד בק"ק קראק במדינת ליטא ואח"כ בעיר ראביסקוויץ ומנו"כ פה בירושלים עיה"ק ת"י על הר הזיתים.

הרב ר' בנציון כעת מגדולי הרבנים בארצות הברית ומלפנים היה ג"כ רב ואב"ד בק"ק קראק ואח"כ בעיר סאדאווא מחוז שאביל, מדינת ליטא. וגם בנו הצעיר הנעלה הקדוש ר' וואלי ז"ל היה מצוין ביראתו הטהורה והזכה ואיש צורה וחכם ונבון מוכתר בכל המעלות נשגבות ועסקן בצרכי צבור באמונה וסוחר גדול וראה ברכה בעסקיו. ומקום מגוריו היה בעיר קראז מדינת ליטא. ולדאבון לבנינו ארורים הרשעים העמלקים היטליריסטיין ימ"ש וזכרם שהם הרגו אותו בכל מיני מיתות אכזריות עם כל משפחתו אנשים ונשים וטף יחד עם אנשי העיר קראז ביזא אחד. המקום ידרוש את דמם הנקיים תנצב"ה.

והחגו השני הרב הצדיק ר' צדוק ז"ל הבעל של בתו הצדקנית מרת דינה נ"ע בתו של דודי הרב הצדיק ר' שלמה סגינהור הוא היה ג"כ מופלג גדול בתורה וביראה ובעל מדות נעלה ממשפחת המיוחסת בישראל וזכה להנצל מן הרוצחים עם כל משפחתו בארצות הברית.

והאח השני של זקני הגאון ר' אברהם לי חריף זצ"ל זי"ע היה הרב הגאון הגדול ר' ישראל זצ"ל זי"ע. היה רב ואב"ד בעיר קראז מדינת ליטא בדורו של הגאב"ד דק"ק קובנה רשכב"ה ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע והגאון ר' יוסף זכריהו שטערין זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק שאביל והגאון הגדול ר' אלכסנדר משה לפידות והגאון הגדול ר' גרשון מענדיל זי"ע זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק טאוריג והגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים הגאב"ד בק"ק פאנעוועז שזכה אח"כ להיות הרב הראשי בארצות הקדושה זצ"ל זי"ע והגאון ר' אליעזר גארדאן הגאב"ד ור"מ בק"ק טעלז.

הוא היה עמהם בהתקשרות בכל דבר שבקדושה שהיה נחוץ בדורו והיה מגדולי הרבנים בזמנו. ומלבד גדולתו בתורה היה חכם ונבון ואהוב ונחמד לכל המפלגות ואם היתה נחוץ לשאול עצה ותושיה היו סומכין רק עליו. הוא היה אבי של הגאון הגדול ר' אברהם דובער ז"ל זי"ע שהיה מקודם רב ואב"ד על מקומו בקראז ואח"כ העתיק את אהלו בארצות-הברית ועשה הרבה בעד חיוזק התורה והיראה להטיב את מצב הרוחני כדי שלא תשתכח, ח"ו, תורה מישראל. תנצב"ה.

פ ר ק ו

זקני הגאון, אבי של אמי מורתי נ"ע ר' אברמלי חריף זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פיקעלין היה נכד של הגאון הגדול המקובל איש אלוקי מהור"ר ר' אברהם ב"ר שלמה זצ"ל זי"ע. תורת אמת היתה בפיהן ורוח הקודש שרתה עליו בגלוי. מכפר סאיאן בקרבת העיר ראסיין מדינת ליטא. מספרים עליו נפלאות הרבה. הוא היה חבר מובהק של הגאון הגדול המקובל החסיד האמיתי קדוש ד' המפואר ומפורסם בשמו הטוב. ר' שמואל חסיד זצ"ל זי"ע מראסיין. ר' שמואל חסיד היה תורתו אומנתואבל הסבא של זקני הגאון המקובל ר' אברהם ב"ר שלמה ז"ל היה עסוק מעט בהויות דעלמא. היה לו גילוי אליהו פעמים או שלשה פעמים בשבוע כדי שיהיה לו האפשרי ללמוד ביחד אז השיעורים הן בנגלה והן בגסתר. הם היו בדורו של הגר"א מווילנא. וגם היה חבר מובהק של הגאון החריף ר' אריה לייב בר יצחק ז"ל שהיה ראב"ד בעיר ראסיין. הם היו מיחידי סגולה בדור ההוא. וחתנו היה הגאון הגדול ר' יחיאל מיכל זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק ווידוקלא מחוז ראסיין. ונפטר בשנת תק"ע חמשה עשר בשבט בן מ"ב שנה זכותו יגן עלינו ועל צאצאיו.

בספר "שם הגדולים" מאריך הרבה אודות זקני הגאון ר' אברמלי חריף זצ"ל זי"ע ואודות משפחתו הרמה. תנצב"ה.

הסבתא שלי, זוגתו של זקני הגאון ר' אברמלי חריף זצ"ל הגאב"ד דק"ק פיקעלין הרבנית הצדקנית היתה שמה חיה נ"ע. היתה בתו של הרב הגביר שוע ונדיב ר' אפרים זי"ע זצ"ל זי"ע מקראז מחוז ראסיין מדינת ליטא אבי של הרב הגביר ר' יוסף זי"ע זצ"ל זי"ע מראגלי מדינת ליטא. הוא היה שקדן גדול בלימודו. עד חצות היום היה יושב מעוטף בטלית ותפילין בבית המדרש על התורה והעבודה וזוגתו היתה מנהלת את העסקים שלהם. פעם אחת היתה שוק גדול (או יריד) בקראז. בא שם הקנאז המפורסם בדורו מריטעווע שהיה היה ממשפחת ראמאנאו של הקיסר ניקאלאי הראשון של רוסיא שהעיר ריטעווע ופלוניגאן והעיר קראטינגא והעיר המפורסמת סאלאנט היתה רכושו ורצונו היתה לקנות בהנות של אבי של הסבתא שלי הרבנית מרת חיה נ"ע בת הרב הגביר ר' אפרים זי"ע זצ"ל מקראז. שמו של הקנאז היתה אגינסקי ורצונו היתה לקנות כל מיני סחורות בעד הון רב יותר מאלף 1000 רוב"ב. בחנות שלו היתה רהיטים מכל המינים של כלי הבית וכל מיני צמר ומשי מכל מיני טעקסטיל. ובא בחנות ושאל בשלום של אבי הסבתא הרב ר' אפרים זי"ע זצ"ל זי"ע ואיפה הוא באשר יש לו לקנות הרבה ואין רצונו לסמוך רק עליו. ושלחו לו שליח מיוחד כי הוא יבוא הביתה כי הקנאז אגינסקי מריטאוע בא ורצונו לקנות הרבה סחורות ואינו רצונו לסמוך רק עליו ואם הוא לא יבוא לא יקנה. והוא לא זז ממקומו וישב כמו בכל יום ויום מעוטף בטלית ותפילין עד שגמר שיעוריו כמו שדרכו בקודש בכל יום והקנאז חכה עליו ולא היה בלבו שוב טינא מפני שהוא ידע כי הוא איש קודש.

הוא היה מכובד ונכבד אצל כל המפלגות בכל העירות הסביבות וכמו כן להבדיל אצל אומות העולם. הוא היה מיחידי סגולה באותו הדור.

וכמו כן היה בנו הנעלה הרב הגביר ר' יוסף זי"ע זצ"ל זי"ע מוכתר בכל המעלות נשגבות תורה וגדולה במקום אחד. מקום מגורו היתה בעיר אייראגאלי סמוכה לקובנה מדינת ליטא. היה שקדן גדול בלימודו ובקי נפלא בש"ס ובפוסקים ומדקדק במצוות ואיש צורה

וחכם ונבון מיחידי סגולה ממדינת ליטא. אין דברים בפה עטי הדלה והרזה לתאר בששר את דרכו בקודש. אע"פ שהוא היה גביר עצום – היה לו רכוש גדול, הרבה בתים וחנות גדולה של כל מיני סיקסטיל ועוד חנות של כל מיני ברזל וכלי בית ומטבח, אע"פ שהיו לו הרבה משרתים אבל גם הוא צריך להיות בהעסקים שלו כמו שחז"ל אמרו: "מי שרוצה לאבד מעותיו ישכור פועלים ואל יהא עמהם" – והיה טרוד מאד בעסקיו אע"כ היה כל מחשבותיו ורעיונותיו בלמוד התורה והיראה ולחנך את בניו וצאצאיו כי הם יזכו להיות לכבוד ולתפארת בישראל.

וכמו כן היתה זוגתו היקרה והעדינה הצדקנית מרת אידלע נ"ע. היתה נפש אצילה כאחת האמהות. היא היתה בתו של הרב הגביר המפואר ומפורסם לשם ולתהלה ר' זאב זצ"ל זי"ע וואלפאוויץ מעיר אייראגאלי סמוכה לקובנה הנקרא בפי כל: "ר' וועלוועצקי דער נגיד". מלבד שהיה גביר עצום ועסקן במצות היה רחם ומוקיר רבנן וזכה לחתניו רבנן. בתו הבכורה הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע נישאת לארי שבחבורה מרנא ורבנא הגאון הגדול צי"ע ר' יעקב מאיר זצ"ל זי"ע בן הגאון הגדול ר' מרדכי זצ"ל זי"ע קאמינעצקי מגדולי ווילנא גיסו של הגאון הגדול ר' העשעלע הגאב"ד בק"ק יאנאווע סמוכה לקובנה ורב ואב"ד בק"ק סיינו פלך סוואלק הנקרא בפי כל: "ר' העשעלע דיר אייזערנע קאפ". וגיסו של החכם המפורסם של אותו הדור ר' לייב מעתיק זצ"ל זי"ע ממשפחת המפורסמת "בית הלל" מגדולי ווילנא כאשר זאת הובא ב"קריה נאמנה" של עיר ווילנא.

הגאון ר' יעקב מאיר שנקרא בפי כל ר' יעקב מאיר ראגאלער היה מקודם מקום מגורו בראזאלי אצלו היה תורה וגדולה במקום אחד. חותנו נתן לו נדוניא 18 ח"י אלפים רז"כ מלבד בית ונחלה. באותו זמן היתה זאת הון רב. זוגתו הרבנית נ"ע היתה מנהלת את העסקים. היתה להם חנות גדולה מכל מיני סחורות ומכל מיני משקאות ומכל מיני מעדנים והוא ישב מעוטר בסלית ותפילין כל היום ולמד בהשקדה גדולה וכעיון רב. מלבד שהיה חריף עצום היה בקי בכל חדרי התורה בבלי וירושלמי וארבעה חלקי שו"ע עם כל נושאי כליהם, כל הראשונים עד האחרון שבאחרונים ומדקדק במצות על צד היותר נעלה. פעם אחת עבר דרך אייראגאלי מקובנה בראסין שר הפלך דער גובערנאטער ביום השבת ושלח שליח מיוחד להרב ר' יעקב מאיר למכור לו קופסה ציגערעטין ולא נתן לו, בשום אופן כי שבת היום. ובאשר אמר שר המחוז להרב ר' יעקב מאיר ז"ל: "איך אתה תוכל לעשות כן כי הוא שר הפלך. אתה מורד במלכות" אמר לו: "כי היום ש"ק ואין לי הרשאה לעשות זאת ממלכות שדי". אז חזר שר המחוז לשר הפלך למסור לו מה שהרב ר' יעקב מאיר אמר לו. היתה לשר הפלך הרבה התפעלות מזאת התשובה. אמר לשר המחוז: "רצוני להכיר אותו". אז בא שר הפלך עם כל הפמליא שלו וכאשר בא בביתו אז ראה אותו והכיר את פניו כי הוא איש האלקים כי הוא היה איש צורה ותוארו כתואר איש אלקים. אמר כי הוא מאושר שזכה לראות קדוש עליון כמותו ולהיות בצל קורתו וישב שם עד אחר הבדלה ובקש מאתו סליחה ומחילה מה שהיתה לו עגמת נפש מזאת ובקש מאתו ברכה בעדו ובעד כל משפחתו ונשק לו על ידו הימנית. זאת ידוע לכל.

ת"ל כי אנכי עומד על סף הגבורות ואנכי זכיתי להכיר הרבה מגדולי עמנו מגאוני קשישאי מדור הישן זי"ע אבל כתוארו לא ראיתי. מי שזכה לעמוד בד' אמות שלו נפל עליו יראת הרוממות. אנכי זכיתי לראות את העבודה שלו בתפלת שמונה עשרה. היתה בבכיות ותחנונים בדמעות שליש שלשה פעמים ביום ובכונה עצומה פשוט "כל עצמותי תאמרנה" וגו' יותר כמו אנשים כמונו בתפלת נעילה ביום הכפורים. אנכי זכיתי להתפלל בבית המדרש שלו ביום שמיני-עצרת בעיר אייראגאלי. שמעתי של נשיאת-כפים תפלת "ותערב עליך עתירתנו כעולה וכקרוב אנא רחום ברחמך הרבים". היתה פשוט התפשטות הגשמיות וצורתו היתה בוער כלהבת אש ודמעות היתה נשפך בלי הפוגה. אשרי העין שזכה לראות את כל אלה ואשרי הדור שזכו כי איש קדוש כמותו היה באותו הדור.

ביחוד בין המצרים משבעה עשר בתמוז עד אחר תשעה באב באמורת "תקון-חצות"
היתה העבודה שלו חוץ מדרך הטבע. מקודם ראיתי אותו בבית הכנסת בעיר אייראגאלי.
שם היתה דרכם בקודש כמעט כל יושבי העיר משבעה עשר בתמוז עד אחר תשעה באב עשו
תיקון חצות אחר הצהריים בבית הכנסת ושפכו דמעות שליש על חורבן בית-המקדש ועל ארצינו
הקדושה האבלה והבוזיה והחרבה והשוממה מאין יושב ויבלעוה לגיונות וירשוה עובדי זרים.
כמעט כל העיר שנמצאו שם געו בבכי אבל האנחות והבכיות של הגאון והצדיק, של ר' יעקב
מאיר זצ"ל זי"ע היתה על כולם. תמיד היתה שגורה בפיו מאמר חז"ל: "כל דור שלא נבנה
בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו" ומתאר בנפשו כאילו הוא רואה בעיניו את החורבן
הנורא של ארצינו הקדושה ואת החורבן בית המקדש שנשרף.

ובימי הזקנה העתיק את אהלו בעיר ווילנא ומקום התפילה שלו היתה בקלאז של
הגאון ר' שאולקע קאצענעלענבויגין זצ"ל זי"ע יחד עם הגאון ר' שלמה הכהן זצ"ל זי"ע
בעל המחבר "חשק שלמה" על הש"ס ושו"ת "בנין שלמה" מגדולי ווילנא. ראה ר' שלמה
יום אחד מבין המצרים לאחר תיקון חצות נהר גדול של דמעות על המקום שהגאון והצדיק
ר' יעקב מאיר זצ"ל ישב שם ואמר תקון חצות. היתה לו התפעלות גדולה מהעבודה שלו
ואמר: "חזל אמרו: 'כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות לא ננעלו' מדוע עוד לא זכינו
לבנין בית המקדש? נתקיים בנו מה שהמקונן אומר: 'גם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי'."

יש מאתו הרבה חידושי תורה בספר של שאלות ותשובות של "נודע ביהודה" מה
שנדפס בוויילנא בדפוס ראם והרבה שאלות ותשובות בספר "באר-יצחק" של הגאון רבן של
ישראל רבי יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קובנה והרבה שאלות ותשובות בספר של
הגאון ר' יצחק אייזיק הגאב"ד בק"ק שאביל זצ"ל זי"ע "דברי יצחק" אשר יצא לאור עליידי
נכדו הקדוש הרה"ג ר' משה ארדמאן בן הרב הצדיק ר' משולם ארדמאן ז"ל מטעלו שהיה
המתותן של דודי הרה"ג ר' נחום זאב רוזינג זצ"ל זי"ע. ואחת מבנותיו היתה נישאת להגאון
הגדול צי"ע ר' שמעון פיאוויל זצ"ל זי"ע יאשונסקי הגאב"ד בק"ק אייראגאלי.

לדודי הרב הגביר ר' יוסף זיו זצ"ל זי"ע היתה בת יחידה ושמה היתה שרה נ"ע.
היא היתה מצוינת ומוכתרת בכל המעלות נשגבות; משכלת ומלומדת ומלאה ביראת ד'.
תוארה היתה ניכר שהיא בת מלך שאין דוגמתה. היא נאה לשמה ושמה שרה נאה לה כמו
שמצאנו בתורתנו הקדושה כי שרה אמנו מי שראה אותה הללוה בהמראה שלה כמו כן מי
שזכה לעמוד בד' אמות שלה לא היתה דברים איך לשבח בכל המעלות הן ברוחניות והן
בגשמיות. והיא נישאת להרב הגביר ר' אברהם הכהן זצ"ל זי"ע קארעליץ. הוא היה איש
מצוין ונעלה הדגול מרבבה תורה וגדולה במקום אחד. הוא למד בימי נעורותיו בישיבה
וואלאזין. הוא היה שם מיחידי סגולה. היה כמו גדול בתורה הן בבקיאות והן בחריפות
ומחדש נעלה. בספר של דודי הרב הגאון הגדול ר' שאול הכהן קארעליץ הגאב"ד בק"ק
נעשוויז שו"ת "תשובת שאול" יש הרבה חידושי תורה שלו. ומצוין ביראתו השחורה והזכה.
היה שקדן גדול בלימודו והיה אהוב ונחמד לכל וביחוד אצל הנהלה, אצל הגאונים ר'
צבי יהודא נפתלי בערליץ ואצל ר' חיים הלוי כאלאוויץ"ק זצ"ל זי"ע שהיו אז ראשי
הישיבות של וואלאזין. הוא היה ממשפחה המיוחסת בישראל, מהגאון ר' משה יואל גוריאן
זצ"ל זי"ע בעל המחבר שו"ת "ראשי בשמים" הגאב"ד בק"ק אניקסט מדינת ליטא וממשפחה
הגאון ר' מרדכי עליאשבערג זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק דווינסק זצ"ל זי"ע ואחי של הרב הגביר
הגאון הגדול ר' משה הכהן קארעליץ הגאב"ד בק"ק דווינסק זצ"ל זי"ע ואחי של הרב הגביר
המפואר ומפורסם לשם ולתהלה ר' ברוך שליט"א קארעליץ חתן הגאון ר' חיים בערליץ בנו
של הגאון הנדיב מוואלאזין שהיה מקודם רב ואבד בק"ק מאסקווע ואח"כ בעיר הגדולה
יאלעשאוועטגראד ואח"כ היה הרב הראשי בק"ק ירושלים עה"ק ת"ו.

מקודם היה מקום מגורו בעיר מולדתו בעיר דבינסק ואח"כ בעיר מאסקווא עד
המלחמה הראשונה ואח"כ העתיק את אהלו בעיר הגדולה ריגא. היה לו בית חרושת וחנות
גדולה של טעקסטיל מכל המינים וראה ברכה במעשה ידיו ובכל העיירות שהיה מקום מגורו
היה מיחידי סגולה. שמו היתה נודע לתהלה אצל כל המפלגות ובנס גדול זכה להנצל מדי
הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה ומקום מושבו היתה בעיר של תל-אביב. ביתו היתה
בית ועד לחכמים ופה מנה"כ. היה נכבד גדול ונדבן מצוין. היתה תורה וגדולה במקום אחד.

עשה הרבה בעד החזקת התורה ולומדיה. שמעתי מהגאון הגדול ר' משה אביגדור זצ"ל זי"ע עמיאל הרב הראשי דק"ק תל-אביב ויפו כי בעניני צדקה היה יחיד במינו. נתינתו היתה ביד רחבה ובשמחה עצומה. ידוע לכל כי הגאון ר' משה אביגדור עמיאל זצ"ל זי"ע היתה דרכו בקודש לעשות הרבה בעד תלמידי חכמים שבאו מחו"ל בעירום ובחוסר כל ולא לכבודם לקבל תמיכה ממוסדות הצדקה שיש פרסום הרבה. השתדל אצל יחידי סגולה להשיג בעתים לא רחוקות תמיכה בדרך כבוד לקיים "אשרי משכיל אל דל". היה הרב הגביר הנדבן המפואר ומפורסם לשם ולתהלה ר' אברהם קארעליץ ז"ל מן הראשונים שנדבו ביד רחבה ובדרך כבוד ובשמחה עצומה. רק על זאת לבי דוי כי בן הצעיר שהיה איש אשכול ומדע ומצוין במדותיו היקרים כקש"ת ר' מרדכי הכהן קארעליץ על שם דודו הגאון ר' מרדכי זצ"ל זי"ע עליאסבערג הגאב"ד בק"ק בויסק מדינת לאטביא לא זכה להנצל מידי הרוצחים ולבוא בארצינו הקדושה ונהרג הוא עם משפחתו הרמה בעיר גיגא כ"ז מנ"א תש"א במיתות אכזריות ר"ל בכל מיני מיתות. ארובים הרשעים העמלקים היטליריסטין ימח שמם וזכרם. המרום ידרוש את דמם הנקיים ותנצב"ה ואלקים חיים יתן לנו חיים.

כמו כן לדודי הרב הגביר ר' יוסף זצ"ל זי"ע היה ארבעה בנים כולם אנשי מדע וי"א ומופלגי תורה ואנשי צורה. בנו הבכור ר' ליבער זי"ע היה סוחר גדול. מקום מגורו היתה בעיר הגדולה עיר מרכולת עיר לאדו, היה מנכבדי לאדו. היה מופלג גדול בתורה חכם ונבון. היה יד ימין של הגאון הגדול ר' אליהו חיים מייזיל זצ"ל הגאב"ד בק"ק לאדו. בעת שהיה נחוץ לקחת בוררים לדין תורה היה דרכו בקודש של הגאון ר' אליהו חיים מייזיל לכבד אותו להיות בורר הראשון ובכל העניני ציבור היה מתייעץ עמו ודבריו היה אצלו כאורים ותומים.

והבן השני היה מקום מגורו בעיר מאנעשעסטער מדינת אנגליה. שמו היה ר' חיים זי"ע. היה נכבד גדול, איש צורה וחכם ונבון ומצוין ביראתו הטהורה. הוא הסבא של הגביר העצום המפואר ומפורסם לשם ולתהלה בכל תפוצות ישראל הנדבן המצוין בדורנו ר' ישראל זי"ע מלאנדאן המייסד של מכון דניאל זי"ע ברחובות בארצינו הקדושה על שם בנו הנעלה דניאל זי"ע. אבי של הגביר שהיה שמו ר' אפרים זי"ע בנו של ר' חיים זי"ע. היה איש מצוין ונעלה ומסור בכל לבו ונפשו בעד עמו וארצו ותורתו ובזכות אבותיו היקרים ומידותיו הנעלות זכה כי צאצאיו יהיו מיחידי סגולה בדור הזה ומפורסמים לשם ולתהלה ועושים הרבה לטובת ארצנו הקדושה. וכמו כן נודע לתהלה את בתו המצוינת הגברת מרת מרים תי"א אשת הגביר הדגול מרבבה שר וגדול בישראל לורד סימן מארקס נ"י. וביחוד נודע לתהלה הגברת המפורסמת לתהלה האשה הגדולה מרת רבקה זי"ע אשת של ר' ישראל זי"ע נ"י. שהיא מסורה בכל לבה ונפשה בעד ארצנו הקדושה והיא היחידה מהמיסדים את המוסד וויצא שעושים הרבה בעד ארצנו הקדושה והיא הפרעזידענט היחידה ומסורה בכל לבה ונפשה יותר מכחה. המרום יתן להם רב ענג ונחת מצאצאיהם בעד מעשיהם הטובים שעושים בעד ארצנו הקדושה בכלל ובעד משפחתם כדי שיתפרנסו בכבוד - שזכו להנצל מידי הרוצחים מחו"ל ולבוא בארצנו הקדושה - בפרט. אשרי חלקם ואשרי יולדתם, המרום ישלם גמול פעלם ויאריכו ימיהם ושנותיהם כפי משאלותם לטובה.

ובנו השלישי ר' יהושע העשיל ז"ל ובנו הצעיר ג"כ שמו ר' אפרים זי"ע זי"ע מקום מגורם היתה בעיר מולדתם בעיר אייראגאלי סמוכה לקובנה מדינת ליטא. הם היו מנכבדי העיר מיחידי סגולה לכבוד ולתפארת והסבא של ר' ישראל זי"ע נ"י אע"פ שרוב שנותיו היה מקום מגורו במאנעשעסטער מדינת אנגליה אבל מקום מגורו כבוד בעיר מולדתו סמוכה להוריו היקרים. יהא זכרו ברוך ותנצב"ה והנותן חיים יתן לנו חיים.

להסבא שלי הגאון ר' אברמלי חריף זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פיקעלין לא היו בני זכרים רק בנות. אמי הצדקנית מרת פרומה נ"ע היא היתה הצעירה, בת זקונים ושם הבכירה היתה שמה חנה נ"ע. היא היתה מלומדת בשפות אחדות וביחוד בלימודי קודש. מקום מגורה היתה בעיר לאנדאן. בעלה היה מפורסם לשם ולתהלה בכל מדינת אנגליה. שמו היה ר' אברהם יפה ז"ל. היה גדול בתורה וביראה ובמדע, חכם ונבון, צמ"ס. הוא זכה להיות רב ואב"ד על מקום הסבא שלי בעיר פיקעלין ומפני סבות שונות היה מוכרח להעתיק את אהלו במדינת אנגליה וכאשר היה צמ"ס וחריף עצום וחכם ונבון ושמו היה נודע לתהלה בכל מדינת ליטא וביחוד מצא חן בעיני הגאון רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קובנה. נתן לו מכתב מליצה להרב הגאון ר' נתן דר' אדלער הרב הראשי של מדינת בריטאניא וכתב עליו כי ארי עלה מבבל וקרב אותו בשתי ידיים. נתן לו את בנו הנעלה הרב הגדול ר' נפתלי דר' אדלער ז"ל כי הוא ילמוד עמו כדי שיהא ראוי להיות הרב הראשי על מקומו, ובית המדרש להיות שם הרב וללמוד עם הנכבדים משם. ויסד שם חברה ש"ס וחברה משניות והלכות והיתה פרנסתו בכבוד לפרנס את בני ביתו וזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות ונפטר בשיבה טובה יותר מתשעים שנה. עד יום מותו לא נס ליחו ולא כהתה עינו וכבוד גדול עשו לו במותו. בהיותי בלאנדאן סיפר לי הגאון הגדול עטרת תפארת ישרון בקש"ת הש"י הילמאן זצ"ל זי"ע הראב"ד מלאנדאן חותן של מרן הגאון ר' יצחק אייזיק שליט"א הלוי הרצוג הרב הראשי מפה ארצינו הקדושה והגאון הגדול ר' יעקב רבינאוויץ בנו של הגאון הגדול ר' אליעזר שמחה זצ"ל זי"ע הגאב"ד ובק"ק קאלווערע וק"ק ליומבע, ולהבדיל בין חיים לחיים הרב הגאון הגדול המפואר ומפורסם לשם ולתהלה בחיבוריו על הלכה ואגדה ר' צבי הירש פערבער שליט"א מגדולי לאנדאן ועוד יחידי סגולה מלאנדאן כגון הרב הצדיק ר' סנדר הרמן זצ"ל זי"ע מלאנדאן שהיו מספרים את ההצטיינות שלו ביחוד את כשרונותיו שלו הן בתורה והן בהיות דעלמא. שיחתו שיחת חולין היתה צריך ללמוד. וכמו כן זוגתו הרבנית דודתי מרת חנה נ"ע היא נקראת אצל מכירה בשם ברוריה על שם ברוריה אשת התנא ר' מאיר ז"ל. היא היתה מלומדת גדולה מלבד לימודי חול כמו כן, להבדיל, בלימודי קודש, בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה שאין דוגמתה.

ובתו השניה היתה שמה מרת פייגא נ"ע. היא היתה כאחת מהאמהות כבודה בת מלך פנימה ושם בעלה הרב הצדיק ר' יחזקאל רייך זצ"ל זי"ע. הוא היה צדיק תמים, לא טעם טעם עבירה. הוא היה ממשפחת המיוחסת בישראל מעיר מעמל מדינת פרוסיה שרוב ימיו ושנותיו של הגאון הצדיק רבן של ישראל ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל זי"ע היה מקום מושבו שם והשתדל בכל כוחו לעשות רשם על לוח לבם בתנועת המוסר. ומשפחת רייך זכו להיות מיחידי סגולה שדבריו עשו רשם על לוח לבם וזכו להיות מגדולי תורה ויראה על צד היותר נעלה שהיו אצלם תורה וגדולה במקום אחד. מלבד גדלים בתורה וביראה היו גבירים עצומים וראו ברכה במעשה ידיהם. ומפני העסקים הגדולים שהיו להם נסע דודי הג"ל בלאנדאן ועסק במסחרו. אבל הוא ראה כי העיר לאנדאן כר נרחב להטיב המצב הרוחני וזאת היתה אצלו יותר חשוב ממצב החמרי. שכה את כל העסקים שלו ומסר בכל לבו ונפשו בעד החזקת התורה והמסורה ובעד שמירת שבת וביחוד בעד החינוך ובהשתדלותו יסד שם את בית המדרש "החזקת הדת" שזאת לכבוד ולתפארת. ובהשתדלותו הובא שם הרב הגאון הצדיק ר' אבא ווערנער זצ"ל מטעלו להיות שם לרב ואב"ד ואח"כ היה שם הגאון הגדול אחד מגדולי עמנו ר' יחזקאל שליט"א אברמסקי שהיה מקודם הגאב"ד בק"ק סלוצק שכעת זכה לבוא בארצינו הקדושה ומרביץ תורה ברבים הן בירושלים עה"ק ת"ו וכמו כן בישיבת סלאבאדקא כנסת ישראל אשר בעיר חכמים וסופרים עיר בני ברק. אנכי זכיתי להיות לפני עשרים שנה בלאנדאן והכרתי את חתנו הרב הגדול בתורה וביראה צמ"ס שקדן גדול בלימודו ר' שמואל ז"ל טיילער. הוא היה הבעל של בתו המהוללה מרת בלומה נ"ע. אי אפשר לי לתאר את ההצטיינות שראיתי שם. בתו היחידה מרת אסתר תח' ובניו היקרים כולם אהובים ונחמדים מלאים לראת ה' ומצוינים במדות טובות ירבו כמותם בישראל.

ובתו השלישית מרת רחל נ"ע אשר הרב הגאון הצדיק ר' מאטיל זצ"ל זי"ע גאדין בנו של הרב הצדיק ר' דוד זצ"ל זי"ע מווארנא מדינת ליטא, מיחידי סגולה באותו הדור. הוא זכה לישב על מקום הסבא שלי הגאון ר' אברמלי חריף זצ"ל זי"ע בפיקעלין אחר נסיעתו של דודי הרב ר' אברמלי יפה ז"ל בלאנדאן. לדאבון לבבינו במבחר שנותיו עלתה נשמתו הקדושה השמימה תנצב"ה ואלקים חיים יתן לנו חיים.

ובתו הרביעית הרבנית דינה נ"ע עלתה על כולן. היא זכתה להנשא להרב הגאון הגדול צי"ע מגזע היחס מדור דור ר' ברוך נתנאל ניווידעל זצ"ל זי"ע אב"ד ור"מ בק"ק טאוריג, מחוז ראסיין בנו של הרב הגאון ר' בנימין בייניש ניווידעל רב ואב"ד בק"ק טאוריג, בנו של הגאון ר' שלום יאניסקער זצ"ל זי"ע בעל המחבר "דברי שלום ואמת", ניין וכד של הגאון הגדול ר' זעלמעלי מוואלאזין זצ"ל זי"ע בעל המחבר "תולדות האדם" אחי של הגאון הגדול רבן של ישראל ר' חיים הגאב"ד ור"מ בק"ק ואלאזין זצ"ל זי"ע. אין דברים בפי עמי הדלה והרזה לתאר בששר את ההצטינות של דודי הגאון והצדיק ר' ברוך נתנאל ניווידעל ז"ל. אחר ההסתלקות של כבוד אביו ז"ל ישב על כסא הרבנות שלו והיה הראש מתיבתא בטאוריג על מקום הר"מ מקודם הרב הגאון ר' לייבילי חריף זצ"ל זי"ע לעווין מי שהיה מפורסם בשם "לופצער עילוי", ועשה חיל עם התלמידים בלימודים שזכו לחסות בצלו הן בחריפות והן בבקיאות וביחוד במדות טובות וביראת שמים שזכו אחר-כך להיות לכבוד ולתפארת בישראל.

אנכי זכיתי ללמוד בימי נעורי בוויילנא בהקיבוץ של האדמו"ר הגאון רבן של ישראל ר' חיים עוזר גראדזענסקי מד"א דוויילנא זצ"ל זי"ע. אז היתה בוויילנא אסיפת הרבנים אודות החזקת הדת. היה שם הגאון הגדול ר' צבי הירש רבינאוויץ זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קובנה בנו של הגאון רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קובנה והיה משבח את הרבנים של מדינת ליטא. שאלתי אותו אם הוא מכיר את דודי הרב הגאון ר' ברוך נתנאל ניווידעל מטאוריג. אז אמר ודרש ברבים בשבחו כי הוא איש מצוין ודגול מרבבה ואמר כי הוא בא עמו בחליפות מכתבים בשאלות ותשובות בכל עניני ארבעה חלקי שולחן ערוך וביחוד כעת שאלה חמורה אודות אשה עגונה מטאוריג להתיר אותה מכבלי עיגון היתה שם 24 עשרים וארבע דפים חידושי תורה מלאה חריפות ובקיאות. והגאון בהצטינות כאחד מגאוני קשישאי ומלבד גדלל בתורה היה מצוין ביראתו הטהורה והזכה ובעל מדות נעלה ואהוב ונחמד לכל. וכאשר התורה מחזרת על האכסניא שלה היה אחד מבני עילוי מצוין שמו היה ר' אריה לייב זצ"ל זי"ע ניווידעל. בעוד שהיה קודם בר-מצוה היה בקי בסדר נשים ונזיקין עם כל המפרשים ומחדש גדול ולא למד בשום ישיבה רק ישב בבית המדרש בהתבודדות ולמד בקדושה ובטהרה בשקידה גדולה ובעיון עד החתונה שלו. ואח"כ נסע ללמוד בקובנה בכולל של האברכים של גדולי תורה הוא היה על כולם בכשרונותיו הנעלות. כוחו היה עצום בחריפות ובבקיאות הוא היה גאון עצום קנקן חדש מלאה ישן. הרבה חידושי תורה ושאלות ותשובות הובא מאתו בספר שו"ת "תורה שלמה" של גיסו הגאון ר' חיים פישל עפשטיין זצ"ל זי"ע. הציעו לפניו כמה קהלות לשוב על כסא הרבנות אבל לא קבל על עצמו ולדאבון לבבינו במבחר שנותיו עלתה נשמתו הקדושה השמימה תנצב"ה והנותן חיים יתן לנו חיים.

וכמו כן זכה לשתי בנות שהיו מפורסמות בכל המעלות נשגבות. בתו הבכירה מרת עטעל נ"ע נישאת להרב הגאון, הגדול עטרת תפארת ישרון כקש"ת ר' חיים פישל בן הרב ר' דוד שלמה זצ"ל זי"ע עפשטיין יליד מטאוריג מגזע היחס מדור דור מצאצאי הגאון ר' יוסף הצדיק זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פוזנא חתנא דב' נשיאה "הנודע ביהודה" ז"ל. אנכי זכיתי להכירו מימי ילדותו. בימי נעוריו למד אצל ש"ב הגאון הגדול ר' גרשון מענדיל זיו זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק טאוריג ומשם נסע ללמוד בישיבה הגדולה המפורסמת בוואלאזין והיה מיחידי סגולה וישמו היה נודע לתהלה בשם: "העילוי מטאוריג" מלבד שהיה גאון עצום היה אהוב ונחמד לכל ועשה הרבה לטובת ארצנו הקדושה. היה פה מפיץ מרגליות, אבי הדרשנים, אין כדוגמתו. בשנת תרס"ד נסע דרך ווילנא על הכנסיה הגדולה של חובבי ציון בעיר מינסק עם עוד הרבה רבנים גדולים וכאשר שמו היה נודע לכל כי הוא אחד המיוחד בכשרונותיו וביחוד פה מפיץ מרגליות באו גדולי ווילנא להרב הגאון הגדול חכם הרשים ר' מאיר נח לעווין זצ"ל זי"ע אשר היה מקודם רב ואב"ד בעיר סטויפץ ואח"כ

בוואלאזין ואח"כ בעיר הגדולה מאסקווא. הוא היה מבית הרב מוואלאזין ומלבד יחוסו מבית הגאונים מוואלאזין היה נין ונכד ממהרש"א והוא היה הרב הראשי מעיר ווילנא וכאשר ידוע לכל כי מימי הגר"א מוואלאזין זצ"ל זי"ע לא נקרא שום רב בשם הרב הראשי רק בשם "שטאט-מגיד" כי הוא יכבד אותו בשבת נחמו לדרוש על מקומו את הרב הגאון ר' חיים פישל עפשטיין בבית הכנסת הגדול. אז זכיתי לשמוע את הדרשה שלו. אין דברים בפה עסי הדלה והרזה לתאר בששר את הענג הרוחני שהיתה לכל האנשים שזכו לשמוע את הדרשה שלו הן בהלכה והן באגדה. היה שם בבית הכנסת מלאה על כל גדותיו כמה אלפים אנשים מסלחה ומשמנה מירושלים דליטא. זקני ווילנא אמרו עליו כי מיום שהגאון ר' יאנקעלע חריף זצ"ל זי"ע נסע משם בארצות הברית לא שמענו כזאת. ולאחר ההסתלקות של הגאון ר' מאיר נת לעומן זצ"ל היה אחד מקנדידאטען שיבואו על מקומו להיות מגיד משרים. ומפני מה לא נתקבל שם שמעתי מפני יחידי סגולה מן זקני הרבנים אמרו כי זאת עלבון התורה כי אז הוא היה צעיר לימים יהא לראש הרבנים בעיר ווילנא על כן נשארו זמן הרבה בלי מגיד מישרים. וכאשר הגאון ר' משה בצלאל לוריא זצ"ל זי"ע שהיה הגאב"ד בק"ק סייני עיר חכמים וסופרים פלך סוואלק שישב על מקום הגאון ר' יהודא בכרך בעל המחבר "נימוקי הגרי"ב" על הש"ס העתיק את אהלו בעיר סוואלק נתקבל לשם על מקומו רב ואב"ד בעיר סייני ברב פאר והדר. הגאון ר' משה בצלאל היה אחד המיוחד מגדולי עמנו באותו הדור. היה מפורסם לגאון עצום בהחיבורים שלו. בעל המחבר ספר "נהור שרגא" על יבמות דף על דף וספר "נפש חיה" על מסכת בבא מציעא וספר "כובע ישועה" על מסכת בבא קמא וספר "מעשה חושב" על מסכת ערכין וספר "תורת הקנאות" על מסכת סוטה וספר "מלאכת חושב" על מסכת תמורה וספר "מעשה בצלאל" על פסקי הריקנטי וספר "שבעת הנרות" על פסקי ההשב"ץ וספר "עמק סוכות" על מסכת סוכות.

אנכי זכיתי להכיר את הגאון הגדול ר' משה בצלאל זצ"ל זי"ע ולהיות אצלו בן בית, בהיותו רב ואב"ד בעיר סוואלק ויצקתי מים על ידו וסמך ידו עלי להיות רב ואב"ד בכל קהלות ישראל. ידוע לי כי היה שבע רצון ומאושר כי אדם גדול כמו הרב הגאון ר' חיים פישל עפשטיין יושב על כסאו. כי מלבד גדלו בתורה כל המדות שמנו חכמים היה בו. קודם שהיה רב ואב"ד בק"ק סייני היה רב ואב"ד בעיר האראזאוי סמוכה לסלוצק פלך מינסק ואח"כ בעיר סייני ומשם בעיר דארפעט והגליל במדינת עסטלאנד. ואח"כ היה הרב הראשי בעיר הגדולה בעיר ליבאווא מדינת לאטביא ומפני סבות שונות העתיק את אהלו בארצות הברית והיה רב ואב"ד בקהלות שונות בעיר קלאולאנד סינסינעטי קהלת "בית שלמה" בעיר ברוקלין. ואחרון אחרון חביב הקהלה חשובה והמפוארה בעיר ס"ט-לואיס מיזורי. שם הכתירו אותו לרב הראשי על כל ימי חייו במשך שנים עשרה שנה היה שם רב הכולל ושם מנוח"כ. תנצב"ה.

שמעתי מהגאון ר' אברהם דובער הכהן הגדול שאפירא זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק קובנה בעל המחבר שו"ת "דבר אברהם" כאשר הוא היה בארצות הברית אודות מוסדות התורה של ליטא, כי הוא היה מיחידי סגולה מהרבנים שיושבים על כסא דין בארצות הברית. וכמו כן שמעתי מכמה גדולי תורה ובתוכם הרב ר' מאיר בערלין זצ"ל כי אשרי להם כי שזכו לכך כי איש מצוין ונעלה גאון אדיר כמותו העתיק את אהלו בארצות הברית. מלבד גדלו בתורה גדול כחו להשיב את לבן של דור הצעיר לאבינו שבשמים זכה לשפוט את ישראל כיובל שנים ולחם במלחמתה של תורה להקים את סבריה על בוריה. רביס היו מהרבנים מגדולי ישראל שבאו לשאול את דעתו להלכה ולמעשה מי בעל פה ומי בחליפות מכתבים. הוא הדפיס את ספרו "תשובה שלמה" חלק ראשון בשנת תרע"ד בהיותו רב ואב"ד בק"ק סייני. נתפרסם ספרו במהירות בין לומדי תורה ונתקבל כנדבך חשוב לספרות התורנית עד שרביס היו דורשיו ללמוד ממנו פסק הלכה. הוא נעשה לתל תלפיות. רביס הכירו מרותו בעניני דת ודין. מקרוב ומרחוק פנו אליו לשמוע דעתו בשאלות קשות ומסובכות. הוא ענה לכל בהבנתו העמוקה וידיעתו הצלולה שבהן חננו המרום. הניח שני ספרים שאלות ותשובות בשם "תשובה שלמה" חלק ראשון על "אורה חיים" ו"יורה דעה" וחלק שני על "אבן העזר" ו"חושן משפט" והמהדורא תנינא על "אורה חיים" ו"יורה דעה", גם ספר מדרש החיים "על גוי ועל אדם" יהא זכרו ברוך.

בתו השניה של דודי הרב הגאון ר' ברוך נתנאל זצ"ל זי"ע היתה מצוינת ומלומדת הרבנית מרת פרומה תח"י. היא נקראת על שם אמי מורתי נ"ע. היא נישאת לש"ב ג"כ ממשפחת בית הרב מוואלאזין להרב הגאון הגדול ר' נחמיה זצ"ל זי"ע ראבינסאהן יליד מלוצין מדינת לאטביא. בימי נעוריו למד בישיבת וואלאזין והיה מן המצוינים ומקום מגורו היתה בעיר ואם בישראל בעיר קובנה והיה מיחידי סגולה בקובנה. היה מפורסם בכל מדינת ליטא בכשרונותיו הנעלות והיה ראוי להיות רב ואב"ד בכל הקהלות הגדולות אבל אין רצונו היה לקבל על שכמו את עול הרבנות והיה עסוק בהויות דעלמא וראה ברכה במעשה ידיו. אע"פ שהיה בעל עסק אבל כל מחשבותיו ורעיונותיו היתה לחדש חידושי תורה. והיה מקורב גדול ובן בית אצל הגאון הגדול רבינו ר' צבי הירש רבינביץ זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קובנה, ושמעתי מכמה גדולי תורה ויראה ביחוד מהאברכים שלמדו בהכולל בקובנה כי הגאון הנ"ל משבח ומהלל את הרב ר' נחמיהו ראבינסאהן כי כהו גדול מאד בתורה קנקן חדש מלאה ישן. ופעם אחת נסע בווארשא אודות מסחרו והיה אצל האדמו"ר הגאון ר' אברמלי סאכעוועטשער זצ"ל זי"ע ותהא על קנקנו. היתה לו התפעלות מכחו הגדול וסמך ידו עליו ותאר אותו בכל מיני תוארים. אבל לדאבון לבבינו לא יכה לבוא בארצינו הקדושה בעת שזכה להנצל מידי הרוצחים העמלקים ההיטליריסטים ימה שמש וזכרם. ברוב עמל ותלאה בדרך נס בא בארצות הברית בעיר שיגאגא ונתקבל שם בכבוד גדול לרב ואב"ד באחת הקהלות החשובות והיה שם מגדולי הרבנים. אבל לדאבון לבבינו עלתה נשמתו השמימה במבחר שנותיו. וי להאי שופרא דבלי בארעה. חבל חבל האבידה גדולה עד מאד. המקום ינחם אותנו בנחמת ציון וירושלים וביחוד אה זוגתו הרבנית הצדקנית ובנו יהידו ושתי בנותיו וצאצאיו. תנצב"ה והנותן חיים יתן לנו חיים.

פרק ח

אמי נ"ע, היתה בת זקונים להסבא שלי הגאון והצדיק ר' אברמלי חריץ זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פיקעלין ובעת שנתארסה עם אבי ז"ל אמר לראשי העדה כי נהוץ לו עוד 60 שישים ר"כ על הנדוניא ועל ההוצאות החתונה. בעת ההיא היתה זאת הון רב. על כן, כאשר הוא בקי בעל פה בכל הש"ס על כן בקשתו כי הם יקנו את הש"ס שלו בעד הסכום הנ"ל כדי שיהא לו האפשרי לעשות את החתונה. לא היתה שם שום איש שיהא לו האפשרי להוציא סכום רב כזאת. אז עשו אסיפה ונגמרה לעשות הגרלה את הש"ס בעד 75 חמשה ושבעים ר"כ. אמר כי אין רצונו לקחת יותר משישים ר"כ, מוטב כי היא תשב עד שתלביץ ראשה ולא לקחת יותר. מובן מאליו מה גודל צדקתו ויראתו וביחוד איזה גאון הוא היה כי הוא ידע את כל הש"ס עם נושאי כליו בעל פה והסתפק בקב חרובין מערב שבת לערב שבת ולא לקחת יותר מצרכיו. על כן בטוח אנכי מה שזכינו להנצל מידי הרוצחים ולהיות משארית הפליטה ולבוא בארצינו הקדושה ולישב באחלי שם ולהרביץ תורה ברבים ולוחם מלחמת ד' ולהשיב לבן של צעירי עמנו לאבינו שבשמים - רק בזכותו. המרום לא יסיר שרביט חסדו מאתנו להלאה כי זרעינו וזרע זרעינו יהא עוסקים בתורה ובמצות ויהא לכבוד ולתפארת בישראל כפי משאלות לבנו לטובה.

אחת מבנותיו, אחות של אמי מורתי נ"ע, היתה שמה מרת עטעל נ"ע. היא נישאה להרבני המופלג והמשכיל מצוין ביראתו הטהורה והזכה ממשפחת המיוחסת בישראל מדור דור כקש"ת ר' יעקב זאב ז"ל וואלף יליד מאיראגאלי. מקום מגורו היתה בקובנה. היה נכבד גדול חכם ונבון אהוב ונחמד לכל ושמו היה גודע לתהלה. אחד מבניו היה האברך הנעלה מר משה וואלף ז"ל. הוא חתן של הגביר הנכבד והנעלה מנכבדי עיר מרכולת לאדו מר גערשענאוויץ ז"ל הוא היה בעל חרושת של כל מיני צמר ומשי וכדומה. היה עסקן בצרכי צבור באמונה ונדבן גדול על כל מוסדות הצדקה הן בעד הכלל והן בעד הפרט.

אחת מבנותיו של דודי הרבני המופלג ר' יעקב זאב ז"ל היתה הרבנית הצדקנית מרת פייגע שרה נ"ע והיא היתה נישאת להרב הגאון הגדול בתורה וביראה ובמדע איש צורה וחכם ונבון ממשפחת המיוחסת בישראל כקש"ת ר' משה שלמה שאפירא זצ"ל זי"ע יליד מאלעקסאט, פרור של העיר קובנה. הוא למד בימי נעורותיו בישיבה המפורסמת בוואלאזין והיה מפורסם לעילוי ומלבד שהיה מצוין בכשרונותיו הנעלות היה שקדן גדול ואהוב ונחמד לכל אודות

מידותיו היקרות. באותו הזמן שלמד בישיבת וואלאזין למד שם הגאון הגדול רבן של ישראל ר' חיים עוזר זצ"ל זי"ע. פעם אחת בין מנחה למעריב היה הגאון ר' חיים עוזר ז"ל ניהא בדעתו והיה אז עוד קודם בר מצוה ואמר לבני הישיבה מילויש לו קושיא חמורא יוכל לשאול אותו והוא יתירך. ועל כל הקושיות ששאלו אותו כמעט כל בני הישיבה היה מתיר מרוב בקיאותו ומרב חריפותו. ועל הקושיא ששאל אותו דודי הרב הגאון ר' משה שלמה שאפירא ז"ל לא היתה לו האפשרי לתירך כי הקושיא היתה קשה כברזל. במשך של יותר מעשרים שנה הוא עבר דרך ווילנא מקובנה לווארשא כי אז נתמנה לראש ישיבה בווארשא בהישיבה של הרב הצדיק ר' איצעלע גראדזענסקי אבי של הגאון הצדיק הקדוש ר' אברהם גראדזענסקי זצ"ל זי"ע המנהל הרוחני של ישיבת "כנסת ישראל" בסלאבאדקא. ובאותו הזמן זכיתי ללמוד בהקיבוץ של הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל בוויילנא. בא אלי דודי הנ"ל וביקש ממני כי אנכי אלך עמו אצל ר' חיים עוזר ז"ל אבל למה"ש ביקש מאתי כי אנכי לא אומר לו מי הוא כי הוא חשב כי הוא לא יכיר אותו כי יותר מעשרים שנה לא ראה אותו ובזמן שלמד בוואלאזין גם דודי היה צעיר לימים מבלי חתימת זקן וכעת הוא מגודל עם חתימת זקן כמו ששנינו אצל יוסף הצדיק: "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו" משום שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן. אבל תיכף כאשר עבר המפתח הכיר אותו. מובן מאליו מה גודל היתה שמחת שניהם. ואמר הגאון ר' חיים עוזר ז"ל: "ר' שלמה, יש לי תרוץ על הקושיא מה שכבודו שאל אותי אודות ענין הלז". מזאת יוכל להבין מה גודל היתה הזכרון של הגאון ר' חיים עוזר ז"ל ומה גודל כח התורה של דודי ז"ל. והתחילו לפלפל אודות הקושיא זמן רב וכמובן נתקבל התירוץ על לב דודי ז"ל.

אע"פ שהוא היה יליד ליטא ממתנגדי החסידים אעפ"כ היה שמו נודע לתהלה בעיר הגדולה ווארשא והסביבה אצל כל המפלגות וביחוד אצל הרב הגביר המפואר ומפורסם לשם ולתהלה ר' ישעיהו פראועס זצ"ל זי"ע ואצל כל משפחתו הרמה. גם פה זכו להנצל מהאדירות העמלקים ההיטליריסטין ימה שמם ממשפחת פראוועס ולבוא בארצינו הקדושה. כמה פעמים שמעתי מהם לדבר אודות ההצטיינות של דודי ז"ל ובריא אצלי כי בזכותו זכו להנצל מידי הרוצחים ההיטליריסטין ימה שמם וזכרם צאצאיו ולישב באהלי שם ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה וביראה והם מיחידי סגולה בהישיבות הגדולות של ארצינו הקדושה. תנצב"ה וזכרו ברוך והנותן חיים יתן לנו חיים.

וכאשר התורה מחזרת על אכסניא שלה זכה לבנים ובני בנים גדולי תורה ויראה. היו לו שלשה בנים. שם הבכור היה ר' יצחק מאיר ז"ל היה עילוי ממש מצוין בכל כשרונותיו הן בחריפות והן בבקיאות ותקותינו היתה כי הוא יהיה לכבוד ולתפארת בישראל כאחד מגדולי עמנו אבל מפני סבורה שונות נסע בארצות הברית ובמבחר שנותיו עלתה נשמתו השמימה, תנצב"ה.

ובנו השני ר' אברהם שאפירא ז"ל מקום מגורו היה בעיר שקודוויל סמוכה לטאוריק מחוז ראסיין מדינת ליטא. והיתה שם ממשפחת הגאון הצדיק ר' שמחה זיסל זי"ע זצ"ל זי"ע מעיר קעלעס מדינת ליטא והוא למד שם בהישיבה. וכאשר הוא היה מוכתר בכל המעלות בעל כשרון נעלה מופלג בתורה ואיש צורה וממשפחת המיוחסות בישראל וביחוד ביראתו הטהורה והזכה השתדך עם בתו של הרב ר' שרגא פייוויל ברוידא ז"ל מפיקעלין אחי של הגאון הצדיק ר' שמחה זיסל ז"ל מרת ליבא נ"ע ונולדה לו ארבעה בנים ושתי בנות. אחד מבניו היה הרב הגאון הגדול בתורה וביראה ובמדע צמ"ס ר' שרגא פייוויל זצ"ל זי"ע. הוא היה ראש מתיבתא במדינת בעלגיא ולדאבון לבנינו הוא וזוגתו הרבנית הצדקנית והב"ב והרבה מתלמידי הישיבה המסולאים בפז אשר לא טעמו טעם עבירה נרצחו בכל מיתות אכזריות על ידי הרוצחים העמלקים ימ"ש. המרום ידרוש את דמם הנקי ותנצב"ה.

ולהבדיל בין חיים הבן השני איש מצוין ונעלה מיחידי סגולה מירושלים עה"ק ת"ו והרב הגאון בתורה וביראה ובמדע המפואר ומפורסם לשם ולתהלה איש צורה וחכם ונבון בעל מידות מצוין ר' שמחה זיסל שליט"א שאפירא. הוא למד בישיבת חברון בישיבת "כנסת ישראל". בדרך נכ זכה להנצל מהפרעות שהיתה בשנת תרפ"ט בחברון והשתדך עם זוגתו הרבנית הצדקנית המלומדת מרת נחמה תה"ל מגזע היהם מדור דור. היא מלאה ביראת שמים על צד היותר נעלה. ובניו מיחידי סגולה בישיבת "חברון-כנסת ישראל" בירושלים.

תקותינו חזקה כי הם עתידים להיות מגדולי עמנו. וכמו כן בתו היחידה המצוינת מרת צפורה השתדכה עם אחד המיוחד בשיבת חברון ממשפחת המיוחסת בישראל ירבו כמותו בישראל.

והבן השלישי האברך הרב הגאון צמ"ס חריף עצום חכם ונבון מצויך ביראתו הטהורה והזכה כקש"ת ר' מאיר שליט"א שאפירא מיחידי סגולה בעיר מלאה חכמים וסופרים בני ברק. וזוגתו הרבנית מרת רחל תח"ג"כ ממשפחת המיוחסת בישראל מעיר ואם בישראל מעיר זעמבראווע סמוכה לעיר לאמזע ממשפחת הרב הגאון הגדול ר' ישעיהו זצ"ל זי"ע זעמבע-ראווער. אנכי זכיתי להכיר אותו עוד מימי נעוריו בעת שלמד בישיבת סלאבאדקא. הוא היה שם מיחידי סגולה ואח"כ היה רב ואב"ד בעיר פאכאוויטץ פלך מינסק מדינת רוסיא ואח"כ העתיק את אהלו במדינת ארצות הברית והיה שם מהרבנים המפורסמים ועשה הרבה להטיב מצב התורה ולומדיה ולחס מלחמת ד' אודות המסורה ולדאבון לבבינו במבחר שנותיו עלתה נשמתו השמימה הנצב"ה.

ובנו יחידו (של מאיר) זית רענן יפה פרי תואר קנקן חדש מלאה ישן עדיו לגאון מר משה שאפירא שליט"א, אין גומרין עליו את ההלל, מוכתר בכל המעלות נשגבות. מקודם למד בישיבת פאנעוועז בבני ברק והיה מיחידי סגולה וזמן קצר למד בהכולל של האברכים גדולים, אצל הגאון הצעיר ר' מיכל פיינשטיין שליט"א - חתן הגאון ר' וועלוועלי בן הגאון ר' חיים הלוי סאלאוויציג הגאב"ד דק"ק בריסק - בתל-אביב, היה שמו נודע לתהלה וכעת הוא לומד בישיבת "כנסת ישראל" בישיבת חברון בירושלים עה"ק ת"ו. הוא ג"כ מהמצוינים מיחידי סגולה הן בחריפות והן בבקיאות צמ"ס מלא גדוש בראשונים ובאחרונים ומחדש נעלה ומלא יראת ד'. תקותינו חזקה כי הוא עתיד להיות לכבוד ולתפארת מגדולי עמנו בעזה"י.

ובנו הרביעי (של אברהם) שמו יעקב שאפירא נ"י, ג"כ אברך נעלה. הוא ג"כ זכה להנצל מידי האריות הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה. הוא איש קלאי ומפליג גדול בתורה. הוא למד בישיבות הגדולות בליטא ולמד תורה הרבה. והוא מקים מה שאמרו תז"ל: "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך". אע"פ שהוא טרוד בפרנסה הוא קובע עתים לתורה ומרביץ תורה לרבים. מקודם היתה מקום מגורו ב"נחלת-גנים" סמוכה לרמת-גן. הוא יסד שם חברה גמרא וכמו כן חברה משניות ועין-יעקב ולמד שם בכל יום ויום עם הבעלי-בתים וביחוד בש"ק ויו"ט. וכעת העתיק את אהלו בקיבוץ "משואת יצחק" סמוכה לטבריה ולוחם עמהם מלחמת ד' ולומד עמהם ספרי מוסר כדי לקרב לבן לאבינו שבשמים. אשרי לו ואשרי יולדתו ירבו כמותו בישראל.

שתי בנותיו היה לו (לאברהם). הצעירה רחל נ"ע. היא היתה מצוינת ומוכתרת בכל המעלות נשגבות במדות המצוינות ומלאה ביראת ד'. היא נאה לשמה ושמה נאה לה כמו שנאמר אצל אמנו רחל זי"ע: "יפת תואר ויפת מראה". היתה נכרת על פניה כי היא כבודה בת מלך פנימה. אבל לדאבון לבבינו לא זכתה להנצל מידי הרוצחים העמלקים ההיטלי-ריסטיין ימח שם וזכרם והיא נהרגה עם כל אנשי העיק שקדוויל ביום אחד אנשים ונשים וטף בכל מיני מיתות אכזריות. המקום ינקום נקמתם ותהינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים עם כל קהלות הקודש שמסרו נפשם על קידוש השם ועם כל גבורי האומה בארץ הקדש מימות עולם ושנות דור ודור.

ולהבדיל בין חיים לחיים ת"ל זאת נחמתי כי בתו הבכירה מרת חיה תח"ג זכתה להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה. ואין דברים בפי עטי הדלה והרזה לתאר בששר את ההצטיינות שלה לא לפי דורנו. לוא היא היתה בדור הישן ג"כ היתה מיחידי סגולה צדקנית במלא מלה המלאה, אין כדוגמתה. אשרי יולדתה ואשרי האיש שזכה לחסות בצלה; כאחת האמהות. יש לה ידיעה רחבה במאמרי חז"ל ויש בכחה להשיב לבן של צעירי עמנו לאבינו שבשמים. פיה פה מפיק מרגליות. היא בית רוקח של יראת שמים ועושה הרבה במוסדות של חנוך הילדים והילדות שלא על מנת לקבל פרס ביחד עם גיטתה הרבנית רחל שפירא תח"ג. אע"פ שמקום מגוריה בבני-ברק שהעיר מלאה חכמים וסופרים ומלאה יראת-שמים מסופק אנכי אם יש עוד אחת כדוגמתה. היא נתינתה מאמה נ"ע בת שמונה שנה ונתגדלה על ברכי דודה הרב הצדיק ר' אפרים זצ"ל זי"ע ברנידא המנהל הרוחני של ישיבת

ריגא אחי של אמה נצ'ע והיא נישאת עם האברך המופלג בתורה וביראה ובמדע כקש"ת ר' משה צמל יליד ממדינת לטביא שהוא היה מתלמידי הישיבה הנ"ל וכאשר "הכמת נשים בנתה ביתה" זכתה כי בנה יחידה האברך הרה"ג עדין לגאון ר' אפרים שליט"א מלבד שהוא בעל כשרון נעלה הוא שקדן גדול בלימודו ומצוין ביראתו הטהורה. מקודם למד בישיבת פאנעוועז בבני ברק והיה שם מיחידי סגולה ועשה חיל בלימודו ואח"כ העתיק את אהלו בעיר ירושלים עה"ק ת"ו ולמד בישיבת הברון ושמו היה נודע לתהלה. וכאשר מלבד ידיעתו הגדולה בתורה הוא חכם ונבון ואיש צורה והשתדך עם אחת מבנות ירושלים ממשפחת המיוחסת בישראל וכעת הוא לומד בהיכל התלמוד בתל-אביב ושמו נודע לתהלה כי הוא שם מיחידי סגולה ומחדש חידושי תורה כמעין המתגבר וזכה להיות העורך של "הנאמן" ירבה כמותו בישראל. תקותי חזקה כי בזכות אבותנו הקדושים הוא יזכה להיות בתורתו וביראתו מגדולי עמנו.

והבן השלישי של דודי הרב הגאון ר' משה שלמה שאפירא ז"ל היה שמו ר' מרדכי שאפירא. מקום מגורו היתה בעיר המפורסמת קיידאן סמוכה לקובנה מדינת ליטא, עיר חכמים וסופרים. שמו היה נודע לתהלה. היה ראש הקהל בקיידאן היה מופלג בתורה ומצוין ביראתו הטהורה ובמדותיו היקרים ועסקן גדול בצרכי צבור באמונה וסותר גדול בכל מיני תבואות וראה ברכה במעשה ידיו. המשא ומתן שלו היתה באמונה וכמו כן זוגתו היקרה המצוינת "מנשים באהל תברך" היתה נודעת לתהלה. ביתו היתה בית ועד לחכמים, אע"פ שחז"ל אמרו: "אשה צרה עיניה באורחים" היא היתה מאושרת בעת שהיא זכתה למצות הכנסת אורחים בביתה. עליה אמר החכם מכל אדם "אשת חיל מי ימצא". ולדאבון לבבינו נהרגו ונשרפו עם כל העיר קיידאן אנשים ונשים וטף ביום אחד על ידי הרשעים הארורים העמלקים היטליריסטין ימח שמם וזכרם המרום ידרוש את דמם הנקיים והטהורים ותנצב"ה.

ות"ל כי ברב עמל ותלאה זכה בנו יחידו להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה עם זוגתו העדינה וכתו היחידה ות"ל כי יש לו פרנסה בכבוד וזכות אבותינו הקדושים יעמוד לו כי לא יסור שרביט הסדר להלאה ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות כפי משאלות לבנו לטובה.

פ ר ק ט

בן ששה ימים הייתי בעת אמי מורתי מרת פרומה עלתה נשמתה השמימה עוד קודם הברית מילה ונתגדלתי על ברכי זקני ר' שרגא פייוויש רוזינג זצ"ל זי"ע וכאשר באו בימים, כמו כן זקנתי הצדקנית מרת שרה רבקה נ"ע, הורי של אבי מורי זצ"ל בעיר וויינוטא ואין להם היתה האפשרי להשגיח עלי היתה להם בת זקונים, מרת שייני גיטא נ"ע, היא היתה לי יותר טוב מאס לבן יחידה. צדקנית ומלומדת מלאה יראת שמים ובעלת מדות אשר אין כדוגמתה. היא נישאת להרב הגדול צמ"ס ואיש משכיל ויא"ב כקש"ת ר' ישראל יעבץ זצ"ל זי"ע ממשפחת המיוחסת בישראל ממשפחת אביו ממשפחת המפוארה משפחת יעבץ וממשפחת אמו נ"ע ממשפחת המשולשת מיחידי סגולה מעיר חכמים וסופרים המפורסמת בשם "חכמי זאנער" משפחת יאקובסאהן המפוארה שראש המשפחה היה שמו ר' צבי הירש יאקובסאהן ומשפחת ניווידעל שראש המשפחה היה הרב הנכבד והנעלה ר' שלום טוביה ניווידעל ומשפחת גרינבלאט שצאצאיהם זכו להנצל מידי הרוצחים ובאו פה בארצינו הקדושה והם מאנשי שם המפורסמים לתהלה שזכו להיות מבונים ברחובות ובראשון-לציון וכמו כן בתל-אביב. הוא היה יליד מזאנער מדינת ליטא. הוא נין ונכד של הגאון הגדול מרנא ורבנא המקובל צי"ע ר' משלה קעדאנער זצ"ל זי"ע מיחידי סגולה מתלמידי הגר"א מוילנא זצ"ל זי"ע ובימי נעוריו למד אצל הגאון ר' אלכסנדר משה לפידות זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק ראסיין אשר היה מפורסם בשם "העילוי מוילנא". ובעת היותו כבן ט' שנה למד בחברותא עם הגאון הגדול ר' שמואל לובצער זצ"ל זי"ע שהיה מגדולי ווילנא ובהיותו בן י"ד שנים נסע ללמוד אצל הגאון רבן של ישראל ר' צבי הירש בדוידא זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק סאלאנט ובן ח"י שנים נתקבל לרב ואב"ד בעיר יאנאווע סמוכה לקובנה. מלבד גדלו בתורה ידע ג"כ פרק בהיות העולם. החכם הגדול החוקר חיים

זעליג סלאנימסקי מעיד עליו שידוע הרבה בחכמת התכונה כידוע לכל מכל הויכוח שהיה לו עמו בכמה ענינים וביחוד ע"ד הנס של פך השמן דחנוכה ותלה את עצמו בהרמב"ם ז"ל של נזכיר תיבות "ונעשה בו נס". ועמד נגדו כארי במאמרו "נס להתנוסס". וחבר כמה ספרים "אבני זכרון" שו"ת וספר "אם לבינה" על חידושי הלכות וספר "דברי אמת" על מוסר והגהות על שו"ס וספר "טיב גיטין" על הלכות גיטין וקידושין וספר "קונטרס עגונות" ועוד ועוד. הוא למד אצלו יחד בחברותא עם הגאון הגדול ר' צבי הירש שור זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק וויינוטא ואח"כ בעיר קראטינגא. שמו היה נודע לתהלה אצל כל המפלגות. אע"פ שהוא היה סוחר גדול - היה לו חנות גדולה מכל מיני סחורות - וגם סוחר גדול עם עצים וחמרי בנין ויערות וכל מיני תבואות ופשתן אבל כל מחשבותיו ורעיונותיו היתה בלימוד התורה והיראה. היה מגיד שיעור בחברה ש"ס עם כל המפרשים בעיון רב בעיר מגורו וויינוטא.

דודתי הצדקנית מרת שייני גיטא נ"ע נולדה לו בן ובת. שם הבן היה אליהו יעבץ ז"ל. הוא היה מצוין גדול אשר אין כדוגמתו. היה מוכתר בכל המעלות נשגבות. אנכי זכיתי להיות אצל הבר-מצוה שלו. דרש דרוש נעלה מלאה בראשונים ואחרונים מתבל בכל מיני תבלין בהריפות ובבקיאות בשכל זך וישר וכל השומעים היה להם עונג רוחני. מהשומעים היה הגאון הגדול הגאב"ד בק"ק וויינוטא ר' צבי הירש שור זצ"ל זי"ע והרב הגאון ר' נתן נאטע זצ"ל ליטוויין שהיה אח"כ הגאב"ד בק"ק קורשאן שהיה חתן של הרב הצדיק ר' יצחק מאיר לעווינסאהן זצ"ל זי"ע וכמו כן הקדוש הרב הגאון ר' שלמה יצחק לעוויטאן זצ"ל זי"ע שהיה אח"כ הרב הראשי של מדינת נארוועגין, הגאב"ד בק"ק אסלי שהיה מקודם רב ואב"ד בק"ק מאיסאד סמוכה לעיר סאלאנט ובעיר ווארנא ואח"כ בעיר שוועקסנא מדינת ליטא. (הוא היה חתן של הרבני המופלג והנכבד ר' אליהו גארבער ז"ל מנכבדי וויינוטא). מלבד שהשומעים היו גדולי תורה היה להם התפעלות מכחו הגדול בתורה. מלבד ידיעתו הרחבה בתורה ובמדע היה איש צורה וחכם ונבון ואהוב ונחמד לכל. כמו כן זוגתו מרת עלקע נ"ע היתה בהצטיינות ממשפחת המפורסמת לתהלה בתו של הגביר הנכבד והנעלה ר' דוד לוריא ז"ל מעיר ווארנא מדינת ליטא.

וכמו כן בתו (של דודי ר' ישראל יעבץ) היחידה והמהוללה מרת שרה רבקה נ"ע היתה מצוינת ומלומדת ומלאה ביראת ד' ותקעו את אהלם בעיר טעלז עיר ואם בישראל המפורסמת עם הישיבה הגדולה שהיתה שם. ומלבד הישיבה היתה שם בית הספר "יבנה" ובית חנוך לילדים ולילדות והיתה רצונם לחנכם, את בניהם ובנותיהם, בתורה וביראה ובמדות טובות על כן העתיקו את אהלם בעיר טעלז. אבל לדאבון לבבינו באו העמלקים האריות הארוהים היטליריזטין ימה שמם וזכרם ונהרגו בכל מיני מיתות אכזריות ביום אחד אנשים ונשים וטף כ' תמוז שנת תש"א עם ש"ב הגאון הגדול צי"ע ר' שרגא פייוויל גברן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק כוואדאן ומקודם בעיר אופינא עם זוגתו הרבנית הצדקנית מרת צילה נ"ע בת דודי הרב הצדיק ר' נחום זאב רוזינג ז"ל מטאווריג, יחד עם נכד של גיסי הרבני הנכבד והנעלה רודף צדקה וחכם רחמים ומוקיר רבנן ר' שמואל צבי הכהן ממשפחת סגן-כהן מסאלאנט. הקדוש ירחמיאל זצ"ל זימאן בנו של הגביר הנכבד ווילא זימאן ממעמל שהוא למד בישיבה הקדושה של ישיבת טעלז. הוא היה מיחידי סגולה בישיבת טעלז. תקותינו היתה חזקה כי הוא יהיה לכבוד ולתפארת בישראל אילן גדול כי הוא היה בעל כשרון נעלה ושקדן גדול בלימודו ומצוין ביראתו הטהורה והזכה. ולדאבון לבבינו נפלו חללים על ידי הרשעים הארורים העמלקים היטליריזטין ימה שמם וזכרם. תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים עם כל קהלות הקודש שמסרו נפשם על קדוש השם. אל נקמות ד' יזכור עקדתם וינקום נקמתם ככתוב: "כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצרי ויכפר אדמתו עמו. ונקיתי דמם לא נקיתי וד' שוכן בציון.

כאשר אנכי זכיתי בימי נעורי להכיר את הגאון הגדול ר' אלכסנדר משה לפידות זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק ראסיין, מוצא אנכי חובה לנפשי לכתוב מעשה זאת כדי שדור הבאים אחרינו ידעו מה שחז"ל אמרו: "אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים, פשוט בזובי מות לפני ארי". ועל זה אמר הגאון ר' ישראל זצ"ל סאלאנטער כי יבוא זמן אשר יאמרו על אתמול - מלפנים.

בעת שהיה רב ואב"ד בעיר יאנאווא סמוכה לקובנה - היה אז בן שמנה עשר שנים - היה שם איש אחד מנכבדי יאנאווא שהיה לו מקודם פרנסה בכבוד ובפתע פתאום ירד מנכסיו ובני עירו לא ידעו מזה רק הרב לבד. ויחכה הרב עד עת מצוא, כי בזיון גדול היה לו לקחת נדבה. וכשבא הלילה הראשונה של חג הפסח בא האיש מבית המדרש אבל וחפוי ראש וישא עיניו השמימה ויאמר "מאיין יבוא עזרי?" ופתאום נפתחה הדלת, הגה איש אחד בא באדרתו ובמחירות הטיל דבר מה על השולחן וינס החוצה. ובעל הבית עומד ומחריש ומשתאה מן המראה הזה. ויפץ אל השולחן וירא והנה צרור, צרורים בו מצה ויין ובשר די לערב הזה ולמחרת אבל להלילה השניה לא הספיקה. ועמד בעל הבית בקרן זווית ומצפה והיה אם יקרה ד' גם ללילה הבא כמקרה האמש ואחז בבגדו וישאל לשמו. בא הערב ויאת לילה והאיש עומד ומצפה והנה הדלת נפתחה ויבוא האיש הלז מכוסה באדרתו להטיל על השולחן מה שהביא. והאיש יצא ויאחז לו בציצית בגדו ויאמר לו: "הגד לי מה שמך, ואם לא - אני לא אעזבך" והרב הזה היה מוכרח לאמור לו כי הוא הרב. מזה נראה כמה גודל צדקתו במעשים טובים חוץ מגדלו בתורה. אנכי מאושר כי שזכיתי להיות בצל קורתו פעמים אחדים בהיותו רב ואב"ד בעיר ראסיין. בימי נעורי בעת שלמדתי בישיבת טאווריק אצל דודי הרב הגאון ר' ברוך נתנאל ניינאידעל זצ"ל זי"ע נסעתי אצל אבי ז"ל שהיה מקום מגורו באייראגאלי דרך ראסיין. תוארו היתה כתואר פני אלקים ושמתו היתה גדולה עד מאד בעת שבא אחד מצעירי עמנו - שלמדו באחת מן הישיבות - בצל קורתו. היה מאושר כמוצא שלל רב והיתה דרכו בקודש לתהות על קנקנו אם עשה חיל בלימודו, ואהבתו לבני הישיבה היתה כאב נאמן לבנו יחידו. אנכי זכיתי להכיר את חתנו הנעלה הרה"ג החכם הכולל כקש"ה ר' אבא שבתי יפה ז"ל רב בק"ק באלטימאר בארצות הברית המכונה ד"ר סאפער עם זוגתו הרבנית המצוינת נ"ע. אנכי הייתי יחד עמם, להבדיל בין חיים לחיים, במעייני הישועה בבאד-האמבורג סמוכה לפרנאנקפורט דמיין. הם עשו הרבה לטובת הנצרכים. ניכר היתה על זוגתו שהיא היתה בתו של הגאון ר' אלכסנדר משה לפידות זצ"ל, כי היא בת מלך. וי להאי שופרא דבלי בארעה. תנצב"ה ואלקים חיים יתן לנו חיים.

לדאבון לבבינו לא נשאר שום אחד מעיר מולדתי עיר וויינוטא. היא היתה קטנה בכמות אבל גדולה באיכות. אבל ת"ל האחים המפורסמים והמפוארים לשם ולתהלה ממשפחת לייזעראוויץ זכו להנצל מהרוצחים האריות העמלקים היטליריסטין ימה שמם וזכרם ולבוא בארץ אופיר. שם האחד הגביר הנעלה מצוין. ביראתו וטהורו והזכה מדקדק במצוות ושומר שבת כהלכתו, רודף צדקה וחסד ועושה הרבה לטובת ארצינו הקדושה כקש"ה ר' יהודה לייב נ"י לייזעראוויץ. וכמו כן זוגתו תח"י היא מצוינת ומוכרת בכל המעלות נשגבות מלאה יראת ד' בת ת"ח מיחידי סגולה מעיר ריטאווע מדינת ליטא. ביתו בית ועד לחכמים, מלבד שהוא מקיים מה שכתוב בתורה זכה כעת לקיים את המצוה "וכתבו לכם את השירה הזאת" ברוב פאר והדר לקיים: "זה אלי ואנוהו".

וכמו כן אחיו הנעלה, איש צורה וחכם ונבון ומצוין במידותיו היקרים מר מרדכי נ"י וזוגתו העדינה תח"י מוכרת בכל המעלות נשגבות. וכמו כן אחיו הצעיר מר דוד נ"י בני איש אחד נכבד ונעלה ר' שמואל ז"ל אשרי לו ואשרי חלקו ואשרי יולדתו כי שזכה לכך כי שצאצאיו יזכו להיות משארי הפליטה והם יהיו לכבוד ולתפארת בישראל. הם היו פה בארצינו הקדושה עם רעיותיהם תח"י נתנו הרבה צדקה על מוסדות שונות. וכמו כן בעד משפחות שונות מעולי ליטא שהם נמצאים פה בדהקות - ביד רחבה ובדרך כבוד לקיים מה שכתוב: "אשרי משכיל אל דל" וכמו ששנינו במסכת בבא-בתרא: "הנותן פרוטה לעני

מתברך בשש ברכות" והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות". וכל תקותם לעזוב את ארץ אופיר אשר שם יש להם בית חרושת גדולה, הרבה נחלאות ופרנסה בכבוד על צד היותר נעלה ולבוא פה בארצינו הקדושה ולהתפרנס בצמצום מלישב בארץ אופיר על סיר הבשר. המרום ימלא בקשתם ולבוא פה בארצינו הקדושה ותקותי חזקה כי יהא להם פרנסה בכבוד ויהיו שבעי רצון מארצינו הקדושה הן ברוחניות והן בגשמיות, ויזכו לשמוע את קול השופר ממשיח צדקינו ולהקביל את פניו כאשר יציג את רגליו על מפתן ארצינו במהרה בימינו.

רק על זאת לבי דוי, על אחד מהאחים של הם שהיה איש מצוין ונעלה מנכבדי טאוורייג, חכם ונבון, אהוב ונחמד לכל כקש"ת ר' אליעזר ז"ל לייזעראוויץ. במבחר שנותיו עלתה נשמתו השמימה. תנצב"ה ויהא זכרו ברוך והנותן חיים יתן לנו חיים.

פ ר ק י " א

אחרי ההסתלקות של אמי מורתי נ"ע מובן כי אבי מורי ז"ל היה מלא יאוש ויגון ואנחה ולא מצא מנוחה לנפשו על האבידה הגדולה שנאבדה מאתו כי "אין אשה מתה אלא לבעלה". מלבד שהיא היתה ממשפחת המיוחסת בישראל, בתו של הגאון הגדול ר' אברמלי חריף זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פיקעלין שהיה מיחידי סגולה בדורו מגאוני קשישאי, מפורסם גדול בצדקתו ויראתו והורתו, היא בעצמה היתה מצוינת ומוכתרת בכל המעלות נשגבות, ניכרת על פניה כי היא בת מלך. היתה עליו קופצים הרבה. הציעו לפניו כמה ענינים מגדולי עמנו עם הרבה נדוניא, וברוב עמל ותלאה פעלו על לבו כי הוא יקח מזאת המשפחה. אז לקה בת דודתי מרת עטעל נ"ע אחות של אמי מורתי נ"ע ושמה היתה פרומה רחל נ"ע. נולדה לו חמש בנות ובן אחד והעתיק את אהלו בעיר אייראגאלי פלך קובנה מדינת ליטא אשר גר שם דודי הרב הגביר שוע ונדיב ר' יוסף זיו זצ"ל זי"ע אחי של זקנתי הרבנית חיה נ"ע אשת הגאון ר' אברמלי חריף זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פיקעלין. והתחיל (אבי) לעשות עסקים עם כל מיני תבואות וחמרי בנין ויערות וגם חנות גדולה של כל מיני סחורות וראה ברכה במעשה ידיו ושמו היה נודע לתהלה בעירו ובכל הסביבה וזכה לשתי שולחנות תורה וגדולה במקום אחד.

שם אחותי הבכירה היתה שמה צערנא דבורה נ"ע. היא היתה מצוינת ומוכתרת בכל המעלות. היא נישאת בעיר קיידאן ממשפחות המיוחסות בישראל מנכבדי קיידאן. שם בעלה ר' אבא ב"ר יחזקאל ז"ל פרידלאנד אחי של הרבנית הצדקנית מרת גליקא נ"ע אשת הגאון הצדיק מיחידי סגולה בדורו הקדוש ר' דוד זצ"ל זי"ע בלאכער ר"מ של הישיבה הקדושה והמפוארה "בית יוסף" של העיר הגדולה חכמים וסופרים מזריטס מדינת פוילין. לאחותי צערנע היתה שני בנים זכרים מצוינים ובה אחת. שם הבכור היה זאב ז"ל. היה סוחר גדול של כל מיני תבואות וגביר עצום ואיש טוב ומטיב רודף צדקה וחסד ועשה הרבה לאנשים האומללים. והשני מר יצחק ז"ל היה עורך דין ושמו היה נודע לתהלה. מקום מגורו היתה בעיר ראסיין והשתדל הרבה יותר מכחו להטיב את המצב של כל אחד ואחד מי שהיה נחוץ לטובתו והיה אחיעזר ואחיסמך והיה מקים מה שחז"ל אמרו: "מפרנסין בין עניי עכו"ם ובין עניי ישראל" והיה אהוב ונחמד לכל. וכמו כן היתה בתה היחידה מרת שרה נ"ע. היא היתה מוכתרת בכל המעלות ונישאת לאיש נכבד ונעלה.

והשניה של אחותי היתה שמה ריסעל נ"ע. אין דברים בפה עטי הדלה והרזה לתאר בששר את ההצטיינות שלה. פשוט "כבודה בת מלך פנימה". היא נישאת לאיש נכבד ונעלה ממשפחת האדמורים מהניסטאפיל. הוא היה גביר עצום ויא"ב, סוחר גדול של יערות. שמו היה ר' משה ב"ר אשר באראן ז"ל מעיר לוהין פלך וואלין סמוכה לקיעב. שמו היה נודע לתהלה בכל העיירות הסביבות. היה נדבן גדול. אחותי ריסעל עלתה נשמתה במבחר שנותיה ובעלה עם ארבעה בנים מצוינים ונעלים נהרגו ונשרפו בכל מיני אכזריות על ידי הרשעים העמלקים היטליריסטין ימה שמם עם כל העיר לוהין אנשים ונשים וסף ביום אחד. וכמו כן משפחת אחותי צערנע דבורה.

ואחת מאחיותי מרת גליקא נ"ע ושם בעלה ר' משה ז"ל ווילנער. מקום מגורה היתה בקובנה. היא היתה מלומדת ומשכלת ומוכשרת בכל המעלות מלאה יראת ד'. היא היתה מפורסמת בעיר קובנה על צד היותר נעלה וכמו כן בעלה היה מבעלי מזרח בבית המדרש הגדול של עיר קובנה. נכבד גדול ומצוין בהכנסת אורחים. כמה אורחים שבאו אצלו הן בימות החול וביחוד שבת ויו"ט, הן מאנשי הצבא וכמו כן בחורי חמד מהישיבות וכמו כן אפילו ארחי פרחי היה מאושר אם אפשר לו היה לקיים מצות הכנסת אורחים. ולדאבון לבבינו כל המשפחה של אחותי וכמו כן אחותי היקרה בת-שבע ובעלה וילדיה כולם נשחטו ונשרפו ונהרגו בכל מיני מיתות אכזריות אנשים ונשים וטף ביום אחד בעיר סלאבאדקא פרור קובנה על ידי הרוצחים העמלקים הארורים היטליריסטין ימח שמם וזכרם. ארוהים הרשעים העמלקים המקום ינקום את נקמתם.

ואחת מאחיותי מרת עלקע נ"ע שקצר המצע להשתרע לתאר את המעלות שלה הן ברוחניות והן בגשמיות. מלאה יראת ד' ומלומדת ובעלת מדות נעלה והיא עקרה הבית של הורי היקרים היתה. זכתה להנצל מידי הרוצחים אבל לדאבון לבבינו עלתה נשמתה הקדושה השמימה במבחר שנותיה. יהיה זכרה ברוך ותנצב"ה.

ביחוד לבי דוי על הגאון הצדיק ר' דוד בלאכער זצ"ל זי"ע שמסר לבו ונפשו בעד הישיבה הגדולה והקדושה "בית יוסף" בעיר מעזריס במדינת פוילין וזוגתו הרבנית הצדקנית מרת גליקא אחות של גיסי ר' אבא ז"ל פרידלאנד של קידאן שהיתה לבני הישיבה כאם רחמניה אל בנה יחידה. הם נהרגו עם כל משפחתם ורוב מתלמידי הישיבה ביום אחד בכל מיני מיתות אכזריות. מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה על חללי בת עמי שהומתו ונהרגו ונשרפו ונשחטו ואחדים מהם נקברו חיים - אדירי התורה, צדיקי עולם, קדושי עליון - על ידי העמלקים הסמאים הארורים היטליריסטין ימח שמם וזכרם.

אבל זאת נחמתי ת"ל שבתו המצוינת והמוכרת בכל המעלות נשגבות מרת בונא תח' שזכתה להנצל מידי הרוצחים. מקודם היתה מגולגלת בכמה ארצות ובעזרת משפחת אביה הגאון והצדיק ר' דוד זצ"ל זי"ע הקדוש בלאכער, משפחת המפורסמת לשם ולתהלה מאושעוויץ יחי' ממדינת בעלגי, וביחוד דודתה הצדקנית מרת גיטל תח', אשת הגביר הנדבן רודף צדקה וחסד ר' גבריאל ז"ל מאושעוויץ, עשתה בעדה יותר מכוונה, יחד עם בנה הנעלה הגביר המפואר ומפורסם לשם ולתהלה ר' יוסף נ"י מאושעוויץ. המרום ישלם להם גמול פעלם. הם נתנו לה נדוניא ודירה נאה עם רהיטים וכל ההצטרפות והיא נישאת ת"ל עם האברך המופלג והמשכיל ר' יחזקאל נ"י פערעלמאן, בנו של הרב הגאון פערעלמאן הגאב"ד דק"ק איוויע פלך ווילנא. ואנכי מאושר כי שזכיתי להיות על הברית-מילה של בנה ששמו על שם אביה דוד נ"י. והברית היתה בירושלים עה"ק ת"ו והיתה שם מסלתה ומשמנה של ארצינו הקדושה והרבה מתלמידי הישיבה הקדושה "בית יוסף" ממעזריס שזכו להנצל מהרוצחים ולבוא בארצינו הקדושה ולישב באהלי שם ולהרביץ תורה ברבים. היתה שם נהרות דמעות של בכי מעורב עם שמחה כי שזכינו כי יש קצת זכר מאילן הגדול. המרום יתן להם רב ענג ונחת ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות וזכות אבותיהם הקדושים יעמוד להם. ואכפיל ברכתי ממעמקי לבבי למשפחת הרמה מאושעוויץ כי המרום ישלם להם גמול פעלם מה שעשו לבתו היחידה המהוללה מרת בונא של הגאון והצדיק ר' דוד זצ"ל וביחוד לדודה הצדקנית מרת גיטל תח' מאושעוויץ. המרום יאריך ימיה ושנותיה ויהא לה רב נחת מצאצאיה.

ואחרון אחרון חביב, בימי זקנתו של אבי מורי זצ"ל זי"ע נולדה לו אשתו השניה מרת פרימה רחלה נ"ע בן ושמו היה שלום. שלום שמו והוא היה שלם בכל המעלות נשגבות. הוא היה עילוי מבטן אמו. שכלו היה זך ונעים אין דוגמתו. חכם ונבון איש חמודה, בעל-מגן נעלה. עוד קודם בר-מצוה נסע ללמוד-יחד עם רעו הגאון הצעיר ר' אברהם בנימין אלטער תאומים, בנו של האדמו"ר הגאון הגדול צי"ע זי"ע ר' יעקב רבינוביץ הגאב"ד בק"ק אייראגאל, גיסו של הגאון הגדול רבן של ישראל הכהן הגדול מאחיו ר' אברהם יצחק קוק זצ"ל זי"ע הרב הראשי מפה ארצנו הקדושה - בישיבת "כנסת ישראל" בסלאבאדקא. היתה האפשרי בידי אחי ז"ל לתרץ כל קושיות החמורות בראשונים ואחרונים והיה בקי נפלא וחרף עצום. ות"ל כי רעו הגאון הצעיר זכה להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה ומקום מגורו בירושלים עה"ק ת"ו והוא מיחיד סגולה מפה. הוא גאון עצום,

בקי בכל הדרי התורה ומחדש גפלא. ולדאבון לבנו אחי ז"ל עם כל משפחתו נהרגו על ידי הרוצחים העמלקים הארורים ההיטליריסטין ימח שמם וזכרם. מקום מגורו היה בעיר טאורייג. הוא ומשפחתו וכל העיר אנשים ונשים וטף נהרגו ביום אחד עם כל מיני מיתות אכזריות. המקום ידרוש את דמם ותנצב"ה.

פרק י"ב

העיר אייראגאלי עומדת על נהר דעבישע סמוכה לקובנה בין העיר קיידאן לבין העיר ראסיין במדינת ליטא. היא היתה עיר חכמים וסופרים וזכו כי הרבנים שישבו שם על כסא דין היו מגאונים עולם מדור דור. הרב הראשון היה הגאון הגדול ר' דוד קאצענעלענבויגין זצ"ל זי"ע בשנת ת"ק ואח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק אה"ו ונפטר בערך שנת תקט"ז. בנו של הגאון רשכבה"ג ר' יחזקאל קאצענעלענבויגין שהיה מקודם הגאב"ד דק"ק קיידאן ומשם לאב"ד ור"מ בק"ק אה"ו ומנוח"כ בעיר האמבורג בשנת תק"ט, בעל המחבר שו"ת: "כנסת יחזקאל" ועוד ועוד מגזע רש"י ז"ל. אחריו נתקבל בנו הגאון ר' משולם זלמן קאצענעלענבויגין ואחריו נתקבל נכדו הגאון משה יעקב קאצענעלענבויגין בנו של הגאון ר' מנחם נחום זצ"ל זי"ע קאצענעלענבויגין.

אחרי הסתלקותו נתקבל שם לרב ואב"ד הגאון החסיד המפואר ומפורסם המקובל איש אלוקי מהור"ר ר' אברהם זצ"ל זי"ע בעל המחבר "מעלות התורה" אחי של הגר"א מווילנא זצ"ל זי"ע. ואח"כ נתקבל שם הגאון ר' יוסף בן הגאון ר' שלמה הלוי לאנדא הגאב"ד דק"ק ווילקאמיר בן הגאון ר' נתן סגל מפוילין בר פלוגתא של הגאון ר' רפאל האמבורגער זצ"ל זי"ע. בתשובתו "ושב הכהן" כותב עליו: "הבל הבלים אמר שלמה".

ואח"כ נתקבל שם הגאון הגדול המקובל איש אלקי ר' אליהו זצ"ל זי"ע בעל המחבר שלשה ספרים בשם "יד-אליהו" שהיה מקודם רב ואב"ד בעיר שאט סמוכה לקיידאן ואח"כ בסלאבאדקא ואח"כ בעיר אייראגאלי ואח"כ בעיר הגדולה בעיר קאליש במדינת פוילין. אע"פ שעיר קאליש היתה הרבה גדולה מעיר אייראגאלי אעפ"כ היה נקרא בפי כל: ר' אלינקא ראגאלער" מפני ראגולי היתה עיר מלאה חכמים וסופרים. מלבד שהיה גאון עצום בנגלה ובנסתר היה מיוחס גדול מגזע בעל "מגלה עמוקות" וצדיק תמים ובעל מדות נעלה. כשהיה לבר מצוה ועמד תחת החופה ושבר את הכוס גחן ואסף את שברי כוס הזכוכית בעצמו ונתנם לתוך כיסי מעילו. וכששאלו אותו מה ראה על ככה לאסוף את שברי הזכוכית ענה ואמר: "חששתי שמא חלילה ינזק בהם אדם והייתי אני גורם בנזקין".

בהיותו כבן עשרים ושבע שנים נתקבל לרב בעירנו עיר ראגאלע ולמרות מה שפרנסתו היתה דחוקה ומצומצמת היה ביתו פתוח לרווחה לכל עני נודד וכל ארחי ופרחי. והיה מעשה בעני אחד המחזיר על הפתחים שבא לראגולא. הכניסו הרב לביתו, נתן לו לאכול ולשתות וגם מקום ללון. למחרת נפרד העני מאת הרב ואחרי כמה שעות נודע לרבנית כי טבעת הזהב המשובצת באבן טובה שהיתה ירושה בידה מאת אמה הגבירה נגנבה. היא חשבה כי העני שהכניסו הרב אל ביתו הוא שגנב את הטבעת ומבלי לספר להרב הלכה והודיעה את הדבר למשטרה וזו הצליחה לתפוס את העני הנודד וגם מצאה את הטבעת בכיסו. הגנב נאסר וטבעת הזהב הוחזרה לידי הרבנית. עתה ספרה הרבנית לבעלה הרב את כל המאורע והיא גט הטיפה לו מוסר על שהוא מכניס לביתו אנשים שאינם מהוגנים. הרב עבר בשתיקה על דברי מוסרה, אבל הוא פנה לראש השוטרים ובקש ממנו להוציא את העני לחפשי. "כדי שלא להכשיל אנשים בחטא של גניבה", אמר הרב לראש השוטרים, "הריני נוהג בכל ערב וערב, קודם שאני הולך לישון, להפקיר את כל מה שנמצא בביתי, הכשיטי זהב וכלי כסף וכדומה, וכל הקודם בהם הריהם שלו". "מנהגי זה", - הוסיף הרב ואמר - "ידוע לכל בני העיר ומסכן נודד זה כשבא לרגולה, בודאי נודע לו על אודות דרכי ומנהגי, והוא זכה בטבעת זהב זו מן ההפקר". "מעכשיו" - סיים הרב את דברי בקשתו - "לא רק שמחויב אני לעזור לשחרורו, אלא שבאמת צריכה אשתי הרבנית להחזיר לו את הטבעת, שהיא שלו,

וגם לפייס אותו על העלבון שגרמו לו". דברי הרב שנאמרו בתמימות ויצאו מן הלב עשו רושם על ראש השוטרים והלה שחרר את העני ממאסרו. מובן מזה, איזה גאון וצדיק היה, זכותו יגן עלינו.

היה דרכו בקודש כמעט בכל יום ויום לדרוש מתוך אהת לב: "פרשיות שלמות ופרקים שלמים ישנם בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה, ברמב"ם ובשולחן-ערוך על עניני צדקה וגמילות-חסדים, מדות ומשקלות, איסור גזילה וגניבה ואונאות דברים וממון, לקיחת רבית ועושי שחר פעולה שכיר ודומיהם. והכמינו אמרו: (בבא בתרא) "קשה עונשן של מדות יותר מענשן של עריות" וכמו כן אמרו: (שם) "קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה" ובכל זאת אנו רואים כי ביתו של כל רב ומורה הוראה בישראל מלא אנשים ונשים הבאים לשאול שאלות בעניני טריפות, תערובות בשר וחלב וכדומה, אבל כמעט שאין אנו רואים מי שיבוא וישאל שאלה על דבר כסף שהרויח אם הגיע אליו בהיתר או באיסור; על המאזנים, מדות ומשקלות שבחנותו אם מותר לו להשתמש בהם, על שכירו ופועלו אם רשאי הוא לאחר את שכרו או לעכבו".

היה לו תלמידים הרבה שהיו אח"כ מגדולי ישראל. ואחד מתלמידיו הגאון הגדול צדיק יסוד עולם ר' מרדכי עליאסבערג בן הרב ר' יוסף האבד"ק בויסק מדינת לאטביא בעהמ"ח "תרומת יד" "שביל הזהב". הוא היה חתן הרב הגביר ר' מערקיל קאדישמאן מקאוונא. היה לו בית מסחר גדול מן צוקער בעיר ווארשא ובכל עת שהתמהמה מורו הגאון הנ"ל בקאוונא עזב תלמידו הגאון ר' מרדכי את מסחרו ושרת את מורו ועסק עמו במו"מ של הלכה ופלפולה של תורה. ורבינו בדעתו מעלת תלמידו זה וכי לגדולות נוצר לא טוב היה הדבר בעיניו כי תלמידו החביב ישלח במסחר ידו אמר לתלמידו זה: "בני יקירי, ד' יודע אם נתראה עוד יחדיו בחיים, לכן אחפוץ לברך אותך לפני מותי. ועתה, בני, לך והכן עצמך לדבר בקדושה ובטהרה למען יחולו ברכותי עליך והיית נייעור כל הלילה בעומקה של הלכה ולפני בקר תטבול במקוה ותצום עד הערב". הרב ר' מרדכי עליאסבערג זצ"ל זי"ע, בדעתו מעלה וקדושת מורו הגאון אשר כל הגה שיצא מפיו נתקיים וכל דבריו לא שבו ריקם וכמו שאמר הכתוב: "ותגזור אמר ויקם לך", פחד ורחב לבו לשמוע דברים כאלה יוצאים מפי רבו ומורו הגאון ז"ל ונפטר ממנו באימה ופחד בחשבו למשפט כי מנת חלקו בחיים הוא בברכת רבו עתה וממנו משפטו יצא, ויעש ככל אשר צוהו רבו. ולמהרתו לפנות ערב בא להדרו של רבינו וכל עצמותיו רחפו מפחד, ומרן ז"ל שם את ידיו עליו ויברכהו ויאמר: "יתן ד' כי בכל אשר תפנה לעסקיך תרשיע ומזלך ירד וישקיע והיית אך עשוק ורצוף וכל עמלך והונך ילכו לאבדון". תלמידו זה, בשמעו את הדברים האלה נבהל ופלצות אחזתהו, ויצעק ויאמר: "אהה, אדוני, מורי ורבי, מדוע עברתני ותביא עלי קללה תחת הברכה אשר הואלת לברכני, ואנכי לא שאלתי מאדוני". ויענהו רבינו: "אחת דברתי וכה יהיה ולא יועיל לך מאומה. ועתה לך וגמור חשבונותיך עם הנושים כך ואשר אתה גושה בס ושלם את חובותיך והסתלק מן העסק כי לגדולות מזה נוצרת וקבל עליך רבנות באיזה עיר אשר תבחר כך, למען תשקוד על התורה ואז תצליח את דרכיך וקרנך תרום והיית לכבוד ולתפארת בישראל". וכן היה, כי אבד את כל רכושו והתקבל לרב ואב"ד בעיר בויסק מדינת לטביא. מובן מאליו איך היתה כחו גדול מלבד בתורה ג"כ בצדקתו ויראתו וכי טוב סחרה מכל סחורה. יהי זכרו ברוך.

בעת שהעתיק ר' אליהו את אהלו בעיר הגדולה בעיר קאליש נתקבל באיראגולי לרב ואב"ד הגאון ר' בנימין האומים אבי של הגאון ר' אליהו דוד אדר"ת תאומים רבינוביץ זצ"ל זי"ע שהיה מקודם רב ואב"ד בק"ק פאנעוועז ואח"כ בעיר מיר ואח"כ זכה להיות הרב הראשי של ירושלים עה"ק ת"ו. והגאון ר' צבי יהודה רבינאביץ שהיה מקודם רב ואב"ד בעיר ליגוס סמוכה לשאביל ואח"כ בעיר פיקעלין ואח"כ רב ואב"ד בעיר אייראגאלי אמר על הגאון ר' בנימין זצ"ל זי"ע: "שמעתי כי בכל יום ויום לא הלך לאכול ולא טעם שום דבר קודם שגמר ללמוד ולסיים מסכה אחת ואם לא הספיק לעשות סיום לא טעם שום דבר".

ואח"כ נתקבל שם הגאון הגדול קדוש עליון ר' שמעון פייוויל זצ"ל זי"ע יאשוונסקי חתנו של הגאון הצדיק ר' יעקב מאיר ראגאלער זצ"ל זי"ע. שמעתי עליו ועל זוגתו הרבנית הצדקנית מרת רחל נ"ע בת הגאון ר' יעקב מאיר ראגאלער, נפלאות גדולות. הם נפטרו במבחר שנותיהם בפתע פתאום. ביום אחד הלך לרחוץ על נהר דעבישע שהיא עומדת סמוכה לעיר אייראגאלי. והלך לרחוץ שם וטבל שם ואחר טבילתו בא הביתה ובאותו היום עלתה נשמתו הקדושה השמימה. וכמו כן הנשמה הקדושה של זוגתו הרבנית הצדקנית עלתה השמימה באותו היום. עליהם ספרו המקוננים: "הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו". מלבד עיר ראגאלע ג"כ בכל העיירות הסביבות עשו הספדים וכל השומעים בכו על השריפה אשר שרף ד' תנצב"ה.

אח"כ נתקבל שם לרב ואב"ד הגאון הגדול ר' אברהם עבצר יפה זצ"ל בעל המהבר "מחזה אברהם" על מסכת "בבא קמא", "בבא מציעא" "בבא בתרא" דף על דף. ומשם נתקבל לרב ואב"ד בעיר לאזדיי מדינת ליטא.

ואח"כ נתקבל שם לרב ואב"ד הגאון הגדול ר' צבי יהודה רבינוביץ תאומים זצ"ל זי"ע. ואחר הסתלקותו נתקבל שם לרב ואב"ד בנו הגאון הגדול צי"ע ר' יעקב רבינוביץ זצ"ל זי"ע והוא זכה להנצל מידי הרוצחים ומנח"כ פה על הר הזיתים בירושלים עה"ק ה"ו. אבי של הגאון הצעיר אלטער רבינוביץ תאומים שליט"א שהוא מיחידי סגולה מארצינו הקדושה.

פ ר ק י ג

אע"פ שרוב היהודים בארץ ליטא היו עשירים – גם בתורה ובמצות עד שקשה לצייר, היו באמת למופת לעם ישראל. היו כאבוקות המאירות באורות הבהירות באישון לילה. כמעט כל בית ובית היתה ישיבה קטנה. האב הזקן למד, האב גרס והבנים שנו. בכל בית ובית נשמע קול התורה בלילה, לפני עלות השחר, וגם ביום. בתי המדרשים היו מלאים לומדים בבוקר ובערב, בעלי בתים בעלי מסחר ובעלי מלאכות למדו בערב ובין מנהל למעריב, וביום למדו בניהם וחתניהם. שם "עם הארץ" היתה שם היותר גנאי היותר גדול. ובנותיהם ינשאו לחתני בני תורה מבחורים המצוינים בהשיבות הגדולות כגון משיבת וואלאזין, מיר, סלאבאדקא, טעלז, פאנעוועז, קעלעס, נאוואראדקא, בקי בוך של הגאון ר' חיים עוזר ווילנא זצ"ל זי"ע וכמו כן מבריסק.

אבל עיר ראגאלע היתה על כולם. מבחורי חמד בעלי כשרונות למדו בישיבת "כנסת-ישראל" בישיבת סלאבאדקא. בעת שאנכי זכיתי ללמוד שם למדו קרוב לארבעים בחורים רק בסלאבאדקא חוץ מישיבות אחרות והרבה אברכים למדו בהכולל של קובנה, ווילנא, איישישאק, שאביל, וואלאזין, מינסק. היו שם כמה בעלי בתים שהיה ראוי להיות רבנים בקהלות גדולות. הגאון הגדול ר' יעקב מאיר ראגאלער קאמענעצקי, הוא היה יושב כל היום מעוטף בטלית ותפילין ולמד בקדושה ובטהרה ובעיון רב. הרבה עיירות גדולות הציעו לפניו להיות שם רב ואב"ד כגון עיר הגדולה שאביל, דווינסק וכדומה, וכמו כן העיר ווילנא ולא קיבל. וכמו כן הרב הגאון הצדיק ר' יוסף זצ"ל זי"ע שנקרא בפי כל ר' יאסעלע מלאמדאוויץ. מלבד שהיה גאון וצדיק היה איש מופת, פשוט עושה נפלאות. דבריו היו כאורים ותומים. הוא היה הסבא של הרב המפורסם ומפורסם לשם ולתהלה איש אשכול ומדע חכם וגבון ר' שמואל ז"ל גערינג. מפני סבות שונות העתיק את אהלו בארץ אופיר בעיר יאהאניסבורג. מלבד ששמו היה נודע לשם ולתהלה בעיר יאהאניסבורג היה נודע לתהלה בכל העיירות הסביבות ובטוה אנכי כי בזכות הסבא שלו הגאון והצדיק זכו כל משפחתו להמלט מידי הרוצחים היטליריסטין ימה שמם ויש להם ברכה והצלחה במעשה ידיהם ועושים הרבה לטובת ארצינו הקדושה, ביחוד בנו הנעלה מר בערנארד גערינג נ"י הוא עורך דין יחד עם ישראל אחיו נ"י ועוסקים בצרכי צבור באמונה. וכמו כן בנו הנעלה מר דוד נ"י, אחד המיוחד ממיסדי חברה גמילות-חסדים בעיר יאהאניסבורג שהוא באמת דבר גדול שהוא אחד משלשה דברים שהעולם עומד עליהם, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

ובנו הצעיר, יעקב מאיר נ"י גערינג, עורך-דין, כעת נקרא גרי, ששמו נקרא על שם ש"ב הגאון והצדיק ר' יעקב מאיר ראגאלער זצ"ל זי"ע, זכה לבוא פה בארצינו הקדושה בעיר תל-אביב וכמה פעמים נסע מפה בארץ אפיר לטובת ארצינו הקדושה והוא אחד מייסדי "אפריקאנער פערעראציע" וזכה להיות פה אחד משרי הממשלה. וכאשר חז"ל אמרו: "התורה מחזרת על האכסניא שלה" זכו כל המדות טובות של הוריהם הקדושים. רק על זאת לבי דוי אחד מהאחים שלהם כקש"ת ר' יצחק ז"ל גערינג שזכה ללמוד בישיבת טעלז והיה מוכתר בכל המעלות נשגבות, עלתה נשמתו השמימה במבחר שנותיו. וי להאי שופרא דבלי בארעה, חבל חבל. תנצב"ה.

כמו כן היה שט אחד מבעלי הבתים שעסקו בהויות דעלמא, הרב הגאון הגדול ר' שמואל זצ"ל זי"ע ראפופארט שזכה להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה והיה מגדולי הרבנים בירושלים עה"ק ת"ו בשכונת זכרון-משה ושמו היה נודע לתהלה בכל ארצינו הקדושה. והוא היה מייסדי המוסד "עזרת-תורה" בעד הרבנים הפלטים מארץ רוסיא ומכל הארצות שבגולה. וכמו כן היה שם גיסו הרב הגאון הגדול ר' אליהו קלאצקין זצ"ל זי"ע היה בקי-נפלא בכל חדרי התורה, בבלי, ירושלמי וארבעה חלקי שו"ע עם כל נושאי כליהם כאשר ידוע לכל. באותו הזמן היה בוויילנא הרב הגביר ר' עקיבא באלטרעמאנץ זצ"ל זי"ע. הוא היה באנקיר גדול והיה על שולחנו עשרה בטלנים מגדולי תורה ויראה והגאון ר' אליהו קלאצקין ז"ל היה על כולם. כמה שנים ישב בבית מדרשו ולמד בעיון רב ובהשקפה גדולה.

וכמו כן דודי הרב הגאון ר' משה שלמה שאפירא זצ"ל זי"ע אשר היה אח"כ ראש מתיבתא בעיר ווארשא בישיבת ר' יצחק גראדזענסקי זצ"ל זי"ע. והרב הגאון הצדיק ר' משה נאמאקסטער זצ"ל זי"ע שהיה מקודם ר"מ בעיר ראגאלי ואח"כ נתקבל לר"מ בישיבה רעמייליס בעיר וויילנא וביחוד דודי הרב הגביר ר' יוסף זיו זצ"ל זי"ע שוע ונדיב שהיה אצלו תורה וגדולה במקום אחד. וכמו כן היה הרב הגאון הגדול ר' בנציון פרידמן בן הרב הגאון הגדול ר' משה הגאב"ד בק"ק שקובווייל שהיה חריף עצום וצמ"ס וצי"ע חתן של הרב הגאון ר' חיים נאטענזאהן זצ"ל הגאב"ד בק"ק זיביק מחוז טעלז. הוא היה הר"מ של ישיבת אייראגאלי. והרב הגאון ר' מנחל מענדיל חתן הרבני המופלג ר' זאב וואלפערט שהיה אח"כ אחד הרבנים המפורסמים בארצות הברית בעיר באלטימאר והרה"ג ר' משה יעקב רוק זצ"ל זי"ע. היתה לו חנות גדולה של כל מיני מאנופאקטור והוא ישב מעוטף בטלית ותפילין בבית המדרש ולמד ש"ע ופוסקים בעיון רב עד אחר הצות היום וכמו כן בלילה וזוגתו הצדקנית מרת חיה נ"ע בת ר' מיכל אברעמצינסקי ז"ל מנהלת את החנות שלו והיה לו פרנסה בכבוד. וכמו כן הרה"ג ר' דוד קאפלאן זצ"ל זי"ע שלמד בישיבת טעלז מיחידי סגולה של הגאב"ד ור"מ ר' אליעזר גארדאן זצ"ל זי"ע נכד של הגאון ר' מאיר מיכל זצ"ל זי"ע שהיה מקודם רב ואב"ד בעיר שאט סמוכה לקיידאן ואח"כ נתקבל לר"מ רעמייליס בעיר וויילנא, בעל המחבר "המאיר לעולם" שהיה מגדולי וויילנא.

וג"כ עוד בעלי בתים הרבה שהיתה שם אנשי שם כמו ר' אפריל איצעל זצ"ל. היה מופלג גדול ומצוין ביראתו הטהורה. היה יודע כמעט כל פרק משניות בעל פה. אע"פ שהיה עוסק בהויות דעלמא היתה תורתו אומנתו. אבי של הרב הגאון המפואר ומפורסט לשם ולתהלה ר' דובער זונדיל זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פאגיר סמוכה לוויילקאמיר, גיסו של הגאון ר' שלמה דוד כהנא זצ"ל זי"ע הרב הראשי דק"ק ווארשא ואח"כ היה הר"מ ואב"ד בעיר העתיקה בירושלים עה"ק ת"ו, וחותר של הרה"ג ר' משה יעקב בן הרב ר' שמואל הורוויץ מסלאבאדקא והרב ר' דוד בנציון לעוויטאן סופר סת"ם צי"ע זצ"ל זי"ע אבי של הרב הגאון המפואר ומפורסט לשם ולתהלה ר' שלום יצחק לעוויטאן הקדוש הגאב"ד של אטלא הרב הראשי במדינת נארוועגין מקודם רב ואב"ד דק"ק מאיסאד סמוכה לעיר סאלאנט ואח"כ בעיר ווארנא ובזעיר שוועקסנא מדינת ליטא.

אפילו הטבחים ובעלי עגלות ובעלי מלאכות היו יראים וחרדים ומדקדקים במצוות. בימי היתה שם איש אחד שואב מים. שמו היה ר' מיכל-שואב-מים. היה מצוין ביראתו הטהורה ומדקדק במצוות והיה לו ידיעה רחבה במקרא ובמשנה ובאגדה. בלבד הבית המדרש הגדול ובית הכנסת הגדולה היתה בית המדרש שנקרא "חברה תהלים". שם התפללו מ"עמק"

הבעלי מלאכות, הטבחים, בעלי עגלות. מהם בעצמם למדו בחבורה בכל יום ויום אחר תפלת שהרית ובין מנחה למערב וביחוד ביום ש"ק ויו"ט הרבה שעות מקרא, משנה, עין-יעקב, מדרש והלכות מעניני דיומא ובימי הקיץ בש"ק קודם תפלת מנחה "פרקי-אבות" על פי הדרש ומחדש אלול עד יום הכפורים "מסילת-ישירים" ורבינו יונה ועוד ספרי מוסר. וביחוד המלמדים היו גדולי-תורה ויראה כמו הרב המופלג ר' לייב יצחק ז"ל בערגמאן גיסו של הרבנים הגאונים ר' שמואל רפופארט ור' אליהו קלאצקין זצ"ל זי"ע אבי של האברך המצוין מעיר הגדולה נויארק מארצות הברית מר אליהו נ"י בערגמאן יש לו בית רוקח והוא איש משכיל ומצוין במעלות נשגבות. הוא עושה הרבה בעד היחידים שארית הפליטה מעיר אייראגאלי שזכו להנצל מהעמלקים ההיטליריסטין ימה שמם ולבוא בארצנו הקדושה והוא נכבד גדול מידידי של האברך המשכיל הנעלה אליהו בר' שלמה נ"י סוליצקי יליד אייראגאלי ויש לו בית-רוקח בעיר תל-אביב ושמו נודע לתהלה ממשפחת המיוחסת בישראל. הסבא שלו נכבד גדול מדור הישן ר' זאב סגל מזקני ראגאלי יליד יאנאווי. וכמו כן אחד מן המלמדים היה ר' חיים לאגער הנקרא בפי כל ר' חיים קיידאנער. מופלג גדול בתורה וביראה ואיש צורה והיה אהוב ונחמד לכל וביחוד על התלמידים שלו. וכמו כן הרב המופלג ר' פסח בר אברהם ז"ל. מלבד שהיה גדול בתורה היה חכם ונבון והתלמידים שלו למדו אצלו עד שהיה האפשרי לנסוע בהישיבות הגדולות-שבלויטא, סלאבאדקא, טעלז, מיר, פאנעוועז. ואחרון אחרון חביב, זקן ויושב בישיבה, הרב הצדיק ר' דובער איצעל זצ"ל זי"ע. היה בקי בכל חדרי התורה ומבוקר עד ערב ישב ולמד עם התלמידים הן מי שהיה לו האפשרי לשלם שכר לימוד והן מי שאין לו האפשרי לשלם שכר לימוד. והתלמידים ראו הצלחה בלימודיהם. אפילו מי שהתחיל אצלו התחלת גמרא היתה האפשרי בשנה אחת ללמוד דף גמרא בלי עזרת מלמד. פתגם של ההמון אמרו עליו כי בביה הספר שלו עומד שר המטטרון והוא ריש דוכנא-שלו לעזור להתלמידים כי יראו ברכה בלימודים. אנכי בעצמי זכיתי ללמוד אצלו. המנהג היה אצלו להתחיל ענין חדש ביום ראשון עד יום ה' והבחינה היתה בשבת קודש. ודרכו בקודש היה כי אחד מן ההורים התלמידים יבואו על המבחן. אי אפשר לתאר בששר אה הענג הרוחני שלו בעת שהתלמידים היו אומרים את הסוגיא לפי רצונו. מי שלא ראה השבחה שלו לא ראה שמחה בימיו. אשרי העין שראו את העיר ראגאלי בעת שהיתה שקט ושלוה בעולם ואוי לאזנים שכך שומעות ולעינים שראו את חורבנה שבאו הרוצחים העמלקים ימ"ש שחרבו את כל מדינת ליטא בכלל ואת העיר אייראגאלי בפרט, עיר חכמים וסופרים, אנשים ונשים וטף שנהרגו במיתות אכזריות ביום אחד, נשמות קדושות וטהורות, ד' יזכור עקדתם וינקום נקמתם ויהי זכרם ברוך והנצב"ה.

פ ר ק י ד

בישיבת של כנסת ישראל בסלאבאדקא למדתי עד המחלוקת הגדולה של מתנגדי המוסר. אחר ההסתלקות של הגאון רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק קובנה וישב על כסאו בנו הגאון ר' צבי הירש רבינוביץ זצ"ל זי"ע - עם בעלי המוסר התלמידים של הגאון הצדיק ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל זי"ע. הגאונים ר' יצחק בלאזער זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק פטערבורג ור' נפתלי אמסטרדם הגאב"ד דק"ק אלקסאט ור' שמחה זיסל מקעלעם ור' חיים הלוי סאלאווייזיק הגאב"ד דק"ק בריסק ור' יחיאל מיכל עפשטיין בעל "ערוך השולחן" הגאב"ד דק"ק גאוואראדקא ור' יצחק יעקב רייניס הגאב"ד דק"ק לידא היו מצד בעלי מוסר שרצונם כי ילמדו שם בישיבת "כנסת-ישראל" ספרי מוסר ג"כ. והגאונים ר' צבי הירש רבינוביץ הגאב"ד דק"ק קובנה ור' משה דאנושעווסקי הגאב"ד דק"ק סלאבאדקא ור' יצחק יעקב רבינוביץ הגאב"ד דק"ק פאנעוועז ור' חיים סגל הנקרא בפי כל ר' חיים ראצקער הגאב"ד דק"ק יאנאווי ור' צבי הירש מה-יפית הגאב"ד דק"ק ווילקאוויסק והגאב"ד ור"מ בק"ק טעלז ור' אליעזר גארדאן ור' אברהם אהרן הכהן בורשטין הגאב"ד דק"ק ריטעווע. ואח"כ בעיר. טאורניג והגאב"ד מקעלעם ר' יעקב אפענהיים בהמ"ח "גאון-יעקב" זצ"ל זי"ע היו מצד מתנגדי המוסר מפני שטעמם ונימוקם עמם מפני שאמרו רובם מהלמידים נוהגים כל רעיונותיהם בלימודי ספרי מוסר ולימודי גמרא ופוסקים רק הטפל. ונתמידה שם הישיבה הגדולה "כנסת-ביה-יצחק" על שם הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע. אז שלח שליח מיוחד ש"ב הגאב"ד דק"ק טאורניג

הגאון ר' גרשון מענדיל ז"ל שהיה מוקני הרבנים בליטא כי אנכי אלמוד בשיבת
 "כנסת-בית-יצחק" כי היה ידיר נאמן עם הגאונים שהיו מצד מתנגדי המוסר וביחוד עם
 הגאון ר' צבי הירש רבינוביץ זצ"ל הגאב"ד מקובנה. וכאשר אנכי נתגדלתי בשיבת
 "כנסת-ישראל" לא יכולתי להיות כפוי טובה אז נסעתי ללמוד בהקיבוץ של האדמור הגאון
 רבן של ישראל ר' חיים עוזר זצ"ל זי"ע בוויילנא והיה לי כאב נאמן לבן יחידו. אין
 דברים בפה עטי הדלה והרזה לתאר בשר את ההצטינות שלו. כמו שהיה גאון גדול בתורה
 כן היה גאון הגאונים בחכמה ובמידותיו הנעלות. לכל אחד ואחד מהקיבוץ שלו היה כאב
 נאמן. ומצאתי שם בחורי חמד אשר אח"כ זכו להיות מגדולי עולם כמו הגאון הגדול ר' שלמה
 פאלאצק הנקרא בפי כל "מישטער עילוי" ז"ל אשר היה אח"כ ר"מ בשיבת של הרב הגאון
 הגדול ר' יצחק יעקב רייניץ הגאב"ד בק"ק לידא, ואח"כ בארצות הברית בשיבת ר' יצחק
 אלחנן. וכמו כן הגאון הגדול הקדוש אליעזר יהודה רבינוביץ הגאב"ד בק"ק מעמל מדינת
 פרוסיה בעל המחבר שו"ת "עין יהודה" בנו של הגאון הגדול ר' מרדכי אייזיק רבינוביץ
 הגאב"ד בק"ק סאלאנט ואח"כ בעיר מעמל. היה נקרא בפי כל: "יודעל סאלאנטר". הוא
 היה מצוין גדול, חריף עצום ובקי נפלא. מקודם למד בשיבת וואלאזין, טעלז, סלאבאדקא
 ובכל הישיבות שלמד היה מיחידי סגולה.

ג"כ למד שם הצעיר משה אביגדור פראזווער, שם משפחתו עמיאל. בעל כשרון
 נעלה. בן שש עשר שנה זכה להיות מוסמך של הגאון הגדול רבן של ישראל ר' שלמה
 הכהן זצ"ל זי"ע בעל "חשק-שלמה" על הש"ס ושו"ת "בנין-שלמה" מגדולי הרבנים
 מוויילנא. היה לו הצלחה גדולה בלימודיו כי הוא היה מקודם רב ואב"ד בק"ק שווינצאן
 ואח"כ בעיר חכמים וסופרים בעיר גראיווע ואח"כ בעיר המפורסמת אנטווערפן מדינת
 בעלגיא ואח"כ זכה להיות הרב הראשי בתל-אביב יפו. מלבד שהוא היה גאון גדול בתורה,
 מחדש נפלא כמעין המתגבר, היה אבי הדרשנים שאין דוגמתו.

וכמו כן למד שם צעיר לימים ראובן אלשאנער, שם המשפחה כץ שהוא ג"כ למד
 מקודם בשיבת סלאבאדקא ואח"כ בשיבת סלוצק וכעת הוא זכה להיות פה בארצנו הקדושה
 הרב הראשי של פתח-תקוה. הוא גאון גדול מגדולי עמנו ושמו נודע לתהלה בתורתו ויראתו
 וחכמתו וביחוד הספרים שלו שו"ת וכמו כן בספרי דרוש. וזכה להרביץ תורה ברבים
 בשיבת לאמזא שהעתיק פה וגם ישיבה על שמו "נחלת-ראובן" בפתח-תקוה. מקודם היה
 רב ואב"ד בק"ק סעלץ, מקום מולדתו של הגר"א מוויילנא זצ"ל זי"ע פלך גראדנא, ואח"כ
 באמדור פלך גראדנא ובעיר סטאוויסק על מקום הגאון הצדיק ר' חיים לייב זצ"ל זי"ע בעל
 המחבר שו"ת "פני אריה החי".

כמו כן למד שם הבהור הנעלה אליעזר סילבער שליט"א קאמאיער. כעת הוא מגדולי
 הרבנים בארצות הברית. גאון עצום, חריף נפלא ולוחם מלחמת ד' בכל מאמצי כחו ועושה
 תהבה לטובת ארצנו הקדושה; ירבה כמותו בישראל. כמו כן אריה קארלין ז"ל מעיר
 מאהליך מדינת רוסיה. הוא זכה להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצנו הקדושה. מקודם
 למד בשיבת וואלאזין. הוא היה שם מיחידי סגולה. מלבד שהיה בעל כשרון נעלה הוא
 היה שקדן גדול וראה ברכה בלימודו. הוא היה גאון עצום. הוא חיבר כמה ספרים, הן
 בחידושי תורה והן בשו"ת והן באגדה וביחוד מה שנוגע למדינת ישראל כי מלבד שהוא היה
 גדול בתורה היה לו ידיעה רחבה בלימודי חול והיה לו תואר ד"ר והוא היה מהחוקקים לדיני
 ומשפטים שנחוץ לעורכי-דין במדינת ישראל. לדאבון לבבינו בימים הללו עלתה נשמתו
 הקדושה השמימה וכבוד גדול עשו לו במותו. יהיה זכרו ברוך ותנצב"ה.

גם למד שם ש"ב הקדוש הרב הגאון הגדול צמ"ס מצוין ביראתו ר' דוד אנציל זצ"ל
 זי"ע יליד מטאווריג. מקודם למד בשיבת טעלז סלאבאדקא ומקום מגורו היה בעיר קראז
 סמוכה לשאביל מדינת ליטא. הוא היה איש מצוין, גדול בתורה וביראה ואיש צורה. אצלו
 היה תורה וגדולה במקום אחד. אע"פ שהוא היה ראוי להיות רב ואב"ד בכל קהלות ישראל
 אבל הוא עסק בהיות דעלמא. היה בעל עסק וראה ברכה בעסקיו ושמו היה נודע לתהלה.
 אבל לדאבון לבבינו הוא אחד מן הקדושים שנהרגו על ידי הרוצחים העמלקים הרשעים ימה
 שמש בעיר מגורו קראז יחד עם זוגתו הצדקנית וכל משפחתו, יחד עם כל העיר אנשים ונשים
 וטף ביום אחד. אל נקמות ד' יזכור עקדתם וינקום נקמתם בכתוב: "אל נקמות ד' ותנצב"ה
 והנותן חיים יתן לנו חיים. גם למד שם הבהור הנעלה בנציון נאטעלאוויץ יליד מוויילנא

חתן של הרב הגאון ש"ב ר" מאיר רבינסאהן זצ"ל שהיה רב בעיר קראק ואח"כ בעיר סאבצווע וכעת הוא אחד מהרבנים בארצות הברית מהרבנים המפורסמים שליטאן ועוד ועוד.

אשרי מי שזכה לחסות תחת כנפיו של האדמו"ר הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל זי"ע. היה דואג בעד תלמידי הקיבוץ להטיב מצבם בעד העתידות שלהם ברוחניות ובגשמיות וביחוד בעת שבא פרקם להשתדך. בעת שבא איש אחד לשאול אודות אחד מהתלמידים שלו אודות ענין אחד היה חוקר ודורש בשבע תקירות ודרישות. מקודם על המחנות ועל האם ועל כל המשפחה וביחוד על המדוברת, כמו אבא נאמן אל בנו יחידו. וכמו כן בעת שבא אליה מיוחד מסאלאנט לחקור אודותי היה הוא השתדל הרבה אודות חותני וכל המשפחה וביחוד אודות המדוברת וכאשר ששמע כי חותני מנכבדי סאלאנט שהיא מפורסמת לעיר ואם בישראל וחותני הרבני הנכבד והנעלה ר' אלחנן ראובן הכהן איש נכבד ונעלה, מוקיר רבנן ורצונו רק חתני רבנן ומצוין ביראתו וטהורו וביהו בית ועד לחכמים, נדבך גדול, רודף צדקה וחסד וביחוד הוא מחנך את בניו ובנותיו על צד היותר נעלה. וכמו כן זוגתו מרת גרונא נ"ע היא צדקנית במלוא מובן המלה כאחת מהאמהות. כמה משפחות מפורסות אותם בכבוד גדול וחוקרת ודורשת אודות מצבם להטיב מצבם ברוחניות וגשמיות. אז הסכים כי אנכי אסע שם לראות ולהראות ושלח מכתב מליצה אודותי אצל הרב הגאון הגאב"ד שהיתה שם באותו הזמן ר' יצחק אייזיק רבינוביץ זצ"ל זי"ע ותהה על קנקני והוא השתדל כי הענין יגמר בכי טוב.

ומאשר אנכי כי שזכיתי להיות מיושבי סאלאנט עיר חכמים וסופרים גדולי תורה ויראה מהעירות וההידות במדינת ליטא מימים ימימה. היתה מפורסמת הן עם יושביה והן עם הרבנים הגאונים שזכו לישב שם על כסא דין מיום שנתייכדה עד החורבן הגדול של העמלקים האוררים ההיטליריסטין ימה שמם וזכרם. הרב הראשון שהיתה שמה הגאון הגדול רשכבה"ג ר' צבי הירש ברוידא זצ"ל זי"ע. שמו היה מפורסם בכל תפוצת ישראל ר' הרשעלע דער גרוישער או ר' הירשעלע סאלאנטער. הוא היה בדורו של הגאון ר' עקיבא אייגער זצ"ל זי"ע. בעת שהיתה רצונו להדפיס את כל החבורים שלו בקש מאתו הסכמה. על כל החבורים נתן לו הסכמה ועל ספר "דרוש וחידוש" לא הסכים ואמר כי זאת מעשה ילדות, קינדערס. מובן מאליו מה גדול היתה כחו בתורה. גאוני קשישאי אמרו עליו כי כוחו גדול בתורה כאחד מבעלי תוספות. פעם אחת באו אצלו עם כתב רבנות מהעיר ווילנא להמנות אותו להיות הרב הראשי על העיר הגדולה ווילנא שנקראת ירושלים דליטא. ראש הקהל הרב הצדיק המפורסם ר' חיים נחמן פרנס זצ"ל זי"ע עם עוד נכבד גדול הבטיחו לו שכירות עשרה ר"כ לשבוע ובהחדש גיסן וחשרי כפול ודירה נאה ועוזרת בעד הרבנית תל' ושמש בעדו כיאות להרב הראשי בעיר גדולה ווילנא ובאותו הזמן היתה זאת הון רב וכמובן בעיר סאלאנט היתה פרנסתו בדוחק ולא קבל. אמר על עיר סאלאנט כי היא חביבה עליו מכל מחמדי תבל אע"פ שהיא היתה קטנה בכמות אבל גדולה באיכות. אז היתה שם הגאון הצדיק מרנא ורבנא ר' זונדעלע סאלאנטער זצ"ל זי"ע חותן של הגאון ר' שמואל סאלאנטער זצ"ל זי"ע הרב הראשי בירושלים עה"ק ת"ו והגאון ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל זי"ע ועוד ועוד. חושבי עיר סאלאנט שהיתה שם באותו הזמן היתה רק שתי מאות משפחות – ואברכים גדולי תורה ויראה שישבו על שולחן של חתנים היו קרוב לארבעה מאות (400) ובאותו הזמן היתה שם רק בית המדרש אחת. הרב הצדיק ר' עזריאל זצ"ל זי"ע ר"מ משיבת סאלאנט סיפר לי אם אחר אברך אחד לבוא בשעה הרביעית קודם עלות השחר לא היתה לו מקום לישב בבית המדרש וצריך לעמוד ללמוד בעמידה. וכולם למדו בעין רב ובהשקדה גדולה ובקדושה ובטהרה. פעם אחת הוא בעצמו מתוך העסקה דפק על השולחן. הפסיקו האברכים על רגע אחת ללמוד. שמע מזאת הגאון ר' צבי הירש ברוידא זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק סאלאנט, שלח לו שליח מיוחד ואמר לו כי עזירה גדולה בידו כי הוא גרם ביטול תורה מרבים על רגע אחת. מהויב הוא לעשות וידוי להתודות שלש פעמים בכל יום זיוס בשמונה-עשרה בתפלת "שמע קולנו" על הביטול – תורה שגרים. מובן מאליו מה גדול עון של ביטול תורה כמו ששינינו "כי תלמוד תורה כנגד כולם" מובן מאליו ההיפוך עון בטול תורה כמו שכתוב: "אם לא בריתי יומם ולילה הארץ ושמים לא שמת".

ולאחר הסתלקותו היה שם הגאון הגדול ר' הלל אמציסלעווער זצ"ל זי"ע שהיה אח"כ הגאב"ד דק"ק סקלאוו ואח"כ היה שם ש"ב הגאון ר' יוסף יפה זצ"ל זי"ע שהיה מיושבי סאלאנט חתן של הרב הצדיק מיהידי סגולה מדור הישן ר' שוורצס סאלאנטער זצ"ל זי"ע שהיה אח"כ רב ואב"ד בעיר גארוד העומדת על הגבול של מדינת פרייסין ואח"כ נתקבל להיות הרב הראשי בעיר מאנעשעסטר מדינת אנגלי.

ואח"כ הגאון הגדול עטרת תפארת ישרון הגאון ר' מאיר אטלס זצ"ל זי"ע שהיה מקודם רב ואב"ד בעיר הגדולה ליבאווא מדינת לאטוויא. ומסאלאנט העתיק את אהלו בעיר קוברין ואח"כ בעיר שאביל מדינת ליטא. חותן של הקדוש הגאון הצדיק המפורסם של ר' אלחנן וואסערמאן זצ"ל זי"ע ר"מ מבאראנעוויץ שנהרג על ידי היטליריסטין ימח שמש וזכרם וחותר של האדמו"ר הגאון רבן של ישראל ר' חיים עוזר מד"א דווילנא זצ"ל זי"ע מאשתו השניה נ"ע ולהבדיל בין חיים לחיים אבי של הרב הגאון ר' בנימין בייניש שליט"א שהיה הרב הראשי בעיר הגדולה גלאסקאו מדינת אנגלי, וכעת ת"ל זכה לבוא בארצינו הקדושה ויושב בישיבה עיר חכמים וסופרים באהלי שם בני-ברק. המרום יאריך ימיו ושנותיו ויזכה לשמוע את קול השופר ממשיח צדקנו במהרה בימינו.

ואח"כ נתקבל שם לרב ואב"ד הגאון הגדול ר' אברהם אהרן הכהן זצ"ל זי"ע בורשטין שהיה אח"כ הגאב"ד דק"ק טאווריק על מקום ש"ב הגאון הגדול אחד מגאוני קשישאי ר' גרשון מענדיל זצ"ל זי"ע וזכה להנצל מידי הרוצחים היטליריסטין ימח שמש וזכרם ולבוא פה בארצינו הקדושה והיה ראש מתיבתא בישיבה הקדושה של מרכז הרב הראשי הגאון מהרא"י קוק זצ"ל זי"ע בירושלים עה"ק ת"ו ומנוח"כ פה על הר הזיתים. ואח"כ הגאון הגדול ר' מרדכי יצחק אייזיק רבינביץ זצ"ל זי"ע אשר היה מקודם רב ואב"ד בעיר ליגוס בעל המחבר "שמך למנוח" על "מנחת-חינוך" וספר "תומר דבורה" וספר "דעת מרדכי". אח"כ נתקבל לרב ואב"ד בעיר מעמל במדינת פרייסין. מלבד שהיה גאון עצום היה דרשן מצוין כאחד מן הראשונים. היה קאנידאט על הרבנות להיות מגיד-משרים שטאט-מגיד בעיר ווילנא על מקום הגאון ר' מאיר נח לעזוין זצ"ל שהיה מיחידי סגולה באותו הדור להיות מגיד משרים בעיר ווילנא. מימות הגר"א מווילנא הרב הראשי שמש לא נקראת בשם "הרב" רק בשם "מגיד משרים", זאת ידוע לכל מלבד שהיה גאון עצום היה שקדן גדול בלימודו לא פסיק פומיה מגירסא. בכל ימות השבוע לא פשט את בגדיו וישן בבגדיו כדי שלא יהא בטל מלימודו חוץ שבת ויו"ט. היה פושט את בגדיו. הוא היה מיחידי סגולה בדורו.

במעמל היה שם נכבד גדול מיחידי סגולה מדור הישן הרב הגביר המפואר ומפורסם בתורתו וצדקתו ר' בנציון האנערמאן זצ"ל זי"ע. הוא היה מיחידי הגאון הצדיק ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל זי"ע. בעת שהגאון ר' ישראל סאלאנטער היה במעמל היתה נפשו קשורה בנפשו. בעת שהוא דבר עם אחד אודות הרב הגאון ר' מרדכי אייזיק רבינביץ הגאב"ד בק"ק מעמל שהיה מקודם רב ואב"ד בסאלאנט לא אמר כי הוא שמע מהרב דפה רק אמר כי אנכי שמעתי מהגאון. פעם אחת באתי במעמל אצל גיסי הנכבד והנעלה מצוין ביראתו הסתורה והזכה רודף צדקה וחסד רחים ומוקיר רבנן, ר' שמואל צבי הירש סגן-כהן ז"ל ודברתי עמו אודות דין אחד. אמר לי: "כן שמעתי מהגאון דפה". ושאלתי אותו על מי אמר התואר "הגאון". אמר לי: "על הרב מפה שליט"א שהיה מקודם רב ואב"ד בעיר סאלאנט. ואל תהא פלא בעיני מה שתארת לי בשם הגאון שלא בפניו כי מצוה גדולה לפרסם את שמו כי כחו גדול בתורה כאחד מגאוני קשישאי". אחר החסתלקות שלו ישב על כסאו בנו הגאון הקדוש ר' אליעזר יהודא זצ"ל זי"ע בעל המחבר "עין יהודה" על הלכה ושו"ת. אבל לדאבונו לבבינו הוא וזוגתו הרבנית נהרגו על ידי הרוצחים העמלקים היטליריסטין ימח שמש וזכרם בעיר קיידאן עם כל העיר אנשים ונשים וטף ביום אחד בכל מיני מיתות אכזריות. ארורים הרשעים. המקום ינקום את נקמתם ותנצב"ה.

אך ת"ל כי שזכינו כי אחת מבנותיו מרת בתיא תח" מצוינת ומלומדת זכתה להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה ומקום מגורה בירושלים עה"ק ת"ו ואחיה האברכים המצוינים הנודע לתהלה ד"ר רפאל רבינוביץ עורך-דין בעיר תל-אביב. הוא השתדל בכל כחו להוציא לאור את הכ"י של כבוד אביו הגאון ז"ל וכמו כן הכ"י של אחיו הקדוש הגאון. המרום ישלם גמול פעלו בעד החסד שעשה עם החיים והמתים כי הספרים שלהם בהצטיינות על צד היותר נעלה. והבן השני שמו פסח ראבינאוויץ. הוא רצה לקיים ללמוד אומנות נקיה ולמד ד"ר מעדעצין. מקודם היה שמו נודע לתהלה כי הוא מצוין על כל מחלאות וביחוד על מחלת הלב בהיותו בעיר מעמל וכעת מקום מגורו בעיר רמת-גן ושמו נודע לתהלה. זכות הוריהם יעמוד להם כי הם יחיו חיי ענג ונחת ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות כמו שחז"ל אמרו: "התורה מחזרת על האכסניא שלה".

בהעיר סאלאנט היתה ג"כ ישיבת הגונה מבחורי חמד. הר"ם היה גדול בתורה וביראה ובמידות נעלה. היה אהוב ונחמד לכל וביחוד על לב התלמידים. שמו הרב הגאון ר' צבי יהודה אושוואנג שליט"א גיסו של הגאון הגדול ר' שמעון שקאפ שהיה מקודם ר"מ בישיבת טעלו ואת"כ היה הגאב"ד ור"מ בעיר ברנסק פלך גראדנא. בעת שאנכי יושבתי על שולחן חותני הנכבד והנעלה היה שם עוד אברכים גדולים ומצוינים אשר ישבו על שולחן של חותנם עד אשר נתקבלו משרות לישב על כסא דין ואחד מהאברכים היה שם הרב הגאון ר' משה צבי הירש קלאף זצ"ל זי"ע הוא היה בקי בכל הדרי התורה וחרף עצום. היה חבר מובהק של הגאון הצדיק ר' אלחנן וואסערמאן זצ"ל זי"ע שהיה חתן של הגאון ר' מאיר אטלעס זצ"ל זי"ע. אע"פ שאין נביא בעירו אע"פ"כ הוא נבחר להיות אחר הגאון ר' יצחק מרדכי אייזיק ראבינאביץ הגאב"ד בק"ק סאלאנט, שהעתיק את אהלו בעיר מעמל, לישב על כסא הרבנות של סאלאנט. הוא היה מוכתר בכל המעלות נשגבות והיה בכבוד גדול. עשה הרבה לטובת הכלל ולטובת הפרט והיה לו בנין וחתנין רבנים גדולי תורה ויראה. אבל לדאבון לבבינו הוא וזוגתו הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע-בתו של אחד המיוחד מדור הישן צי"ע מגזע היחס מדור ידו ר' יהודה טויב ז"ל מנכבדי יחיד סגולה מסאלאנט. וכל משפחתו יחד עם כל העיר סאלאנט אנשים ונשים וטף נהרגו בכל מיני מיתות אכזריות ביום אחד על ידי הרשעים הארורים העמלקים היטליריסטין ימה שמם וזכרם. המקום ינקום את נקמתם ותנצב"ה.

רק ת"ל בדרך נס בנו הצעיר יהודה קלאף נ"י זכה להנצל ובא בארץ אופיר ומקום מגורו בעיר הגדולה יאהאניסבורג ות"ל כי יש לו הצלחה במעשה ידיו כי הוא ג"כ ממשפחת הגבירים המפורסמים משפחת בלאך מהעיר פלונגיאן מדינת ליטא. כמובן הם עשו בעד טובתו כמה שהיתה אפשרי להם והוא איש עשיר ואמיד ואיש נכבד. תיכף בבואו מליטא השתדל לייסד את חברה גמרא ומשניות בבית המדרש של בריא ושמעתי כי עד היום יושבים שם מסלחה ומשמנת של יאהאניסבורג כמה מנינים ולומדים בחבורה כמה שעות ביום, ומגיד השיעור הוא האברך המצוין הרב"ג ר' ירמיהו שליט"א אלאי מהסיד חב"ד ומתלמידי ישיבת מיר ומקודם בישיבת סלאנים. זכות הוריו היקרים יעמוד לו לזרעו.

כמו כן ת"ל שבע רצון אנכי כי מצאתי פה ממשפחת זוגתי הרבנית הצדקנית מרת גיטא ריינא נ"ע שהם זכו להנצל מידי הרוצחים היטליריסטין ימ"ש בן גיסי האברך שלום הכהן נ"י הוא אברך מצוין ונעלה. כל ימיו מסור נפשו בעד ארצינו הקדושה. וכמו כן ממשפחת גיסי הנעלה ר' שמואל-צבי סגן-כהן יח" האברך הנעלה אברהם נ"י וזוגתו המצוינת תח" עם משפחתו יח". וכמו כן ד"ר מאקס סגן-כהן מהרופאים המפורסמים לשם ולתהלה, מקום מגורו בירושלים עת"ק ה"ו. וכמו כן בנו הצעיר המהולל מר דוד נ"י עם זוגתו המלומדת והמשכלת מרת חנה תח" עם משפחתו. וכמו כן בתו המוכתרת בכל המעלות מרת צלה עם בעלה מר יוסף נ"י אבוי"מ, כולם אהובים ונחמדים המסולאים בפז. בהיותם בחו"ל היו מסורים בכל לבם ונפשם בעד ארצינו הקדושה על כן זכו להיות משארת הפליטה ולבוא בארצינו הקדושה כמו שנאמר: "נוצר האנה יאכל פריה". המרום לא יסיר חסדו מאתם להלאה וזכות אבותם יעמוד להם.

בן גיסי שלום הכהן נ"י שם אביו ר' יוסף הכהן ז"ל. היה צדיק תמים כמה שנים היה בארץ אופיר. מלבד שהוא בעצמו היה ירא וחרד ומדקדק במצוות עשה הרבה על כל מכיריו ולחם מלחמת ד' אודות שמירת שבת וכדומה. וכמו כן גיסי ר' שמואל צבי זצ"ל מדקדק במצוות ואהוב ונחמד לכל. ביתו היתה בית ועד לחכמים ומחנך את בניו ואת בנותיו על צד היותר נעלה.

מלבד שאנכי מאושר שמשפחת זוגתי זכו להנצל מידי הרוצחים ולבוא בארצינו הקדושה אנכי אודה למרום כי ירדו לנו האברך הנעלה מרדכי נ"י לעסין בנו של ר' יעקב יעקיל לעסין שהיה בעיר סאלאנט הרב הממשלה זכה להנצל מידי הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה יש לו פה בית חרושת של כל מיני שעונים וזוגתו ממשפחת סטרויס מעיר גארוד. הם עשו הרבה לטובת הפליטים, והשתדל עם ראש הממשלה דוד גן-גוריון נ"י. והאברך המצוין, ידיד בן ידיד, דודף צדקה וחסד ר' אליעזר נ"י בן ר' מאיר באלקין מסאלאנט בעל החרושת "תפארת" ברמת-גן. זכות אבותיו יעמוד להם כי הם יחיו חיי ענג ונחת ושבע רצון ולשמוע את קול השיכר ממשיח צדקינו.

ואחרון אחרון חביב, אחד מידידינו מיהידי כגולה מפה ארצינו הקדושה יליד מסאלאנט, הרב הגאון בתורה וביראה ובמדע ר' יעקב בן הרב הנכבד והנעלה מצוין ביראתו הסהורה והזכה יחזקאל מאיר בערמאן ז"ל. הוא זכה ללמוד בישיבה המפורסמת בטעלז אצל הגאון הגדול ר' אליעזר גארדאן זצ"ל והיה חבר מובהק עם הגאון הגדול ר' שמואל אבא זצ"ל ציטראן - שהיה חתן של הגאון בעל "צפנת-פננת" ר' יוסף רוזין הנקרא בפי כל "ראגאצאווער" - הגאב"ד בק"ק דווינסק והיה הרב הראשון פה בארצינו הקדושה בפתח-תקוה. וזכה אח"כ להיות הרב הראשי בעיר המפורסמת בערדיטשעוו. וזכות אבותיו הקדושים שהוא מגזע היחס מדור דור ש"ב של הגאון ר' ישראל סאלאנטער ושל הגאון ר' אליהו לעווינסאהן מקראטינגע זכה להנצל מהרוצחים ולבוא פה ולהיות ממיסדי ומהנהלה המזרחי. המרוס יאריך ימיו ושנותיו ויזכה לשמוע את קול השופר ממשיח צדקינו.

אשרי עין שזכתה לראות את העיר סאלאנט בעת שהיתה מלאה חכמים וסופרים תמימי דרך וישרים עם אלקים ואנשים ואוי לאזנים שכך שומעות כי שנרצחו ונהרגו בידים טמאות של העמלקים הנאצים ועוזריהם הליטאים ימ"ש. יזעק דמם השמימה ויתבע את עלבון חייהם שנקטפו בלי עתם. ארץ אל תכסי דמם ואל יהא מקום לזעקתם ותנצב"ה.

פ ר ק ט ו

אכפיל את דברי כי אנכי מאושר ואין דברים בפי עמי הדלה והרוזה לתאר בששר את רגשי לבבי וליתן תודה וברכה לבורא עולם כי לא בזכותי זכיתי רק בזכות אבותי הקדושים זכיתי לחסות בצלה של בנות המצוינות מעיר המהוללה ומפוארה עיר סאלאנט. האמת ניתן להאמר כי לא היתה איש אחד בסאלאנט כי לא יהא לו ידיעה רחבה בתורה. רובם מהם היו אפילו בעלי בתים שהתפרנסו בדוחק ובזעזע אפס שהיו בקיאים בש"ע ובפוסקים ואפילו הבעלי מלאכות היו בקיאים על פה הרבה מאמרי חז"ל הן במדרש רבה ובמדרש תנחומה וביחוד בששה סדרי משניות. זוכר אנכי איש אחד ושמו היה ר' יוסף וויינער. הוא נקרא בשם ר' יוסף קאוונער ז"ל. הוא ישב כמעט כל היום ולילה על התורה והעבודה ופרנסתו היתה כי זוגתו היתה אופה אבנקערקע ואם היתה רצונו לעזור אותה היתה חסה על הבטול תורה שלו. הוא היה בקי בכל ארבעה חלקי שולחן ערוך וביחוד "חושן-משפט". היה לומד בחיור קרוב לשלשים פעמים והיה יודע כמעט על-פה עם כל נושאי כליו. ועוד ועוד באין מספר שהיה להם ידיעה רחבה בידיעת התורה. מובן מאליו מה גדול האשר שזכה להיות בחבורה שלהם כמו שאמר הכשורר נעים זמרות ישראל: "חבר אני לכל אשר יריאוך". וק"ל בן ק"ו שבע רצון אנכי ומאושר שזכיתי להשתדך עם זוגתי הצדקנית מרת גיטא ריינא בת חותני הנעלה והנכבד מוקיר רבנן, נדבן מצוין ומדקדק במצוות ר' אלחנן הכהן ז"ל וביחוד חמותי הצדקנית מרת גרונא בת ר' נתן נ"ע. היא היתה אשת חיל על צד היותר נעלה. מיום שבאה מעיר יעלאק, סמוכה לטעלז, בעיר סאלאנט עד יום מותה היא עסקה בכל מיני מוסדות הצדקה הן בגמילות-חסדים והן ב"לינת-הצדק" וב"עזרת-תורה" וביחוד "הכנסת-כלה" וביחוד לקיים במתן-בסתר. היא היתה מצוינת ביראתה הסהורה ולחנך את בניה ובנותיה על צד היותר נעלה. וישבתי על שולחנם עד שזכיתי לקבל את משרת הרבנות. וכאשר ידידינו הרב הגביר ר' עזריאל טאו ז"ל משקוד "סמוכה לסאלאנט" היה חתנו של הגאון הגדול ר' אליעזר זצ"ל ראבינאוויץ הגאב"ד בק"ק מינסק והוא היה יליד מקיעב שנקרא בימי ילדותו "קיעווער-עילוי" נסעתי שם ללמוד ולמדתי בבית-המדרש של הגביר עטינגער ואחד ממכיריו בקש מאתו אברך וחסידים מטשערנאביל ומקארלין ומן הניסטפל ומחב"ד, סמוכה לקיעב. ודבר על לבי כי אנכי אסע שם ונסעתי דרך קיעב והייתי אצל הרב הגאון הגדול ר' שלמה הכהן זצ"ל זי"ע ארענסאהן הגאב"ד בק"ק קיעב שזכה להיות פה אח"כ הרב הראשי בק"ק תל-אביב ויפו ותהה על קנקני ונסעתי דרך עיר האניסטאפיל אצל האדמו"ר מהאניסטאפאל זצ"ל זי"ע שהוא היה ג"כ מלבד מצוין ביראתו גדול בתורה והוא ג"כ נתן לי מכתב מליצה ות"ל קבלתי את המשרה בכבוד. העיר נקראת וויאזאווקא מחוז אורייטס פלך וואלין. היא היתה קטנה בכמות אבל גדולה באיכות. היתה שם מסלתה ומשמנה מכל המפלגות וגם מי שזכו ללמוד בישיבות ליכא, ועשיתי הרבה להרים קרן התורה ולעשות שלום בין אדם להבירו וביחוד בין איש לאשתו, פעמים אחדות באו אצלי אודות לכתוב גט כריתות ות"ל כי דברתי על לבם ונעשה שלום על

צד היותר נעלה. וביחוד זוגתי הרבנית הצדקנית מרת גיטא ריינע נ"ע, בת ר' אלחנן הכהן מסאלאנט ז"ל, היא השתדלה הרבה להיות מרודפי שלום ועשתה הרבה בעד "הכנסת כלה" ובעד "לינת הצדק" ואודות להתייסד חברה גמלות חסדים והיתה תועלת גדול וביחוד בעד טהרת המשפחה. לא לרבים ידוע שם העירה הזעירה וויאזובקה. מקומה בין קורוסטין ונאראצ'יטס. כמאה משפחות יהודיות התגוררו בעיירה (לערך 500 נפש) שעסקו בעיקר ביערות הרבים שבסביבת העירה. התפרנסו יפה לפי מושגי העיירה וראו גת בחייהם. וויאזובקה היתה קן לחסידי טשרנוביל והורניסטיפל. החסידים היו דבקים בצדיקהם בכל לבם ונפשם. לא עשו עסק ולא השתדכו מבלי לקבל תחילה את אישור הרבי. כולם היו יראי שמיים ומאמינים בני מאמינים. וראוי לציון שכמעט כולם היו מצוינים, בעלי מדות יפות, אוהבי שלום ואמת. האחוה והידידות היו סמל לעיירה. אם שמחה בעיירה אצל משפחה אחת - כל בני העיירה באים להשתתף בה כי שמחת כולם היא. וכן במקרה של אבל ר"ל הופך אבל היחיד לאבל רבים של כל בני המקום. הגוים של העיירה והסביבה ידעו לכבד את שבניהם היהודים והיו אומרים כי היהודים של וויאזובקה לא ככל היהודים הם אלא בחירי האומה המה, שכן ה"ה"ן שלהם הוא "ה"ן וה"לאו" שלהם הוא "לאו". ואמנם אנשי יושר ואמת היו כולם. נהניו ממצווה, מגרימת טובה לזולת ומכל דבר שבקדושה וחסידות. ועוד מדה טובה היתה נודעת לבני וויאזובקה - מצות הכנסת אורחים. על כל אורח לשבת היו מתחרים ממש בבית המדרש. ומצוה לפרסם אחד מן הנכבדים, היה שמו ר' יצחק ליפעשער. הוא היה צדיק תמים. הוא זכה כי אחת מבנותיו זכתה להנצל מן הרוצחים ולבוא פה בארצינו הקדושה. שמה לאה הירש תח"ל. מקום מגורה סמוכה לעפולה בקיבוץ אחד. בעת שהוא זכה כי היה אצלו אורח על שבת היה הוא וכל בני ביתו מלאה שמחה. ואחת מדאגותיו היתה כי המרום יזדמן לו אורחים על שבת ויו"ט.

פעם אחת בחודש היה מתקיים "יריד" בעיירה, והיו מתכנסים סוחרים, קונים ומוכרים ומתווכחים לרוב מכל הסביבה. הגוים היו בוחרים למכור את סחורותיהם ליהודי וויאזובקה במחיר ובתנאים נוחים יותר מאשר לאחרים מתוך אמון רב. בין יהודי העיירה היו אנשי תורה שישבו והגו בספר וסמכו על נאמניהם בניחול עסקיהם. סוחרים מכובדים היו ר' יעקב רוזנמן, ר' שמחה ר' משה סלובדקר מחסידי הורונסטיפל. ר' ישעיהו כץ סוחר יערות גדולות ואחיו ר' עזריאל חניך ישיבות גדולות ולמדן שדאג להרביץ תורה ברבים ואחרים. ימי בקורם של האדמו"רים בוויאזובקה היו ימי תג לחסידיו של הרבי השוהה בעיירה, ללא השתתפותם, כמובן, של חסידי הרבי השני, וכן להפך, אך קנאה לא התבלטה כלל. בני הדור הצעיר יצאו בדרכי האבות בלימוד תורה, בשמירת שבת, ובדרכי-חיים אחרות. הקטנים למדו ב"חדרים" ושאפו להצטיין למען יצליחו בבחינה שהמלמד בא לערוך בשבת לפני אביו.

כך היו יהודי וויאזובקה כל השנים עד המהפכה ברוסיה ואף זמן מה אחריה. אשרי עין שראתה את יהודי וויאזובקה בחייהם ואוי לאזנים ששמעו על הרצחם בידי רשעי הדור, חיות הטרף בדמות אדם. בלב נשבר ונדכה מבכה עם ישראל את בניו שהושמדו בגזירות תש"א - תש"ב, ובתוכם את אחינו ואחיותינו ההמימים והישרים מוויאזובקה, על ידי הרוצחים העמלקים היטליריסטין ימ"ש וזכרם. המקום ינקום נקמתם והקדושים מוויאזובקה. תנצב"ה.

ומשם (מוויאזובקה) העתקתי את אהלי להיות שם רב ואב"ד בעיר הגדולה בעליפאלי פלך חרקוב מחוז סומי בשנת תרע"ה בעת מלחמה הראשונה. ומצאתי שם כמה מאות משפחות מסלתה ומשמנה מליטא פלטים שאנכי הכרתי הרבה מהם מקודם מסלאבאדקא ויחידים מעיר ראגאלי, מסאבאווא ומשאוויל, שהם באו ערום ובחסר כל. השתדלתי הרבה להטיב מצבם הן ברוחניות והן בגשמיות ויסדתי שם חדרים עם מלמדים טובים ומצוינים גדולי תורה ויראה. הרב הצדיק הקדוש ר' מרדכי זצ"ל זי"ע הי"ד בן הרב הגאון ר' בנימין בייניש זצ"ל רבינר הגאב"ד בק"ק שייבערג בעל המחבר "נר בנימין" על הדרנים וספר "אוהל בנימין" על אבות והרב הגדול צי"ע ר' ישראל בערמאן זצ"ל זי"ע אבי של הרב הגאון צי"ע ר' יצחק ברמאן שליט"א אבי של הגאון הצעיר ר' שלמה ברמאן שליט"א ר"מ בישיבה הגדולה פאנעוועז בעיר חכמים וסופרים בארצינו הקדושה בעיר בני ברק, הם עשו חיל בלימודים עם התלמידים שזכו, אח"כ, להיות מן יחידי סגולה מדור הצעיר. ועל פי בקשת האדמו"ר שלום דובער שנייערסאהן זצ"ל זי"ע והאדמו"ר הגאון רבן של ישראל ר' חיים עוזר גראדזענסקי מד"א

דוילנא זצ"ל שהיה אז ביעקאטרינעסלאוו מגולי ווילנא, בדרשתי להשתדל לעשות אודות טהרת המשפחה לייסד מקואות במקומות ההדשות שהיו שם פליטים מליטא ות"ל עשיתי הרבה מקואות. ומלבד המקואות דרשתי הרבה דרשות אודות טהרת המשפחה ות"ל דברי היו נשמעין.

ואח"כ זכיתי להתקבל להיות רב ואב"ד בעיר באברביצי פלך צערניגאוו. באברביצי היתה עיר מרכולת וסוחרים גדולים, גבירים עצומים ונכבדים, יראים וחרדים מאנשי שלומינו ורובם מהם אנשי חב"ד. ומצאתי שם מלבד הבעלי-בתים הקבועים שישבו שם מכמה דורות יותר משלשה מאות משפחות פלטים ממדינת ליטא שבאו בעירום ובחסר כל. והשתדלתי לפרנס אותם בכבוד וג"כ חדרים חדשים יסדתי שם בעד הפלטים והחדרים שמצאתי שם ראיתי להטיב אותם. וכאשר הרבה פלטים מהעיירות הסביבות ששמעו כי אנכי העתקתי את אהלי בעיר באברביצי ושמעו כי אנכי השתדלתי לטובתם באו אלי עוד יותר ממאה משפחות מליטא שאנכי הכרתי אותם מקודם ועלתה ההוצאה יותר מכחותינו. אז הייתי מוכרה לעשות נסיעה בעיר הגדולה עיר קיעב לטובת הפלטים ות"ל מצאתי הן בעיניהם. וכאשר הגביר הנכבד ר' אלכסנדר בראדסקי מקיעב ז"ל שאחד מחתניו היה ש"ב בנו של הגביר המפואר ומפורסם בתורתו וצדקתו ויראתו ר' מרקוס זיו ז"ל מפעטערבורג, הוא השתדל הרבה לטובת הפלטים, וכמו כן הגביר הנכבד ר' משה האלפערין האחים הגבירים משפחת עסמאן והאחים הגבירים המפורסמים הארעגשטיין וכמו כן הרב הגביר המפואר ומפורסם לשם ולתהלה רודף צדקה וחסד ר' הלל זלאטאפאלסקי זצ"ל זי"ע. וביחוד השתדל הרבה הרב הגאון הגדול ר' שלמה הכהן ארענסאהן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קיעב שזכה להיות פה אח"כ הרב הראשי בתל-אביב ויפו. ואספתי קרוב לחצי מליון ר"כ לטובת הפלטים. אז היתה הישיבה הקדושה "בית-יוסף" מנאווארידאק עם הראש-מתיבתא שלהם הגאון הצדיק ר' יוסף יוזיל זצ"ל זי"ע הורביץ בעיר קיעב עם הישיבה שלו עם הרבה מאות תלמידים, ואנכי זכיתי להכיר אותו עוד מימי נעורי בעת שלמדתי בישיבת סלאבאדקא בישיבת ש"ל "כנסת-ישראל". ביקש מאתי כאשר מגלגלין זכות על ידי זכאי ומצבם בדוחק גדול כי אנכי אשתדל לטובתם כי אין להם עוד כח לסבול וכולם גדולי תורה ויראה. אז היתה בשנת תרע"ה בשעה היתה מלחמה הראשונה ברוסיא ודרשתי בכמה בתי מדרשים אודות חיזוק התורה בכלל ואודות ישיבה בית יוסף בפרט ואמרתי להם: "כחצים ביד גבור כן בני הנעורים" אל תדמו כי הישועה רק על ידי כלי זין החרב והחנית. הישועה שלנו תוכל להיות רק על ידי בני הנעורים שיושבים באהלי שם על התורה והיראה. בהורי חמד, על ידיהם יוכל לבוא הישועה כמו שמצינו בהו"ל "הסייף והספר ירדו כרוכין מן השמים". בעת שיש הספר, שלומדים את התורה, לא נחוץ את הסייף. וכמו כן מצינו בהו"ל, "הקול קל יעקב והידיים ידי עשו". הקול השני בלא וואו חסר ו' אם הקול יעקב קל בעיניכם אז שולט הידים ידי עשו. אם אינם לומדים תורה ואינם מחזיקים את התורה אז שולטים ה"ו ידי עשו. וכמו שמצינו בפרשה "ואתחנן" מקודם כתוב לעשות ערי מקלט ואח"כ כתוב: "וזאת התורה אשר שם משה". מפני מה סמוכים זה לזה? פשוט כמו ערי מקלט מציל מן גואל הדם כמו כן התורה מצלת מן שפיכת דמים. ועוד דברים כאלה (דברתי) ות"ל פעלתי על לבם ונסתייסדה שם וועד מנכבדי העדה מנשים ומאנשים לחזק את הישיבה. והיה להם כל מה שנחוץ להם אכילה ושתייה ומקום ללון בגד ללבוש על צד היותר נעלה. וכאשר מצוה גוררת מצוה באו עוד יותר ממאה בחורים בקיעב מעיירות אחרות בערום וחסר-כל ולקחתי מאה ועשר בחורים בחורי חמד מסלתה ומשמנה והקדוש הרב הגאון צי"ע ר' דוד בלאכער זצ"ל זי"ע שנקרא בפ"י כל ר' דוד דובנער בראש ויסדתי ישיבה בשם "בית-יוסף" בעיר נעזין סמוכה לבאברביצי פלך צערניגאוו. וגם בני יחידי הנעלה שרגא פייוויל ג"י אשר היה מצוין בכשרונותיו הנעלות למד שם ועשה חיל גדול בלימודו וביראת הרוממות וביחוד במדות נעלות שת"ל שהוא כעת מפואר ומפורסם לשם ולתהלה ולכבוד ולתפארת בישראל, המרום לא יסיר שרביט חסדו להלאה מאתו. והשתדלתי ליטב להם כל ההצטרכות והישיבה היתה לשם ולתהלה כי הגאון הצדיק ר' דוד בלאכער זצ"ל אשר שזכה אח"כ להיות ר"מ רבתי בעיר הגדולה מעזריסס בארץ פוילין היה אהוב ונחמד לכל ומצוין ביראתו הטהורה והזכה. היה לו כח המושך ופעל הרבה על בני הישיבה ולמדו בהשקפה גדולה ובעיון רב ובקדושה ובטהרה. אבל לדאבון לבבינו באו אח"כ צוררי היהודים מכל מיני צוררים כמעט בכל הפלך צערניגאוו ובתוכם בעיר נעזין. מקודם הרגו שם את הגאון הצדיק ר' מנחם מענדיל הן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק נעזין ואח"כ נהרגו כל אנשי העיר. וביחוד בעיר שלי שאנכי הייתי שם רב ואב"ד בעיר באברביצי סמוכה לנעזין נהרגו קרוב למאה משפחות בכל מיתות אכזריות.

אצלינו היו כולם יראים וחרדים ומדקדקי במצות; אנשים שלא טעמו טעם עבירה כמו ר' צבי הירש ממשפחת מאזין זצ"ל זי"ע יליד מבאברויסק מחסידי חב"ד, הוא ואשתו הצדקנית. וכמו כן איש אחד ר' שמעון אס צדיק תמים מצוין ביראתו הטהורה זצ"ל זי"ע מיחידי סגולה מדור הישן הוא וכל משפחתו ור' שמעון בערלין מחסידי חב"ד הוא ומשפחתו ועוד ועוד. וזכות אבותי עמדו לי כי אנכי וזוגתי הצדקנית נ"ע ובתי היחידה תח"ה מרת פרומה חיה ובני הנעלה שרגא פייוויש נ"י זכינו להנצל משם והרבה מן תלמידי הישיבה הקדושה "בית-יוסף". ובאנו עד הגבול של מדינת ליטא. הגבול היה בעיר אבעל סמוכה לדווינסק. אז נסע עמנו הגאון הגדול ר' אברהם אהרן הכהן זצ"ל זי"ע בורשטיין הגאב"ד בק"ק טאווריק מי שהיה מקודם רב ואב"ד בעיר סאלאנט ואח"כ זכה לבוא פה בארצינו הקדושה ולהיות הר"מ של הישיבה הקדושה "מרכז הרב" שיסד הגאון מהרא"י קוק זצ"ל רבן של ישראל בירושלים ת"ו. וכאשר לא היה לנו שום תעודות כי אנחנו ילידי מדינת ליטא - כי מחמת הפרעות נאבדו מאתנו - לא נתנו לנו רשיון לעבור הגבול בליטא והיה המצב שלנו רע ואיום כי קרוב לחדש ימים נסענו מאוקריינא לגבול של ליטא ולא היה לנו עוד כח לסבול ואמרתי הרי ואבוי לנו כבר אבדנו ולבי היתה מלאה יאוש. אז היתה שם אשה אחת ערלית וראתה כי זוגתי הרבנית הצדקנית נ"ע יושבת ובוכה על מצבינו האיום וכמו כן בתי היחידה הקטנה וכמו כן בני הנעלה נ"י, שאלה להם מפני מה אתם בוכים ודיברה על לבם מה לכם לבכות תיכף יזכו לבוא אל מטרתיכם לעבור על הגבול בליטא. אז ספרה לה זוגתי נ"ע כי אין לנו שום תעודות כי מליטא אנחנו, כי מחמת הפרעות נאבדו מאתנו. באה אלי ואמרה: "בא עמדי אל המנהל ותקותי חזקה כי אנכי אפעל על לבו כי יתן לכם רשיון". אז הלכתי עמה אל המנהל ואמרה כי הוא ג"כ מעיר אינראגאלי ומכירה אותי היטב מימי ילדותי אותי ואת הורי ואת כל משפחתי כי אצל הורי היתה חנות גדולה ובית מדרש והיא תוכל לשבועה שבועה כי דבריה כנים. נכמרו רחמי עלינו ונתן לנו רשיון לעבור את הגבול ולבוא בליטא. מרבן מאליו מה גדול היתה שמחתינו אח"כ היתה רצוני ליתן לה אסיר תודה וכמו כן זוגתי נ"ע ולא מצאנו אותה והיא נעלמה. אמר הגאון ר' אברהם אהרן הכהן בורשטיין זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק טאווריק ועוד אנשים שנסעו עמנו אמרו כי לא יוכל היות כי האשה הערלת הזאת מזה העולם כי הפשנו אותה בחורין ובסדקין ולא מצאנו אותה. פשוט גלוי זאת כי מן השמים חסו עלינו, עלי וביחוד על זוגתי הרבנית הצדקנית נ"ע כי היא היתה צדקנית ממש. כאחת מהאמהות, וביחוד על הילדים שלנו המסולאים בפז שלא טעמו טעם עבירה. המרום לא יסיר שרביט חסדו להלאה.

פ ר ק ט ז

ות"ל כי שזכינו לבוא בעיר קובנה והציעו לי כמה קהלות להיות שם רב ואב"ד וכאשר אנכי הייתי מקורב עם הגאון הגדול ר' משה אביגדור זצ"ל זי"ע עמיאל הגאב"ד דק"ק אנטווערפין במדינת בעלגיא שזכה להיות אח"כ פה בארצינו הקדושה הרב הראשי בק"ק תל-אביב ויפו, והעיר הבירה של בעלגיא עיר בריסעל היתה נחוץ להם רב ואב"ד, והיה מדבר על לבם כי הם יבחרו לי. אבל בעת שבאתי שם על הבחינה ראיתי כי העיר אנטווערפין עיר ואם בישראל מלאה תורה ויראת שמים - אבל העיר בריסעל כמו כל העיירות גדולות של ערי מרכולה שלא ניכר שם שום קדושת שבת ויו"ט וטהרת המשפחה וכדומה וכן מפני בני יחידי עפעפי עיני שהוא מצוין בכשרונותיו היה שרגא פייוויש נ"י למד בישיבה כנסת ישראל בסלבדקא אצל הגאון ר' משה מרדכי עפשטיין זצ"ל זי"ע ובתי היחידה מרת פרומה חיה תח"ה הגיעה לפרקה היתה רצוני כי היא נישאת לאחד מבחורי חמד מהמצוינים של הישיבות ומהא תורתו אמנתו. על כן החלטתי יותר טוב להיות בעיר קטנה בליטא ששם מקום תורה ומדקדקים במצות ומגדלים את בנייהם בישיבות ונותנים את בנותיהן לבחורי חמד המצוינים מן הישיבות מלישב בעיר הגדולה כמו בהעיר בריסעל על סיר הבשר. ואנכי הייתי מקורב עם הגאון הגדול הקדוש ר' מנחם מענדיל זצ"ל זי"ע ז"ק הרב הראשי בק"ק ריגא הציע לפני את משרת הרבנות של העיר שימבערג מחוז בויסק מדינת לאטביא שהיא עומדת על הגבול בין מדינת ליטא ומדינת לאטביא ושם היו אנשים מצוינים בתורה ובמדע וביחוד השו"ב"ים היו אנשים מצוינים מלאים תורה ויראת שמים ואנשי צורת, השו"ב

הראשון ר' משה ז"ל מאראז היה ראוי להיות שו"ב אפילו בדורות מלפנינו. וכמו כן השו"ב השני ר' יעקב גאליס ז"ל היה מוכתר בכל המעלות ואהוב ונחמד לכל ואומץ נפלא אשר אין כמותו. היו עליהם קופצים הרבה מכל העיירות הגדולות אבל מפני שהם ישבו שם בכבוד לא היתה רצונם להעתיק את אהלם בעיר אחרת. וכל הזמן שזכיתי להיות שם לרב ואב"ד לא ראיתי ח"ו שום חילול שבת ויו"ט. מלבד שהיו שם חברה ש"ס ומשניות וספרי מוסר ו"תניא" בכל יום ויום וביחוד בשבתות ויו"ט היו בעלי בתים שקמו בכל לילה ולילה אחר חצות ולמדו עד זמן תפילת שחרית בהשקדה גדולה ובעיון רב. סמוכה לבית המדרש גר אחד מבעלי בתים החשובים שהוא היה חבר מובהק מהגאון הגדול ר' שמואל יצחק הילמאן זצ"ל הגאב"ד בכמה קהלות ואח"כ ראב"ד בעיר הגדולה לאגדאן, בעת שהיה יושב על השולחן של חותנו בכפר אחת סמוך לעיר שימבערג. שמו היה ר' דובער צאטס זצ"ל. אעפ"י שהיה עסוק בהיות דעלמא אבל היה דרכו בקדש לקום בכל לילה ולילה ולמד בהשקדה גדולה ובעיון רב מחצית הלילה עד תפילת שחרית והיה בקי נפלא בכל חדרי התורה. כמו כן בהכפרים הסמוכות לעיר שימבערג היו אנשים מצוינים ומוכתרים בכל המעלות גדולי תורה ויראה כמו להגביר הנכבד והנעלה ר' העשיל קרעצינער ז"ל היו לו חתניו רבנים גדולי תורה ויראה. אחד מחתניו היה הרה"ג צי"ע ר' חיים קוק זצ"ל אחי של הגאון רבן של ישראל מהרא"י קוק זצ"ל הרב הראשי של ארצינו הקדושה. וכמו כן אחיו הצעיר הרב ר' שמואל קוק. וכמו כן הרה"ג ר' שמעון לייב קדיש ז"ל. מלבד שהוא היה גדול בתורה ויראה היה חכם ונבון ואהוב ונחמד לכל ואיש צורה ולוחם מלחמת ד' עם צוררי עמנו במסירת נפש והיה ראוי להיות רב ואב"ד בכל העיירות הגדולות אבל אין רצונו היתה לעשות קרדום לחפור בה והיה הפרנסה שלו מה שזוגתו מנהלת חנות גדולה והוא יושב בד' אמות של הלכה. וכמו כן הרה"ג כו"כ ר' משה הכהן רובין זצ"ל זי"ע שזכה לבוא בארצינו הקדושה בעיר ירושלים במאה שערים והיה שם מפואר ומפורסם לשם ולתהלה ומנוח"כ בהר הזתים. ואחרון אחרון הביב הרב הגאון הגדול ר' דובער הכהן קוק זצ"ל זי"ע אחי של הרב הראשי מהרא"י קוק זצ"ל זי"ע רבן של ישראל, שהיה אח"כ רב ואב"ד בעיר הגדולה יאלעשוועטגראד על מקום הגאון ר' חיים בערלין זצ"ל זי"ע ואח"כ זכה לבוא בארצינו הקדושה והיה רב ואב"ד בעיר עפולה ואח"כ היה המנהל ור"מ במכון הרי פישל.

ובאותו הזמן שזכיתי להיות רב ואב"ד בשימבערג בקול אחד עשיתי הרבה להטיב את המצב הרוחני בכל העיירות הסביבות וכמה פעמים נתכבדתי לבוא בעיר ליבאווא ובעיר ריגא ובעיר בויסק אודות החזקת הדת, אודות שמירת שבת וטהרת המשפחה וביחוד אודות ההיגיון והחזקת התורה. ואח"כ באו יותר ממאה בחורים של ישיבת "בית יוסף" בחורי חמד ברוב עמל ותלאה ובמסירת נפש שברחו מרוסא. רצונם היתה לעשות הישיבה שלהם בריגא וכאשר בריגא היתה שם שתי ישיבות, אחת שהרב הגאון ז"ק יסד שם מכבר ישיבה ועוד ישיבה היתה שם מהב"ד שהאדמו"ר הגאון והצדיק ר' יוסף יצחק זצ"ל שניערסאהן היתה שם בזאת הזמן ויסד שם ישיבה של חב"ד על כן אין אפשר היתה אין להחזיקם. אז באו אלי כי אנכי אשתדל לטובתם כאשר מצוה גוררת מצוה ובעת שהייתי באוקריינא עשיתי הרבה לטובתם על כן נסעתי בעיר דווינסק אשר היא מפורסמת עם גדולי הרבנים משם עיר ואם בישראל ועשיתי שם אסיפה גדולה אודות החזקת התורה בכלל וביחוד היתה רצוני כי הם יקבלו את הבחורים שבאו מרוסא משיבת "בית יוסף" ולייסד שם ישיבה על שם הגאון הגדול רבן של ישראל ר' מאיר שמחה הכהן זצ"ל זי"ע בעל המחבר "אור שמח" ו"משך חכמה" שהיה שם קרוב ליובל שנים הרב של האשכנזים שזאת היתה תיכף אחר ההסתלקות שלו. ודרשתי שם כמה דרשות ות"ל פעלתי על לבם וראשי הקהל וביחוד הגאון הגדול בעל "צפנת פענח" ר' יוסף רוזין זצ"ל זי"ע הנקרא בפ"י כל "דער ראגאצאווער" שהוא היה באותו הזמן הרב של ההסידים נתן הסכמתו לקבל את הבחורים ולייסד ישיבה גדולה בשם "אור שמח" על שם הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל זי"ע וקיבל על עצמו להגיד להם פעם אחת בשבוע שיעור וזאת היתה פלא בעיני הכל כי בחייהם היו מתנגדים זה לזה כי הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל זי"ע היה רב ואב"ד מקהלת אשכנזים והגאון ר' יוסף רוזין מקהלת חב"ד והיה דרכו לבטל את הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל אבל לאחר ההסתלקות של הגאון אז היה מודה ומתודה כי הוא היה גאון גדול בנגלא ובנסתר וצדיק יסוד עולם כמו שניכר מספרו "משך חכמה" כי הוא כותב שם כי סוף כל סוף יהיה מדינה אשכנז וביחוד עיר בערלין שהיהודים שיושבים בבערלין יחשבו כי היא ירושלים וישכחו את אשר הנחילו אבותינו, יעזוב לימודי דתו ויחשוב לאזרח רענן מבערלין, ילמד לשונות לא לו,

"ליף ממקלקלתא ולא יליף מתקנתא כמתקנים לא עשיתם ואל תשמח ישראל אל גיל בעמים
אז יבוא רוח סועה וסער, יעקור אותו מגזעו ויניחם לגוי מרחוק אשר לא למד לשונו. (עין
ב"משך חכמה" בפרשה בחקותי). וסוף דבריו ניכר כמו שחז"ל אמרו בבבא בתרא:
"אע"פ שנטלו מן הנביאים אבל מן החכמים לא נטלו".

וביחוד הרה"ג ר' אייזיק לעווין הקדוש זצ"ל זי"ע, גיסו של הגביר ר' קלמן מזרח
ז"ל, בנו של הגאון ר' קלמן בן הגאון הגדול רבן של ישראל ר' ראובן זצ"ל זי"ע הגאב"ד
בק"ק דוינסק הנקרא בפי כל ר' ראובלי דוינסקער לקח על שכמו לדאוג את הפרנסה של
בחורי הישיבה והיה שם בחורי חמד בעלי כשרונות גדולי תורה ויראה. אע"פ שהגאון ר'
יוסף רוזין זצ"ל היתה דרכו לבטל אבל הם מצאו חן בעיניו ואמר להם שיעור פעם אחת
בשבוע ופעם פעמיים בשבוע מלבד שהם באו אצלו לפלפל כמעט בכל יום ויום. וכמו כן
הגאון הגדול ר' אלחנן הכהן זצ"ל זי"ע חתנו של הגאון ר' מרדכי עליאשבער זצ"ל זי"ע
הגאב"ד בק"ק בויסק מדינת לאטביא שהיה שם על מקום הגאון ר' מאיר שמחה שהיה גאון
עצום אחד מגדולי עמנו באותו הדור ג"כ אמר להם פעם אחת שיעור בשבוע והם עשו חיל
גדול בלמודים. ומנהל הרוחני היה הקדוש ר' דוד בודניק שהיה אחד מגדולי עמנו בתנועת
המוסר וגאון בתורה והסגן שלו הרה"ג צי"ע ר' ברוך זצ"ל זי"ע נאה ממשפחת הגאון ר'
אברהם חיים נאה זצ"ל זי"ע מירושלים ת"ו מיחידי סגולה משיבת בית-יוסף מנאווארעדאק
והיתה הישיבה לכבוד ולתפארת. ובמשך הזמן נתייסדה סניף על-דף פרעצער פרור דוינסק
וסניף בעיר רעזעצער ובעיר הגדולה ליבאווא ובעיר בויסק וכמו כן בעיר דאנקעווע מדינת
לאטביא ועשו חיל בלימודים הן בתורה והן ביראה ובמדות נעלות לכבוד ולתפארת בישראל
מלבד שזאת עשה רועם גדול על דור הצעיר שבמדינת לאטביא. שמעתי מכמה בעלי בתים
ממדינת לאטביא שנהקיים בהם "והשיב לב אבות אל בנים" במקומות שזכו שיהיה שם סניף
של ישיבת "אורה שמח" האיר עיניהם והוטב המצב הרוחני במאה אחוז על צד היותר טוב
והם היו מאושרים ושבעי רצון. עד שבאו הרוצחים האריות העמלקים ההיטליריסטיים ימח
שם וזכרם אורחים הרשעים. אל נקמות ד' יזכור עקדתם שנהרגו בכל מיני מיתות אכזריות
כמעט רובם ככולם. וביחוד לבי דוי על הרב הצדיק קדוש עליון ר' אייזיק הלוי בנו של
הרב הגאון ר' קלמן בנו של הגאון הגדול רבן של ישראל ר' ראובלי דוינסקער זצ"ל זי"ע
הגאב"ד בק"ק דוינסק שהיה מסור בכל לבו ונפשו בעד תלמידי הישיבה להטיב את מצבם
באכילה ובשתיה ובלית מקום ללון כמו אב נאמן אל בנו יחידו. הוא ג"כ נפל בידי הרוצחים
עם כל המשפחה שלו. מי יתן ראשי מים על הללי בת עמי ארזי הלבנון אדירי התורה
המרום ינקוט את נקמתם ותגצ"ה.

ות"ל אחדים מהם שזכו להנצל מהם ולבוא פה בארצינו הקדושה יסדו ישיבות פה
בארצינו הקדושה כמו הרה"ג ר' מאיר קאוונער שליט"א יסד ישיבה ברחובות. ואחד מהם,
הרה"ג ר' לוי שליט"א התן של הרה"ג ר' יעקב רב ואב"ד מגור פלך לאמזא יסד ישיבה
בחדרה. ואחד מהם, הרב הגאון הגדול ר' אפרים קיעווער שנקרא בפי כל "קיעווער עילוי".
הוא זכה להיות ראש ישיבה בישיבה הגדולה של הגאון הגדול ר' משה אביגדור עמיאל זצ"ל
זי"ע שנקראת "ישיבה החדשה על שם עמיאל" שכעת לומדים כמה מאות בחורי חמד של
מושב החדש, רובם מהם בעלי כשרונות נעלות והם רואים ברכה בלימודם הן בתורה והן
ביראה והן במדות נעלות. הישיבה נמצאת בצפון של תל-אביב. הנשיא של הישיבה הגאון
הגדול חכם הרשים עמרת תפארת ישראל ונקש"ת ר' איסר יהודה אונטרמאן שליט"א
הרב הראשי בק"ק תל-אביב ויפו בעל המחבר שו"ת "שבט יהודה". אין דברים בפה עטן
הדלה והרהר לתאר בששר את ההצטינות של התלמידים. אחדים מהם, אע"פ שהם עוד צעירי
לימים מפורסמים מפה כמו זקני הרבנים כגון הגאון הצעיר קש"ת ר' יהודא סגל בן הרב
הגאון ר' שפטיל סגל הר"מ של "שערי תורה". הוא מחדש נעלה ובקי נפלא והוא מיחידי
סגולה מהרבנים מועד הקללה בתל-אביב והרב של "קרית שלום" פרור של תל-אביב ומרביץ
תורה ברבים. וכמו כן המפואר ומפורסם לשם ולתהלה בצדקתו ויראתו הרב הגאון ר' גדליהו
ב"ר ראובן גאב"ל ר"מ בישיבת וויזניץ ויחיד בהכולל של חזון איש זצ"ל זי"ע. וכמו כן
אחד מיחידי סגולה מדור הצעיר הן בתורתו והן בצדקתו ויראתו הטהורה ומידות נעלות
הגאון הצעיר ר' אברהם רייסנער (?) שליט"א צ"מ וחריף עצום התן של הגביר מיחידי
סגולה בארצינו הקדושה ר' יעקב שעכטער נ"י.

אנכי מאושר, כי הגאון הגדול ר' משה אביגדור עמיאל זצ"ל זי"ע הרב הראשי דפה תל-אביב ויפו זכה לכך לייסד ישיבה כזאת שהיא לכבוד ולתפארת בישראל, ולהבדיל בין חיים לחיים, כי הגאון ר' איסר יהודא אונטרמאן שזכה לישב על כסאו ולהיות הנשיא של הישיבה הקדושה מוסר את עצמו יותר מכוהן ולהשתדל בכל האפשרי להטיב את מצב הישיבה הן ברוחניות והן בגשמיות. אנכי זכיתי לשמוע כמה פעמים את השיעורים שלו שאמר לבני הישיבה, מלאים בבקיות ובחריפות ובהגיון ועמקות. וכמו כן בגשמיות נסע פעם אחת בארצות הברית וכמו כן בארץ אופיר יחד עם בנו הנעלה הרב ר' ברוך נ"י לטובת הבנינים של הישיבה של ישיבה החדשה שנקרא על שם הרב עמיאל ז"ל. המרום ישלם גמול פעלו, אשרי לו ואשרי חלקו, המרום יאריך ימיו ושנותיו וימלא כל משאלותיו לטובה בעד מסירת נפשו בעד החזקת התורה בכלל ובעד הישיבה בפרט. עוד יש הרבה תלמידים מישיבת "אור שמח" שזכו להנצל מידי הרוצחים. אחד יסד ישיבה בפאריז מדינת צרפת ואחרים בהעירות הסביבות וכמו כן בארצות-הברית. ירבו כמותם בישראל.

וכאשר אנכי זכיתי להיות בימי נעורי מהתלמידים הראשונים בישיבת "כנסת ישראל" בסלאבאדקא ביקש ממני האדמו"ר הגאון הגדול ר' משה מרדכי עפשטיין זצ"ל זי"ע הגאב"ד ור"מ, בסלאבאדקא וכמו כן הגאון הצדיק ר' נתן צבי פינקל זצ"ל זי"ע המייסד של הישיבה הנקרא בפי כל "הסבא של סלאבאדקא", כי המצב של הישיבה איום ונורא בדוחק גדול אין להם שום האפשרי להחזיק את הישיבה ועומדת ה"ו לסגור, וכאשר ידוע להם כי יש לי הרבה מכירים וידידים במדינת אשכנז וצרפת כאשר אנכי הייתי רב ואב"ד בעיר באבראביצי סמורה לקיעב והרב הגאון הגדול ר' שלמה הכהן ארענסאהן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קיעב אשר שזכה להיות פה בארצנו הקדושה להיות רב הראשי של תל-אביב ויפו, העתיק את אהלו עם רב הגבירים של קיעב בעיר בערלין, כגון ר' דוד מארגאלין, ר' יואל העפנער ור' משה אלפערין והגביר סירמאן, ואז היתה מקום מגורו של ר' קלמן זימאן נ"י שהוא היה מתלמידי הישיבה בימי נעוריו, ואז היה גביר עצום, אחד מהבאנקירין הגדולים ועסקן מצוין וביתו היתה בית ועד לחכמים. וכמו כן הגאון הגדול ר' יעקב יחיאל שליט"א ד"ר וויינבערג שהיה מתלמידי הישיבה "כנסת ישראל" בסלאבאדקא, שהיה מקודם מהרבנים המפורסמים בליטא בעיר פילוויסאק וזכה אח"כ להיות להרביץ תורה ויראה בארץ אשכנז והעמיד תלמידים הרבה גדולי תורה ויראה בהיותו הר"מ בבית המדרש הרבנים של הגאון והצדיק ר' עזריאל זצ"ל זי"ע ד"ר הילדעסהיימער מבערלין. וכמו כן הגביר המפואר ומפורסם לשם ולתהלה רודף צדקה וחסד, עסקן ציבורי, וואלטער זילבערשטיין, אבי של האברך הגדול בתורה וביראה ובמדע של ד"ר ווערנער זילבערשטיין נ"י מיחידי סגולה של ירושלים עה"ק ת"ו. וביחוד הרב הגאון הגדול שחיבר כמה ספרים שהיה אצלו תורה וגדולה במקום אחד ר' דוד זאלוב זצ"ל זי"ע. כחו היה גדול בתורה כאחד מן הראשונים היה יליד מאמדור פלך גראדנא. בעת שלמד בזשיבה הקדושה בישיבת וואלאזין היה מפורסם בשם "העילוי מאמדור". ביתו היתה בית ועד לחכמים. ועשו (כל אלה) ועד לטובת הישיבה. וכאשר מצוה גוררת מצוה וראיתי כי יש בידי לעשות להחזקת התורה כמו שכתוב: "לולא תורתך שעשועי אז אבדת בעניי" נסעתי משם בפאריז שם היתה לי הרבה מכירים. אחד היה נכבד גדול יותר מווינוסא עיר מולדתי האברך אברהם הירשאוויץ הדוד של המפואר ומפורסם אבא אבן נ"י שגריר ישראל בוואשינגטאן. אודות הירשאוויץ היתה פלא גדולה. אנכי ידעתי כי מקום מגורו בעיר פאריז אבל כתובתו לא ידעתי אבל ת"ל תיכף שבאתי בפאריז עוד שהייתי על התחנה של פאריז הוא היה שם והכרתי אותו היטב אע"פ יותר מעשרים שנה לא ראיתי אותו יותר מעשרים שנה וביחוד בעיר גדולה כמו העיר פאריז וראיתי תיכף שהצגתי את רגלי על מפתן של פאריז. אז היתה שם הרב הגאון הגדול ר' יואל זצ"ל הרצוג הגאב"ד בפאריז אבי של הגאון רבן של ישראל כקש"ת ר' יצחק אייזיק הלוי שליט"א הרצוג, אמר: "מה גדול כח החזקת התורה". גם הוא זכה בימי נעורותיו ללמוד בסלאבאדקא, השתדל הרבה לטובת הישיבה. היתה שם אחד המיוחד אשר היה מיחידי סגולה במדינת צרפת הגביר הנעלה ר' ישראל עפראיקין ז"ל. הוא היה יליד מליטא ולמד בימי נעוריו בישיבות הגדולות של מדינת ליטא והיה מסור בכל לבו ונפשו בעד עמו וארצו וביחוד בעד התורה ולומדיה. והרב הגביר הנעלה המפואר ומפורסם לשם ולתהלה ר' הלל זלאטאפאלסקי זצ"ל זי"ע שאנכי הכרתי אותו עוד מקיעב. הוא היה מיחידי סגולה בארץ רוסיא בכלל ובעיר קיעב בפרט. והתנו הנעלה הרב הצדיק

ר' יוסף פערסיץ זצ"ל זי"ע שזכה הוא בעצמו ללמוד בישיבות ליטא. וכמו כן זאז'הים הגבירים פאלאק ז"ל השתדלו לעשות קאמיטעט בעד הישיבה יחד עם הרב הגאון הגדול צי"ע כקש"ר ר' יואל הלוי הרצוג. הם עשו אסיפה גדולה לטובת הישיבה ועשו קאמיטעט וביחוד עשה הרבה איש נכבד ונעלה ר' יעקב נ"י שאפירא יליד סלוצק, שהוא כעת בארצנו הקדושה. הוא היה ראש וראשון המנהל מיקב של ראשון-לציון של כרמל-מורח ובימי נעוריו הוא היה יד ימין של הנדיב הידוע אדמו"ר ראטשילד על כל מיני מוסדות הצדקות וביחוד אודות תומכי תורה, המרום יאריך ימיו ושנותיו. ובעזרת השי"ת פעלתי על לב פראפעסער זאב האווקין ז"ל, כאשר הוא היה איש גלמוד בלי אשה ובנים, נתן כל רכושו סך עשרה מליאן פראנק על ישיבות ליטא ופויילין. ואח"כ נתכבדתי לדרוש בבית הכנסת הגדולה שחרב ר' יואל זצ"ל הרצוג היתה שם הרב אודות הישיבה "כנסת ישראל". ת"ל מצא חן את הדרשה שלי על צד היותר נעלה ועשה רשם הדרשה שלי על לבם. האמת ניתן להאמר אע"פ שנתכבדתי לדרוש אודות הישיבה אבל לא דברתי מאומה אודות הישיבה רק אודות ההיזוק החדש והאמונה וביחוד אודות החינוך הבנים והבנות ואודות שמירת שבת ויו"ט ואודות טהרת המשפחה. ות"ל פעלתי הרבה אודות חיזוק הדת בכלל ואודות הישיבה אע"פ שלא הזכרתי מאומה אודות הישיבה. אבל כאשר מצוה גוררת מצוה אחרי הדרוש בא אלי אחד מן השומעים אמר אלי ואל כל הקהל: "הדה סתומה לי. כמעט בכל שבת ושבת בא רבנים מגדולי ליטא, פויילין וביחוד מארצינו. לפני שבועות אחדים היתה פה הגאון הגדול רבן של ישראל מהרא"י קוק זצ"ל זי"ע. הוא דרש רק לטובת ארץ ישראל וכבודו בא אודות ישיבת "כנסת ישראל" וכמובן היא בדוחק גדול וכבודו מועל בשליחות ולא הזכיר מאומה אודות הישיבה מה שנחוץ להחזקת הדת וטובתו. זאת יקר המציאות לשכוח לטובת עצמו ולדרוש רק להשיב לבן של נדחי ישראל לאביהן שבשמים. מובן מאליו כי כל רעיונותיו לדרוש אודות כבוד של אבינו שבשמים, על כן יש לי בקשה כאשר יש לי משפט זאת השבוע בקשתי כי כבודו הרם יתן לי ברכה שאזכה בדין, אז אנכי אתן לכבודו מתנה הגונה לטובת הישיבה". אמרתי לו: "אנכי לא אדמו"ר ולא ממשפחת האדמו"רים. אנכי איש ליטאי מגזע המתנגדים. אם רצונו ברכה כי הוא יזכה בדין נחוץ לו לילך אל האחד מהאדמו"רים של החסידים". אמר אלי אע"פ שהוא יליד מפויילין אבל הוא מקור וחקירתו חזקה כי כח התורה עדיף. אמרתי לו אם הוא מאמין תקוה חזקה כי בזכות התורה ולומדיה המרום יתן כי הוא יזכה בדין וכולם אמרו אמן. וכן היה כי זכה במשפט ונתן אלפים פראנק לטובת הישיבה.

ומשם נסעתי הביתה בשימבערג דרך סלאבאדקא ונתתי להם דין וחשבון ומצב הישיבה הוטב. מלבד שהשגתי בהיותי שם לטובת הישיבה עשיתי מעמד ומצב הישיבה הוטב. וחלק גדול מהישיבה נסעו בארצינו הקדושה בערך שישים בחורי חמד מהעיריית שבעידיה עם הר"מ הגאון האדמו"ר ר' משה מרדכי עפשטיין זצ"ל זי"ע בראש. ולדאבון לבבינו נוסדה הישיבה בעיר חברון והשנאה מבני ישמעאל היתה גדולה עד מאד ורובם מהם נהרגו ר"ל במיתות אכזריות ומי שזכו להנצל באו בירושלים עיר הקודש ת"ו ושם העתיקו את אהלם. ובדרך נס האדמו"ר רבינו הגאון ר' משה מרדכי עפשטיין זצ"ל זי"ע, ר"מ רבתי של ישיבת "כנסת ישראל" זכה להנצל עם כל משפחתו והישיבה בירושלים אם של כל הישיבות בארצינו הקדושה כמו יבנה בזמנה. קול התורה נשמע שם בלי הפסקה יום ולילה ויש להם הצלחה רבה בלימודים הן בתורה והן ביראה והן במצות טובות ורואין בפרה בלימודם ואשרי מי שזכה לחסות בצילים וללמוד שם. וכאשר התורה מחזרה על אכסניא שלה זכו להיות ראשי מתיבתות חתניו של האדמו"ר ר"מ עפשטיין הרבנים הגאונים ר' יחזקאל שליט"א סרנא ור' משה חברוני וביחוד גאון וצדיק ר' אהרן הכהן שליט"א והמנהל הרוחני הרב הגאון צי"ע ר' מאיר חדש שליט"א, ואח"כ זכה הסבא מסלאבאדקא להנצל מידי הרוצחים ולבוא בירושלים, הגאון הצדיק ר' נתן צבי פינקל זצ"ל זי"ע המייסד הישיבה לפני שבעים שנה, השתדל לעשות כולל בעד אברכים גדולי תורה ויראה בתל-אביב ברחוב ר' יהודה הלוי בשם "היכל התלמוד". וכעת לומדים שם אברכי גדולי תורה ויראה מסלחת ומשמנה מארצינו הקדושה אשר עתידים להיות מגדולי עמנו. וגם ישיבה קטנה נתיסדה שם ויש כמה סניפים מהיכל התלמוד בעיר תל-אביב. והמנהלים של "היכל התלמוד" נכדו הרב הגאון הגדול ר' יוסף פערבער שליט"א עם נכדו הרב הגאון פינקל שליט"א ועם אחד מגדולי התלמידים שלו הרב הגאון ר' טוביא שליט"א מלאטביא. ואח"כ זכה לבוא פה עם משפחתו חתן של הסבא מסלאבאדקא הגאון הצדיק ר' יצחק אייזיק שער זצ"ל זי"ע עם חתנו הגאון ר' מרדכי

שולמאן שליט"א ויסד ישיבה על שם ישיבת "כנסת ישראל" מסלאבדקא בעיר ואם בישראל מלאה חכמים וסופרים בבני-ברק ת"ו. ולדאבונן לבבנו הגאון הצדיק ר' יצחק אייזיק עלתה נשמתו הקדושה במבחר שנותיו השמימה. יושב על כסאו חתנו הגאון הצעיר ר' מרדכי שליט"א שולמאן. הוא מסר את נפשו יותר מכחו לטובת הישיבה. הוא כאב נאמן לתלמידי הישיבה והטיב מצבם הן ברוחניות והן בגשמיות. וכמו כן זוגתו הרבנית הצדקנית מרת מרים תהי' כאם רחמנית בעד התלמידים. וכמו כן יש שם אברכים גדולי תורה כמו בקאוונא היה כולל של גדולי תורה ויראה שהיה שם המנהל הגאון גדול רבן של ישראל ר' יצחק אלחנן זצ"ל הגאב"ד דק"ק קובנה ואח"כ בנו הגאון ר' צבי הירש זצ"ל הגאב"ד מק"ק קובנה ואח"כ הגאב"ד בק"ק קובנה ר' אברהם דובער כהנא שאפירא יחד עם הגאון ר' אייזיק שער זצ"ל זי"ע כעת נמצא בכולל של ישיבת סלאבדקא בעיר בני ברק על ההר הגדול "גבעת רקח" וקול התורה נשמע שם כל היום וכל הלילה בלי הפסקה. והגאון ר' יחזקאל שליט"א אברמסקי - אחד המיוחד מגדולי הזמן שהיה מקודם רב בעיר סמילאוויטס על מקום הגאון רבן של ישראל ר' אברהם דובער שפירא הגאון אב"ד בק"ק קובנה, ואח"כ בעיר סלוצק על מקום הגאון ר' איסר זלמן מעלצער זצ"ל זי"ע ואח"כ היה הראב"ד מעיר הבירה לאנדאן וכעת זכה להעתיק את אהלו פה בארצינו הקדושה בירושלים עיה"ק - בא פעם אחת בכל שבוע ושבוץ להגיד את שיעור כיד ד' הטובה עליו ברוב חריפות ובקיאות לבני הישיבה והם עושים חיל בלימודים על צד היותר נעלה. וה"ל כי שזכיתי להיות מן היחידים שזכו להיות שהשתדלו לטובת הישיבה בעת שהיא היתה בחו"ל בדחקת וזאת חלקי מכל עמלי ובטוח אנכי כי בזכות זאת שעשיתי לטובת הישיבה זכיתי עם משפחתי להנצל מהרוצחים ולבוא עם משפחתי בארצינו הקדושה ולישב באהלי שם.

אין דברים בפי עטי הדלה והרזה לשבח ולהלל את בורא עולם מה שזכיתי לכך כמו שכתב הרמב"ן פרשה "תולדות" ופרשה "ויקרא" כי עיקרה של תורה ומצוות הוא בארץ ולפיכך אמרו בספרי שישוב ארץ ישראל שקולה ככל המצוות. ומי לנו גדול כהראב"ע, פילוסוף וחכם תלמודי גדול כתב בפ' ל"ז בראשית על פסוק "ויקן את חלקת השדה": "כל הקונה חלק בא"י כאילו קונה חלק לעוה"ב" ובמסכת סנהדרין ק"ב אמרו חז"ל: "מפני מה זכה עמרי להיות לו שלשה מלכים מבניו יושבים על כסא מפני שהוסיף עיר אחת בא"י שנאמר: "ויקן את ההר שומרון וכו'". כי גם אצלו כתוב: "ויעש עמרי הרע בעיני ד' וירע מכל אשר לפניו". הרי מה גדול כחה וזכותה של א"י. ואמרו בתוספתא דע"ז: "הרי הוא אומר: "ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לאלקים" ואומר: "לתת לכם את ארץ כנען". כל זמן שאתם בארץ כנען הייתי לכם לאלקים - אין אתם בארץ כנען, כביכול אין אני לכם לאלקים". כמו כן מצינו בירושלמי נדרים כי אמר הקב"ה: "חביבה עלי כתה קטנה שבארץ ישראל מסנהדרין גדולה בחו"ל". ומצינו כמה גדולי מהחכמים כשנכנסו לארץ ישראל היו חובקים את גדולתה ומנשקים עפרה ואבניה. כמו כן מצינו אלפי מאמרים בש"ס בבלי ובירושלמי ובזוהר הקדוש ובכמה מדרשים אודות קדושת ארצינו הקדושה. היא נקראת בשם ארץ הצבי (דניאל יא) או ארץ חמדה נחלת צבי (ירמיהו ג') והיא דורשת "ארץ חמדה - ארץ שחמדה אבות העולם. אברהם נתאווה לה לכן הוא אומר (בראשית ט"ו, ה): "ויאמר: ה' אלקים במה אדע כי אירשנה?" יצחק נתאווה לה שכן הוא אומר (שם כ"ו ג'): "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל". יעקב נתאווה לה שנאמר (כ"ה כ, כ"א שם): "אם יהיה אלקים עמדי... ושבתי בשלום אל בית אבי" אף משה נתאווה לה שנאמר (דברים ג' כ"ג - כ"ד): "ואתחנן אל ד' בעת ההיא אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". ואף דוד נתאווה לה שנאמר (תהלים פ"ד י"א): "בחרתי הסתופף בבית אלהי". אמר דוד לפני הקב"ה: "רבונו של עולם, אפילו יש לי פרקליטין וטרקלין בחוץ לארץ ואין לי אלא הסף בארץ ישראל. אפילו אם לא יהיה לי לאכול בארץ-ישראל אלא סיפוף של חרובין בחרתי הסתופף" (תנחומא ראה ח'). ומעין הדברים האלה תשים האגדה הישראלית בפי אברהם שאמר: "מוטב ללון במדברות של ארץ-ישראל ולא ללון בפלטריות של חו"ל". והיא מוסיפה לספר: "בשעה שהיה אברהם מחלך בארם-נהררים ובארם-נחור ראה אותם אוכלים ושותים ופוחזים. אמר: "הלואי לא יהיה חלקי בארץ הזאת". וכיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותם עסוקים בניכוש בשעת הניכוש, בעידור בשעת העידור, אמר: "הלואי יהיה חלקי בארץ הזאת" (בר"ר י"ט). לא בנה אברהם מצבה אלא על בשורת ארץ-ישראל ושני מזבחות בנה, אחד לבשורת הארץ ואחד לקנינה. לפי דעת האגדה:

"זכותא דארץ-ישראל היא דאקני ליה". לא היה צריך התורה להתחיל אלא מ"החודש הזה לכם" ומה טעם פתח ב"בראשית" משום (תהלים קי"א) "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". כדי לאשר את שטר חוב ההסתורי שישנו לעם ישראל על ארצו הקדוש נותן התורה ספר שלם מחמשת הספרים כדי לבכר ולקיים זכותה של האומה העברית על ארץ העברים. מצינו בירושלמי (מועד קטן פ"ג הלכה א'): "ר' שמעון בר אבא עלה מבבל לארץ-ישראל. אנוס היה מפאת מצבו הדחוק לחזור לחוץ-לארץ ולחפש לו שם מקור לפרנסתו ופנה בבקשה לרבי חנינא בר חמא שיתן לו אגרת המלצה למכיריו בבבל. אבל ר' חנינא סרב למלאות בקשתו ותשובתו היתה: "למחר אני הולך אצל אבותיך, יהיו אומרים לי: "נטיעה אחת של חמדיה שהיתה לנו בארץ-ישראל התרתה לה לצאת לחוץ-לארץ". ופעם אחת פנה אחד הכהנים לרבי חנינא בשאלה אם מותר לו לצאת לחוץ-לארץ לעשות דבר מצוה. ותהי (תשובתו): "אחיו של אותו האיש הניח חיק אמו וחייבך חיק נכריה, ברוך המקום שנגפו ואתה מבקש לעשות כיוצא בו". עכ"ל. מובן מאליו מה גודל האושר מי שזוכה להנצל מפי האריות ולבוא לארצו הקדושה ות"ל כי אנכי ביחד עם משפחתי זכיתי להנצל מיד הרוצחים הארורים ימ"ש ולבוא בארצו הקדושה ולהיות ממזכי הרבים ולישב באהלי שם ולהשתדל בכל האפשרי להשיב לבן של צעירי עמנו אל אבינו שבשמים. מצאתי חובה לנפשי להביא קרבן תודה כמו שמצינו בהז"ל (מ"ר ויקרא פ"ט): "לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלים וקרבן תודה אינו בטל" והעיקר שכחתי הוא שאמרו הכמים (שלהי כתובות): "כל הדר בא"י עוונותיו מחולין לו שנאמר: "העם היושב בה נשוא עון" וכל ההולך בא"י ד' אמות הרי זה בן עולם הבא". וכן איתא בספרי פרשה "האזינו": "אמר ר' מאיר כל הדר בא"י ומדבר בלשון הקודש מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר "וכפר אדמתו עמו".

בכל דבר טוב ומועיל יקומו משטינים ומפריעים לבלי לצאת הדבר לפועל. כן בענין ארצנו הקדושה קמו אחדים מבני עמנו - ולדאבון לבבינו נמצא ביניהם גם איזה רבנים מהחרדים - נגד הציונות. ויש מהם יוצאים במחאה גלויה וטעמים ונימוקים עמם הם מכמה טעמים. הא' כי אלו האנשים הרוצים להבטיח בכוח חכמתם ובכסף מלא לקנות הארץ הם המרפים ידי אנשי המאמינים כי גאולה העתידה צריכה להיות שלא בדרך הטבע וכמו שאה"כ: "הנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו" ולכן אך להכות על תקיעת קול שופר גדול ועל הרכב וסוסי אש שירדו מן השמים להוליכנו קוממיות לארצנו אשר השי"ה עתיד להיות חומת אש מסביב לה. וזאת שנית כי כל האנשים המעוררים את העם ויצאו בראשונה להחליץ חושים בענין זה הם רובם ככולם אשר לא זכו להמנות במנין היראים וחרדים מדקדקי במצוות קלות וחמורות ואין יתכן שתהיה גאולה ישראל על ידם? האמת ניתן להאמר כי זאת עצת היצר הרע וטועים המה המתנגדים לרעיון הקדוש הזה, כי יש לנו סימנים מכמה כתובים ומאמרי חז"ל שקודם גאולה שעתידה להיות במהרה בימינו ע"י נסים גלויים ונפלאים בכל יעודי הנביאים מתחילה יתקבצו ישראל, אחדים מהם, ע"פ רשיון הממשלות כמ"ש הרד"ק בתהלים קמ"ו על פסוק "אל תבטחו בנדיבים" וז"ל: "כי לד' לבדו התשועה והוא יסובבנה ע"י בני אדם וכמו שסובב השועה בבל ע"י מלך כורש וכן לעתיד יסובב גאולת ישראל ע"י מלכי הגוים שיעורר את רותם לשלחם כדכתיב: "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לד'". וכן כתב הרמב"ן על פ': "האלף לך שלמה": "ראשית הגאולה העתידה תהיה עפ"י רשיון הממלכות ויהיה קצת קבוץ גלויות ואה"כ יוכיף ד' שנית ידו כדכתיב: "ושב ד' את שבותך ושב וקבץ". וכאשר נתבונן בנבואת יחזקאל נראה ג"כ שמתחילה ימצאו אחינו בא"י מקובצים מעמים רבים עובדי אדמה בלי מלכות וערים בצורות כי אם נתקבצו בחסד לאומים שנתנו רשיונם להתאסף כדכתיב: "מימים רבים תפקד באחרית השנים תבוא אל ארץ משובבת מחרב מקבצת מעמים רבים על הרי ישראל אשר היו להרבה תמיד והוא מעמים הוצאה וישבו לבטח כולם. ואמרת אעלה על ארץ פרזות אבוא השוקטים ישבו לבטח כולם יושבים באין חומה ובריה ודלתים אין להם. לשלול שלל ולבזוז בז להשב ידך על חרבות נושבות ואל עם מאוסף מגויים" ואה"כ כתוב: "ונשפטי עמו כו" וההגדלות והתקדשות ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ד'". הרי מזד נראה שמתחילה קודם התגלות השי"ה בנסים ובנפלאות ובאבני אלגביש יהיה קבוץ ישראל בעובדי אדמה עושה מקנה וקנין והו"פ "יושבי על טבור הארץ" כי הטבור הוא מרכז ומשקל תנועת הכובד בכל בע"ה כי ישראל היושבים אז על אדמתם וכל ישעם וחפצם הוא אך לעבוד את האדמה ולאכול מפרות לישוב לבטח מבלי מחשבות אחרת לעשות מלכות בפני עצמה ולהתחרות בגוים. וכן בעמוס כתיב: "ושבתי שבות עמי ובנו ערים

נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתן את ינם ועשו גנות ואכלו את פרים" ואח"כ כתיב: "ונטעתי על אדמתם ולא ינתשו עוד". וב"שע"י כ"ז: "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל". ואח"כ כתיב: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול". מכל זה נראה שקודם שיתקיים בנו: "כימי צאתך מארץ מצרים יראנו נפלאות" יהי' קבוץ נדחי ישראל על אדמתם ואין זה כי אם התעוררות מלמעלה שנתן השי"ת דוקא להאנשים האלה אשר היו כמעט כמתיאשים ולהתחיל ולזכור את ארצנו הקדושה, אמנו הזקנה המחכה עלינו עד אשר נתעורר מעצמנו לחומלה עליה. ובאמת בא וראה מה שאמרו חז"ל (נדה ל"ד וכמו כן בחגיגה): "טומאת ע"ה ברגל כטהרה שוויהו רבנן כדכתיב: "ויוסף כל ישראל כאיש אחד חברים". ופירש"י דכל זמן שישראל נאספין למקום אחד קרי ליה חברים. הרי מצינו שגם ע"ה שאמרו חכמים שמותר לקרעו כדג ואסור להתחתן עמם ואינו נקרא אדם בכל זאת כאשר יתקבצו כולם כאחד הם חברים. ומה גם בענין גדול כזה אשר מצות ישוב א"י שקולה ככל המצוות וכאשר הובא למעלה. ואיתא בתדב"א פ' כ"ב: "יוצאי מצרים מצוה אחת היתה בידם והיתה חביבה לפני הקב"ה יותר ממאה מצוות. ואיזה מצוה היתה בידם? – שנעשה כולם לאגודה אחת! אשרי מי שיש לו מה בקדקדו ולהתאמץ בכל האפשרי להעתיק את אהלו בארצנו הקדושה.

פרק י"ז

ואכפיל תודה למרום שזכיתי אנכי ומשפחתי להנצל מהאריות ולבוא פה בארצנו כי כל אוהבי וידידי מעירי שימבערג דיברו על לבי כי לא אעזוב אותם מדוע הגאון הגדול רבן של ישראל ר' מנחם מענדיל ז"ל, הרב הראשי של עיר ריגא נדרש של העיר ירושלים אחרי ההסתלקות של הגאון הצדיק ר' יוסף חיים זאנענפעלד הרב של החרדים מירושלים ה"ו לישב אותו על כסאו והוא לא קיבל את בקשתם ולא נסע. וכמו כן הגאון ר' מנחם מענדיל ז"ל בעצמו דיבר על לבי כי פה יש לכם פרנסה בכבוד ובארץ-ישראל הדוחק גדול עד מאד. וכמו כן דיבר על לבי הרב הצדיק המפורסם הציר של הפרלעמענט של לאטביא ר' מרדכי דובין, שהוא היה קרוב למלכות, שאנכי לא אסע. אבל לבי ניבא לי כי רק לנסוע והבא לטהר מסייעין אותו. ולדאבון לבבי בזמן קצר אחרי שאבוא פה קבלתי ידיעות מחו"ל כי המצב שם הורע מיום ליום. האריות העמלקים והשודדים כה היטליריסטין ימה שמם וזכרם באו בליטא ובלעטלאנד ובאו בעסטלאנד וביחוד בעיר ריגא נהרגו שש אלפים ביום אחד אנשים ונשים וטף בכל מיני מיתות אכזריות ובתוכם הגאון הגדול צי"ע ר' מנחם מענדיל זק וצ"ל זי"ע עם כל משפחתו הרמה, בנו הרב הצדיק האברך אליהו ז"ל שהיה חכם ונבון וכמו כן בנו הצעיר אליעזר שבטוח אנכי שלא טעם עבירה. באמצע התפילה בבית המדרש שהיה הגאון רמ"מ הגאב"ד בק"ק ריגא מעוטף בטלית ותפילין שרפו אותו באש. וכמו כן חתנו הצדיק רבינו כלאב – שהיה מקודם ראש מתיבתא בישיבה הגדולה של ריגא ואח"כ היה רב ואב"ד בעיר האזענפוט עם זוגתו הצדקנית הרבנית מדינת קורלאנד. וכמו כן חתנו הרב הגאון רב ואב"ד מק"ק רעוועל הרב הראשי ממדינת עסטלאנד ממשפחת המפוארה יותר מביאליסטוק ד"ר גאמער מיחידי סגולה מראבינער סימענאר מהגאון ד"ר ר' עזריאל הילדיסהיימער, מבערלין ומקודם היה מיחידי סגולה משיבת "כנסת-ישראל" מסלאבאדקא. הוא היה מלבד גדולתו בתורה ובמדע צי"ע מדקדק במצות על צד היותר נעלה ואהוב ונחמד לכל, איש צורה וחכם ונבון – יחד עם זוגתו הרבנית וכל ב"ב וכמו כן בעירי שימבערג נהרגו ר"ל כל העיר בכל מיני מיתות אכזריות – ובתוכם הרב הגאון הצדיק ר' משה שטערין זצ"ל זי"ע שהוא ישב על כסא תרבות על מקומי עם כל משפחתו, עם זוגתו הרבנית הצדקנית בת הרב הגאון הגדול ר' צבי הירש וואלין הגאב"ד בק"ק גאלדינגען מדינת לאטביא – אנשים ונשים וטף ביום אחד ולא נשאר שום איש רק בחור אחד ממשפחת קורמאן שטוב מותו מחיים כי שמעתי כי הוא בעל יסורים גדולים נכה רגליים.

מה אנכי אוכל לכתוב אתכם ולתאר את רגשי לבבי אשרי העין שזכה לראות את העיר שימבערג בעת שהיה שלום בעולם. כולט אהובים ונחמדים ויראים והיה להם פרנסה בכבוד והיו מחנכים את בניהם ובנותיהם על צד היותר נעלה כי מסופק אנכי אם היה שם איש ואשה שולזלו ח"ו בשום מצוה קלה או אפילו במנהג של ישראל. אנכי שמעתי פעמים אחדים מן

האדמו"ר ר' יוסף יצחק שניערסאהן זצ"ל זי"ע האדמו"ר מליבאוויטס בעת היותו בריגא אמר ל' שהעיר שימבערג מיחידי סגולה מאנשי שלומם. אנכי זכיתי להיות אצלו בן בית כאשר זכיתי להכיר היטב את כבוד אביו האדמו"ר זצ"ל זי"ע בהיותו במעייני הישועה בסלאווינסק סמוכה לראסטאו על נהר דן ומלבד זאת אמו הרבנית נ"ע היתה ממשפחת ירושלימסקי מאוורוסט ואנכי הייתי מקורב עמהם. היא היתה אחת מאמהות כיאות למשפחת שניערסאהן. והוא גם היה בריגא ובאיזה ענין שהיה נחוץ להיות ישוב ודעת אנכי לא עשיתי בלי דעתו ורב יושבי שימבערג היו מאנשי חב"ד.

מקודם היה שם קרוב לארבעים שנה הגאב"ד הגאון הגדול ר' נפתלי הערץ זצ"ל קלאצקין אבי של הגאון הגדול ר' אליהו קלאצקין הגאב"ד בק"ק לובלין ומנוח"כ פה בירושלים עה"ק ת"ו על הר הזתים. ואח"כ היה שם הגאון ר' בנימין בייניש בעל המחבר "נר בנימין" על הדרנים ושו"ת ות"ת ו"אהל בנימין" על פרקי אבות בהצטינות. מלבד גדלו בתורה הוא היה צדיק תמים. הוא היה אבי של הרה"ג צי"ע ר' מרדכי הקדוש שנהרג ג"כ בריגא עם זוגתו הצדקנית. הוא היה מתלמידי הנציב בוואלאזין ובעת שהייתי רב ואב"ד בעיר בעליפאלי פלך חרקוב הוא היה אצלי מרביץ תורה עם בחורי חמד מהפליטס מפלך קובנה עם הרה"ג המפואר ומפורסם בצדקתו ויראתו ר' ישראל בערמאן. ואבי של האברך המצוין בתורתו ויראתו איש אשכול הרב הגאון ר' זאב אריה שליט"א רבינער בעל המחבר ספר "העם והארץ" ו"רזא דחיי" על השארת הנפש ו"טללי אורות" ו"רזא דקנין תורה" על פרקי אבות. הם עשו הרבה על אנשי שימבערג להיות מיחידי סגולה כמו פתגם ההמון אומר על הפסוק בפרשה "עקב": "מה ד' שואל מעמך כי אם ליראה אותו" והקשה הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא?" ותירץ הגמרא: "אין. אצל משה זאת מילתא זוטרתא. והקשה העולם: "אטו אם לגבי משה מילתא זוטרתא אבל לכל העולם זאת לא מילתא זוטרתא?" על זאת אומרים דורשי רשומות: "בעת שזכו הדור של משה להיות רואות את הנהגתו של משה היתה יראה מילתא זוטרתא". כמו כן בעת שהעיר שימבערג זכו כי גדולי רבנים יהיו בחוכם פעל הרבה על יושביה להיות יראים וחרדים.

אכפיל דברי אשרי העין שזכתה לראות עירי שימבערג בעת שהיה שלום ושלחה בעולם ואוי לאזנים שכך שומעין על החורבן הנורא של כל מדינת לאטביא בכלל ועל העיר שימבערג בפרט. המקום ידרוש את דמם וינקום את נקמתם, בהם ארזי הלבנון אדירי התורה צדיקי עולם וחסידי עליזין. אל נקמות ד' יזכור עקדתם וינקום נקמתם ככתוב: "כי דם עבדיו יקם ונקם ישיב לצריו" ותגצ"ה.

פ ר ק י ח

ברכת תודה מיוחדת אנכי נותן לבורא עולם כי שזכיתי כי בתי היחידה המצוינת והמוכתרת בכל המעלות נשגבות מרת פרומה חיה תח"י עם בנה הנעלה האברך המצוין והנעלה הדגול מרבביו זית רענן יפה פרי תואר מיחידי סגולה בדור הצעיר תורה ויראה ובמדע במקום אחד, אלחנן הכהן נ"י בראשינסקי, זכו להנצל מתרופות ולבוא פה בארצנו הקדושה. אבל לדאבון לבבינו בעלה ר' יואל יעקב הכהן בראשינסקי שהוא היה מוכתר בכל המעלות נשגבות ממשפחת המיוחסת בישראל ומקום מגורו היה בעיר רעוועל במדינת עסטלאנד שהיה ממשפחת גבירים ובעל מדות נעלה ומשכיל על דבר אמת, לא זכה לנוס משם ונהרג בתוך כל הקדושים במדינת עסטלאנד כ"ו מג"א שנת תש"א במיתת אכזריות. המקום ידרוש את דמו ותגצ"ה. וכמו כן מכל משפחתו שהיו גדול בכמות ובאיכות כולם מלומדים ואנשי צורה מיחידי סגולה ממדינת עסטלאנד אין שום זכר. רק בדרך נס זכה לבוא פה בארצנו הקדושה אחיו ד"ר יצחק נ"י בראשינסקי נ"י בעיר חיפה, חתן של הגביר המנוח המפואר ומפורסם לשם ולתהלה ר' אבא זיו ז"ל גיין ונכד של הגאון הגדול מגאוני קשישאי רבן של ישראל ר' אבא פאסוועלער זצ"ל זי"ע. ר' אבא זיו ז"ל היה מיחידי סגולה בעיר חיפה. הוא היה נדבן גדול ורחים ומוקיר רבנן יליד מליטא ממשפחת המיוחסת בישראל. מקודם היה ביתו מקום מגורו בעיר שאויל ואח"כ העתיק את אהלו בעיר ריגא. הוא היה מנכבדי ריגא.

ביתו היתה בית ועד לחכמים מיחידי סגולה שהיו תומכי תורה ולומדיה. ופה עשה הרבה לטובת ארצינו. הוא היה ממיסדי את "נוה שאנן" פרור חיפה. גם יסד בית החולים בשם "ביקור חולים" ("בית דינה") וג"כ יש שיכון על שמו בשם "כפר זיו" ("שכונת זיו"). ולדאבון לבבינו במבחר שנותיו עלתה נשמתו השמימה וכבוד גדול עשו לו במותו כי אבדה גדולה נאבדו מעיר חיפה במותו. תנצב"ה. ולהבדיל בין חיים לחיים כמו כן זוגתו העדינה מרת בתיה ח"ל היא ג"כ ממשפחת המיוחס בישראל מדור הישן מדקדקת במצות ועושה הרבה להחזקת התורה ולמודיה.

ובטוח אנכי מה שזכיתי להנצל מידי הרוצחים ולבוא בארצינו הקדושה רק בזכות שעשיתי לטובת החזקת התורה ולומדיה והמרום לא יסיר שרביט חסדו להלאה. ותיכף שזכיתי לבוא בארצינו הקדושה היה לי קבלת פנים ממכירי וידידי שהיו מכירים אותי מחו"ל, ביחוד משפחת של הנכבד הנעלה וו"ה ר"פ פסח אברמאוו זצ"ל ומשפחת גאלדשמידט ומשפחת שניידער ומשפחת קריגער מרמתיים ועוד. רצונם היתה כי אנכי אחיה שם רב ואב"ד. וכמו כן מכתב מלאה ברכות מהאדמו"ר מרן רבן של ישראל הכהן הגדול מאחיו מהרא"י קוק זצ"ל זי"ע כי הוא היה מכיר אותי ואת משפחתי הרמה מחו"ל. וכמו כן קבלת פנים מהגאונים הגדולים ר"ל שלמה ארענסאחן הרב הראשי דפה תל-אביב ויפו ומרן ר"ל אליהו אהרן מילעקובסקי הגאב"ד בק"ק הרקוב זצ"ל זי"ע שהם מכירים אותי עוד מחו"ל ועשו לי קבלת פנים בועד הקהלה והציגו אותי בעד הגאון הגדול עוזיאל זצ"ל זי"ע הרב הראשי של הספרדים, מקודם היה פת ואח"כ העתיק את אהלו בירושלים עה"ק ת"ו.

ותיכף שזכיתי לבוא בארצינו הקדושה נתכבדתי מנכבדי "רמתיים" כי אנכי אקבל את משרת הרבנות להיות שם רב ואב"ד. הייתי שם זמן קצר והעתיקתי את אהלי בעיר הגדולה תל-אביב כי היתה חביב לי העיר תל-אביב יותר מירושלים מפני שבני הנעלה שרגא פייוויש נ"י ד"ר רוזינג היה מקום מושבו בתל-אביב והיה פה מגדולי עורכי-דינים יחד עם העורך-דין ד"ר גרינואלד הקונסול מצעכעסלאוואקי. ושנית, מצאתי פה הרבנים והאדמו"רים שהכרתי אותם עוד מחו"ל כגון האדמו"ר מהוסאטאן זצ"ל זי"ע והאדמו"ר מהאניסטאפעל זצ"ל זי"ע, ולהבדיל בין חיים לחיים האדמו"ר מזלאטאפאלי שליט"א שהוא צדיק תמים שאין כמוהו. אנכי זכיתי עוד להכיר את כבוד אביו זצ"ל מקיעב שהאחים הגבירים ממשפחת בראדסקי היו מן החסידים שלו כמו כן האדמו"ר מפסעמעסיל שליט"א.

יסדתי בבית הכנסת הגדולה חברה "תהלת ישראל" שמטרתה בכל יום ויום קודם תפלת מנחה גדולה להגיד תהלים ואח"כ ללמוד עמהם את התהילים עם כל המפרשים ופעמים בכל שבוע דרשת שם וביחוד ער"ת ובר"ה עוד יותר בימי התשובה מחודש אלול עד יום הכפורים דברי מוסר כדי שיפעול על לבם וביחוד על צעירי עמנו להשיב לבן לאביהן שבשמים ולהבינם מה גודל אושרם שזכו להנצל מהארורים הרשעים מחו"ל ולבוא בארצינו הקדושה שהז"ל אמרו: "כל החולץ ד' אמות בארץ-ישראל הרי זה בן עולם הבא" וכדומה. ות"ל ראיתי כי עשה היל. ואח"כ מסרתי זאת בעת שהעתיקתי את אהלי בעיר בני-ברק לאחד מידידי מתלמידי ישיבת "בית-יוסף" הר"ה ג"ר מנחם מענדל הכהן שליט"א ספיר שהוא דרשן מפואר ופה מפיץ מרגליות. וכאשר מצוה גוררת מצוה נתיסדה שם חברה - גמרא ללמוד בכל יום ויום ה' היומי וחברה - משניות ועין-יעקב ות"ל כי שזכיתי לכך, זאת חלקי מכל עמלי. וכאשר אחד ממכירי שכב בבית-החולים ב"הדסה" ברחוב בלפור וסיפר לי כי עבירה גדולה כי חסר השגחה אודות כשרות ב"הדסה" והרבה מפקקים ובעת שהוא שכב שם לא טעם מאומה נטלתי על עצמי להשגיח על הכשרות שלא על מנת לקבל פרס וגם יסדתי שם בית-הכנסת בעד החולים להתפלל שם שלשה פעמים ביום בעד החולים שדיה אפשר להם להתפלל וכמו כן בעד הרופאים ובעד האנשים שעובדים שם והשתדלה להשיג ספרי תורות מהודרים וספרים ובשבת ויו"ט וביחוד ימים נוראים ובואו מנכבדי תל-אביב להתפלל שם ודרשתי שם לפניכם מעיני דיומא.

וכאשר קפצה עלי זקנה ותש כחי דברתי על לב המנהלים כי נחוץ השגחה איש צעיר לימים. מקודם היה הרב מלמד הרב מפיקילין. וכעת נתיסדה בית החולים סניף של "הדסה" בקריה של תל-אביב דברתי על לבם כי הם יקחו את הר"ה ג"ר זי"ע ר"ל שמעון נ"י דאנציג גין ונכד של הגאון המחבר "חיי-אדם" ו"נשמת אדם" להשגיח על הכשרות שם. וכאשר קפצה

עלי זקנה וזוגתי הרבנית הצדיקנית בשכרתי מקודם ר"ל רגלה הימנית ואח"כ ר"ל רגלה
השמאלית ל"ע, מטיתי את השגחה להורבנים מועד הקהלה דפה וכעת שם הר"ג ר' רובער
צדק שליט"א מבני-ברק מתלמידי האדמו"ר הגאון ר' אברהם ל' סאכעוועטצער זצ"ל זי"ע.
ואנכי מאושר כי שוביית לבי כי בית-החולים "הדסה" יהא בכשרות על צד היותר נעלה.
כאמור יסדתי בבית הפנסת הגדולה של תל-אביב הברה "תהלת ישראל" שמטרתה בכל יום
ויום קודם תפלת מנחה גדולה להגיד תהלים כי יש לי קבלה מאבותי הקדושים כי יש בכח של
אמירת התהילים כל מיני גזירות לבטל. ועיין בתהלים של "אהל יוסף יצחק" הובא שם כמה
סיפורים אודות אמירת תהילים ביחוד בשנת תר"ם בתחילת חדש ניסן בא זווד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק מוהר"ש זצ"ל נבג"מ זי"ע מפעסטערבורג, והיה בצער גדול כי השרים הגבוהים
הציעו לגזור גזירה חדשה על היהודים בענין מסחר וקנין והוספות חמורות באיסור הישוב
ליהודים כחוצץ לתחום. וראשי העסקנים היו הגביר החסיד ר' נחום ז"ל הערמאזש והחסיד
ר' ישראל שו"ב חזקין והגביר ר' לייב ז"ל מאנעסזאנץ ממשפחת הרה"ה המפוראד ומפורסם
לשם ולתהלת הגביר בחי"ד מנהט מאניש מאנעסזאנץ זצ"ל זי"ע. ביום השלישי ב' אייר
קרא הוד כ"ק הרה"ק את בני חיי"ק מוהרש"ב זצ"ל זי"ע ואמר לו ביאור הפסוק: "כי מכל
ידה הצילני ובאויבי ראיתי עיני". הביאו לו טעלעגראמע ידיעה מר' ישראל שו"ב חזקין
כי השו"ס הענאטאר הצורה-ישראל ימח שמו וזכרו אחתו השבץ וימת פתאם, כן יאבדו מל
אויביו ד'; ועוד הרבה ספורים כאלה.

ואח"כ השתדלתי להתזק את בית המדרש "חרדים" ברחוב השמונאים בחל-אביב
והתפללו שם מסלתי ומשמנה ודרשתי בכל שבת מעניני זיומא וביחוד אודות שמירת שבת.
אבל לדאבון לבבי ראיתי כי השמירת שבת לא הוטב ולחמתי בכל כחי אודות שמירת שבת
ודברי חיתו כקול קורא במדבר וחששתי מפני מאמר חז"ל: "פרתו של ר' אליעזר בן עזריה
היתה יוצאת בשבת ורצוניתה על קרניה. אע"פ שלא היתה פרתו רק של השכנים רק מפני
שלא מחה נקראת על שמו". וכאשר העיר בני-ברק מלאה חכמים וסופרים ושם הישיבה
הגדולה של "פאנעוועז" ושל "כנסת-ישראל" של סלאבאדקא שאנכי זכיתי להיות מן
התלמידים וראשונים בעת שהיא נתיסדה בחו"ל, וכמו כן ישיבת "בית-יוסף" וישיבת של
"חכמי לובלין" והכולל של הגאון הצדיק "חזון-איש" זצ"ל זי"ע, וכמעט רובם ככולם
יראים וחרדים והם מדקדקים במצות על צד היותר נעלה בכל ימי החול וביחוד שמירת שבת
על צד היותר נעלה. יבגו כי החינוך שלהם לגבי תינוקות של בית דבן כמו לפני מאות שנים
בחו"ל וביחוד של "בתי-אבות" של שאריות הקליטה של חו"ל שיסד הגאון ר' יוסף הכהן
הגדול מאחיו בהגרמאן האב"י בק"ק פאנעוועז ודיבר על לבי כי אנכי העתקתי שם את אהלי
ונתן לי דירה והתפללתי שם ב"בתי אבות" והשתדלתי בכל מאמצי כתי לטובתם וביחוד
להרים את רוחם להיות טובים-רצון ומאושר כי שזכו להנצל מן הרוצחים ולבוא במקום תורה
ויראה בארצינו הקדושה ירושתם בגלו של הגאון הגדול ר' יוסף כהנרמן שליט"א שהוא
מסור להם בכל מאמצי כוחו כאב נאמן אל בני יחידי שהוא זואג בעד הרוחניות והגשמיות והם
עתידיים להיות מגדולי עמנו, אשרי להם ואשרי חלקם ואשרי יולדתם. ות"ל דברי פעלו על
לבם וביחוד בעת שהיתה הסעודה-מצוה של חבד-מצוה של אחד מהם אז השתדלתי עוד יותר
להרים את מצב הרוח שלהם ודרשתי לפניהם מעניני דיומא. ומי שלא ראה את השמחה
שהיתה ביום חבד-מצוה של תלמידי "בתי-אבות" לא ראה שמחה בימיו, והיתה לכולנו עונג
רוחני. וביחוד בזמן שמחתנו ועוד יותר בשמחת-תורה מכבדני ב"חתן-תורה" ואחר התפלה
היתה צהלה ושמחה וכל תלמידים של "בתי-אבות" עם המלמדים והמדרשים וביחוד האברך
הנעלה הדגיל מרובה ר' אברהם זית נ"י באו אצלנו עם ב"ב יחי' והאברך המצוין והנעלה
חכם וסופר מאיר מונק נ"י. וזוגתי הרבנית הצדיקנית מרת גיטא ריינא בת ר' אלחנן ראובן
הכהן נ"י עשתה סעודה גדולה בסעודת שלמה בשעתו. זאת היתה חלקי מכל עמלי ותקותי
חזקה כי הציונים לא יסיר חסדו מאתי להלאה וביחוד להרעי המצוינים והנעלים, בתי היחידה
פרומה-חיה תל' עם ב"ב וכמו כן בני המצוין שרגא פייוויש נ"י אמן ואמן.

וכאשר לדאבון לבבי זוגתי הרבנית מרת גיטא ריינא בת ר' אלחנן ראובן הכהן
מסאלאנס נ"ע נפלה למשכב יותר משנתיים ואין לה האפשרי אפילו ליתן לי מעט מים ובתי
היחידה מרת פרומה-חיה תל' וחזרה שלה היתה ברמת-גן סמוכה לתל-אביב העתקתי את
אהלי פה רמת-גן והזכבד הנעלה ר' יעקב יצחק ב"ר חיים ז"ל געלבגיטער יליד מבריסק
מדינת ליטא בנה בית המדרש בשם "אהל-ש"ס" על שם של שני בניו ז"ל שנהרגו ר"ל בעת

המלחמה, האחד היה שמו שלמה והשני מנחם ז"ל הקדושים הי"ד, ונתכבדתי להיות שם לרב, והבית המדרש ת"ל לשם ולתהלה. שם יתפללו שלשה פעמים ביום מיחידי סגולה מרמת-גן ומגבעתיים, מסלתה ומשמנה. ונתייסדה שם חברה-גמרא ומשניות ואפילו זהר הקדוש לומדים שם עם פרוש "הסלם". ואין דברים בפי עטי הדלה והרזה לתאר בששר את ההצטיינות של כל אחד ואחד, מופלגי תורה ויראה ואנשי צורה, רודפי צדקה וחסד, נדבנים בעין יפה יותר מכחם, מדקדקי במצוות. וביחוד ניכר ש"ק אצל סעודה שלישית את קדושת שבת את האחדות ואהבת ישראל ואת הזמירות של שבת בהתפשטויות הגשמיות וגם הם שבע רצון מחידושי של הפרשה של השבוע שאנכי אומר להם מעניני דיומא. וכאשר חז"ל אמרו: "קנאת סופרים תרבה חכמה" האברכים יסבו שם ללמוד בכל שבת ושבת מפרשת השבוע עם כל המפרשים אחר תפלת מוסף בהצטיינות. בטוה אנכי מה שמצינו בירושלמי בנדרים כי אמר הקב"ה: "הביבה עלי כתר קטנה בארץ-ישראל מסנהדרי גדולה בחו"ל", אפשר לומר על אנשי שלומינו של בית המדרש "אהל-ש"ס". המרום יאריך ימיהם ושנותיהם ויתן להם גמול פעלם ויזכו לראות את בנין בית מקדשינו ולשמוע את קול השופר של משיח צדקינו במהרה בימינו ולראות את כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם אמן אמן.

סוף דבר

בבית הכנסת "אוהל-ש"ס" בקר סבא, ע"ה, פעמיים ביום ולימד שעור עד יומו האחרון, למרות המרחק הרב יחסית והמדרגות. (היה הולך כשלשת רבעי שעה את המרחק שאדם צעיר עובר בכחמש דקות). עליו, ז"ל, אפשר בצדק לומר את הפסוק שנחרת על מצבתו: "לא כהתה עינו ולא נס ליחו" עד יומו האחרון בגיל 92.

בשני ימי ר"ה תש"ל עוד בקר בביהכ"נ. במוצאי ר"ה, קבל שטף דם, העבר לבית"ח ונפטר בצום גדלי', ב-4 אחה"צ, ומיד התזרה גופתו לביתו.

הלוייה התקימה למחרת לבית הקברות של נציבי ישיבת פוניבז' בב"ב.

יהי זכרו ברוך וזכותו תגן עלינו אמן.

א. ב.

משבע של אברהם

מאת

הרב אברהם אפרים לוינג ע"ה

כרך ב' מעובדו



תמונת המחבר ע"ה

ב"ה כסלו תשל"ב

סבא, ע"ה, הרב אברהם אפרים רוזינג, נפטר בשיבה טובה בג' תשרי תשל"ל והשאיר בעזבונו הרבה חומר בכתב הכולל זכרונות, הלכה ואגדה.

באייר תשל"א הוצאנו לאור את הקונטרס הראשון מכתביו שכלל את זכרונותיו "ימי שנותי".

הוצאת החוברת התקבלה בחיוב ע"י קרוביו וידידיו של סבא, ע"ה, והתגובות שהגיעו עודדונו להמשיך בהוצאת החומר.

חוברת זו תכלול כדלקמן:

1.	דברים אל המשפחה	- דף 4
2.	מאמר יסודי הדת	- דף 6
3.	מאמר אשרי אדם מפחד תמיד	- דף 9
4.	מאמר מעלת התפלה ולימוד התורה	- דף 10
5.	מאמר החזקת התורה	- דף 12
6.	מאמר הצניעות	- דף 13
7.	מאמר זהירות משעטנז	- דף 13
8.	מאמר מעלת הצדקה	- דף 14
9.	הצעה להתרת עגונה	- דף 35
10.	הספד על הרב של קובנה	- דף 37
11.	זכרונות אישישוק	- דף 38
12.	סיפורי תורה יראה ובסחון	- דף 40
13.	אמרות קצרות	- דף 50
14.	נר ד' נשמת אדם	- דף 51

באם האמצעים הכספיים יספיקו אנו מקוים שהחוברת השלישית תכיל את חבורו הגדול של סבא על התורה "מעדני שולחן"

יבורכו כל המסיעים והמעודדים בחומר וברוח.

אלחנן ברשינסקי
רבי עקיבא 29
ח י פ ה

נכד המחבר:

להלן קטעים ממכתבים של מקבלי החוברת הראשונה (התארים שבסוגרים לא היו בגוף המכתבים).

1. אכן הוא ספר יוחסין מלא ענין, הנקרא על ידי בני המשפחה בנשימה אחת, משולב בספורים המחנכים ליראת שמים ומקרבים למעשים טובים...
פרופסור יצחק גילת.
2. נעים לזכור לנו את הקרוב היקר. אנחנו שמחים לקרוא את ספרו.
משפחת סלומון.
3. זכרונות מרובים עולים במוחי מאז ימי שבתנו בגולה בבירת אשכנז ועד השנים האחרונות בארץ-הקדש. הרב רוזינג ז"ל היה אישיות בלתי רגילה וחביבה ביותר, זכרו לא ימוש מתוכנו לעולם.
(פרופסור) זילברשטיין.
4. קבלתי בעונג רב את החוברת "ימי שנותי" האוטוביוגרפיה של ידידנו הוותיק והנאמן כב' הרב אברהם רוזינג זצ"ל, הסבא שלכם, שהלך לעולמו בשיבה טובה ועטור מעשים טובים. מי שיודע את הצרות הרבות שעברו עליו במשך שנות חייו הארוכים יכול רק להתפלא שלא מוציא אף הגה של תרעומת וכל כולו של הספר הוא פירוש חי על: "אני נותן הודיה על חלקי".
החוברת המקסימה הזאת שמחיה את התקופה המזהירה של חיי ליטא.
(הרב) לוי יצחק רבינוביץ.
5. הספר מצא חן בעינינו. שהוא מקיף את קורות חיי הרבנים והגאונים של ליטא וביחוד על משפחותינו היקרות גם בישראל.
יעקב ושרה כץ.
6. אע"פ שזהו קונטרס העוסק במשפחתולוגיה, הרי למעשה ימצאו בו ביבליוגראפים מקור לא אכזב על סופרים וספרים שאולי אינם ידועים ברבים. כיוצא בזה יש בו חומר מענין לחוקרים והסטוריונים שיבואו לכתוב על עיירות ליטא, רבניה ופרנסיה.
(הסופר) דב רוזן.
7. דודנו הזקן הגר"א ראזינג זצ"ל שהיה אהוב על כולנו.
אנו זוכרים אותו כדמות שלא בת דורנו, אצילות וחביבות, כאחד מגדולי ישראל.
אהבתו לכולנו הנה בלתי נשכחת, וכל פגישה עמו היתה חוויה שטעמה הטוב נשתמר, ואשר היתה מלווה אמרות חז"ל ודברי חכמה כמעין הנובע...
(הרב) אפרים צמל.

8. חבל מאד שסבא זצ"ל לא זכה לראותה בהופעתה בדפוס. זה היה בודאי גורם לו הנאה וקורת רוח. לא בידי להעריך את אשיותו הדגולה של סבא המנוח. הן מבחינת היקף גאונותו בתורה והן מבחינת כשרונותיו וסגולותיו המגוונים. אצין רק פרט אחד – חביבותו ורעותו עם כל אדם מישראל. תמונתו שבראש החוברת מבליטה את אשיותו הנלבבת. ובסגנונו הוא נאמר אנחנו: כשם ששמו אברהם וביחס לאברהם אבינו אמרו חז"ל בפרקי אבות "עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו". ואכן בהערכותיו וביחסיו אל המתוארים בחיבורו עוברת הנקודה היסודית של "עין טובה" כחוט השני לכל אורך חיבורו. לא ח"ו שנאה, קנאה, תרעומת, קנאתנות וכדומה. ואם אמרו חז"ל: "מעשי אבות סימן לבנים" הרי יש לנו ללמוד מתכונותיו של סבא זיע"א על התנהגותו... לשמש כדוגמא ומופת למידותיהם של קרוביו, יודעיו ומכיריו וכל אדם מישראל.

יצחק זיו.

9. הערכתי מאד את סבך ולמרות שלא נזדמן לנו לשוחח ארוכות, נוצר בי הרושם שהתקשרנו זה עם זה.

מברך אני... על האפשרות לאוהביו, ללמוד אודותיו ועל מוסר חייו.

דר' י. קלרמן.

(מנהל המכון לשיקום חולי לב בתל-השומר. הרופא שטפל בסבא ע"ה).

10. זה אוצר בלום של ידע על גדולי וחכמי ישראל בדורות האחרונים, על אפיין ומהותן של עירות ליטא, וישמש מקור לא אכזב לחוקרים ומעיינים.

על אחת כמה וכמה חשוב הספר הזה בשביל המשפחה, ממנו ילמדו על גדולת מעשיהם של דורות עברו.

ישמש נא ספר זה לכל הצאצאים כמעודד וממריץ להמשיך בדרכי האבות הגדולים והיה זה שכרו של הסבא הדגול זצ"ל...

רחל נריה.

11. תשורה יפה... ספרו של הגדול בתורה ובי"ש ידיד בית כ"ק אבי זצ"ל... דבר גדול... להוציא לאור את דברי מרן... זצ"ל.

(הרב) נחום טברסקי.

12. הנצחה המתאימה לזכרו...

יעקב לסלוי.

13. מטבע של אברהם הנה מטבע מובהקת יוצאת בהוצאה של סבך הרה"ג הנודע לתהלה... אשר הכרתיו והוקרתיו – ידידי היקר היה מאז אוה לשבתו את רמת-גן.

כמו בשיחתו אז כן בכתבו עתה מפליא בזכרונו המופלא ועם העלותו את יחוס

שרשרת משפחתכם הרמה, דבר הקובע ברכה לעצמו, העלה פרטים מאלפים על גדולי עולם ויהודים יקרים מתקופות אלו והכל בעין טובה ובשפעת זכות...

(הרב) צבי מרקוביץ.

14. ישנם שם דברים מעניינים המפיצים אור על אישיותו של הסבא הדגול ז"ל ופעילותו בהרבה שטחים של ענייני הרבנות.

(הרב הראשי) איסר יהודה אונטרמן.

15. הוא היה מזקני הדור ואתו-עמו הלכה תקופה מיוחדת במינה...

(הרב) כ. פ. טכורש.

16. ואכן טוב להגות בו ולהזכר בדרכיו ובהליכותיו של הסבא זצוק"ל...

(הרב) זלמן דרורי.

17. קראתי בענין רב ונהניתי הן מהסגנון היפה וכשר התאור של הדוד זצ"ל והן מן העובדות הדוקומנטריות שבזכרונות...

(דר') מאיר סגן-כהן.

1. דברים אל המשפחה

הנה מוצא אנכי חובה לנפשי לכתוב דברים אחדים למשפחתי וביחוד לזרעי יחי' דברים אחדים. כי מצאנו כי אצל אברהם אבינו כתוב שהקב"ה אמר עליו: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט". וצריך להבין. באמת גם בזמן של אברהם אבינו ג"כ היו עוד אנשים גדולים כמו שם ועבר (כמו חז"ל אמרו כי עבר נביא היה כי היה קורא לבנו פלג כי בזמנו נפלגה הארץ) מדוע אמר רק אל אברהם "אברהם אוהבי"? - מפני שם ועבר לא הקפידו על אחרים, כל מגמתם היתה רק לעבוד את ד' בעצמם אבל אברהם אבינו התבונן בעצמו מה יהיה סוף הדבר. הלא האדם לא יחיה לנצח ומוכרח למות וא"כ ה"ו יבטל כבוד ד' מן העולם וע"כ עמל בכל כוחו לפרסם אלקים בעולם לעיני הכל, ובשביל שהתחזק בכל כוחו לזרז לכל הנבראים שיכירו אלקותו וילכו בדרכיו ע"כ זכה ד' וגתן לו את יצחק, וכן אח"כ את יעקב וי"ב שבטים. ואם אנו מזכירים תמיד את זכותן של האבות שתגן עלינו צריכים אנו להתנהג ג"כ בדרך הזה, לזרז אחד לחבירו וכ"ש לבנינו לעבודת ד'.

על כן משפחתי היקרה וביחוד בני היקרים "סוף דבר את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" שלא לשכוח את צור מחצבתם וחזקו ואמצו בעבודת ד' ולא יעשה פשרה עם החפשים בדעותיהם ולא יסכים עמהם בשום דבר כי פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר. אם יש לכם משא ומתן עם החפשיים מוטל חוב קדוש להשפיע עליהם להטיב דרכיהם "והבא לטהר מסייעין אותו" וזכות גדולה היא זו. אלקנה זכה שיצא ממנו שמואל

שהיה שקול כנגד משה ואהרן הואיל וכל שנה היה עולה לרגל בדרך אחרת בכדי שיוכל
חמיד להשפיע על אנשים אחרים שיעלו יחד עמו לרגל, אמר הקב"ה: "בזכות זה שאתה
מכריע את בני לכף זכות הנה אנכי נותן לך בן שיכריע לכף זכות את כל ישראל."

אשרי המאמין כי העיקר הוא העולם הבא והעולם הזה רק כפרוזדור לעולם הבא.
אומללים הם אלה המאבדים את האמת והשוכחים את האמת בהבלי הזמן השקועים במוחשות
(במורגשות) ושטופים בתאוות, שלא משערים גמול הנפש וישועתה ולא מאמינים תשועת
הנפש והשארותה; שלא שמים לב לסופם ולא זוכרים אחריתם להכין להם צדה לדרכם
לקראת הנצח, לעולם הבא. חיייהם הם "חיים שאין בהם חיים". לבם כים נגרש ונפשם
עליהם תאבל ביחוד לעת זקנתם, באחרית חיייהם, בבוא יומם ללכת לבית עולמם. ולהיפך –
אשרייהם וטוב להם, יפה חלקם ונעים גורלם של המאמינים בהשאלת הנפש, המכנינים להם
"צדה לדרך" – זודא לאורחא רחיקתא – ותורה ומצוה, תורה ומעשים הם הם ארחות חיים
לזכות בהם לחיי עולם הבא לחיי עולם נשמות בעולם העליון.

שאלתי: חז"ל אמרו: "היוצא יחידי בלילה זהלך בבית הקברות ומאבד מה שנותנים
לו, הרי זה נקרא שוטה", אם מותר לקרוא שוטה להאנשים שהם מאבדים את עולם הנצח?
כי דורשי רשומות דורשים: "היוצא יחידי בלילה" – כי העולם הזה דומה ללילה ומי
שאינו הולך כמו אבותיו נקרא יוצא יחידי. וכמו כן מי שהעיקר אצלו את תענוגי העולם הזה
עליו אפשר לומר "הלך בבית הקברות" וביחוד "מאבד מה שנותנים לו" כי זכינו לעמוד
על הר סיני וקבלנו את התורה הקדושה שזאת חיינו ואורך ימינו. לענ"ד אם יהא זאת
תועלת כי הוא יטיב את דרכו מבלי תפונה לא מותר, רק חוב קדוש מוטל על כל אחד
ואחד לקרוא לו: "שוטה" כדי להטיב דרכו.

אשרי מי שלומד את התורה כמו שמצינו בתורה הקדושה בפרשה "ואתחנן" כי הפסוק
"וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל" סמוך פסוק זה למצות הבדלת ערי מקלט,
לרמז כי כמו שערי מקלט יצילן את הרוצח ממיתה של גואל הדם השונא לו. כן התורה הקדושה
מצלת אותו מן השונא הגדול הוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המות. כמו שאמרו חז"ל:
"נתתי לך יצר הרע נתתי לך תורה תבלין" וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה ולהיות עובד
עבודת ד'. וזאת כלל גדול בעבודת השם יתברך כי כל איש אשר ירצה לעבוד את השם
יתברך צריך לתאר לפניו שלשה דברים בכל עת אשר יבוא לפניו מצוה לעשות.
(א) ידמה בדעתו כי רק מצוה זו יש לו לעשות ולא יותר, ואם לא יעשנה יאבד את עולמו,
ואם יעשנה יקנה עולמו בשעה אחת.

(ב) יחשוב בלבו כי הוא רק איש אחד הוא בעולם ואם הוא לא יעשה את המצוה הזאת
לא יקוים המצוה הזאת כלל.

(ג) יחשוב בלבו כי אין לו לחיות עוד רק יום אחד בעולם ואם לא יקיים עכשיו לא יקיים
את המצוה עוד. ואם ישים האדם אל לבו לחשוב כל ג' דברים אלו בכל מצוה ומצוה,
אז יקיים כל התורה כולה וזה מרמז הכתוב בפרשה "עקב": "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום
תשמרון לעשות". ולכאורה אינו מובן דפתח בלשון יחיד "מצוה" ומסיים בלשון רבים
"תשמרון" וכך מה זה הלשון "כל המצוה" מצוה אחת, הרי יש מצוות הרבה וגם הלשון
"היום" אינו מובן. וזה מרמז הכתוב: "כל המצוה" היינו שיש לך רק מצוה אחת ולא
יותר; "אשר אנכי מצוך" – לך לבדך; "היום" – ואין לך המחר. וזה יחשוב כל איש
ואיש וממילא תשמרון כולכם לעשות.

יסוד התורה ועמוד העבודה לידע שיש אלקים אחד יחיד ומיוחד והוא ברא כל העולמות והוא משגיח עליהם בכל עת ובכל רגע ואלמלי יצויר, ח"ו, סילוק השגחתו אף רגע היו כל העולמות חוזרים לתוהו ובוהו. וזהו שנאמר: "שמע ישראל ד' אלדינו ד' אחד" ונאמר: "וידעת היום וגו' כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" כלומר שאין שום כח זולתו יתברך והוא המהוה את כל העולמות והוא המחיה את כל העולמות והוא המקיים. ובמתן תורתנו ראינו זה בחוש כדכתיב: "אתה הראית לדעת כי ד' הוא האלקים, אין עוד מלבדו", כלומר, כי ד' שברא כל העולמות הוא המשגיח והמנהיג עליהם לעד ולעולמים. ואלקים ביאורו השגחה והנהגה ואין שום כח גדול או קטן זולתו ית'.

את האלקים הזה אנחנו מחויבים לאהבו אהבה גמורה וחלוטה עד שכל האהבות כמו אהבת עצמו, אהבת אשתו, אהבת בניו ובנותיו, אהבת הממון, יהיו בטלים נגד אהבתו יתברך והמה כלא ממש. וזהו שאמר הכתוב: "ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" והוא לשון מאד כלומר כל החביב עליך מאד מאד תבטל נגד אהבתו יתברך. "ובכל לבבך" דרשו חז"ל בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע כלומר שלא תאמר שהיצר הרע כיון שמסית אותך לעבור על רצונו יתברך א"כ איך בראו דהאמת הוא דגם כוונת היצירה שלא תאבה לו ולא תשמע אליו אלא שכך גזר עליו הבורא יתברך שיסיתך לעבור על רצונו יתברך כדי שבבחירתך תעבוד ד' ולא כמוכרח שזהו עיקר תכלית בריאת האדם ובכח זה גדול ממלאך (וכן מבואר בזוהר). ובספרי דרשו: "רבי מאיר אומר: 'הרי הוא אומר: 'ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך' אהבהו בכל לבבך כאברהם אבינו שנאמר: 'אברהם אהבי', ואומר: 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך'. 'ובכל נפשך' כיצחק שעקד עצמו על המזבח 'ובכל מאדך' הוי מודה לו כיעקב כענין שנאמר: 'קסנתי מכל החסדים וגו'". ועוד אמרו שם: "ואהבת" וגו' אהבהו על כל הבריות כאברהם אביך כענין שנאמר: "ואת הנפש אשר עשו בחרן" כלומר כמו שאברהם מפני שהיה אוהבו בלב ונפש קרא את בני האדם להאמין באלקותו כן תעשה אתה לאהבהו על הבריות ולקרבתן לעבודתו יתברך. עוד גרסינן בספרי: "לפי שנאמר 'ואהבת' איני יודע כיצד אוהבין אותו, ת"ל: 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך' שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם" כלומר שעם ההתבוננות בתורה תתישב האהבה בלב בהכרח (חינוך).

וכן נצטוינו ליראה מפניו ית' כדכתיב: "את ד' אלקיך תירא" וז"ל הרמב"ם בספר המצוות מצוה ד': "שצונו להאמין בראותו יתעלה וליפחד ממנו ולא נהיה ככופרים ההולכים בשרירות לבם ובקרי אבל נירא ביראת עניו בכל עת וזהו אמרו: "את ד' אלקיך תירא" עכ"ל. ובחיבורו הגדול ריש פ"ב מיסודי התורה כתב: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו ובברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלקים לאל חי" וכשיחשוב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויירא ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה ואפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמר דוד: "כי אראה שמין מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו" עכ"ל. ובספר המצוות ביאר יראה פשוטה שהיא יראת העונש ובכאן ביאר יראת הרוממות. ועל זה שנינו בספרי: "אין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת הקב"ה בלבד" ע"ש, כלומר, ביראה ואהבה הם שני הפכים אלא ביראת הרוממות שפיר יכולים להיות דע"י גדול מעלת רוממותו יתברך מתירא ממנו יראת המעלה ואוהבו בכל לב ונפש.

ונצטוינו ללכת בדרכיו הטובים והישרים שנאמר: "והלכת בדרכיו" הטובים ונאמר: "אחרי ד' אלוקים תלכו" ונאמר: "וללכת בכל דרכיו" מה הוא חנוך אף אתה חנוך, מה הוא רחום אף אתה רחום (סוטה י"ד) ולהתדמות בפעולותיו הטובים ובמידותיו הישרים כפי יכולתו. ומצות עשה להדבק בחכמים ובתלמידים כדי ללמוד מעשיהם שנאמר: "ובו תדבקו". "וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה והרי אש אוכלתה הוא אלא הדבק בחכמים ובתלמידים" (כתובות קי"א).

"והוי מתאבק בעפר לגליהם ושותה בצמא את דבריהם". ונאמר: "הולך את חכמים וגו' ונאמר: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'".

כתב הסמ"ג בעשין מצוה י"ז מ"ע לצדק את הדין על כל המאורע שנאמר: "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ד' אלקיך מיסרך" וכו'. ע"כ. ואנחנו בני ישראל עיפי הזמן בלא מנוחה זה קרוב לשני אלפים שנה חייבים אנו לדעת שזהו הכל לטובתינו לזכר אותנו כמו שאמר הנביא זכריה: (י"ג) "וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב. הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו אמרתי עמי הוא והוא יאמר ד' אלקי" וביאר הכתוב להאמין באמונה של מה שכל צרותינו וכל טלטולינו אינו ע"ד הנקימה ח"ו אלא כדי לצרפינו דאל"כ כבר לא היתה ממנו שארית בכל משך ממאות השנים הרבות. ואין לך אות ומופת גדול מזה מקיומנו זמן ארוך כזה דאין זה אלא מפני שהשגחתו יתברך עלינו לא סר ולא יסור אף רגע כאב המשגיח על בנו יחידו ומייסרו לטובתו. וראיה לזה שהרי בכל זמן הגלות "הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו" כלומר כשאנו מתפללים אליו יתברך עונה אותנו בכל עת צרה וצוקה. "אמרתי עמי הוא והוא יאמר" וגו' כלומר שהרי אנו רואים שבכל זמן הארוך הזה עם בני ישראל הולכים בדרך התורה והמצוה והוא יתברך קורא אותנו "עמי" ואנחנו קוראים אותו "אלקי ישראל".

ומיסודי הדת להאמין בתורה שבע"פ כמו שנאמר: "על פי התורה אשר יורוך" וגו' ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה שנאמר: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל" (גיטין ס"ב) והתורה שבע"פ גותנת רוח חיים בתורה שבכתב שאין בה אף מצוה אחת מבוארת כהלכתה והתורה שבע"פ מבארה וזהו המשנה והגמרא שבתבארו כל פרטי המצוות וכל מי שאינו מודה בתורה שבע"פ אין לו חלק בישראל.

מיסודי הדת להאמין שתורתנו הקדושה כאשר היא נתונה לנו מסיני ע"י משה רבינו ובחסרון אות אחת היא פסולה ואין הפרש בקדושתה בין פסוק "שמע ישראל" לפסוק "ותמנע היתה פלגש" וכשם שהקב"ה חי וקיים לעד ולעולמי עולמים כמו כן התורה היא נצחית כמו שאנו אומרים ב"אמת ויציב": "הוא קיים ושמו קיים" וכו'. "ודבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים" וכו'. ולכן מלאכי שהיה הנביא האחרון אמר: "זכרו תורת משה עבדי" וגו'.

ומיסודי הדת להאמין בשכר עוה"ב ובעונש הגיהנם ובביאת המשיח ובתחיית המתים. וכן מיסודי הדת לעשות כל המצוות לא מפני שהשכל מחייב כן כגון במצוות שבין אדם לחבירו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו לעשות כן ולכן נאמר בדברות האחרונות בשבת ובכיבוד אב: "כאשר צוך ד' אלקיך". משום דזה מוסכם בכל אדם ולשון שהאדם צריך לנוח ביום אחד בשבוע כדי לחזק כחתייו וכן ההסכמה בכל אדם ולשון לכבד הוריו. ולכן אמרה תורה: "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ד' אלקיך", "כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ד' אלקיך" כלומר ולא מפני שהשכל מחייב כן. ובדברות הראשונות קודם חטא העגל לא הוצרכו לאזהרה זו לפי שהיו כולם במדריגת מלאכים כדכתיב: "אני אמרתי אלקים אתם ובני עלין כולכם".

ויש עוד יסודי הדת והרמב"ם כללן בי"ג עיקרים וידועים לכל. אמנם האמת כי כל מצוה מתרי"ג מצוות היא היא עיקר מעיקרי הדת וכל אות מהתורה היא עיקר מעיקרי הדת וראיה שבחסרון אות אחת היא פסולה, וכן בתורה שבע"פ. הממאן לקבל דבר אחת הוא מין כמ"ש הרמב"ם רפ"ג מממרים וז"ל: מי שאינו מודה בתורה שבע"פ ה"ז בכלל המינים ע"ש. ואין חילוק בין כשאין מודה בכולה או שאינו מודה במקצתה כמו בתורה שבכתב ואין להאריך בזה כי זה ידוע ללומדי התורה.

וזה לשון הרא"ה בספר החינוך: "ששה מצות תלויות בלב וחיובן תמידי ולא יפסקו מהאדם אפילו רגע אחת כל ימי חי האדם וכל רגע שיחשוב בהן קיים מ"ע ואלו הן: האחת להאמין שיש אלוה אחד בעולם שברא את הבריאה הגדולה הזאת והוא היה הוה ויהיה לעולמי עד והוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה וזה נכלל בקרא ד' אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו'. והשנית שנאמין שאין אלוה זולתו שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" כלומר שכח זולתו אין. והשלישית ליחדו כמו שנאמר: "ד' אחד". והרביעית לאהבו כמו שנאמר: "ואהבת" וגו'. והחמישית לירא ממנו כמ"ש: "את ד' אלקיך תירא". והשישית שלא לתור אחר הלב ואחר העינים כדכתיב: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" וגו'. ואחרי לבבכם זו מינות וכך הוא אומר: "אמר נבל בלבו אין אל קים" (תהלים י"ד). ואחרי עיניכם זו הרהור עבירה שנאמר: "ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני" (שופטים י"ד) ע"יך ברכות י"ב ע"ב. עכ"ל.

והמקיימן מקים ממילא עוד מצות עשה ולדבקה בו, "ובו תדבק" ובעל החרדים הוסיף עוד מ"ע תמידית, לזכרו, יתברך, תמיד, וב' מצות ל"ת שלא לשכוח את ד' ושלא להתגאות, בכללם הם עשרה מצות כנגד עשרת הדברות ועשרה מאמרות.

והעיקר מן העקר שזהו עיקר גדול בחיי האיש הישראלי שלא להסיח דעת מן המשנה באבות פ"ד: "ר' יעקב אומר העוה"ז דומה לפרוודור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין". שעה"ז הוא עולם המעשה ועוה"ב הוא עולם הגמול ועוה"ז הוא השער להכנס בו לעוה"ב ולכן יזהר שלא לאבד הזמן בחנם כי הזמן הוא יקר מכל הנמצאות והיום שעבר לא יחזור עוד ודיו שההכרחיות לנוטל חלק גדול מהזמן וימי חי האדם קצרים ובהגיע האדם לימי הזקנה רואה שהכל הבל ולזה אמר שלמה: "וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבוא ימי הרעה", כמו שמספרים על הגאון אור ישראל מהר"י סלנטר זצ"ל זי"ע כי לעת זקנתו בשעה מאוחרת בלילה עבר על פני בית קטן שבאחד הרחובות הנדחים וירא דרך החלון כי הנר הדולק כבר כלה כמעט, האור הולך ונדעך וכבה ורצען יושב ועוסק במלאכתו. נכנס רבינו הגאון רבי ישראל אל הבית ויפץ בדבריו אל הרצען אשר ידעו: - "מדוע אתה מאחר כה לשבת על עבודתך? הן אתה בודאי כבר עיפת ושעת מנוחה כבר הגיעה, גם אור הנר הולך ופוחת, עוד מעט ויכבה, הלא טוב תעשה בעלותך על מסתך וישנתי!" "מה לעשות, רבי - ענה הרצען - כל זמן שהנר דולק צריך אני לעבוד. גם לאורו של נר מהבהב עוד אפשר לפעול מה". ודבריו הפשוטים של הרצען הפשוט חדרו תוך חדרי לבבו של רבי ישראל והעלו על לבו את הרעיון: אם לצרכו של הגוף צריך לעבוד כל זמן שהנר דולק ו"אפשר לפעול מה גם לאורו של נר מהבהב" לצרכו של הנשמה על אחת כמה וכמה שצריך האדם לעבוד כל זמן שהנר, הנשמה, מאירה לו וגם לאור כהה, לעת זקנה, עוד אפשר לפעול מה ואשרי המשכיל לדעת המוסר הרצוף בו.

מיסודי הדת לידע תנאי המצוות:

- (א) לרוץ ולרדוף אחריהם כמ"ש דוד המלך ע"ה: "דרך מצוותיך ארוצה"
- (ב) שיעשה בזריזות ולא יחמיץ את המצוה כמ"ש דהעה"ש: "חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך".
- (ג) שיהיה ממתין ומצפה לקים המצות כדכתיב: "ושמרתם" לשון המתנה וכמ"ש דהע"ה: "צמאה נפשי לאלקים" וגו' "מתי אבוא ואראה" וגו'.
- (ד) שיעשה המצוה בשמחה כדכתיב: "תחת אשר לא עבדת את ד'... בשמחה" וכתוב: "עבדו את ד' בשמחה".
- (ה) שישתדל לעשות המצוה בחבורה כמ"ש דהעה"ש: "חבר אני לכל אשר יראוך" וכמאמרם ז"ל: "אינו דומה המרובים העושים המצוה למיעוט העושים".
- (ו) יהיה מצוה והמין המשובח שיש בהמצוה כדכתיב: "עולות מחים אעלה לך".
- (ז) שיזהר בכבוד המצוה כדכתיב: "הבו לד' כבוד" וכמאמרם ז"ל שלא יכסה ברגל.
- (ח) שיתכוון בכל מצוה שיעשה אותה לשם שמים כדפסקינן: "מצות צריכות כונה".

הנה אנכי כותב את החוברת הלז לקיים מה שהחכם מכל אדם אמר: "החזק במוסר אל חרף".

הנה אכפיל דברי כבר כתבתי כמו שכתב הגאון החסיד ר' משה חיים לוצאטו בעל המחבר לספרו הנודע "מסלת ישרים" בהקדמה: "כי החבור הזה לא חברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו אלא להזכירם את הידוע להם מכבר ומפורסם אצלם פרסום גדול... אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל, אלא שכפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמתתם גלויה לכל כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה רבה". כמו כן באתי רק להזכיר ולא לשכוח.

בימי שנותי ראיתי מאמינים בני מאמינים שנתחנכו אצל הוריהם יראים וחרדים על ברכי האמונה והדת ויש להם ידיעה רבה בלימוד התורה אבל בעת שדברתי על לבם אודות לקבוע עתים לתורה ולהתפלל בצבור כי ברוב עם הדרת מלך יש להם תשובה אחת: "כי עוד צעיר לימים אנכי. יש לי עוד פנאי להטיב דרכי". על כן מוצא אנכי חובה לנפשי לדבר על לבם זאת המאמר אולי יטיבו את דרכם ומה גודל את אשרו מי שיטה אוזן לדברי.

שלמה המלך ע"ה אומר "אשרי אדם מפחד תמיד". יש פחד ויש יראה. לעתים המורא קרוב נקרא פחד ולעתים המורא רחוק זה נקרא יראה. אומר שלמה, אשרי האדם המפחד מדבר רחוק כאילו זה היה קרוב. אפילו יש ספק, של אחד מאלף אם יבוא האסון ואפילו אם העבורה עוד שנים רבות עד שהאסון יבוא אף-על-פי-כן אם אפשר היום להשמר שהאסון לא יבוא כדאי להשמר ולא לומר שיש עוד זמן כי אדם יכול לסעות, הוא חושב שהאסון רחוק והקב"ה יכול להביא את הדבר בקרוב מאד כי שלא יהא לו כבר זמן לתקן כי האסון יכול ח"ו לבוא פתאום ולא יוכל לעזור לעצמו, אבל מקודם היה יכול לקדם את פני הרעה.

כך זה אצל האדם. בצעירתו אז מדמה לו היצר הרע שהעולם הוא יפה ואפשר להנות ממנו הרבה, וללמוד תורה בבית המדרש יספיק גם בזקנותו. ולכן יחלק את חייו לשנים. בצעירותו יעמול בשביל גופו ובזקנותו בשביל נשמתו. כנגד דעה זו אומר דוד המלך ע"ה: "נשיתי לבי לעשות חוקיך לעולם עקב". אפילו כשלבי מושך אותי לחמודות העולם, כשפתה אותי שלעסוק בתורה ומצוות יש עוד זמן בשנות הזקנה, הרי הכרחתי אותו בכח לעסוק בתורה ובמצוות כי אמרתי לו: "לעולם עקב". תמיד חייב האדם לפחד שמא הוא כבר עומד בסוף ימיו אפילו כשהוא בן עשר יתכן שכבר לא נותרו לו שנים כמו שאומר ה"בחיות עולם": העולם הוא יס זועף והגופות ספינות השטות בים. יש שלש מיני ספינות בים. לפעמים שטה הספינה בים והים שקט לגמרי אין שום רוח והספינה הולכת לדרכה בלי כל הפרעה עד שהיא מגיעה בזמנה למקום אליו היתה צריכה להגיע. לפעמים קורה שבתחילת הנסיעה הים שוקט ורוגע אך כעבור כמה ימים פורצת רוח סערה המשברת את הספינה והנוסעים חוששים שהספינה תצלול. איך שהוא הספינה בכל זאת מגיעה למחוז חפצה. אך לפעמים קורה כנ"ל והספינה עם כל נוסעיה טובעת בים. אותו הדבר גם כן אצל האנשים. יש אנשים שהצלחה מאירה להם פנים מיום הולדתם עד מותם. הם חיים חיים טובים ומתים בשיבה טובה. ישנם אנשים שתחילתם רעה אך אחריתם טובה, או להיפך. בתחילה טובה ובסוף רעה; או שכל חייהם מתהפך כגלגל מסוב לרע ומרע לטוב, ובכל זאת הם מגיעים לשנות שיבה. אך לפעמים האדם מת בצעירותו או בגיל העמידה ממחלה או מיתת פתע ח"ו. לכן אין האדם יכול לבטוח בבריאותו ובשנות חייו אלא חייב הוא מילדותו לדאוג לסופו, לגשמתו, ועליו לדעת שיש אלקים שיצר אותו ואת כל העולם ולפניו יצטרך לתת דין וחשבון מה שפעל בעולם. הוא נהנה מעולם שאינו שלו. הוא אוכל ושותה לא משלו אלא מה שברא היוצר. הוא נהנה מהשמש והירח ועוד מדברים רבים שאינו משלו אלא מה ששיך להקב"ה. מה שלם להקב"ה בעד כל הנאותיו? העיקר מה שהקב"ה דורש מהאדם אינו דורש לטובתו אלא לטובת האדם שייטב לו בזה ובבא. לכן חייב האדם למלא את רצון הקב"ה כמו

שמצינו בתורתנו הקדושה שאמר מרע"ה לפרעה: "עד מתי מאנת לענות מפני". וכיון שפרעה לא האמין שיש אלקים שיצר את העולם וגם אותו ואמר למשה"מי ד' אשר אשמע בקולו לשלח" כל כך יהודים שהם עבדי ובכלל לא עלה על דעתו אולי אמת בפי משה אלא בבטחון: "לא ידעתי את ד' וגם את ישראל לא אשלח" ראה מה היה בסופו כיצד הקב"ה הכהו במכות רבות וכל מצרים הוכו וטובעו בים כדי שזה יהיה לסימן לכל העולם לתמיד שידעו שיש אלקים בעולם שיצר את כל האדם ומשגיח על כל הברואים הנמצאים בעולם והזן ומפרנס לכל ומעניש את אלה שאינם מאמינים באלקותו; הנותן שכר טוב לאלה המאמינים כמו שכתוב בתורתנו הקדושה סוף המצרים וענשם והצלחת היהודים בגלל אמונתם בהקב"ה. אשרי המאמין.

דורשי רשומות אומרים על הפסוק: "לפתח חטאת רובץ" כי תיכף שהילד יוצא מבטן אמו בא לו היצר הרע לדבר על לבו לעשות דבר טוב ומסית ומדיח אותו לעשות מה שרע לשמים ומה שרע לבריות. ואני אומר; יש שם שני פתחים. פתח אחת בעת שנולד ופתח לסוף שניו בעת שבא זמנו להוציא מן העולם. כי יש ר"ל הרבה אנשים בעת זקנתם בעת שעומד על הפתח לצאת מעולם הזה ג"כ חטאת רובץ לא הוטב מעשיו.

חזקו ואמצו באמונת ד' ותורתו. אל יתהלל חכם בחכמתו וגבור בגבורתו ועשיר בעושרו השכל וידוע אותי נאום ד'.

4. מאמר מעלת התפלה ולמוד התורה

ישתבח היוצר ויתברך הבורא שזכני להנצל מהרוצחים היטלריסטיין ימ"ש ולבוא בארצינו הקדושה ולישב באהלי שם. מצאתי חובה לנפשי את אחי ורעי, להזכיר אותם כי שלא ישכחו מה שחז"ל אמרו: "על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". ואנכי אתחיל כעת אודות מעלות התפלה כי זאת ממצות התדירות שלשה פעמים ביום.

כתוב בתורה "ולעבדו ככל לבבכם", ואחז"ל איזהו עבודה שהיא בלב? הוי אומרים זו תפלה. וגודל מעלת התפלה הובא (ברכות ל"ב) א"ר אלעזר: גדולה תפלה יותר מן מעשים טובים, שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממה רבינו ועפ"כ לא נענה אלא בתפלה. שנאמר: "אל תוסף דבר אלי", וסמוך ליה"עלה ראש הפסגה". וגדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנאמר: "למה לי רוב זבחיכם"... וכתוב: "ובפרשכם כפיכם" וגו'. וכמה גדול כח התפלה שהרי אמרו חז"ל: "יפה צעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד". ואיתא במדרש תנחומא: אין הקב"ה חפץ לחייב כל בריה אלא מבקש שיתפללו לפניו ויקבלם. ואפילו אין אדם כדאי ליענות בתפלתו ולעשות עמו חסד, כיוון שמתפלל ומרבה בתחנונים, אני עושה עמו חסד. ואיתא בגמרא: "מעות לא יוכל לתקן" זה שביטל ק"ש של ערבית או של שחרית או שביטל תפלה וכו'. והנה בכתובים מצינו אצל דניאל איש חמודות, שאפילו בעת הגזירה שגזר דריוש המלך שלא להתפלל ולבקש שום בקשה כ"א ממנו ואם יעבור אדם על זה ישליכוהו לגוב אריות, היה דניאל טומן עצמו בעליתו והיה מתפלל ג' פעמים בכל יום. ע"כ מוכן מאליהו מה גודל שכרו מי שמדקדק להתפלל שלשה פעמים ביום והשומר נפשו ישמר ח"ו לבטל אפילו תפלה אחת ביום.

אבל לדאבון לבבינו כי יש הרבה אנשים שהם מדקדקים בתפלה אבל המעלה של תפלה בצבור לא ידוע להם אודות זאת. נקל בעיניהם בעוה"ר להתפלל ביחידי בביתם בכל ימות חול. ע"כ מצאתי חובה בזה להעתיק מה גודל המצוה של תפלה בצבור. כי כשמתפלל האדם בצבור, לבד מה שמתרומם בזה הרבה יותר כבוד השם כי ברוב עם הדרת מלך, עוד הוא מקיים בזה עוד כמה מצות רבות. אמירת הברכו ועניית איש"ר וקדושה. וכמה גדול ענינם ורוב חשיבותם בעיני המקום ב"ה שעי"ז מתעוררת אהבתו לישראל ומוזכר דלותם למהר גאולתם. וכן איתא במדרש, מובא בתניא רבתי, "ברוכים לי שמים וארץ וארדי מרכבה אם תגידו לבני מה שאני עושה בתפלת שחרית בשעה שעומדים לפני ק' ק' ק' ד' צבאות. ולמדו אותם שישאו עיניהם למרום נגד בית תפילתי וירימו עקבותיהם עם גופם

רעה
שלה

זה

ניש

רו

ר

ר

"

בשעה שמקדשין אותי. כי אין הנאה בעולמי כאותה שעה שעיניהם נשואות בעיני, ועיני נשואות בעיניהם, ואותה שעה אני אוהז בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר דלותם וממהר גאולתם" עכ"ל.

עוד איתא בגמרא: ארי"ל כל העונה אמר ישי' דבכל כחו (הינו בכל כוונתו) קורעין לו גזר דינו. שנאמר: "בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ד'". וגם אחז"ל ארשב"ל: כל מי שיש לו בהכ"נ בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע. וגם איתא בירושלמי פ"ח דברכות: "כל מי שאינו נכנס לבהכ"נ בעוה"ז אינו נכנס לביה"כ לע"ל". ר' אבהו אמר: דרשו ד' בהמצאו, היכן הוא מצוי? בביהכ"נ וביהמ"ש. "קראוהו בהיותו קרוב" בביהכ"נ וביהמ"ש. והנה כ"ז דברנו אפילו כשיש מנין בביהכ"נ והוא משמיט עצמו להתפלל בביתו ביחודו ובפרט כשכולם משמטין עצמן והביהכ"נ נשאר סגור כל ימי החול, בודאי הוא עון גדול. כדגרסינן (בברכות דף ו'): "אמר ר' יוחנן: בשעה שהקב"ה בא לביהכ"נ ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס. שנאמר" מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה". (שיעור שיוכלו לענות דבר קדושה רש"י). ואיתא בש"ע או"ח סימן ג"ו, דבמקום שאין מנין תמיד בביהכ"נ כופין זה את זה בקנטות שיבואו תמיד מנין לביהכ"נ כדי שלא יתבטל התמיד כפי תפלות כנגד תמידיו. והטעם כי כיון שיש מנין בעירם חל עליהם חובת המצוה. וראה את גודל הענין שיש בזה דאיתא בגמרא שר' אליעזר בא לבית הכנסת ולא היה שם מנין ושחרר עבדו כדי להשלים למנין עשרה. אע"פ שהז"ל אמרו כל המשחרר עבדו עובר בעשה: "לעולם בהם תעבודו". אך הטעם מפני שהוא מצוה דרכים. לכך הותר לשחרר העבד בשביל זה. מזה נוכל להבין את המצוה להתפלל בצבור וכמה גדול שכר האיש שדירתו במקום קיבוץ קטן, כשרואה לקבץ תמיד המנין שלא יתבטל התמיד כי אפילו מי שהוא רק מעשרה ראשונים, אחז"ל שנוטל שכר נגד הבאים אחריהם, ק"ו בזה שהוא עמל לקבצם ג"כ. ואחז"ל כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. ות"ל בני יחידי מר שרגא נ"י אע"פ שיש לו תואר ד"ר והוא מגדולי המשכילים שהוא מפורסם ליודע כמה לשונות, ומקום מגורו בחז"ל בכל יום ויום הוא השתדל בכל האפשר, להיות מנין בבית הכנסת שלו. המרום ישלם גמול פעלו.

גם רצוני לבאר גודל החיוב על האדם ללמד לבנו תורה. אע"פ שיש על זאת כמה מאמרים בראשונים ואחרונים וביחוד מהחפץ חיים זצ"ל זי"ע. אבל לבי אומר לי אולי גם דברי יפעול על אחד ממכירי ויודעי שיפעול על לבם כי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. והאמת ניתן להאמר כי לבי דוי כי יש אנשים כשרים שלעצמם נוהגים כדין וכדת בדת ישראל ואעפ"כ מתרשלים בחינוך בניהם לתורה ומצוה. והוא מפני שאינם מתבוננים בגודל החיוב שמחויב איש ישראל להנך לבניו לתורה ועבודה השם. והיצר מחעה אותם לומר די לי שאני בעצמי יהודי כשר קורא ק"ש ומתפלל ושומר מצוה ד' וקובע עתים לתורה. ובני קשה לי להדריכם בדרך התורה והמצוה כי יש להם בהשיכון שהם נמצאים שם חברים לא אדוקים. וזה אנכי כותב לך, עליך לידע בכל מאמצי כוחך להשתדל להרחיק את בניך מן חברים רעים כי מצות עשה מן התורה על האב, שילמד לבנו תורה כמו שנאמר: "ולמדתם אותם את בניכם". וכשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בן בנו שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני בניך". לך נא ראה מה שאחז"ל (בקיודשקן דף ל'), כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני. שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמוך ליה"יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב". גם עי"ז זוכה לאריכת ימים הוא ובניו כמו דכתיב: "ולמדתם אותם את בניכם וגו'", וסמוך ליה: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו'". גם עי"י לימוד תורתו של הבן הזוכה להנצל מגיהנום כדאיתא בתנא"א זוטא (פי"ב) ע"ה מי שהקרו והשנו את בניהן תורה מצילין. את אביהן מאותו בוש' וחרפה ומאונה כלימה ומדינה של גיהנום. ולפעמים זוכה ג"כ להמנות עבור זה בין הצדיקים כמו שאיתא במדרש הנעלם של רות פרק שני עי"ש. וכזה איתא בתנא דבא"ז פי"ז וז"ל אריב"ז: "פ"א הייתי מהלך בדרך ומצאתי אדם אחד שהוא מלקט עצים ודברתי עמו ולא החזיר לי דבר ואח"כ היה בא אלי וא"ל רבי מת אני ולא חי. א"ל: "אם מת אתה עצים הללו למה לך?" וא"ל: "רבי האזין לי מה שאומר לך ד"א. כשהייתי חי אני וחבירי היינו עוסקין בעבירה בפלטרין שלי וכשבאנו לכאן גזרו עלינו גזר דין של שריפה כשאני מלקט עצים, שורפין את חבירי וכשהוא מלקט עצים אז שורפין אותי". וא"ל: "דינכם עד מתי?" וא"ל: "כשבאתי לכאן הנחתי את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת. לכן בבקשה ממך הוי זהיר בו משעה שיהיה נולד עד שיהיה בן חמש שנים תוליך אותו לבית רבו למקרא כי בשעה שהוא יאמר: "ברכו את ד' המבורך", אז יהיו מעליך אותי מדינה של גיהנום".

עוד מצינו שע"י החזקת בנים לתורה הקב"ה נושא פנים לישראל. כמו דאיתא בתנא"א פרק כ"ז, תשובת הקב"ה למדת הדין ששואלת לפניו למה נושא פנים לישראל והלא כתיב האל הגדול וגו' אשר לא ישא פנים, והשיב הקב"ה האיך אתה אומר למה אני נושא פנים לישראל והלא כבר נשאו לי פנים וכו' ועוד שהם מלמדין את התורה ועומדים אגודות אגודות ועוסקין בתורה ונותנים שכר למלמדים שילמדו לבניהם תורה. ולהיפך גודל העונש למי שמעביר בנו מת"ת כדאיתא בפסחים קי"ג אמר שם: י' שבעה מנודין לשמים ואחד מהן מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לת"ת. ומי שנותן בנו לבית הספר אינו מלמדו רק להתפלל ולפעמים מעט חומש ודי. ויש שגם חומש לא. ילמדו עם המורה סיפורי התורה בקיצור ונחשב בעיני הנער רק כסיפורי דברי הימים בעלמא. וכל זמני היום עוסקים בשפות והשכלות ולמודי חול וכשיגדלו מעט מסלקים אותן מרשותן ומחנכין אותן תיכף להשתכר לעצמן. אוי ואבוי שכך עלתה בימינו דרכים חדשים שלא שערו אבותינו. ומפני שהענין הזה מהרס יסודות קיום כל האומה הישראלית שאם אין גדיים, אין תישים, שעל ידי לימוד התורה, ישתרש בלב הבן יסודות התורה ופרטי המצוות שהשיש חזקים שבהזדמן לו ח"ו לעבור על אחת ממצוות התורה, הוא מוכן למסור נפשו ומאדו עבור קיומם וכ"ש שלא להקל בהם ולהתל בשומריהם ח"ו. ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים מביא להיות כופר בעיקר. אם לא למד ולא עשה מואס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר במצות, כופר בעיקר ע"כ. ת"ל שזיכני להנצל מידי הרוצחים העמלקים הארורים ימ"ש ולבוא בארצינו הקדושה, עורו נא אבות רחמנים וחוסו על בניכם וכמובן על עצמכם, ואל תמסרו אותן בנפשכם לאבדון ח"ו כי הם בעצמן בילדותן לא יוכלו לבחור להם דרך הטוב ועל כן הם נשואות רק לאבותיהם שמדריכים בדרך הטוב והישר לאשרם וטובתם כל הימים.

על כן התחזקו להתייעץ בנפשיכם ומאודכם להדריכם בדרך התורה והמצוות ותזכו אותם לחיים בעוה"ז וכל טוב בעוה"ב וכמשה"כ: "ויצונו ד' וגו' לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה".

5. מאמר החזקת התורה

ועתה אחרי אשר עד כה עזרני הש"י לכתוב בענין הצדקה (ראה מאמר 8) אלה הדברים אשר חזקה תקוה באלקי ישועתי כי רבים וכן שלמים יחזיקו לי טובה על פעולתי, אמרתי לבוא עם הספר הזה לכתוב אודות החזקת התורה.

הנה ידוע לכל שעיקר בריאת העולם היה בשביל התורה כדכתיב: "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי" והנה ראה ראינו כי התורה מתמוטטת מיום אל יום ומועטים המה הלומדים הנמצאים בישיבות הגדולות ואלו הנמצאים הולכים ומתמעטים משנה לשנה וחלילה תשתכח תורה מישראל. וחז"ל אמרו: (תמורה י"ד) "מוטב תעקר (אות אחת מן ה) תורה ואל תשתכח תורה מישראל". ואם ח"ו תשתכח תורה מישראל לא נוכל לשער בדעתנו התוצאות הנוראות שיוכלו להולד מזה ח"ו. והנה בשנים שמלפנינו שכל ישראל היו מבינים ויודעים כי התורה והמצוות הם חיינו וארך ימינו, שכל ישראל היו מכניסים בניהם לבית הספר כשר ותלמוד תורה, היינו יכולים לקוות שהבנים הקטנים יתגדלו ונכניס מהם לישיבות אבל כעת בשנים האחרונות בעוה"ר התחיל היצר להתגבר בכל כחותיו להשכיח התורה מישראל ולהסית רבים מישראל שלא יתנו בניהם לבתי ספר הכשרים וחדרים שבהם ילמדו החומש והנ"ך ע"פ דרך התורה והמסורה דרך אבותינו הקדושים מלפנים ומחליפים החדר הכשר על בתי ספר החפשים ממינים שונים המלאים כפירה ומינות ר"ל בכל יסודי התורה והאמונה תחת השפעת מורים ומחנכים שלהם שלבם רחוק מד' ומתורתו והשרישו את דעותיהם הכוזבות בלבבות תלמידיהם אשר קבלו דרך מוריהם ומעשיהם המתועבים, ובאין תורה ומצוות סוף סוף יתכחשו גם למקור מחצבתם. תורתנו קרעו לגזרים. במקום החומש המציאו ספרים כאלה שבהם נמצאים רק ספורי התורה וזה להם כל התורה כולה, וגם את הספורים האלו העתיקו בלי טעם וריח. וחז"ל אמרו: "על מה העולם קיים? על הבל פיהם של תשב"ר" ובעוה"ר כהיום אפילו בארצינו הקדושה אלפים ורבבות נתרחקו מהחדרים של תורה ותחת הבל פיהם של תורה לפנינו מלא פיהם כהיום דברי הוללות וליצנות ושירי הבל הבלים.

על כן כל איש אשר יראת ד' נגעה בלבבו אין לו לחשות בעת הזאת לעורר את כל אחב"י הנאמנים לד' ולתורתו שלא ימסרו ח"ו בניהם למולך, המה בתי הספר של החפשים והכופרים החותרים תחת יסוד דתנו ותוה"ק רק להשתדל בכל כוחם ומסירת נפשם שילמדו רק בהתדרים הכשרים שילמדו בו ע"פ דרך התורה והמצוה ובזכות זה נזכה כולנו לגאולה שלמה ע"י משיח צדקנו במהרה בימינו.

6. מאמר הצניעות

הנה כאשר, ת"ל, אנכי עומד על סף הגבורות וזכיתי להנצל מהרוצחים היטליריסטים ולבוא בארצינו הקדושה ולישב באהלי שם וחז"ל אמרו כל ההולך ד' אמות בארצינו הרי זה בן עולם הבא. אבל לדאבון לבבינו כי אי אפשר לקיים זאת רק לישיב כלוא בבית. הקב"ה צוה לנו "והתקדישתם והייתם קדושים" ואחז"ל: "כל המקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה" ועוד כתוב: "והיה מחניך קדוש... ולא יראה בך ערות דבר". והנה אחז"ל (ברכות כ"ד): טפה באשה (במקום שהדרך להיות מכוסה הוא בכלל) ערוה" וכהיום בעוה"ר נתפרץ הדבר מאד מאד והיצה"ר מפתה לנשים לילך פרועי ראש בלי שום כיסוי וגם לילך בזרועות מגולות וחלוקותיהן עשויות בלא בתי זרועות, ועוד חלק גדול מלבושיהן כנגד הלב וכה"ג הכל מגולה כדי שבכל מקום שיביט שם האיש יהיה נגד הערוה. אוי לאותה בושא וכלימה. כאשר זכינו לבוא בפלסין של מלך מוטל חוב קדוש עלינו להטיב דרכינו וסוף כל סוף הורע מצבינו הרוחני בארצינו מיום ליום ועל כן מצאתי חובה לנפשי לכתוב את דברי קדשו של בעל החפץ-חיים זצ"ל שאמר פעם אחת בדרושותיו בעיר ווילנא: "הנה ידוע לכל כשפרצה הבערה בכרם המלך והלהב גדול מאד, הכרוז יוצא מגדולי המלך לאנשי העיר: "התחזקו התחזקו כולכם לכבות האש באיזה עצה שתוכלו, כי כרם המלך בוער באש, ואם תתעצלו בדבר תדעו כי בנפשכם הוא ח"ו, ומורדים תקראו, כי אינכם חוששים לכבודו. ואם תתחזקו כראוי ותכבו האש יקבל כל אחד שכרו ורוב כבוד לפי ערך התחזקותו". כן הדבר בענינינו. כי הנה ידוע שכל ישראל נקראים כרם ד' כמ"ש: "כי כרם ד' בית ישראל" (ישעיהו ו'). ובעוה"ר הבערה גדולה נפלה בכרמו ע"י החצופות הללו כי תתגבר כח הטומאה מאד עי"ז כמאמר ז"ל על הפסוק: "ונשמרת מכל דבר רע" אזהרה שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. עכ"ל. ק"ו בן ק"ו כאשר אנחנו זכינו לבוא בפלסין של מלך מלכי המלכים הקב"ה בארצינו הקדושה מוטל חוב קדוש על כל איש ואיש מי שיראת ד' נוגע בלבבו לכבות את האש הנורא הזה ולתקן בביתו שיהיה הכל עשוי כדין ולא יתנהגו בפרצות ח"ו ויזכה עבוד זה לצאת ממנו בנים ישרים וקדושי עליון. ואף אם ילעגו עליו אל יחוש לזה וכבר אמרו חז"ל: "מוטב לו להאדם להקרא שוטה כל ימיו ואל יהא רשע שעה אחת לפני המקום" ויתקיים בזה מאמר הכתוב: "והיה מחניך קדוש" ולגאולה שלמה.

7. מאמר זהירות משעטנו

הכל חלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל וכמו כן כל מצוה ומצוה ולדאבון לבבינו הענין של שעטנו אחד מאלף שהוא מקפיד על זאת. על כן אנכי מוצא חובה לנפשי לעורר על זה מל"ת שלא ללבוש בגד מצמר ופשתים שנאמר: "לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו", וזה נקרא: "כלאי בגדים". צמר רחלים ואילים דוקא. כיון שנתחבר צמר ופשתים צד חבור בעולם אסור משום כלאים מן התורה, ואם לבש כלאים אפילו עראי ואפילו על גבי עשרה בגדים שאינו מהגהו כלום, ואפילו בשביל לגנוב את המכס - לוקה וכן המכסה את עצמו בכלאים לוקה, ומד"ס אסור לישיב על מצעות של כלאים אפילו עשר מצעות רכין זו על זו והתחתון שבהן כלאים, אסור לישיב על העליון.

הטעם (לאיסור שעטנו) יען כי בשרשם המה (הפשתן והצמר) מובדלים. ורחוקים זה מזה, והחוקרים אומרים כי אם יאגד התיכה של שעטנו על חוט הסעלעגראף ינטל עוד כח

הטבע של המאגענעטיזמוס ויתפרד ההתחברות. והנה האיש הישראלי שיש לו חבילה התקשרות למעלה בקודש, כמש"כ: "יעקב חבל נחלתו", וכאשר ילבש בגד שעטנו יתפרד החבילה וההתקשרות שיש לו, וכתבו ספרים הקדושים כי האיש המתפלל בעת שהוא מלובש שעטנו, לא יעלה תפלתו למעלה מטעם הנ"ל. ותיבת שעטנו הוא משתי תיבות ביחד שטן, ע"ז. ע"כ האיש שלובש שעטנו שוכן עליו רוח הטומאה מאד ויתפרד מהקדושה יען כי שתי טומאות יצמחו בו ביחד, שטן וע"ז. והמקובלים אומרים כי זה נתהוו בעת אשר הבל הביא מבכרות צאנו ומחלביהן וקין הביא זרע פשתן, וזה גרם כי הרג קין את הבל אחיו ונתפרד החבילה של האחות שביניהם, ע"כ אסרה התורה"ק ללבוש ביחד, כי צריכים להיות השני מינים אלו מפורדים לעולם, ועי"ז יזכור האדם תמיד את הרציחה הראשונה אשר היה בעולם מחמת המזהר רעה של קנאה, שנתקנא קין בהבל אחיו ועי"ז יזכור האדם תמיד להתרחק מן המזהר הרעה הזאת, המוציאה את האדם מן העולם.

והנה ענין המחלוקת שהיה ביניהם, יען כי קין חשב בדעתו המשובשת, אשר אין לאדם מעלה יתירה יותר מן הבהמה, וע"כ אין רשות וממשלה לאדם לשחוט את הבהמה וגם עד היום יש שיטה של שטות זה, כי יש אנשים קלי הדעת, אשר קל להם לעשות כל דבר רע, רק על בעלי חיים ירחם ולא יאכלו בשר מטעם הנ"ל. ובאמת הצדק אתם, יען כי לאנשים כמוהם אין להם רשות לאכול בשר כמאמרם ז"ל: (פסחים מ"ט). "עם הארץ אסור לאכול בשר", יען כי אין להם מעלה יתירה יותר מן הבהמה אלא אדרבה מדרגתו הוא למטה ממדרגת בהמה, כי גופה ועורה משתמשים לבני אדם וגוף האדם נירקב בקבר. זו השיטה היה של קין, אבל הבל האמין, כי עיקר חיי האדם ותכליתו הוא רק חיי רוחני, ובא בעולם הזה לסגל תורה ומצות. אבל חיי הגוף וכל התענוגים של עוה"ז הוא הבל הבלים, וע"כ יש יתרון לאדם מן הבהמה כמו שאנו אומרים בתפלת השחר: "ויתרון האדם מן הבהמה אי"ן" ר"ת: אדם יש נשמה. ע"כ הביא הבל מבכרות צאנו קרבן לד' כי טובה גדולה היא להבהמה אף שיאכל ממנה איש הישראלי כי מברך עלי' ברכה ובוזה תתעלה נפש הבע"ח וכ"ש להקריב ממנה קרבן לד'. אבל קין היה לו עזות שלא רצה להקריב קרבן בהמה אף להשי"ת כי לבד שהיה לקין מדת הקנאה, עוד היה לו מדה רעה של החנופה, והוא החונף הראשון שבעולם, וז"ש הכתוב: "ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה" וגו'. והפסוק מוקשה כי לא, סיים מה שאמר קין אל הבל ומפרשים כי אמר קין תמיד אל הבל כי אחיו הוא ואוהב אותו כבבת עינו, כדי שלא ישמור הבל את עצמו ממנו ויהיה נקל לו להרגו. ע"כ אסרה התורה"ק שעטנו כדי לזכור את המעשה הזאת שהבל הביא מבכרות צאנו וקין הביא זרע פשתן, וע"י החנופה של קין הרג את אחיו. ומזה יקח האדם מוסר להרחיק את עצמו מן מדה הרעה של חניפה ומן הקנאה ומכל המצות רעות ושלוש יהיה לו ולזרעו עד עולם.

8. מעלת הצדקה

1. יוצר היצורים ובורא העולמים העליונים והתחתונים, וברא את התורה הקדושה וכתב בה (פרשת ראה) "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ". וביחוד כעת מיום שנחרב יותר משה מליון מאחינו בחו"ל ר"ל על ידי העמלקים היטליריסטין ימ"ש וזכרם ושנאת הדת הורע מיום ליום בחו"ל וכמה אלפים ורבבות משפחות באים מחו"ל פה בארצנו הקדושה ערום וחסר כל, מצאתי חובה לנפשי לכתב מלים אחדות אודות מעלות הצדקה. אע"פ אחד ממכירי אמר לי כבר כתבז אודות זאת גדולי עמנו מדורות הקדמונים ולמה לך לשחון קמחי טחינא. אבל כלל מסור לנו מחו"ל כי אין בית המדרש בלא חידוש. אולי יגולגל איזה זכות גם על ידי אשר דברי יגיע לידו ויראה. בו איזה דבר אשר לא ראה עד כה. ואם הדבר הזה תעורר את לבו לעשות איזה מעשה של צדקה או גמילות חסד בגופו או בממונו, או תהיה לי הדבר הזה לזכות כי גם במצוה אחת אמרו רז"ל כי האדם יכול להכריע עליו הכף לזכות. ידוע לי היטב כי אודות מעלות הצדקה כבר הודפס הרבה ספרים וכבר נאבדו הספרים ונשכחו מי ומי האומרים. וכתבו אודות מעלות הצדקה שזה היה מעמודי העולם. מצאתי חובה להדפיס דברים אחרים ובטוח אנכי כי זאת ידוע לרבים, אבל כאשר

ההקדמה של בעל "מסלת ישרים" כותב בהקדמה שאע"פ שהדברים ידועים לכל צריכין להזכיר שלא לשכוח.

אשרי האיש הירא לנפשו ממאמר רז"ל (כתובות ס"ח) "כל המעלים עין מן הצדקה כאלו הוא עובד ע"ז". וכתב על זה הגאון ר' יעקב מליסא בעל "חות דעת" בספרו "אמת ליעקב" הטעם בזה וז"ל: "מאחר שהאדם מקמץ בנתינת הצדקה ואינו נותן לפי ערכו, זה הוא סימן שאינו מאמין בהשגחה פרטית של הש"י כי הכל בא מידו. כי אם היה מאמין באמונה שלמה כי הכל ממנו ית"ש כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ו): "תן לו משלו שאתה ושלך שלו", ואמרו רז"ל: "גמירי כי מצדקה לא מעני" או לא היה מקמץ בזה ומאחר שהוא קמצן בודאי הוא אומר: "כוחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה" ובהכחתי כי נבונתי". לכן מאחר שהוא כופר בהשגחה פרטית הוא כעובד עבודת כוכבים". עכ"ד.

והנה, את זה לעומת זה עשה אלקים, כי כאשר גדול מאד העונש של המעלים עין מן הצדקה כן גדול השכר של נותני צדקה, כאשר כבר האריכו בזה כל גדולי ישראל הראשונים והאחרונים. כבר נודע מאמר החכם, כי הממון הם כדבורה העוקצת לאחד, ולאחר תתן דבש. ואחד ישמח בו ואחר יעצב בו. לזה יביאו לו הממון ברכה ואת זה יורידו הממון לעמק הבכא. כי העושה צדקה בממון של יושר ויוצא בה ידי חובתו בכל הפרטים זוכה עי"ז לחיי עוה"ב ואוכל פרותיהם גם בעוה"ז. וזה שאינו עושה צדקה לפי ערכו ומפזר ממון הרבה על כמה הבלי העוה"ז ומקמץ במצות הצדקה, לזה יביאו לו ממונו קללה ולא ברכה. ומה טוב ומה נעים חלקם של הגבירים היקרים הישרים בלבותם/ אשר ביד נדיבה ורחבה/ יפזרו צדקה אלפי רבבה/ ולא יחטאו בה את המטרה/ מלכת בה בדרך הישרה/ ולעשות רצון קונם המה קלים/ לחזק תמיד ידי עניים ודלים. ויפזר תמיד כסף כאפר/ לתמוך בהם בתי ספר. צדקה כזאת תצילם מרדת שחת/ וזוכים בזה לענג ונחת. ואלה יעמדו על הברכה/ אשרי העם אשר לו ככה. הנה העושים והמעשים האלה על הטוב אשר המה עושים בחייהם/ יקבלו שכרם לאחר אריכת ימיהם/ ושם ימצאו תקוה ואושר/ אשר לא נמצא בזה כל חוסר. ואשרי מי שאינו גולם/ ואינו מפזר ממונו על הבלי העולם/ ובמצות הצדקה יוצא ידי חובתו/ וזה לו בחייו לאשרו ולהצלחתו/ ובעלמא וקשות יטיבו לו כמדתו. אך גם כמה שוטים ופתאים בהעולם נמצאים, אשר ידם משגת לעשות טוב וחסד בעצמם ומונעים עצמם ממצות הצדקה ומקמצים בזה מאד ואינם יוצאים ידי חובתם בהמצוה היקרה הזאת לא בגופם ולא בממונם וכן נמצאים בעוה"ר כמה אנשים אשר זה דרכם כסל למו לחפש תמיד עלילות על העניים לאמר עליהם כי אינם אנשים כשרים ואוהבים לאכול לחם העצלות, ע"כ אינם מניחים לשום עני לדרוך על מפתן ביתם. ובאמת לא יחורט בחרט אנוש עונו של האיש אשר חננו ד' בעושר והוא מפזר ממון הרבה על הבלי הרבה ובמצות הצדקה הוא מקמץ ואינו מרגיש בצערן של העניים אשר המה רק לחם כהוגן שואלים ופורש אין להם. והוא מתענג בכל תענוגי עולם. אין דברים בפי עטי הדלה והרזה לתאר בששר את אי ישרו של האיש הזה. הנה חטאתו כתובה בדמי נפשות העניים וקול דמי אחיו צועקים עליו מן האדמה. כי כמה פעמים יקרה כי מחמת שנחסר להעני לחם חלקו וכסות בקרה ועצים להסקה, יבוא הוא ובני ביתו לידי חלאים עד אשר יספו בלא עתם. ובודאי צעקת העניים האלה ישמע ד' ונקם יעשה בהאיש הזה אשר הוא מפזר כספו על הבלי עוה"ז ומקמץ במצות הצדקה. ומה טוב לכל איש לדעת אשר כתב רבינו הגאון רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קובנה בספרו "נחל יצחק" וז"ל: "הנה מצות הצדקה יש לה יתרון וכח על שאר המצות וזהו כי כל המצות שאדם עושה כשהוא רשע כתב עליהם הרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות תשובה כי טורפין אותה בפניו כמו שנאמר "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי" עכ"ד. ומצות הצדקה אינו כן כי הצדקה שעושה אף בעת שהוא רשע אין טורפין אותה בפניו וכן אמרו רז"ל (סנהדרין ק"ג): "מפני מה לא מנו את מיכה? מפני שפתו היתה מצויה לעוברי דרכים. ובזה מתרץ על מאמר רז"ל (סנהדרין ק"ב) מה שהקשה ספר אהבת ציון על אחאב ויתרון בממונו היה ומהו שנהנה ה"ה מנכסיו כפרו לו מחצה. והקשה הא טורפין המצות ממנו? אכן לפי מה שכתבתי בהצדקה שעושה שלא לשמה ברשעו אינו טורפין ממנו, אינו קשה.

עוד דבר יקר בענין הצדקה אשר ראוי לכל איש לדעת עד היכן גדולה כחה של צדקה הובא בספר "מעלות הצדקה" בשם הצ"ח על מאמר רז"ל (ב"ב י"א) מאי דכתיב (ישעיה נ"ט) "וילבש צדקה כשריון" לומר לך מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לחשבון גדול אף צדקה, כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. וכתב על זה הגאון בעל הצ"ח זצ"ל זי"ע וז"ל: "לפי שהקב"ה נקרא "זורע צדקות" ויבואר על פי דאיתא במדרש חבה (דברים פרשה ז'): "רבנן אמרי מאומנתו של בשר ודם אתה יודע אומנתו של הק"ה. מעשה בר' פנחס בן יאיר שהיה דר בעיר אחת בדרום והלכו אנשים להתפרנס שם והיה בידם שתי סאים של שעורים והפקידו אצלו ושכחו אותם והלכו להם והיה ר"פ בן יאיר זורע אותם בכל שנה ועשה אותם בגורן. אחר ז' שנים הלכו האנשים לתבוע השעורים. מיד הכיר אותם ר"פ בן יאיר. א"ל: "בואו וטלו אוצרותיכם". הרי מאומנתו של בשר ודם אתה יודע אומנתו של הקב"ה. עכ"ד. אם כן לפי פירוש זה בוודאי הקב"ה זורע כל הצדקות שישראל נותנים. דרך משל כל הנותן מנה לצדקה מעלה עליו הקב"ה כאלו הוא עושה פירות בכל שנה ושנה ומשלם לאדם שכרו בעוה"ב הקרן והפירות ופירות פירותיהם לפי רוב השנים. וטעמה דמילתא דהנותן מנה לצדקה אלו לא נתנה היה יכול להרויח ולהשתכר בה בפרגמטיא לעשותה ריוח בכל שנה ושנה. לכן שורת הדין נותן שהקב"ה זורע ומשלם לו עבור הקרן והפירות. אמנם האי טעמא לא שייך אלא בנותן מנה או חצי מנה בבת אחת דאז יכול לעשות בזה סחורה אבל בנותן פרוטה לא שייך האי טעמא וה"א דאין הקב"ה זורע ולא יקבל אלא שכר הקרן בלבד. לכן בא הכתוב הזה לאשמעינן כי הקב"ה מצרף כל הפרוטה להדדי לחשבון גדול כאלו זורע כל פרוטה ונעשה מהם חשבון גדול וישלמו לו עבור הקרן והפירות. עכ"ד. ובספר "מתוק מדבש" כתב לפרש כוונת המאמר הזה בטוב טעם ודעת וזה תוכן דבריו היקרים: "הנה ידענו כי השריון הוא לבוש להאדם בעת המלחמה, שלא תשיגהו החץ להרגו. והנה אם יחמר בהשריון איזה קליפות אז לא תועיל לו השריון הזה להצילו ממות כי תוכל החץ לרצחו נפש במקום שאין לו מחסה ומגן ממנה. כן הוא ענין הצדקה. למשל אם איזה איש מההכרח לו סך מאה ר"כ על איזה עסק אשר בו יוכל להרויח פרנסת אנשי ביתו ואם יחסר לו עתה מהסך הזה לא יוכל לעשות העסק הזה ואז כמה אנשים עוזרים לו על זה העסק, זה במתנה וזה בגמילות חסד. ועי"ז עשה העסק הזה והצליח והרויח בו. אז מעלה עליהם הקב"ה על כל אחד, כאלו הוא נתן לו כל הסך המאה לירות. יען כי אם לא היה נותן לו מתנתו לא היה יכול לעשות זה העסק. ונמצא כי בזה החיה אותו. ולזה המשיל הנביא את הצדקה כשריון. ואמרו רז"ל: "מה שריון זה, כל קליפה וקליפה מצטרפת לחשבון גדול" היינו כי בלא אותה קליפה לא תועיל לו השריון כי יוכל להיות כי במלחמה יומת מכח חץ בהמקום אשר חסר שם הקליפה. כן הוא ענין הצדקה. כי כל פרוטה ופרוטה אשר בלעדה לא היה האיש הזה יכול לעשות העסק הזה בזמנו ואחד בא ועזרו בזה הפרוטה, היא מצטרפת לחשבון גדול. הכונה בזה כאלו הוא בעצמו נתן לו את כל המעות אשר הוא צריך על העסק הזה. יען כי בלא נתינתו לא היה עולה בידו לעשותו ועי"ז יהיה שכרו כפלים מאלוקי השמים ויאיר באור החיים. עכ"ד ק."

2. ועתה אחרי אמיתת דברים כאלה איה שוקל ואיה סופר לשקול ולפלס את זה לעומת זה את השכר הגדול של נותני צדקה, לעמת העונש הגדול של המעלים עין מן הצדקה. הנה וודאי דברים כאלה היה די והותר לעורר לבות בני אדם להתבונן באמיתת דברי המשל שכתב הגאון הגדול בעל לבושי שרד בספרו היקר "ערבי נחל": משל לאב הקונה לבנו פירות הרבה ונתן לו ואח"כ יבקש מאתו: "תן לי אחת מהם". הנה אם הילד הוא חכם, הוא יבין כי אביו אינו צריך להפרי, ואם יכעוס עליו גם את הכל יקה ממנו ואם ירצה יתן לו עוד כהנה וכהנה. ומה שמבקש ממנו שיתן לו הוא רק לנסותו לדעת את אשר בלבבו אם הוא טוב שכל ואוהב לאביו כראוי לבן חביב ע"כ מיד נותן לו ברצון טוב. ואז כאשר יראה אביו דבר זה קונה לו עוד פירות ונותן לו בשמחה. אמנם אם הילד אינו מבין כל זאת ולקוצר שכלו אינו אוהב לאביו ורעה עינו שיתן לו פרי אחד ואינו רוצה ליתן לו, ואז אביו כועס עליו ולוקח כל הפירות מאתו, ועוד יכה אותו. ועתה היתכן כי ישאלנו איזה איש: "למה הכית את בנך? הלא אתה לא בקשת ממנו רק פרי אחד ועתה כאשר לקחת את הכל ממנו עוד הכית אותו?" הלא תירוץ קושיא זאת פשוטה. כי לא רצה ממנו תחלה רק כי בנו יתן לו מרצון טוב. אבל מה שהוא בעצמו לוקח ממנו בחזקה אין זה כלום אחר שאין בנו הנותן לו בשמחה ובטוב לבב ע"כ הכהו ולקה ממנו גם כן את כל הפירות.

והנמשל מוכן מאליו ולזה אמר הכתוב (פ' ראה) "נתן נתן לו" ואלא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד'". רצה לומר עיקר הברכה בעבור שתתן לו ברצון ובשמחה, לא בע"כ, כגון מפני הבושה, כי רק בגלל הדבר הזה, היא השמחה, יברכך. כי עיקר הדבר מה שהקב"ה נותן לך הרבה ואח"כ מבקש ממך מעט שתתן להכלים השבורים שהוא משתמש בהם, הם העניים, אין זה כי אם לנסותך אם תתן לו ברצון הטוב. אבל באמת הוא אינו צריך לנתינה שלך, כי היד ד' תקצר? ואם היה רוצה נותן להעני בעצמו מידו המלאה. וכאשר נתן לו ברצון טוב על זה נאמר (משלי י"א) "יש מפזר ונוסף עוד" אבל אם תקפוץ ידך ממנו יוכל היות שיקח ממך הכל כמו שנאמר: "וחושך מיושר אך למחסור" ועוד יוסיף להכותך. עכ"ד.

והנה דברי המשל הזה די והותר לעורר לב הגבירים להתבונן באמיתות הדברים, והמה דברים יפים ונאים אשר יצאו מפי גדולי התנאים. (שבת קנ"א); "לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא יבוא בנו ואם בנו לא בא יבוא בנו. שנאמר: "בגלל הדבר הזה" הוא גלגל החזור בעולם". אי לזאת מאחר אשר ידענו כי כן הוא האמת ואנו רואים מעשים כאלה בעינינו כי כל ימי הארץ הנה גם במקום האור, שם גם החושך. כי גם על שמשו שמי חיי האנשים אשר המה בחירי ההצלחה, אשר כל אחד יאמר עליהם: "אשרי האיש אשר לו ככה", והמה המאוששים בעושר ובכבוד, הנה גם עליהם באשר תעבור ותעלה עב קטנה הוא מחשיך את אור חייהם ולפעמים יתקבצו ויתלקטו אחד אחד כמה חזיונים וענני העברה וזעם עד אשר פור יתפוררו ויקרקרו קירות שלומם ומנוחת נפשם וגם המה יבואו כמה פעמים לידי עניות ומתקיים בהם מאמר רז"ל כי הוא גלגל החזור בעולם. ומובן הדבר כי אנשים כאלה כאשר יבואו לידי עניות אצלם גדול הצער של העניות יותר מצער של העני אשר הוא עני כל ימי חייו. כי המה כבר הורגלו לחיות חיי עוני ולחץ. לא כן העשירים, אשר הורגלו לחיות חיים נעימים ולהתענג בכל טוב העולם, ועתה נפלו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. אי לזאת דבר זה לבד די והותר לעורר לבב הגבירים שלא יקמצו במצות הצדקה ויתבוננו במאמר החכם שאמר: אתה בן אדם דע לך כי יש לך בהונך עוד שני שותפים קשים האחד קורות הזמן אשר המה יכולים להפוך הגלגל עליך להיות עני, והשני היורשים אשר תעזוב להם כל עשרך וטובך. לכן ראה כי חלקך יהיה טוב מחלקם ועשה אל תאחר ובעוד עשרך בידך תעשה חסד עם עצמך ונפשך ותעשה בהונך רצון קונך ותזכה במצות הצדקה ולא תאחר המועד עד אשר דורשי רעתך יקבלו את טובתך כי גם בניך יצפו על מיתתך. ע"כ אתה העשיר בעוד טובך בידך תטיב עם נפשך. הלא ביד ד' לקחת ממך את ממונך אחר אשר ימצא בך עונך כי לא עשית בהעושר מעשה טוב וכשר. ותמיד תאמר בלבך: "במה מצאתי חן בעיני אלקים כי הריק עלי שפע טובו וחסדו שכם אחד על כל אחי בני עמי העניים אשר חייהם מרים כלענה עמל וכעס מנת כוסם ותלאות ומררות כל חלקם תחת השמש וכל פגע וכל נגע לא יעדרו מהם. ועתה כמה זכיתי להעושר הזה ובמה טוביט מפעלי ממפעלים אשר המה חיים חיי צער ועוני ואני זכיתי לעושר, אין זאת רק בעבור זה זכני ד' בהעושר הזה לצאת לי שפע עמי לעשות טוב וחסד עם ב"א, לפרוס מלחמי לדל כי אראה ערום ואכסהו יחף ואנעילהו ולהצמיח ארוכה ורפואות תעלה למוכי אלקים". ואם כה תחשוב וכה תעשה אז טוב יהיה חלקך בעוה"ז ותזכה לאור באור החיים הנצחיים בחיי עוה"ב. והנה אחרי דברים יקרים וישרים כאלה אשר האמת נר לרגליו יבין את אמיתתם אשר הוא גלוי כשמש בצהרים. עכ"ז לא רבים יחכמו על זה ורבים המה מאד בני אדם יושבי חושך וצלמות מחשכת הבערות מוכים בסגורים אסורים ומסורים ביד יצרם הרע אשר יעוור עיניהם שלא יכירו האמת הזאת ובעוד עשרם בידם שוכחים על מאמר רז"ל "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך". ואינם מתכוננים במאמר רז"ל: "כי יותר ממה שהעשיר עושה עם העני עושה העני עם העשיר. שזה נותן לו פרוסה וזה זוכה לו לעוה"ב". ורבים המה הרוצים לקמץ במצות הצדקה ויחפשו על עניים עלילות דברים, כדי לפטור עצמם מהם. ואינם מתבוננים בהענין הזה במה שכתבו המפרשים לפרש כונת הכתוב (פ' קדושים) "ואהבת לרעך כמוך" ודקדקו. אין יתכן כי אחד יאהב את חברו כמוהו ואיך בא על זה מ"ע? הל"ל: "ואהבת לרעך" ולא לומר: "כמוך". ויש על זה כמה פירושים אך את הנצרך לענייננו נכתב בזה. אמת אשר כל איש אשר יתבונן בהדבר הזה יתעורר עי"ז לחזק ידיים רפות ויאהב גם את העני. וזהו הרמז בתיבת כמוך כלומר כי תאהב את כל אדם וגם את העני תאהב אף כי עני הוא ותחשוב אותו כי הוא איש כמוך ולא תחפש עליו עלילות לפטור עצמך ממנו רק תחשוב אותו כי הוא איש כמוך ולא נופל הוא ממך והוא חשוב בעיני ד' כמוך יען כי רוחו נשברה בקרבו וכתוב "לב נשבר

ונדכה אלקים לא תבזה" וכבר אמרו רז"ל: "יסוריך ממרקיך עונותיו של אדם" ואין לך יסורים יותר מיסורי עוני ומחסור. ואף לו יהי כדברייך כי נמצאים בו בהעני הזה אשר אתה רוצה לקמץ ממנו מצות הצדקה ג"כ, הנה עליך לתת לבך כי אין לך אדם שאין לו חסרון ואם תתבונן בעצמך תמצא גם בך כמה חסרונות ויוכל היות כי אם היה נפשך תזת נפשו ואתה היית עני אפשר שהיו בך אותן החסרונות של העני הזה. כמו שאמרו חז"ל: "עניות מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו ועל זה אמר רז"ל (אבות פ"ב) "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו". גם בא לנו על זה אזהרה בתורה פ' קדושים: "בצדק תשפוט עמיתך", וזה רמז לדון כל אדם לכף זכות בכל מה דאפשר. ולכן סיים הכתוב אחר ואהבת לרעך כמוך, אני ד'. אשר אני רואה כל מעשיך ולא נעלם ממני גם מחשבותיך ואני מכיר כל החסרונות שלך. איך לא יצאת ידי חובתך לפי ערכך בתורה ובמע"ט ועכ"ז אתה מבקש תמיד ממני כי אנכי אתן לך חיי אריכי ומזוני רויחי וסיעתא דשמיא וזרעא חייא וקיימא. ואתה לא תעשה כן לאחריך האביון ולמה לא תחשוב אותו כי הוא אחיך ממש, לא נופל ממך בשום דבר רק מה שהוא עני ואתה עשיר ולכן מאחר אשר אינך בטוח כי עשרך הוא לטובתך ופן הוא לרעתך חס וחלילה. כמו שאמר הכתוב: "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדו". ובהעני מתקיים מאמר הכתוב: "כי את אשר יאהב ד' יוכיח", ועניו הוא לטובתו לזכותו לחיי עוה"ב. ועתה א"כ אין לך במה להתגאות על העני הזה אשר הוא מהכלים שבורים אשר המלך מלכו של עולם משתמש בהם ותחשוב אולי בעולם האמת תהיה אז במדרגה למטה ממנו ולא תזכה לראות פניו כי חלקו יהיה בעדן גן אלקים אשר אתה לא תזכה לזה.

3. אי לזאת אשרי האיש אשר הוא משים את לבו להתבונן באמיתת הדברים האלה ובאתרא דליעול ירקא ליעול בשרא וכוורא. ובמקום הפזור ממון רב ללא תועלת על כמה הבלי העוה"ז יחלק הכסף ביעקב ויפיץ בישראל למצות הצדקה אשר בזה קונה לו חיי עוה"ב. ומאשר הוא האיש אשר יתן את לבו להתבונן כי אף אם שנים הרבה יחיה האדם על פני האדמה המה רק כלילה אריכתא וסופו לשוב לבית עולמו ולעזוב לאחרים חילו, ואוי לו להאיש אשר הוא יעזוב בעוה"ז ממון הרבה ולקברו יוליך עונות הרבה. ואשרי האיש אשר צדקתו לפניו תהלך להגין עליו ביום הדין הגדול והנורא להכריע עליו הכף לזכות. ובאמת יש לו להאדם לשמוח מאד כאשר זכהו הש"י כי יוכל לעשות טוב וחסד לבני אדם וחובה עליו לתת על זה שבה והודאה לד' על אשר זכה לזה הדבר אשר לא כל אדם זוכה לכך וחובה עליו לשמוח על זה כאשר הוא שש ושמה על טובת עצמו. וכן כתב בספר "גליא מסכת" וז"ל: "חכם עשיר אחד היה, אשר שמח מאד בעת שהיה נותן מתנה לעני. ושאלוהו על זה, ויאמר להם: הלא העשירות היא מהדברים הנגזרים מן השמים ואינו תלוי בבחירת האדם כמו שאמרו רז"ל (נדה ס"ו) "עני או עשיר". ועתה אם היו שואלים להעני קודם בואו לעולם הזה אם טוב לפניו מדה העניות הנה בודאי לא היה רוצה לבוא לעוה"ז לסבול יסורי עניות. וא"כ הלא כולנו בני איש אחד אנחנו אל אחד בראנו ולא אדע מפני מה נגרע חלקו של העני שהוא עני ואני עשיר. ולכן אשמח בהטוב והחסד אשר חנני ד' בעושרי וכבוד והנני נותן נדבת לבי בשמחה". עכ"ד. והובא בתוספות בשם הירושלמי: "למד ולימד ושמר ועשה והיה סיפק בידו לעשות צדקה" ולא עשה, הוא בכלל: "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת". ועתה איך לא יתר לבב אנוש ממקומו ואיך לא תעלה מורא גדולה על ראשו כאשר יתבונן בעצמו כי כאשר אינו יוצא ידי חובתו במצות הצדקה הוא בכלל ארור מפי הגבורה. ואיך יערב לחכו אם הוא אוכל מעדנים אחר אשר עיניהם של העניים התלויות על אחיהם בני ישראל רחמנים בני רחמנים כי המה ירחמו עליהם והוא אינו עומד להם בשעת דחקם והמה בערום ובחוסר כל. וביחוד חוב גדול וקדוש מה גדול מעשה הצדקה לחזק ידי לומדי התורה כמו שאמרו רז"ל (כתובות ק"א) כי כל מי שאינו עוסק בתורה בעצמו וגם אינו מחזיק ידי לומדי תורה, לא יקום בתחית המתים ר"ל. ואוי לנו כי העוסקים בתורה הולכים ומתמעטים מיום אל יום. ואם לא נתחזק לכה"פ להחזיק ידי לומדי תורה, אז תורה מה תהא עליה? ומי האיש החפץ חיים לעשות רצון אביו שבשמים ישים עינו ולבו בספרים אשר חיברו לנו גדולי חכמי ישראל זי"ע אודות החזקת התורה ולומדי". וזה לשון ספר היקר "שמירת הלשון" על הפסוק (פ' ברכה): "שמה זבולון בצאתך ויששכר באהלך". פירש אף שאין מדרך הסוחר לשמוח בעת צאתו מביתו לסחורה רק אחר ביאתו לביתו פן לא יצליחנו הקב"ה ויהיה עמלו לריק ובפרט כשהוא מפליג על הים שהוא ג"כ סכנה בודאי אינו שמח. לכן אמר משה רבינו ע"ה אתה זבולון תוכל לשמוח גם בצאתך להפליג בספינה יען כי יששכר יושב באהלך אשר יהדת לו לתורה ולתעודה. א"כ

בודאי יצליח הקב"ה כמו שכתוב בזה"ק. וספרי הדרוש כתבו פירוש נחמד על הפסוק הזה וזה תוכן דבריהם: הנה בעוה"ז אם איזה עשיר יספיק מחסורו לאיזה ת"ח כדי שיוכל לעסוק בתורה אז הת"ח שמח בזה כי הוא יושב בהשקט ועוסק בתורה אשר באמת זה נחשב לעונג ולנחת למי שנפשו חשקה בתורה אבל העשיר יוכל היות כי לפעמים אינו שמח בזה ולבבו ירע לו בעת שהוא נותן כספו לאיש אשר לא עמל בו. ובפרט כי יקרה כי הבן תורה אשר התחיל לתמכו בכל מחסוריו מהצורך לו להשיא בנותיו לאנשים וכדומה אשר אז מההכרח להעשיר לעזור לו גם בזה כי להרפה יחשב לו לקפוץ עתה ידיו ממנו ובאמת הוא מצטער על זה ואינו נותן לו בלב שלם, והבן תורה המקבל את הצדקה שמח בזה כי בא לו בלא יגיעת בשר. אבל בעוה"ב בעת נתינת השכר על זה אז יהיה בהיפך כי העשיר ישמח כי יתנו לו שכר רב מתורתו של הת"ח. וכאשר יקחו משכרו לתת להעשיר וינוכה לו משכרו הנה בזה לא ישמח הת"ח. וזה שאמר הכתוב: "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך" פירוש, אתה זבולון תשמח בצאתך מעוה"ז לעוה"ב אז תשמח כאשר יתנו לך מהשכר של הת"ח אשר החזקת בידו כדי שיוכל לעסוק בתורה אבל יששכר בעוה"ז כשאתה עוסק בתורה והעשיר מספיק לך מחסורך אז תשמח בזה. אבל בעת אשר ינוכה משכרך בעוה"ב לתת להעשיר הנה אז לא תשמח בזה כי יותר היית חפץ שהיית עוסק בתורה בלא עזרת ב"א והיה שכרך משלם עכ"ל ד. ומעשה מובא בספר יוחסין, כי רבינו יחיאל אביו של רבינו אשר ז"ל העיד עליו נינו ר' יהודה בן הרא"ש ז"ל כי שחק בארוננו לפני כל הקהל כששאל ממנו חבירו החכם שיקיים שבועתו שיחלקנו בעוה"ב על שהספיק לו כל מחסורו. והניע לו בראשו ושחק לאחר מותו והודה לו על זה. עכ"ל ד. שמעתי כאשר הגאון ר' עקיבא אייגיר זצ"ל זי"ע היה פעם אחת בעיר פראג והיה שם אחד ממשפחתו, איש פשוט וגר בסוף העיר ולא היה מפורסם. וחקר ודרש הגאון הנ"ל מי מכיר אותו ובאיזה מקום הדירה שלו ונסע אצלו לדרוש משלומו הטוב. אמר לו אחד מנכבדי העיר, למה לכם זאת להטריח הרבה אודות זאת? ענה להם: אצל השבת אבידה כתב: "והתעלמת" אמרו חז"ל כי פעמים יש שמותר להתעלם כמו זקן ואינו לפי כבודו. אבל אצל קרוב ממשפחה כתב גם "ומבשרך אל תתעלם" שם לא מצאתי שום היתר כי מותר להתעלם. וכתב בספר "מעלות הצדקה" בשם בעהמ"ח "שמירת הלשון": נמצא בספרים הקדושים שהאדם המחזיק ללומדי תורה אע"פ שהיה עם הארץ בעוה"ז זוכה שלעתיד ידע גם הוא את התורה. ובאמת דבר פשוט הוא כיון שיש לו חלק בעצם שכר תורתו וידוע בהתענוגים הגדולים שבגן עדן נהוהו מעצם רוחניות התורה ממילא צריך לידע את התורה. עכ"ל ד.

4. ועתה נדבר ממצות הצדקה לקרוביו. הנה הדין והיושר כי הקרובים של האדם המה קודמים לכל אדם במצות הצדקה והחזקה מן אמוץ (ישעיה נ"ח) אמר: "ומבשרך לא תתעלם". ואוי לעינים שכך רואות כי נמצאים כמה גבירים ובעלי בתים חשובים אף כי עושים צדקה עם ב"א אחרים עכ"ל יעלימו עיניהם מקרוביהם העניים ואינם עושים טוב וחסד עמהם. וזה לאות כי צדקתם אינה לש"ש רק כאשר המה רואים כי צדקתם יהיה להם לתפארת וינחלו מזה כבוד. אבל מהצדקה של הקרובים לא ינחלו כבוד אזי המה מעלימים את עיניהם ממנה. וק"ו בן ק"ו אודות המצוה אשר מוטלת על הבנים לקיים את אבותם. אם לעת זקנתם משה ידם והגיעו להמדה הזאת שצריכין תמיכה מהבנים אשר ידם משגת לפרנסם ובאמת הם מפרנסים אותם אבל אוי לעינים שכך רואות כי כמה שוטים ופתאים בהעולם נמצאים אשר אינם מתבוננים במאמר רז"ל (קידושין ל"א): "יש מאכיל לאביו פסיוני וסורדו מן העולם ויש מטחינו ברחיים ומביאו לחיי עולם הבא", ואינם יוצאים ידי חובתם נגד אביהם הזקן במצות כבוד אב וכמה מהצער והבושה והכלימה תגיע לאדם כזה אשר הוא מוכרח לצפות על שולחן של בן כזה אשר הוא מבזה אותו. ואוי לו לבן כזה כי אין קץ לגדודי העונשים הקשים המזומנים לו בעלמא דקשוט. ואוי לנו כי בנים זרים כאלה אשר המה מבזים את אבותם אינם יקר המציאות ומעשים כאלה אנו רואים בכל עת ובכל שעה בקרב בני עמנו. וכבר נודע פתגם העם, כי לאדם אחד אין קשה להחזיק אצלו עשרה בנים ולהספיק להם מחסורם. ואב אחד זקן יהיה למשא כבדה גם על עשרה בנים ומה שנותנים לו הוא בפנים זועפות אחרי בזיון וקצף. והגאון הקדוש בעל השל"ה ז"ל כתב כי יש בזה רמז בתורה (פ' ויגש) כי יעקב אמר אל יוסף: "אמותה הפעם אחרי ראיתי את פניך" הכוונה בזה, טוב לי המות מלהיות מוכרה לראות את פניך כי אתה תפרנסני ותכלכלני. עכ"ל ד. ובספר "משיבת נפש" מביא מעשה באדם אחד שזרק את אביו מפתח ביתו לחוץ. כיון שבא אביו להדלת אמר האב לבנו עד כאן התחום שלי ויותר מזה לא תשליכני כי גם אני לא זרקתי את אבי רק עד הדלת וזה לי מדה כנגד מדה. שוב מעשה באיש אחד שבקש מבנו שיתן לו מכסה בלילה מפני הקור ונתן המכסה

מהסוס. מה עשה אביו? חלק אותה לשנים ונתן חצי מכסה לבנו וא"ל זה יהיה לך לפקדון כי גם בזקנותך יהן לך בנך אותה מכסה לכסותך. עכ"ד. אי לזאת מי האיש החפץ חיים יעשה רצון אביו שבשמים אשר צוה עלינו במ"ע כבד את אביך ואת אמך. וכאשר אביו מוכרה לצפות על שולחנו יכבדו מאד ויתן לו בעין יפה וזכות המצוה הזאת תגין עליו לזכות לרוב טוב בזה ובבא כמו שנאמר "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך ולמען ייטב לך" ומלבד שגדולה מצות כבוד אב ואם ליתן להם כל צרכם חוב קדוש מוטל על הבנים ליתן להם בשמחה וכמו כן בכל מיני צדקה צריך ליתן בשמחה מפני אחד הטעמים שלא מברכין על הצדקה הובא במאור ושמש בפ' פנחס, שראה בספר קדמון מפני שצריכין ליתן בשמחה והמון עם רובא דרובא אינם נותנים בשמחה על כן אין מברכין על הצדקה. וכמו כן הדין והיושר כי הקרובים של האדם המה קודמים לכל אדם במצות הצדקה והחזרה בן אמוץ (ישיעה נ"ח) אמר: "ומבשרך לא תתעלם". ואוי לאזנים שכך שומעות ואוי לעינים שכך רואות, כי נמצאים כמה גבירים ובעלי בתים חשובים כי עושים צדקה עם ב"א אחרים עכ"ז יעלימו מקרוביהם העניים ואינם עושים טוב וחסד עמהם וזה לאות כי צדקתם אינם לש"ש. רק כאשר המה רואים כי צדקתם יהיה להם לתפארת וינחלו מזה כבוד או אם לא יתנו יהיה להם בזיון עי"ז אזי בע"כ יתנו. אך כאשר יראו כי מהצדקה הזאת לא ינחלו כבוד אזי המה מעלימים את עיניהם ממנה. אבל האמת ניתן להאמר אוי ואבוי להם איך להם מח בקדקדם כי גדול עונם מנשוא. רק זאת עצת היצר הרע. אוי ואבוי להם. אנכי ראיתי זאת כי אצל אחד שבא הקרוב של גביר אחד שהוא מקודם מגדולי עמנו, וכאשר זכה להנצל מן הרוצחים ולבוא בארצנו וביקש מש"ב תמיכה השיב פניו ריקם. עוד ביזה אותו וגם אשתו נתנה עליו בקול צא צא אמרה לו ושב לביתו בפחי נפש.

5. הנה כאשר אנכי זכיתי להכיר היטב את הגאון הצדיק רבן של ישראל ר' חיים הלוי זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק בריסק, היה הקהל מספיק לו גם עצים להסקה. פעם אחת כאשר עשו הקהל השבון וראו כי הוצאות ההסקה של בית רבם עולה לכמה מאות ר"כ לשנה, חקרו ודרשו ומצאו כי דיר העצים בבית הרב אינו נעול ועניי העיר באים ולוקחים משם עצים כמתוך שלהם. עמדו ונעלו את דיר העצים ואת המפתח מסרו ליד השמש. נודע הדבר לרבי חיים וציות להסיר מיד את המנעול ושוב היה דיר העצים פתוח לרוחה לפני העניים. טענו ראשי הקהל: "רבינו, אין קופת הקהל מספקת לכל העניים שבעיר". "אם כן", החזיר להם רבי חיים "לא יסיקו אף בבית". אי אפשר לי לשבת בבית שכולו מוסק וחס לי בשעה שהעניים ובני ביתם קופאים מקור". כאשר היה ר' חיים הלוי סולובייצק הנ"ל סמוך על שולחן הנצי"ב בישיבת וואלאזין קנו לו מבית הרב פרה לספק לו ולבני ביתו. פעם אחת בא הנפח שבעיירה אל רבי חיים וסיפר לו כי הוא עני ואביון ועכשיו חלתה אשתו ואין טפת חלב בבית להחיות את נפשה. שמע ר' חיים ואמר לו: היכנס לרפת וקח את הפרה שלי. הנפח לקח את הפרה. לאחר מספר שעות נכנסה אשתו של ר' חיים אל הרפת לחלוב את הפרה, והפרה איננה. ספרה לר' חיים כי נגנבה הפרה. רבי חיים שתק. נעשה רעש, התחילו חוקרים ודורשים, ונודע הדבר כי הנפח גנב את הפרה. נצטער רבי חיים על שמוציאין לעז על אדם כשר מישראל שהוא גנב וספר להם כי הוא בעצמו נתן להנפח את הפרה במתנה. באו אצל הנפח להוציא הפרה, ולא רצה להחזירה. הוא טען כי רבי חיים נתן לו במתנה הפרה והרי היא שלו. עד שנתנו לו עשרה ר"כ והחזיר את הפרה. וכדי לגדור גדר בפני רבי חיים שלח לו הנצי"ב זצ"ל זי"ע לאמור: "תדע שהפרה היא פרתי קנויה לי קנין הגוף ואתה אין לך בה אלא קנין פירות להסתפק מחלבה".

6. הנה האמת ניתן להאמר כי לא חסיד אנכי ולא בן חסיד. יליד מליטא אני שיש לנו התחננות עם הגאון הגדול ר' זלמן זצ"ל מוואלאזין זי"ע אה של הגאון ר' חיים מוואלאזין מתלמידי הגר"א מוויילנא. רק עלי נגזר מן השמים להיות רב ואב"ד אצל החסידים ובשנת תרע"ב היתה רצוני להכיר את האדמו"ר. ואמר לי מו"ה מיחידי סגולה מדור הישן ר' לייב חזן זצ"ל מפאצע פלך צערנוגאוו, שהיה גביר עצום סוחר גדול עם יערות גדולות. מקודם היה מהחסידים של מהר"ש זצ"ל שניאורסון האדמו"ר מליבאוויטס וקודם ההסתלקות של מהר"ש ז"ל אמר לו כי הוא יסע להאגיסטופל פלך קיעב להאדמו"ר מהאגיסטאפיל. ודיבר על לבי כי חוב קדוש מוטל עלי להכיר את האדמו"ר מהאגיסטאפיל ויהא זאת לטובתי. ובטוח אנכי כי זאת יהא תועלת גדול בעד הקהלה שלי ונסעתי על הג' השבועות זמן מתן תורתנו שם.

ואמרתי בלבי ת"ל כי אשרינו וטוב חלקינו כי זכינו כי הברכה אשר בך משה רבינו ע"ה לפני מותו. וזאת הברכה אשר בך משה איש האלקים את בני ישראל - כי אפילו אם הוא איש אלקים לא יהיה בדד רק יהא עם ישראל. וזאת ראיתי אצל האדמו"ר זצ"ל מהאניסטופול. כי יש הרבה מגדולי עמנו כי הם חיים חיי התבודדות סגורים בד' אמות שלהם ואין להם שום משא ומתן עם שום אדם. ושם מצאתי מכל מיני מפלגות מכל המינים וכל אחד ואחד הנמצאים שם מרגיש את עצמו כמו בן יחיד אצל אביו. וכל אלה שנמצאים שם כמו ממשפחה אחת וכל המדות שמנו חכמים נמצאים אצלם. האדמו"ר הגאון הצדיק מהור"ר ר' יהודא לייב טברסקי זצ"ל זי"ע אשר זכינו כי פה בארצינו היתה זמן קצר היה אהוב ונחמד לכל, וכל דבריו היתה כאורים ותומים וביטו היתה בית ועד לחכמים ומימי לא היתה לי ענג רוחני כמו החג השבועות שהייתי בביתו. זוגתו הרבנית הצדקנית אע"פ שחז"ל אמרו: "אשה צרה עיניה באורחים" היא היתה מאושרת אם היתה בידה לעשות נחת רוח להאורחים על צד היותר נעלה. וכמו כן ראיתי שם בתו היחידה תח' כעת הדירה שלה פה בתל-אביב ניכר עליה כי היא בת מלך. וביחוד ארבעה בנים היו לו. אחד שמו היה ר' זיסעלע זצ"ל זי"ע הוא היה עילוי ממש הוא היה אח"כ רב ואב"ד בעיר לוחין סמוכה לקיעב. מלבד שהוא היה מוכתר בכל המעלות הוא היה צמ"ס וחרף עצום. לדאבון לבבינו במבחר שנותיו עלתה נשמתו השמימה, ולא זכה לאריכת ימיו. אם היה היום בין החיים מגדולי עמנו היה, הוא היה גאון הגאונים. והשני היה שמו חיים טברסקי ז"ל. הוא היה בעל כשרון נעלה. מלבד שהוא היה מלא גדוש גדול בתורה הוא היה בעל רעיון פה מפיק מרגליות, בעל מחשבות מיחידי סגולה בדור יתום כעת. אבל לדאבון לבבינו בפתע פתאום עלתה נשמתו השמימה במבחר שנותיו. יהא זכרם ברוך.

ולהבדיל בין חיים לחיים, ת"ל כי פה בארצינו מיחידי סגולה מפה זכינו כי שזכה להנצל מהאריות העמלקים ולבוא פה בתל-אביב ושמו הרה"ג הצדיק ר' נחום שליט"א טברסקי הוא חתן של הרב הגאון הצדיק ר' יוסף צבי קאליש זצ"ל הרב הראשי של עיר חכמים וסופרים בני ברק. וכמה קהלות ביחוד מארצות הברית שלחו לו כתב רבנות לקבל על שכמו ולא קיבל מפני אין רצונו לעשות קרדום לחפור בה, ואולי הטעם עמו. ואחרון אחרון חביב הוא בנו הצעיר ושמו ר' יעקב ישראל שליט"א טברסקי הוא חתן של הגאון הצדיק ר' שלמה האלבערשטאם זצ"ל זי"ע האדמור מבאבעראוו. הוא זכה להנצל מידי הרוצחים ולהעתיק את אהלו בארצות הברית בעיר מילוואיקע. הוא מיחידי האדמורי"ם מארצות הברית. מלבד מהאדמורי"ם המפורסמים בארצות הברית הוא שם ג"כ הרב הראשי משם ות"ל כי שזכה להיות אבי של חמשה חומשי תורה בנים גדולים וצדיקים ואחד מהבנים שלו מכיר אנכי היטב שמו ר' אברהם יהושע העשל טווארסקי. הוא איש צעיר לימים אבל קנקן חדש מלאה ישן גאון וצדיק ומפואר ומפורסם בצדקתו ויראתו. יש לו המדות של אבותיו במדות הצדקה כמו שאנכי כותב להלאה ובטוח אנכי מפני מה זכה האדמו"ר מהאניסטופאל כי התורה מהזרה על אכסניה שלה רק מכח הצדקה. האדמו"ר מהרי"ל טברסקי האדמו"ר מהאניסטופאל שהוא היה בנו של האדמו"ר מהאניסטופול שהוא הגאון הצדיק רבן של ישראל ר' מרדכי דובער, חתן של האדמו"ר ר' חיים מצאנז זצ"ל זי"ע היה לו הכנסה קבועה מן החסידים שלו אבל מעולם לא נשאר אצלו אפילו פרוטה, כל מה שהיה לו היה מחלקו לצדקה והן לגמילות חסדים. וביחוד בעת שהיתה המלחמה הראשונה העתיק את אהלו בעיר קיעב ומצבו היתה לא כבתחילה, פשוט בדוחק, (ואנכי הייתי אז רב ואב"ד בעיר באבראביצי פלך צערנוגאוו סמוכה לקיעב) אעפ"כ היתה ביתו כבית של אברהם אבינו. מלבד תלמידי חכמים כמה אנשים פלטים מכל מיני סוגים אפילו ארחי פרחי והוא ואנשי ביתו השתדלו בעד כולם ליתן להם כל ההצטרפות ביד רחבה יותר על כוחם. אנכי זכיתי ליתן לו הלואה סך אלף ר"כ ובאותו היום נתן זאת לאחרים מן הנצרכים לצדקה והיתה לי זאת לחדה סתומה. חז"ל אמרו: "כל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש". ואמר לי אחד מן החסידים שלו כי עליך לידע כי יש לו ירושה מהסבא שלו מלבד שהוא בעצמו גאון וצדיק וזוגתו הרבנית הצדקנית מגזע האדמורי"ם המפורסמים כי הוא נכד הרב הצדיק ר' חיים מצאנז זצ"ל זי"ע. הרב מצאנז היה אומר אני אוהב את העניים מפני שהקב"ה אוהבם. פעם השאיר לו חסיד עשיר אחד שמת בלי בנים כוס של זהב לקידוש לתיקון נשמתו, והרבני היה מקדש על כוס זה. פעם כשהיה נחוץ לו מאד כסף לצדקה החליט שיהיה יותר תיקון לנשמת המת אם ימשכן את הכוס ויחלק את הכסף לעניים, וכך עשה. מאז לא נראתה יותר הכוס על שולחנו של הצדיק ובמקומה קידש על כוס הכסף הישנה שלו שגם אותה היה ממשכן משבת לשבת. פעם היה צריך בערב סוכות לכמה אלפים זהובים ולא היה לו ושלח את בנו ולוו אצל הגבירים ומיד חלק את כל הסכום. בליל התקדש החג כשנכנס לסוכה

פנה אל בניו ואמר בשמחה רבה ובהתלהבות: היום הסוכה נאה ביותר, הצדקה היא הנוי של הסוכה פארה והדרה.

ר' חיים מצאנו זצ"ל זי"ע חי בעצמו בדחקות ובעוני. כלי הבית ורהיטיו היו מן הפשוטים ביותר. גם את בגדיו לא קנה לעצמו מפני שחס היה לו להוציא כסף על עצמו. "העניים קודמים" היתה אמרתו. אפילו ספר לא קנה לעצמו, כי אמר שצדקה יותר חשובה מקניית ספר, שספר אפשר לשאול. כשרק באה פרוטה לידו מיד היה מחלקה וכשלא היה לו מה לחלק היה נותן את כל כלי הבית בעבוס, הכוס לקידוש משבת לשבת וכמובן מנורת החנוכה מחנוכה לחנוכה. מעשה באשה עניה מוכרת פירות בשוק שבאה אל האדמו"ר ר' חיים מצאנו זצ"ל זי"ע ובקשה שיעזור לה כי אשה אלמנה היא ויתומיה רעבים ללחם. התפלא האדמו"ר שבאה לבקש שהרי מוכרת היא בשוק ומשתכרת. "רבי קדוש", ענתה האשה בדמעות, "קרה לי מזל ביש. קניתי עגלה תפוחים ויצא שם רע להתפוחים שלי שהם רקובים וחמוצים ואין איש קונה אותם ממני". "מי זה אמר לך שהתפוחים שלך אינם טובים? לכי והוציאי את התפוחים השוקה ואני מיד אבוא". הרבי קרא לגבאי שלו ואמר: "בא ונלך למכור את התפוחים". צולע על רגלו החולה בא הרבי אל השוק ועמד על יד עגלת התפוחים של האשה. "קנו התפוחים הטובים הטובים" קרא הרבי בקול כאחד התגרנים. וכשראו את הרב הזקן עומד ליד עגלת התפוחים נתאספו מסביבו אנשים למאות, ומיד נחטפו כל התפוחים עד אחד. אמר הצדיק לאלמנה: "רואה את שהתפוחים שלך לא היו כלל גרועים?"

פעם ביקש ממנו בנו ר' ברוך שהיה רב בגארליץ כסף להשיא את בתו הבכורה שהגיעה לפרקה כי לא היה לו במה להשיאה. וענה לו אביו כי אין לו עתה. חכה הבן ימים אחדים, ובאו אל הרבי גבירים אחדים והביאו לו סכומים ניכרים. שמח רבי ברוך כי חשב שעתה יהיה לאביו לתת לו להוצאות החתונה. אולם אך יצאו הגבירים מן הבית שלה ר' חיים לקרוא לאיש עני אחד מדוכא ומטופל בבנות שהגיעו לפרקן ונתן לו כל הכסף. וכשנכנס אליו בנו לבקש אמר לו שכבר נתן כל הכסף לאיש עני אחד להכנסת כלה. התחיל רבי ברוך ממש בוכה לפניו: "הלא גם אני נצרך לנשואי בתי, ומדוע לאיש זר נתת? מדוע נגרע אני ממנו?" השיב לו אביו: "אתה בני הוכל לנסוע למקומות שמכירים אותך בהונגריה ותקבץ שם כסף לנשואי בתך, לא כן העני הזה, אם אנכי לא אתן לו לא יהא לו מי שידאג לו".

אשרי הדור שזכו כי וגאון וצדיק היה בדורו והמרום יתן כי זכותו יעמוד גם לדורנו כי חז"ל אמרו: "גדולים צדיקים במיתתם יותר מחייתם" וביחוד על יוצאי חלציו כי כעת שוכב בבית החולים אחד מנכבדיו באסתר בתל אביב הר"ג ר' נחום טברסקי שליט"א שהוא צריך לרחמי שמים וכאשר חז"ל אמרו: "התורה מחזרת על האכסניה שלה" כמו כן כל המדות טובות שמנו חכמים. והוא באמת מיחידי סגולה מדור הצעיר טוב לשמים וטוב לבריות ומקיים מצות צדקה בעין יפה ובשמחה רבה הן משלו וכמו כן השתדל אצל אחרים לקיים. כי גדול המעשה יותר מן העושה בטוה אנכי כי המרום ישלח לו רפואה שלמה ויאריך ימיו ושנותיו ויהא לו רב ענג ונחת מזרעו כפי משאלות לבו לטובה.

האדמו"ר ר' חיים מצאנו זצ"ל זי"ע מנהג היה בכל יום חמישי בשבוע לחלק צדקה לעניים הנסתרים שבעירו. היה זה מתן בסתר קפדני ואיש לא ידע על כך זולתי אשתו ומשמשו שראו את הנעשה. פעם בערב שבת מימות החורף באה הרבנית לחנות לקנות דגים לשבת. אמר לה החנוני שהשבוע אין דגים. היה אמנם דג אחד וקנהו פלוני במחיר רב. הרבנית ששמעה את שם הקונה ידעה שהוא נמנה עם מקבלי הצדקה מאת בעלה הצדיק. באה הרבנית הביתה וגילתה את הדבר לר' חיים שפלוני קונה דגים יקרים ואינו ראוי לדעתה ליהנות עוד מפזרנותו וצדקתו. כששמע זאת ר' חיים מצאנו ציוה להגדיל מיד את קצבתו של אותו האיש קונה הדג, באמרו: "אם אמנם זקוק הוא פלוני גם לדגים יקרים לשבת הרי בודאי שיש להוסיף לו על קצבתו ולאפשר לו לכבד את השבת כהלכה".

אחת מגדלותיו של ר' חיים מצאנו זצ"ל זי"ע שהתהלכה בנעלים קרועות בקשה ממנו כסף לנעלים ודחה אותה בכל פעם שאין לו עוד כסף. והנה באה עלמה עניה מבנות העיר ובקשה ממנו כסף לנעלים שרוצה היא ללכת לחתונה ואין לה נעלים יפות כראוי. מיד נתן לה כמה שבקשה. ראתה נכדתו שנתן לעלמה הזרה ופרצה בבכי ואמרה: "זה כמה ימים שאני מבקשת כסף לנעלים חדשות וכל פעם יש לך תירוץ שאין כסף ואין נחיצות. עתה אני רואה שיש כסף וגם אני רוצה ללכת לחתונה ונעלי קרועות". השיב לה: "אותך יכבדו בנעלים ומלבושים פשוטים. מכיון שאת נכדת הרב יכבדוך. אבל עניה זו צריכה ללכת מלובשת בבגדים נאים כדי שיכבדוה".

7. ראיתי בשם התניא זצ"ל זי"ע עיקר גילוי אלקות בימי התנאים והאמוראים היה בלימוד התורה בנגל דלא פסיק פומיהו מגירסא וכו'. שלאחריהם היה עיקר אלקות בתפלה וכו', עד שבזמן הזה שהנשמות מבחינת עקבות משיחא וכו' עיקר גילוי אלקות הוא במצות מעשיות שעושים שכללותן הוא מעשה הצדקה וכו'. כי הצדקה היא בחינת הבירור היותר אחרון והיותר אחרון הוא יותר גבוה מכולם. לפי שנעוץ תחלתן בסופן דווקא וכו' וזה שנאמר (ישעי' נ"ד) "בצדקה תכונני" שהוא דווקא ע"י הצדקה שהוא בחי' רגל וכו'. וזה שאמרו: "יהיב פרוטה לעני והדר מצלי. משום דכתיב "אני בצדק אחזה פניך" וכו', וזה שאמרו ז"ל: "שאיך נגאליך אלא בצדקה" וכו'.

הבעש"ט ז"ל היה מוכיח תמיד את העולם בזה הפסוק (תהילים קב"א) "ד' צלך" והיינו כמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כך הבורא יתברך עושה מה שהאדם עושה. ולכן צריך האדם לעשות מצוות וליתן צדקה ולרחם על העניים כדי שיעשה הבורא יתברך עמו גם כן טובה. כל המצוה שאדם עושה עם פניות מוטב היה שלא לעשות כלל. אבל צדקה אף שאינה מן המובחר כמו העושה לשמה, מכל מקום הרי עושה מצוה שמחיה נפש האביון.

יתן להעני בשמחה גדולה כדכתיב (דברים ט"ו) "ואל ירע לבבך וכו'". ראיתי בספר אחד מפני מה אין מברכין על הצדקה כמו על שאר המצוות מפני שצריך ליתן בשמחה והמון עם רובא דרובא אינם נותנים בשמחה, על כן אין מברכין על הצדקה. ואנכי שמעתי בשם הרשב"א מפני ברכה צריכין לעשות קודם הנתינה וזאת תלוי בדעת אחרים אולי אין רצון העני לקבל ויהא ברכה לבטלה.

"את העני עמך" (שמות כ"ב). אתה מחוייב במצות צדקה וגמילות חסדים אפילו "את העני עמך", אפילו בשעה שאתה בעצמך עני שאין לך די צרכך, תקמץ ותחסוך כסף וזמן גם בשביל אחרים.

8. רבי משה רבקש (בעל באר הגולה), שחי בעיר ווילנא בימי הש"ך היה תמיד מחלק חלק גדול ממשכורתו לעניים. פעם בשנה בצורת כשגדל הרעב בעיר עמד רבי משה ומכר את כל כלי ביתו, את רהיטיו וגם את תכשיטי אשתו ופירנס את העניים. אשתו הרבנית היו לה מנורות כסף לשבת, ירושה מבית אמה. עמדה וגנזה אותן כדי שלא תשלש בהן עין הרב וימכור גם אותן לצרכי פרנסת עניים. אחרי שעבר שנת הרעב והמצב נשתנה לטובה הוציאה הרבנית את המנורות מבית גנזן, ובערב שבת שמה בתוכן את הנרות לכבוד שבת. ראה רבי משה את המנורות נפל אפרקדן והתעלף. כשפקח את עיניו קרא מתוך שטף דמעות: "הוי כמה נפשות מישראל הייתי יכול לקיים ולפרנס במחיר המנורות האלה".

פעם אחת נכנסה ריבה אצל הגאון והצדיק רבן של ישראל ר' חיים הלוי סאלאוויצקי זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק בריסק ולחשה לוי' כי דבר סתר אתה. רבי חיים ציוה לכל האנשים לעזוב את חדרו והתחילה הריבה לגעות בבכיה וספרה לו כי נכשלה ונתפתתה על ידי אדם שאינו הגון, והנה היא הרה ללדת ומצבה בכל רע. רבי חיים לא גער בה, לא הוכיח אותה, דבר אליה רכות והרגיע את דעתה. וכשנפטרה ממנו נתן לה מעות לפרנסה בימי הריונה והבטיח לה כי הוא בעצמו יקבל את הילד מידיה ואיש לא ידע מזה. עברו מספר חדשים ובחצות הלילה שמע דפיקה קלה בדלת. יצא אל הפרוזדור ומצא הנערה שנתפתתה וילד בידה. לקח ממנה את הילד והרגיע אותה עוד הפעם. אחרי כן העיר את אשתו הרבנית וצוה עליה לספל בתינוק. בבוקר קרא למינקת, פסק לה דמים ומסר לידה את האסופי להניקו ולגדלו. פעם אחת באה לפניו המינקת ותבעה את שכרה. בכיסו לא היתה אף פרוטה אחת ואמר לה מינקת שתבוא ליום המחרה. מינקת זו שהיתה אשה פחותה התרגזה והחציפה פנים כלפי ר' חיים "אם הרב רוצה לגדל ממזרים יכין למפרע כסף בשבילם, אני לא אוזז מכאן עד שאקבל שכרי". לוח רבי חיים מאת אחד הדיינים ושלם לה. לאחר שיצאה, ציוה להתחזרה ואמר לה: "אני מבקש ממך שני דברים. (א) כשתחזרי לביתך לא תיניקי תיכף את הילד,

כיון שבאת לכלל כעס, והחלב יזיק להתינוק. (ב) שתשגיחי על התינוק כעל ילד כשר ולא כעל ממזר. סוף סוף התינוק אינו אשם בדבר ורחמנות גדולה עליו.

9. מי שהוא רגיל לעשות צדקה תדיר ופעם אחת נמנע לעשות מקסרגים עליו. כמו שמצאנו באברהם אבינו ע"ה שהפליא לעשות חסדים גדולים וביום הגמל את יצחק שעשה משתה גדול ולא הקריב אפילו תור וגוזל לד' כמו שאמרו ז"ל אז נגזר עליו הנסיון להקריב את בנו יחידו. כן הובא בשם הרחיד"א.

הרב ר' שמעלקא הבה של נקלסבורג מפורסם היה לא רק בתורתו וחסידותו אלא גם במדת פזרנותו. ביתו וידו היו פתוחים לרווחה לכל דורש עזרה וכל מי שפשט יד היה מקבל נדבתו ביד מלאה ורחבה. ומספרים כי פעם אחת בא אליו עני לבקש ממנו נדבה ובבית הרב לא היתה אף פרוטה אחת לפורטה. הלך הרב מחדר לחדר לחפש איזה כלי או חפץ לתת לו. והנה מצא על אחד השלחנות מונחת טבעת זהב של הרבנית. לקח את הטבעת ונתן להעני. והנה נודע לה כי הרב נתן את הטבעת לאחד העניים בתורת נדבה. הרבנית שמעה והתחלחלה, כי היתה טבעת הזהב משובצת אבן יקרה, שמחירה עולה לכמה מאות אדומים. כששמע הרב את הדברים האלה קרא למשמשו בקודש וזרזו ללכת מהר ולחפש אחרי העני. והרבנית ישבה וכתה בכליון עינים לשובו של השמש. אמנם כעבור חצי שעה חזר המשמש ובשורה בפיו כי מצא את העני. "וטבעת הזהב?", שאלה הרבנית מתוך חרדה, "האם החזירה לך?" "לא", גמגם המשמש "הרב לא צוה עלי לקחת בחזרה את הטבעת, הרב צוה עלי לאמור לך ותחפש את העני. והנה כאשר תמצא אותו תאמר לו כי אבן טובה ויקרה משובצת בתוך טבעת זו למען ידע שעליו לדרוש מחיר יקר בעדה ולא יתן לאיזה סוחר רמאי להונות אותו".

הצדקה לעני הוא רק בתורת הלואה. כמאמר רז"ל (שבת קנ"א) ריפתא לעניא כי היכי דלקדמי לבניך גלגל הוא החוזר בעולם. ולא עוד, מי יאמר שהוא המלוה? אולי כבר נתנו אבותיו של העני לאבותיו של העשיר בצדקה או בהלואה ונתגלגל עכשיו הדבר להיות הוא המשלם גמול אבותיו וזה שאמר "אם כסף תלוה, את העני עמך", היינו שמא זה הדבר שאתה מלוה הוא של העני והוא עמך כבר מכמה דורות ועל כן לא תהיה לו כנושה.

10. הגאון הגדול צדיק יסוד עולם ר' אליהו ראגאלער זצ"ל זי"ע היה רב ואב"ד בעירנו ראגאלי ומשם נתקבל לרב ואב"ד בעיר הגדולה קאליש מלבד שהוא היה גאון גדול היתה ביתו פתוחה לרווחה לכל עני נודד וכל ארחי ופרחי. היה מעשה בעני אחד המחזיר על הפתחים שבא לראגאלי. הכניסו הרב לביתו נתן לו לאכול ולשתות וגם מקום ללון. למחרת נפרד העני מאת הרב. ואחרי כמה שעות נודע להרבנית כי טבעת הזהב המשובצת באבן טובה, שהיתה ירושה בידה מאת אמה הגבירה, נגנבה. היא חשבה כי העני שהכניסו הרב אל ביתו הוא שגנב את הטבעת. ומבלי לספר להרב הלכה והודיעה את הדבר למשטרה. וזו הצליחה לתפוס את העני הנודד וגם מצאה את הטבעת בכיסו. הגנב נאסר וטבעת הזהב הוחזרה לידי הרבנית. עתה ספרה הרבנית לבעלה הרב את כל המאורע, והיא גם הטיפה לו מוסר על שהוא מכניס לביתו אנשים שאינם מהוגנים. הרב עמד בשתיקה על דברי מוסרה, אבל הוא פנה לראש השוטרים ובקש ממנו להוציא את העני לחפשי. "כדי שלא להכשיל אנשים בחטא של גניבה", אמר הרב לראש השוטרים, "הריני נוהג בכל ערב וערב קודם שאני הולך לישון להפקיר את כל מה שנמצא בביתי, תכשיטי זהב וכלי כסף וכדומה. וכל הקודם בהם הרי הם שלו". "מנהג זה", הוסיף הרב ואמר, "ידוע לכל בני העיר, ומסכן נודד זה כשבא לראגולה, בודאי נודע לו על אודות דרכי ומנהגי והוא זכה בטבעת זהב זו מן ההפקר". "מעכשיו", טיים הרב את דברי בקשתו, "לא רק שמחוייב אני לעזור לשחרורו אלא שבאמת צריכה אשתי הרבנית להחזיר לו את הטבעת שהיא שלו וגם לפייס אותו על העלבון שגרמו לו". דברי הרב שנאמרו בתמימות ויצאו מן הלב עשו רושם על ראש השוטרים והלה שחרר את העני ממאסרו.

ואת ידוע לי בעת שהיה רב בעיירות שונות היתה לו כמה תלמידים מלבד שהוא אומר להם בכל יום ויום שיעור בש"ס ובפוסקים היה מדבר להם אודות עמוד החסד: פעם אחת כשהתחיל ללמוד עם תלמידיו המשנה ראשונה במסכת שבת, "פשוט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית", פנה אל תלמידיו ואמר: "הלכה פסוקה זו מרמזת לנו דרך אגב פרק בהלכות צדקה. ישנם בין בעלי הבתים נותני צדקה שחושבים כי הם הם הנותנים להעני והוא המקבל. והם שוכחים לגמרי מה שאמרו חכמינו ז"ל: (ויקרא רבה ל"ד) "יותר ממה שבעל הבית עושה לעני העני עושה עם בעל הבית". הוא נותן לעני פרוטות, והוא מקבל ברכה מידו המלאה והרחבה של הקדוש בורך הוא. "הוא היה אומר - "סיים רבי אליהו את הערתו המוסרית - "כי אם "העני פושט את ידו לפנים", לקחת נדבה הריהו נותן לתוך ידו של בעל הבית.

11. סיפור נפלא מה שהובא במדרש דוד. איש אחד היה יוצא בכל יום מביתו בהשכמה לצורך פרנסתו עד חצי היום ויחזור לביתו. ואשתו עומדת לשרתו עד שיפשוט בגדיו להקל מעליו, ומתרחץ ויושב לו בראש החדר, ואשתו עומדת לשרתו, עורכת לפניו את השולחן ומגישה לו תרנגולת מבושלת. בכל יום מין בישול אחר. וככה עובר כל יום ויום במצב כזה. והוא אוכל ושמה ומתענג עונג שלם. לימים עמד משנתו ולבש בגדיו ויצא לשוק. קנה ומכר עד קרוב לצהריים וחזר לביתו כפי מנהגו ועמדה אשתו ושרתו וערכה לפניו את השולחן והגישה לו את התרנגולת הרגילה. ורק התחיל לאכול ממנה והנה דפיקות בדלת. ושאל האיש מי זה דופק בדלת? והשיב הלה ואמר: "איש הגון דורש מכוון צדקה, לפי שעברך המסכן. אתה אדוני, ראוי מאד ולא תחזירני ריקם". והשיב האיש: "יתנך ד'". אמר המסכן: "אתה אדוני, מיום אתמול בשעה זו לא טעמתי אוכל וכמעט רוחי פורחת ממני, תן לי צדקה אפילו חתיכת לחם ומעט מים להחזיר רוחי בי". וקצף האיש קצף חזק ועמד על השלחן ויצא אל המסכן בחרי אף וגאווה, והכה את המסכן וחרפו וקללו וגרשו מאצלו והלך המסכן שבור לב ודמעותיו על לחיו ומצטער על מה שקרה לו. ונתעצב עצבון חזק על מה שחל בו מחמס הזמן. אחר כך קבל על עצמו היסורים ואמר: כפרת עוונות. לולא היתה חסאתי גדולה, לא הייתי ראוי לזה הקושי. אחר כך אמר גם זה לטוב והלך לדרכו.

אבל זה האיש בעל הבית אחרי שככה חמתו מן המסכן חזר לשולחנו ואכל מה שהכינו לו והשלים את שארית היום כמנהגו. למחרת יצא לשוק והתחיל לישא וליתן וכבר לא היה לפי הרגלו, ורק עשה בדבר מועט, לפי שהאל המכלכל לא היה בעזרו כי אם בדבר מועט וחזר לביתו. והשכים ביום השלישי ויצא לשוק והתחיל למכור ובמקום להרויח נתנו עליו קנסות. ונתרגז וחזר לביתו, ונשאר במצב כזה כל יום הולך אחורנית עד שנדלדל מצבו וגברה עליו מדת הדין ל"ע עד שהיה לוקח חפצים מחפצי הבית ומוכר. וכך היה הולך עד שנשאר בלי שום רכוש. ולא נשאר לו בבית שום דבר מה למכור ולא למשכן והיה לוקח בהקפה על דרך זה משך ארבעה חדשים. והיה מתרחק מבעלי חובות ומתחבא בתוך ביתו ואין לו מה לאכול ומה לשתות הוא ואשתו. ואמר לה באחד הימים תבחרי לך אחת משתי הדרכים: או שתשארי אצלי עד שנמות שנינו ברעב או שתוותרי על כתובתך ותתגרשי ממני. ולא היה לה ברירה אלא להתגרש ולוותר על כתובתה. וגרשה ויצאה והלכה לבית אביה. ואביה היה אדון ידוע בין בני אדם ונשארה אצל אביה משך שלשה חדשים וארש אותה אדם נכבד והעידו הראשון. יוצא לעבודתו עד הצהריים וחזר לביתו, ואשתו עשתה לו תרנגולת ומיני בישול לסעוד סעודתו. והמשיכו באופן זה עד אשר יצא יום אחד לשוק וחזר בזמן הקבוע. והגישה לו אשתו התרנגולת. ולפני שנגע בה והנה דפיקה על הדלת. ואמר האיש: "מי שם?" ואמר הדופק: "אדם מבקש צדקה". ולא נתנוהו לחזור על דבריו, כי אם שם התרנגולת על ככר לחם ומטרה ליד אשתו ואמר לה: "קומי תני אותה לזה המסכן". ועמדה האשה ובידה הככר שהפסדת בנתינה לעני? ואמרה לו: חלילה לי. אלא שלא כל מה שידוע. ויאמר וישביע אותה שתאמר לו סבת בכיתה. ואמרה לו: "דע לך אתה אדוני שאני קודם שאנשא לך הייתי נשואה לאיש הזה והיה מצבו כמצבך. והייתי עושה לו בכל יום ויום תרנגולת לסעוד בה. וכשישב יום אחד לאכול ממנה דפק איש עני על הדלת והרבה על בעלי בדבריו פעם ושתיים. וכעס

בעלי עליו ועמד והכהו וקללו וגרשו. ומאותו יום היה הולך וחסור עד שלא היה האוכל הנחוצ. וגרש אותי בגט פטורין וחזרתי לבית אבי. והיה הגורל שנשאתי לך ובכל יום אני מבשלת לך תרנגולת. והיום עשיתי את התרנגולת ובא העני הזה לבקש צדקה ונתת לי הככר והתרנגולת ויצאתי כדי שאתן אותם לו. ומצאתי שהוא בעלי שהייתי נשואה לו לפניך ונתמלאו עיני דמעות. ואמר לה: חי ד' שאני הייתי אותו עני אשר הכהו בעלך וקללו וחרפו וגרשו, ומאותו היום הטיב לי ד' עד שאני הגעתי למדרגה הזאת. ראה נפלאות ד' ועוצם מעשהו איך ירומם השפל וישפיל הגבוה עושה בשלו מה שירצה ולו החפץ בכל מה שירצה וברצונו נתן לזה ומונע מזה, כמו שאמר הפסוק: "משפיל אף מרומם", כמו שהוא משפיל את האחד ככה ירומם את השני בטובה. ומי שפורע חובו לד' זהו מה שחננו האלקים. העושה צדקה ממה שנתן לו בוראו בין מעט ובין הרבה. כמו שאמר: "תן לו משלו שאתה ושלך שלו". לפי שאתה ומה שברשותך שלו. ואין לך שליטה על מה שברשותך ואם נתת לו נתת לו ממנו שהניחו אצלך כמו שנאמר: "כי ממך הכל ומידך נתנו לך".

12. הובא בתפארת אברהם כשהיה הרב הגאון הצדיק ר' אבשלום זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק פראנקפורט דמיין חלה בעירו הבלן איש שפל המדרגה והיה הרב כמה פעמים ביום אצל הבלן החולה לבקרו והיה בבואו מהחולה הביתה וימצא את בני ביתו מדברים וצוחקים לרגלי סיפורו של אחד. וירגז ויצעק: "שבתי הבלן חולה ואתם עוד יכולים לצחוק ולשמוח". אצלו היתה מחלתו של אותו הבלן איש מהמון העם נדגעת לנפשו הוא, והכאיבה לו במדה כזאת עד שאי אפשר לו להבין איך יכלו אנשים להסיח מדעתם כי יש חולה בעיר. לא היה קץ לאשרו ולשמחתו כשנודמן לו לגמול חסד ליהודי לעשות דבר שבצדקה להציל עני מדוחקו ואת האומלל מצרתו. כל הנברא בצלם הרי הוא בן למקום וצריך לגמול חסד אתו ולהיטיב לו ואין שמחה גדולה יותר מזו לפני המקום שמטיבים אנחנו לבניו. כל יום קודם סעודתו היה פודה את אכילתו כפי שויה ואת המעות דמי הפדיון נתן לעניים. אשרי הדור שזכו ללמוד ממנו.

כאשר אנכי זכיתי להיות כי זוגתי הרבנית הצדקנית מרת גיטא ריינא נ"ע בת ר' אלחנן ראובן הכהן ז"ל מסאלאנט וישבתי על שולחן של חותני ז"ל שנים אחדים על שולחנו ושמעתי וראיתי בעיני מכל אנשי סאלאנט מדות טובות מה שלא אפשר לראות בכמה מקומות. ופעם אחת דברתי עם חותני ז"ל אודות זאת ואמר לי כי הוא עוד זכה להכיר את הגאון הצדיק ר' ישראל זצ"ל זי"ע. דבר פלא פעם אחת נכנס רבי ישראל לבית המדרש להתפלל ולומר קדיש ביום פטירתו של אביו הרב הגאון ר' זאב וואלף זצ"ל זי"ע שהיה הגאב"ד דק"ק סעלז. היה בין המתפללים אדם אחד איש פשוט מן הקצבים שאותו היום היה יום המיתה של בתו ובא גם הוא לומר קדיש. אבל לפי הדין קודמת היתה זכותו של רבי ישראל באמירת קדיש מכיון שזה היה יום הזכרון של נשמת אביו. ראה רבי ישראל שאותו אדם מיצר ודואג שאינו יכול לומר קדיש לעלוי נשמת בתו, ויתר רבי ישראל על זכותו והניח לאותו אדם לומר קדיש במקומו. התחילו המתפללים מתלחשים זה עם זה: "רבי ישראל מזלזל באמירת קדיש ביום פטירתו של אביו ז"ל". הגיעו הדברים לאזני ר' ישראל נענה ואמר: "חס ושלום. חשובה עלי אמירת קדיש. אבל זכות זו שנתגלגלה על ידי אבא זכרונו לברכה לגמול חסד עם אדם מישראל ולהפיג את צערו חשובה יותר ממאה קדישים".

מעשה היה פעם אחת קודם הפסח שרבי ישראל היה חולה ולא היתה לו כל אפשרות לכתב ולהשגיח על אפיית המצות שלו כי היה דרכו בקודש נזהר מאד בשמירתם של חטים וקמה לצרכי מצות של פסח משעת קצירה ועד אפיה והוא בעצמו היה רגיל לעמוד על גבי העוסקים באפית המצות שלו בעין פקוחה על הלישה, על יגלגול העיסה ועל האפיה שהכל יהיה כדת ובהלכה לכל פרטיה ודיקדוקיה. ובעת שהיה חולה בקש רבי ישראל מאת אחדים מתלמידיו המובהקים שילכו וימלאו את מקומו. קודם שהלכו פנו אליו ושאלו אותו: "למדנו רבינו כמה עלינו להיות זהירים ביותר?" "היו זהירים ביותר", הזהיר להם רבי ישראל, "בכבוד של האשה הלשה את העיסה שלא לגעור בה לא לצערה ולא להכלימה. עלובה זו אלמנה היא".

פעם אחת שמע מאחד מארחי ופרחי כי "בית הקדש" של העיר קובנה עיר ואם בישראל רעוע ועוזב חורבה ממש בית ישן שהוא מקום מחסה ולינה לעניים והעניים היו מתגוללים על הקרקע ברפש ובזוהמה ואין חולה ואין מרגיש. הקופה של צדקה היתה ריקה ולא היתה אף

פרוטה לצרכי בדק הבית. הדבר נודע לרבי ישראל. עזב לפנות ערב את בית מדרשו הלך לבית "ההקדש" ושכב שם על הקרקע כל אותו הלילה בין העניים. למחר כשנכנס המפקח על "ההקדש" מצא את רבי ישראל שוכב על גבי קרקע בין ארזי ופרחי ונודעו. הדבר נודע ברבים ונעשה רעש בעיר. פנו אל רבי ישראל ובקשו ממנו לחזור לביתו ולבית מדרשו, אבל הוא ענה בקצרה ומתוך החלטה גמורה: "יחד עם כל העניים אתגולל כאן עד שתתקנו את בדקי "ההקדש". ומיד השמיעו על אוסף כספים לצרכי בדק הבית. הוא היה אומר: "כדאי לבזבז את כל החיים כדי להציל נפש אחת מישראל. אין הטבה אלא זו שלא הצמח ממנה רעה לאחרים. במה שנוגע לעצמו יש לאדם לבכר את הנשמה על הגוף, ואילו במה שנוגע לזולת אין לוותר על הגוף באשר צרכי הגוף של חברו הם עניני הנשמה של עצמו".

13. כבר כתבתי מה גודל השכר של הכנסת כלה ומצאתי חובה לנפשי כי יש קונה עולמו בשעה אחת ועל זאת בכה זבי מפני המושגעים שאפשרי בידם להיות מאושר והם מאבדים מה שנותנים להם. הובא מגדולי החסידות. פעם אחת מת חיס אחד שהיה קל שבקלים וכשעבד בבית הפריצים אכל טרפות וכדומה. הלך השמש כפי הנהוג בכמה מדינות בחו"ל מבית לבית להודיע כי יש לזיה וקיבץ מעוה. כאשר הגיע לביתו של רבי פנחס מקוריץ זצ"ל זי"ע שאל אותו ר' פנחס: "מי מת?" ענה השמש: "החייט הרשע", ימת שמו" אמר לו ר' פנחס: "כשתהיה החלואה תודיע לי ואלך גם כן". ויהי הדבר לפלא בעיני השמש אחר שאין מנהגו בזה מעולם. ולכן כשבא השמש אחר כך לבית רב ייב"א ויאמר לו ממה שצינה עליו ר' פנחס. התפלא גם הרב ייב"א ויאמר להשמש שגם לו יודיע בעת החלואה. השמש קיים את דברי הצדיקים ויודיע להם. וילך ר' פנחס לפני המטה ומקלו בידו עד מקום הקבר. בראות אנשי העיר כי שני גדולי הדור מלוים את אותו החייט תמקו על כך כי בתור אחד מהצדיקים הנסתרים לא יכלו לחשבו לאותו חיס אחר שידעו הכל כי אכל טריפות ועשה עוד דברים רעים ובכך היה הדבר לפלא לכולם מבלי לדעת מה לשפוט. כאשר חזרו מבית הקברות שאל הרב ייב"א לר' פנחס מה הענין עם זה החייט ומה ראה ללוותו. התחיל ר' פנחס וסיפר לו: "בשבוע שעבר עסקתי במצות הכנסת כלה עניה ויהי בלילה בשעה העשירית כאשר היו צריכין ללכת אל החופה נתעקש החתן ולא רצה ללכת עד שיחננו לו טלית כאשר הבטיחו לו. ולא ידעתי מה לעשות ואיפה לקחת הסכום הדרוש לזה. הלכתי החוצה וראיתי כי בבית החייט דולק נר: נכנסתי אליו וספרתי אליו המאורע. מיד נתן חצי רובל ורציתי לילך לעוד איזה אנשים שלא ישנו עדיין. אבל כאשר אך יצאתי מביתו קרא אותי בחזרה ואמר לי: "רבי כאשר אתן לך כסף על כל הטלית הבטיחו לי עולם הבא?" הבטחתי לו ויתן לי ארבעה עשר רז"כ והעמדנו החופה. עכשיו כשמעי כי מת זה החייט אמרתי אלך ואראה מה עמו. ראיתי שהוא מעוסף באור מצות הטלית עד שאין ביכולת החיצונים לשלוט בו רק שהיו מרקדים לפני המטה. על כן הלכתי לפני המטה לגרשם". "עתה"-סיים הרב לפני המון השומעים - "ידעו ויראו גודל מצות הכנסת כלה, אשר יש קונה עולמו בשעה אחת על ידי מצות זו".

עוד אמר רבינו הנ"ל זי"ע: "אם היו כל ישראל יודעים כמה גדולה נתינת הצדקה אצל "ואתה מושל בכל" והיו כולם נותנים הצדקה הנ"ל היה כבר משיח בא.

14. בשם "פנים יפות": כבה את ד' מהונך (משל ז') ודרשו חז"ל בפסיקתא רבתי: אל תקרי מהונך אלא מגרונך היינו אתה מחויב לתת צדקה לא רק כשאתה עשיר בעל הון אלא עליך גם לחסוך מגרונך אפילו כשאין לך לאכול לשובע.

מסופר על הרב הצדיק ר' משה לייב מסאסוב, שבכל יום ויום אחר תפלת שחרית היה הולך לכל האלמנות שבעיר לומר להן צפרא-טבא ולדרוש בשלומן ואם רק התאוננה לפניו אחת האלמנות על מחסוריה היה משתדל מיד להמציא לה כל משאלות לבה. בבואו פעם ליארוסלב פגש ברחוב את הצדיק ר' שמעון מיארוסלב שהיה עדיין צעיר לימים. כשראה ר' שמעון את ר' משה לייב מסאסוב רץ לקראתו וקידם את פניו בשמחה: "שלום עליכם רבי!" "הנה את הרבי" - השיב לו ר' משה לייב - "מעוברת נמצאתיפה שאין לה תבן למשכבה", ויקנה שתי אלומות תבן. אחת שם על כתפו הוא והשנית על כתפו של ר' שמעון וככה הלכו שני הצדיקים לאורך הרחוב עד בית העניה לתמהונם הגדול של בני העיר שלא האמינו למראה עינם.

מסופר על הרב הקדוש ר' משה ליב מסאסוב. שפעם אחת פיזר צדקה לאיש אחד רע מעללים והניח עצמו ריקן בלי פדוטה. ושאלו אותו אנשיו; "רבינו, מפני מה אתה מפזר כל הונך לאיש הרע הזה?" והשיב: "גם אני לא טוב ואם אני נותן צדקה לאיש אשר לא טוב הקב"ה ידון אותי מדה כנגד מדה ויתן לי גם כן הגם שאני לא טוב". הוא השתדל לפרנס יתומים ולכלכלם ובידיו הקדושות היה חופף ראשיהם ורופא אותם ועשה להם רטיות בעת אשר הוכו בשחין ר"ל, עד שהיה אומר כי האיש אשר לא יוכל למצוץ דמי המכות והשחין מילדי בני ישראל לא הגיע עוד לחצי אהבת ישראל. הרבי ר' משה ליב מסאסוב התלבש במלבוש נכרי לבל יעירוהו ובחצות הלילה נשאל על שכמו עצים ליולדות וחטב בעצמו העצים ועשה האש ובישל עבורה חמין. ורבי מנדלי מרימנוב אמר לחסיד אחד: "שים עיניך על העניים המחזירים בכפרים להאכילם ולהשקותם כי אם אמנם הם בורים אבל דע כי בעת אשר עני זה אחרי עמלו ונדודיו כל היום מכפר לכפר בבואו לביתך טרם אכלו לחם רעבו יעמוד בקרן זווית להתפלל מנחה ומעריב, שרפים ואופנים יחרדו מפני תפלתו הבוקעת רקיעים!"

15. מצוה לספר הנהגה מדורות הראשונים. הרב הקדוש ר' שמואל מרגליות זצ"ל זי"ע רבה של העיר זאלישצוק. צדקותיו היו עד להפליא. בימיו היו תנורי בית החורף פתוחים בחורף. היה הרב הולך עם משמשו והיו נושאים עצים ומסיקים לעניים את תנוריהם. וכשהם קמו מצאו תנוריהם מוסקים. וכן היה מוליך לכמה אנשים בלילה על עגלות עצים שלמים ומשליך להם להצריהם. הוא היה ממציא לכמה עניים בני טובים מעות בהמצאות ולא ידעו לא הרגישו ממי באה להם. מנהגו היה בכל שבת קודש קודם קידוש היה סובב בעצמו את כל העיר וגם ברחוב שנקרא דוויניצקי אשר מעבר לנהר דניעסטר. ולא נודע לשום איש טעמו בזה ואח"כ בא לביתו ועשה קידוש. פעם אחת בא מסיבובו ואמר לרבנית הייתי על דוויניצקי ששם דר איש אחד ושמו יהושע מיראטשניק והיה דרכו שהיה מלקט כל השבוע על יד על יד מעט מעט קמה סולת החשוב, עד שבכל יום החמישי עלתה בידו קמה סולת די צרכו על חלות לשבת והיתה תמיד חלתו מקמה סולת. עתה קרה מקרה לאשתו שנתהפכה העריבה עם הבצק ונתקלקלה לגמרי ויראה לנפשה להגיד לבעלה ומשכנה איזה משכון ולקחה קמה פשוט ואפתה חלות. בבואו לביתו וראה את החלות והכיר בהן שאינן עשויות מן הקמה המובחר שנתן לה הוא עושה מריבות גדולות עמה. לכן צוה לרבנית שתקח החלות שלו שהן מסולת מובחרות ותלך בעצמה עם המשרת ותקרא החוצה את אשת יהושע ותחליף עמה. היא נתן לה את חלותיה ותקח ממנה את החלות שלה וכן עשתה ונעשה שלום בין יהושע מיראטשניק עם אשתו וישב לאכול בשלום.

16. הנה אנכי הארכתי הרבה במצות צדקה אף על פי שידוע לכל אך מיום שזכיתי להנצל מידי הרוצחים היטליריסטים ימה שמם וזכרם ולבוא בארצנו הקדושה והעניות גדולות עד מאד וביחוד עולם היפוץ ראיתי פה האנשים שהיו להם בחו"ל פרנסה בכבוד נמצאים פה בדוחק גדול והאנשים שמצבם היתה בחו"ל בדוחק זכו פה לחיות חיי ענג ויש להם הצלחה במעשה ידיהם, מוטל עליו חוב קדוש להצטרע בצער העני שהוא צריך להתבונן בפני הבריות ולהיות שבע רצון מה שזכה להסדר ה' על כל טוב אשר גמלוהו שהצילו מכל זה וזכה הוא שהוא הנותן ולא המקבל וקל וחומר שאל ידחנו בלך ושוב ומחר אתן רק ימלא בקשתו בסבר פנים יפות ולהראות לו אהבה כמו דכתיב "כל חלב לד' רצונו" כלומר יתן לו מן המובחר.

הנה אודות מעלות הצדקה עיין בספר של שבחי האר"י ז"ל. בימיו בהיותו בצפת ראה באספקלריא המאירה כי חורבן גדול יהא על ארצנו הקדושה וגזר על התלמידים שלו לעשות השובה ולהתענות ולעשות סיגופים לבטל את הגזירה. והודיעו לו כי אצל אחד נשבר החביות של המים ולא היה לו במה לקחת חבית אחרת ולהחזיק את המים וצעק ובכה עד שעלתה צעקתו עד השמים על מצבו האיום והנורא. השתדל האר"י הקדוש להתאסף מעט כסף ולהטיב את מצבו של העני. הוטב מצבו ובטל את הגזירה, כאשר ידוע כי צדקה אחת מהדברים שמעבירין את רוע הגזירה. וכאשר אנכי זכיתי להכיר את האדמו"ר מרן הגאון הצדיק רבן של ישראל הכהן הגדול מאחורי ר' אברהם יצחק קוק זצ"ל זי"ע עוד מחו"ל ידוע לי הרבה סיפורים ממדותיו הנעלות אבל זאת היתה פה בירושלים עיה"ק ח"ו באה לו אשה אחת אומללה כי מצבה איום ונורא ואין לה פרוטה אחת. אמר לה: "אין לי פרוטה אחת לפרוטה". היו לו גאלדערנע צייגער

שאותו היום הובא לו מהרופא שניים. אמר לה: "קחי זאת. אם אפשר לך להשיג הלואה על זאת בודאי טוב ואם לא מכרי זאת". לקחה זאת והלכה אצל הרופא שעשה זאת. צלצל תיכף למשטרה כי חשב כי היא גנבה זאת ונעשתה חקירה ודרישה והוברר כי הרב קוק נתן לה להשיב מצבה. אשרי לו ואשרי חלקו יהא זכרו ברוך.

17. הובא בספר הברית: ראוי לכל איש ישראל להחזיק במצות הכנסת אורחים ואם אין לך בית ולא ממון לך אל פתח שער העיר ולכשיבוא אחד מאחריך לך נחה אותו אל בעל הבית המקבל אורחים בסבר פנים יפות ותרנן לפני האורחים לתור להם מנוחה ותדבר עם בעל הבית בשבילים ותתקן להם כל צרכם ויחשב לך כאילו הכנסתם לביתך והם מאוכלי שולחנך. כי יש תקנה לעני כמו לעשיר. לכן נצור בני מצות הכנסת אורחים למען ייטב לך כי אז תצליח דרכך בעולם הזה והלך לפניך צדקך בעולם הבא. כי המצוה הזו כלולה: מצדקה וגמילות חסדים. לפי שהיא נוהגת בין לעניים בין לעשירים. וכבר נאמר (משלי כ"א) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד.

אנכי זכיתי להכיר היטב את הגאון רבן של כל בני הגולה ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בקובנה. היה דרכו בקדש להתפלל בבית המדרש הגדול בקובנה ובכל שבת ושבת וביחוד בימים טובים היה מבקש מהשמש ר' יהושע ליכץ ז"ל להשיגה הן על בחורי הישיבה והן על אנשי הצבא ואפילו על ארחי פרחי להשיג עליהם כי הבעלי בתים יקבלו כל אחד ואחד מהם על שולחנם וכמה יהיו מן הנשואים היה מבקש מאתם כי הם ילכו עמו בביתו וכמה פעמים הלכו כמה עשרות עמו והרבנית מקבלת אותם בכבוד גדול. אם פעם קרה כי לא באו אורחים היה לו עגמת נפש מזאת.

וכבר כן הגאון הגדול ר' אברהם דובער כהנא שפירא הגאב"ד בק"ק קובנה זצ"ל היה גם כן מכניס אורח על צד היותר נעלה. פעם אחת בעת שבני הנעלה שרגא נ"י למד בקובנה, ואנכי הייתי רב ואב"ד בק"ק שימבעהג מדינת לאטביא נתכבדתי להיות אורח שלו והוא בעצמו הציץ את המטה בעדי וכמו כן הרבנית נ"ע היתה מאושרת כי זכו להיות אורחים על שולחנם בכל יום וביחוד ש"ק ויו"ט. יהא זכרם ברוך.

הובא. איש אחד התאונן לפני ר' מענדיל מרימנוב כי למרות חפצו לקיים מצות הכנסת אורחים לא יוכל לקיימה כי אשתו עיניה צרה באורחים ועל ידי זה תהיה מריבה בביתו. אמר לו: הנה חכמינו ז"ל אמרו: "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה" וקשה האם לא ד' להגדיל מעלת המצוה באומרים כי היא שקולה מקבלת פני שכינה; אמנם יבואר על פי מה שאמרו: איש ואשה שכינה בניהם ואם מריבה ביניהם תסתלק השכינה, לכן אמרו חז"ל שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה שאם שאף אם על ידי זה יסובב סילוק השכינה לא יימנע לקיימה.

כמו כן היה דרכו בקודש של החפץ חיים זצ"ל זי"ע להזמין אורח לשולחנו ליום הש"ק. ומיד בבואו מביהכנ"ס הזדרז לקדש וצוה להגיש לשולחן לאכול. אחד האורחים תמה על המראה, על אשר לא אמר "שלום עליכם...". כנהוג בליל ש"ק והחפץ חיים ענהו בבת צחוק על שפתיו: "מלאכי השרת אינם זקוקים לאכילה ולשתיה ונוכל לקבל פניהם בעוד זמן מה. משא"כ האורחים אפשר שמי מהם רעב ולא היתה לו ההזדמנות לסעוד לבו משך כל היום ושורת הדין נותנת להקדים למלאכי השרת!"

כבר כתבתי מהגאון הצדיק ר' חיים הלוי זצ"ל זי"ע סולובייצק הגאב"ד בק"ק בריסק אבל מפני שזכיתי להיות אצלו כמה פעמים וביחוד הייתי יחד עמו בעיר אטוואצק סמוכה לווארשא וזכיתי ליצוק מים על ידו מצאתי חובה לנפשי לזכור את מנהגו ואשרי הדור שזכה כי גאון וצדיק וחכם ונבון היה בתוכם. פעם אחת בא אצלו יהודי אחד שנראה לו כתלמיד חכם. קבלו רבי חיים בסבר פנים יפות קיים בו מצות הכנסת אורחים כראוי ונתן לו אכילה ושתיה ובעצמו הציץ לו את המיטה לישון. בבוקר השכם קם האיש ההוא ממשכבו, שם בכליו מכל אשר מצא ועזב את הבית. כשהתעוררו בני ביתו של רבי חיים וראו מה שעשה האורח פנו אל רבי חיים והטיפו לו מעט מוסר: "ראה, אתה מכניס לביתך אנשים שאינם מהוגנים ואתה מקבל כל

אורח זר בלי להבחין בין טוב לרע". החזיר להם רבי חיים: "כשרצה הקב"ה לזכות את אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים שלח לו מלאכים שנדמו לו כערביים המשתחווים לעפר רגליהם, עובדי עבודה זרה מזוהמים להורות הלכה לזרעו של אברהם אבינו כי בנוגע להכנסת אורחים אין לחקור ולדעת מי הוא האורח ואם ראוי להכניסו לבית ולהאכילו ולהשקותו, הדלת צריכה להיות פתוחה לכל אדם".

18. הובא מעשה נפלא מרבי אליעזר אבי של הבעש"ט זצ"ל זי"ע שהיה דר בכפר וציוה להשומר מיד כשיבוא איזה אורח יבשר לו שילך אצל ר' אליעזר ושם יהיה לו שבע רצון כדי שלא ידאג האורח אנה יפנה במקום שאין לו מכירים. ואחר שבא האורח נתן לו מיד נדבה הגונה קודם שיאכל כדי שיאכל בשמחה וידע מה פעל כאן כי העני עיקר מגמתו להשיג פרוטות ולהביא סרף לביתו.

פעם אחת בא אליהו ז"ל אליו בשבת אחר חצות בדמות עני במקלו ובחרמילו. ובא ואמר שבתא שבא כנהוג ומהראוי היה לגרשו לחוץ כמחלל שבת. ר' אליעזר היה סבלן ולא רצה לבישו ונתן לו מיד לאכול סעודה שלישית בכבוד וכמו כן מלוה מלכה וכן יום ראשון בשחר ונתן לו גם נדבה ולא הזכיר לו כלל מענין חילול שבת שלא לביישו. וכאשר ראה אליהו ז"ל את מנהגו הטוב בזה גילה את עצמו אליו ואמר לו: "דע לך שאני אליהר הנביא ונבאתי לנסותך, ובשכר זה תזכה לבן שיאיר עיני בני ישראל". וזכה להבעש"ט. מזאת המעשה אפשר ללמוד מה גדול מצות הכנסת אורחים. ומפני כך אין אומרים: "לשם יחוד" על מצות הכנסת אורחים כשתזדמן לאחד לקימה ולמה תיגרע מצוה זו מכל המצוות? אך דהאמת הוא שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה. לכן אין שייך לומר לשם יחוד. זאת הובא בספר "תורת המדות" בשם "דגל מחנה אפרים".

מה שכתבנו אודות הכנסת אורחים זאת אפילו לארחי פרחי ואודות הכנסת אורחים עוד גדול המצוה. מצינו בברכות: "והאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא" (מלכים ב' ד') אמר ר' יוסי ב"ר חנינא, מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש. "עובר עלינו תמיד" (שם) אמר ר' יוסי בר חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: "כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהגו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמיד" וכמו כן המלווה לעני בשעת דחקו ג"כ כאילו מקריב קרבן תמיד. "מלבד עולת התמיד" ראשי תיבות של "מלבד" מלווה לעני בשעת דחקו. כלומר, המלווה לעני בשעת דחקו כאלו מקריב קרבן תמיד כמו כן בברכות דף ס"ג: "תנור רבנן: כשנכנסו רבוחינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי. פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו... פתח רבי נחמיה בכבוד אכסניא ודרש: מאי אכסניא (שמואל א' ט"ו): "ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל" והלא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו, כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהגו מנכסיו על אחת כמה וכמה, פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש: (דברים כ"ג) "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא. לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו." והלא דברים קל וחומר ומה מצרים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן שנאמר (בראשית מ"ז) "ואם ידעת זיש במ אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי" כך המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהגו מנכסיו על אחת כמה וכמה. פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש: (שמואל ב' ז') "ויברך ד' את עובד אדום וגו' בעבור ארון האלקים" והלא דברים קל וחומר ומה ארון שלא אכל ושתה אלא כבוד ורביץ לפניו כך המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהגו מנכסיו על אחת כמה וכמה.

"וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ד'" (יחזקאל מ"א) פתח במזבח וסיים בשולחן רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם עכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו. ופירש רש"י שולחנו מכפר עליו בהכנסת אורחים (חגיגה כ"ז).

19. אכפיל דברי אודות מעלות הצדקה. חז"ל אמרו (בשבת קל"ט) "אין ירושלים נפדית אלא בצדקה". ואנכי הכרתי היטב את הגאון איש שלום זצ"ל בספרו "טל תחיה" הגאב"ד בק"ק טאווריק מדינת ליטא. אנכי הכרתי אותו עוד מימי נעוריו. הובא בספרו הנ"ל: "בנין העם ושיבתו לארצינו אי אפשר אלא ע"י התאחדות כל המפלגות בהקבץ כל הכוחות לכח אחד אזי היה אדיר וחזק באחד המגמות וקרוב הלבבות וגדל כח העם ואז יזכה גם לרחמי שמים כי לא חרבה ירושלים אלא מפני שנאת חנם בשביל פרוד הלבבות ונחלש העם ואבד חנו בעיני אדון כל. אז שלטה בו יד האויב. ואם עמנו רוצה לצאת מגלות ולשוב לחיות חיי עסוקי חפשי בארצו, עליו לשרש מקרבו את שנאת חנם את הפרוד והמחלוקת ולאחד מפלגות ולקבץ כחותיו, אז אם גורל האחד יהיה קרוב ללב השני והקשר שביניהם יחזק אז יגדל השלום ובכח להביא גאולה. ובשעה שאדם עושה צדקה עם רעהו הוא קונה לבו לאהבה אותו. הצדקה מלבד שהיא מעידה על קרוב הלבבות עד שהאחד מרגיש בצערו של שני, היא גם מוסיפה לקרב את המטיב ומקבל הטובה והיא מרבה שלום בעולם ולכן אמרו "אין ירושלים נפדית אלא בצדקה". אם חלקי העם יהיו קרובים זה לזה עד כדי הרגשת איש לרעהו ואם יטיבו איש לאחיו אז תגדל האחדות וירב השלום המביא גאולה לעולם".

20. ידוע לי היטב בעל המחבר "אמרי שפר" זצ"ל זי"ע. פעם אחת בחורף שהיה שלג גדול ובא מאיזה מקום לביתו על השליסטין וראו ב"ב שבא להבית יחף בלי שום מנעלים ונרעשו ע"ז ושאלו מה זה - ובקושי גדול אחר ההפצרות גילה שראה עני אחד על הדרך בשלג גדול במנעלים קרועים ופשוט את המנעלים שלו ונתן לעני זה זי"ע.

21. הנה אנכי מוצא חובה לנפשי להזכיר את מכירי וידידי מחו"ל - שזכו להנצל מרבי הרוצחים ההיסטוריים ימ"ש וזכרם, אחדים מהם זכו לבוא פה בארצנו הקדושה ואחדים מהם זכו להעתיק את אהליהם בארצות הברית אר"ב ארץ אופיר וזכו לראות הצלחה במעשה ידיהם. אעפ"כ מקמצין בנתינת הצדקה ואינם מחזקים את ידי לומדי תורה - להזכיר להם את מאמר רז"ל (שקלים) וז"ל: "ר' חמא ב"ר חנינא ור' הושעיא רבה מעיילין ביהדי כנישתא בלוד שהיו בניניהם מפוארים איג"ר חייא לר' הושעיא: "כמה ממון שקעו אבותינו בבנין זה"א"ל" ר' הושעיא: "כמה נפשות שקעו בבנין זה". כלומר, מוטב היה להם לפרנס בזה הממון את עניי בני תורה ולא לפזר ממון הרבה לפאר הבתי כנסיות האלה. והדברים האלה המה מוסר גדול לעורר לבב העשירים למצות הצדקה כי ישאר ק"ו בעצמם: אם כן אמרו בהמצוה הזאת לפאר בית אלקים ועכ"ז אמרו כי טוב יותר לפרנס בהממון הזה עניים עאכו"כ כי יותר טוב לפזר ממון לצדקה ולחזק ידי לומדי תורה מלפזר ממון הרבה על הבלי עוה"ז אשר גם מכמה הבליים גם הגוף לא נהנה מהם. כגון על הכבוד המדומה אשר גם על זה יפזרו לפעמים ממון הרבה אשר זה הוא רק מעצת היצה"ר. ובאמת כמה פעמים יצטער האדם בעצמו על זה אבוד כספו להבל וריק כאשר החוש והנסיון יעידון על אמיתת הדבר הזה.

ואשרי האיש המתבונן במאמר החכם "כמו שאי אפשר להיות בכלי אחד אש ומים כן מהנמנע שיהיו בלב אחד אהבת עוה"ז וחמדת עוה"ב". ומאושר הוא האיש אשר עינים לו ולבו ער ורוחו לא פג וסעמו לא נמר ואזניו קשובות לשמוע ולהבין דברי חכמי האמת שכתבו כי כל הצלחות הזמניות תהו והבל המה. וכן כל העמל והתלאות והבוז אשר האדם ימצא בזה העולם ג"כ אפס ואין המה. ע"כ לא יתעצב האדם על אשר נעדר ממנו יקר הזמני הארוז מקורי עכביש מוצהב במסוס נוסס עץ נרקב המאיר באישון לילה ואפילה מנובת. וחובה על האיש כי ישמח על בלווי הסחבות אשר ילבשהו הזמן וגם באם יהיה מדוכה מצוק העתים ומחולל תמיד מאסון ותלאה ויהיה כל ימיו שבע עוני ומחסור - יקבל כל התלאות בדומיה יען כי יד ד' צבאות תעשה זאת ומי יאמר לו מה תעשה וכל אשר יעברו עליו הן לטוב הן לרע ידע נאמנה כי המה רק שלוחים מהש"י לעשות כל מה שנגזר עליו. ע"כ שוא עבוד אלהים אחרים המה אלילי הכסף והזהב לרדוף אחריהם ביותר כי אם ד' לא ישמור שוא שקד שומר וידיו לא תעשנה תושיה להשיגם.

כי העושר הוא קל הרגלים
והכבוד הוא בעל כנפים
והנמהר משניהם הוא החיים
וההכרח לתת דין וחשבון לאביו שבשמים
ובעקב הששון תאחו האסון
גם את האיש אשר הוא כאלון חסון
וכמה צרות מצרות שונים ומשונים
מנכנים לבוא על האדם המונים המונים
והמחסור עומד תמיד אחר כתליו
ובכל שעה יוכל לבוא אל בתינו

וכל איש המתבונן בינה בהדברים האלה והוא מתחזק להיות "סור מרע ועשה טוב" והוא טוב לשמים וטוב לבריות יהיה בטוח כי כחתן יכהן פאר הוד והדר בבית אלקים במלכות הנפש די לעלמין לא תתחבל ואיש כזה קונה לו שם בעוה"ז וטוב לו לעולם הנצחי ועליו אמר שלמה: "טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו".

האמת ניתן להאמר עוד כעת נמצאים אצלנו אנשים ישרים אשר המה מחזיקים את הידים הרפות של הבני-תורה העניים בכל אשר יש לאל ידם וששים ושמים כאשר תשיג ידם לעשות איזה טובה וחסד להאנשים האלה אשר יושבים בד' אמות של הלכה. אבל לדאבון לבבינו בכל דור ודור פחות והולך.

אנכי הכרתי היטב את הגאון הגדול רבן של ישראל הכהן הגדול מאחיו ר' אברהם דובער שאפירא הגאב"ד בק"ק קובנה עיר הבירה של מדינת ליטא בעל המחבר שו"ת "דבר אברהם". יחד עם הגאון ר' משה מרדכי עפשטיין זצ"ל זי"ע נסעו יחדיו בארצות שונות להטיב את מצב של לומדי תורה. וכמו כן הגבירים מדור הישן כמו ר' הלל ז"ל זלאטאפאלסקי בעת מלחמה הראשונה יסד ישיבה מכספו. וכמו כן משפחת וויסאצקי ממאסקווא יסדו כולל בעיר פאנעוועז בעד אברכים גדולי תורה והראש מתיבתא היה הגאון ר' איצעלע פאנעוועזער. אשרי האיש אשר הוא מאמין באמונה שלמה באמיתת הדברים האלה מגדל השכר של המצוה היקרה הזאת של הצדקה כי לא יתרושש ח"ו מן הצדקה כמו שנאמר: (משלי י"ג) "יש מתעשר ואין כל מתרושש (היינו שמחלק מעותיו לצדקה, אך) והון רב" (שיתוסף לו כהנה וכהנה). כמו שנאמר: "פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד".

ואשרי האיש אשר הוא נותן את לבו להתבונן באמיתת הדבר הזה כיצד העיקר רק זה חלקו מכל עמלו אשר הוא עמל תחת השמש הצדקה והמעשים טובים אשר הוא עושה רק בזה קונה לו חיי עוה"ב ועל זה בא הרמז בתורה: (פ' ראה) "רק קדשין אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ד'", בא לרמז כי רק הצדקה אשר אתה עושה המה יהיו לך ואותם תשא, ובהם תבוא אל המקום אשר יבחר ד' היינו לחיי עולם הבא. וכן בא הרמז על זה (פ' נשא): "ואיש את קדשיו לו יהיו" ובא לרמז כי כל קדושו אשר הוא מקדיש לד' במעשה הצדקה לו לבדו יהיה כי הוא לבדו יאכל שכרם בזה ובבא. ואמר עוד: "איש אשר יתן לכהן (היינו לעובדי ד') לו יהיה" ופירש רש"י ז"ל: "לו יהיה ממון הרבה" כי הקב"ה יתן לו ברכה והצלחה במעשה ידיו ויחיה חיי ענג ונחת כמו דכתיב (ישעיהו נ"ד): "הלא פרום לרעב לחמך... אז תתענג" וכו'.

לדאבון לבבינו יש כמה אנשים אשר לא די להם שהמה בעצמם מעלימים עיניהם מן הצדקה ואינם מחזיקים ידי לומדי תורה עוד יוסיפו סרה להיות מחטיאים את הרבים למונעם מן עשיית הטוב והחסד והמה מן אותן שאמרו עליהם רז"ל (אבות פ"ה): "לא יתן ולא יתנו אחרים - רשע". כי יביעו ידברו עתה בגאווה ובוז על העוסקים בתורה ואומרים עליהם שאינם עוסקים בה לשמה ע"כ אין מצוה להחזיקם. ודבריהם נכנסים באזני כמה שוטים ופתאים ומונעים עצמם מלתמוך בידם ועי"ז תפוג תורה מישראל. אזי וי להם לאותם האנשים שגרמו בטול תורה בישראל כי גורמים להם רעה ואין רעה אלא גיהנם ר"ל.

ואשרי האיש אשר לא יחוש לדבריהם ומקים מאמר רז"ל (חולין צ"ה): "וכי בשביל שוטה זה שעשה שלא כהוגן אנו נאסור כל המקולין?" וזה הוא כלל גדול ומשל גמרץ כי בכל דבר לא יביט האדם על השוטים המאבדים עצמן לדעת רק יעשה הטוב והישר ייטיב לו סלה. ומוטל חוב על כל אחד ואחד לעשות חשבון של אמת בנפשו יראה כי לא יצא ידי חובתו במצות הצדקה שזאת משלשה דברים שהעולם עומד עליהם.

22. הובא בספר "מעיל צדקה" על הפסוק "והלך לפניך צדקך" (ישעיהו נ"ח): הצדקה עצמה נעשה ממנה מלאך והלך לפניו. עין בתשובת מהר"ם כמב"ש וזה לשונו: "כל הנותן צדקה אפילו נותן רשות למלאך הפורעניות ליפרע ממנו, אין המלאך הממונה על הצדקה מניחו אלא רץ והלך בין מלאכי שלום במרום והם נותנין לו ריצה ועומד לפני הקב"ה ומלמד עליו סניגוריא ואומר: "רבש"ע, פלוני שנתת רשות לאבדו זכות גדולה בידו". ומלאך ממונה על הפורענות אומרי "בשביל זה אתה מזכה? והלא כמה עבירות בידו". וזה משיב: "מצוה זו שעשה שקולה כנגד כולם". באותה שעה הקב"ה אומר למלאכי השרת: "אל תגעו בו כי מצאו לו זכות" עכ"ד.

23. כאשר שבארתי כי מצות צדקה היא משלשה דברים שהעולם עומד צריך כל מי שזכה ליתן צדקה לידע כי הוא רק הגזבר של הקב"ה ושומר אוצרותיו אשר נתן בידו והוא צוה עליו לתת מהם צדקה לאביונים. וידוע הוא שגזבר המלך ראוי שיוציא ממון אדונו כאשר יצוהו, וכן ראוי לעשיר שיתן מהממון שהוא אשר נתן בידו כמצותו. וכמו שגזבר המלך אם יהיה זריז בעבודתו ויוציא הממון כרצונו, לא די שיתמדהו המלך באומנתו אבל גם יעשה עמו חסד וישאיר לאומנתו לבניו. ואם לא יעשה כן ויחזיק בממון אדונו לבלתי תת אותו כמצותו הנה שכרו אתו שיסירוהו מאומנתו ויקח הממון מאתו ויפקדהו ביד אחר. ככה כאשר העשיר יעשה כדבר ד' ויוציא ממנו בצדקה כאשר צוהו, יהיה לו העושר והכבוד נחלה ולבניו אחריו, אבל אם לא יעשה כן, יהיה עונשו שיבוא לעניות ולא ישאר לו ממה יתן צדקה אבל ישאל אותה מאחרים. ועל זה אמר: (ראה ט"ו) "כי יהיה בך אביון וגו'". ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ד' והיה בך חטא". שהעני יקרא אל ד' לאמר: "הושיעה המלך כי הנה העשיר הגזבר שלך הלכתי אליו במצותיך לבקש ממנו ולא רצה לקיים דבריך". "והיה בך חטא" כלומר חסרון ועניות ואשמה רבה תחת כי לא שמרה את מצות ד' וכמאמר התנא: "תן לו משלו" וגו'.

24. זכיתי להיות פעמים אחדים בצל קורתו של הגאון הגדול רבן של ישראל ר' חיים הלוי זצ"ל סאלאביציק הגאב"ד בק"ק בריסק, בעיר בריסק, ופעם אחת בנאות דשא בעיר אטוואציק סמוכה לווארשא אודות דברים אחדים לשאול עצה ותושיה הן בדברים שהיו נוגעים להקלה שלי וכמו כן מה שהיה נוגע למשפחתי אז ראיתי איך הוא מקים את מצות הכנסת אורחים, אז אמרתי בלבי: "אשרי הדור שזכינו כי הוא בתוכנו" והיה לי הרבה התפעלות מכל הנהגה שלו. אח"כ שמעתי זאת הסיפור: פעם אחת בא אצלו יהודי אחד שנראה לו כתלמיד חכם. קבלו בסבר פנים יפות. קיים בו מצות "הכנסת אורחים" כראוי ונתן לו אכילה ושתייה בעצמו הציע לו את המטה לישון. בבוקר השכם קם האיש ההוא ממשכבו, שם במליו מכל אשר מצא ועזב את הבית. כשהתעוררו בני ביתו של ר' חיים וראו מה שעשה האורח פנו אל ר' חיים והטיפו לו מעט מוסר: "ראה שאתה מכניס לביתך אנשים שאינם מהוגנים ואתה מקבל כל אורח זר בלי להבחין בין טוב לרע". החזיר להם ר' חיים: "כשרצה הקב"ה לזכות את אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים שלח לו מלאכים שנדמו לו כערביים המשתחוים לעפר רגליהם עובדי עבודה זרה מזוהמים, להורות הלכה לזרעו של אברהם אבינו כי בנוגע להכנסת אורחים אין לחקור ולדעת מי הוא האורח ואם הוא ראוי להכניסו לבית ולהאכילו ולהשקותו. הדלת צריכה להיות פתוחה לכל אדם". (ספור זה כבר מופיע בסעיף 17).

כמו כן זכיתי לראות מצות הכנסת אורחים בחו"ל בעת שאנכי הייתי רב ואב"ד בעיר שימבערג מדינת לאטביא ובני הנעלה שרגא נ"י למד בישיבת "כנסת ישראל" בסלאבאדקא וכאשר אנכי הייתי מקורב עם הגאון הגדול הכהן הגדול מאחיו ר' אברהם דובער שאפירא זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק קובנה וכבדני כי אנכי אהיה אצלו על ש"ק אע"פ שהיה לו משרתים

הוא בעצמו הציע לי את המטה לישון. וכמו כן זוגתו הרבנית הצדקנית בתו של הגאון רבן של ישראל ר' ירוחם פערעלמאן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק מינסק הנקרא בפי כל "מינסקער גדול" היתה שבע-רצון וביקש מאתי בבקשה שטוחה כל הזמן שאנכי אבוא בקובנה להיות אורח שלהם. כמו כן שמעתי מעוד רבנים מעיירות הסביבות שהם השתדלו הרבה לטובתם. אשרי מי שזכה לכך.

25. אכפיל את דברי שתזהר מאד בזה אשר בעת בוא אליך איש הגון עני ונכה רוח שתפנה את עצמך מעסקך ולדבר עמו על עסקיו הפחותים בעיניך והמה חשובים בעיניו לגודל עניו ודבר על לבו: "בטח בד'" ואמור לו שלא יתיאש שיחזור מזלו לטובה ודבר על לבו דברי ממדרש אליהו:

"בן אנוש אל תשב כמו איש משתומם
אם מזלך לא טוב מחר הוא מתרומם
כי גלגל הוא השם משפיל ומרומם"

וזאת מצוה גדולה ולדעתי זה כמעט יותר מצוה מאס נותן לו נדבה. באמת דרכו של העני משתעשע ומתפאר בזה שהעשיר דבר עמו בסבר פנים יפות על עסקיו. בזה שמדבר עמו מראה לו פנים-יפות הרי נותן לו בזה חיות ומחיה אותו כי זה הענין: הוא בתכלית השפלות אצל עצמו ונבזה בעיניו נמאס וכשרואה אשר איש עשיר ונכבד מדבר עמו בפנים יפות על עסקיו הרי הוא רואה כי במה נחשב הוא קצת ותחי נפשו ובה שמדבר עמו על עסקיו והוא מגביה את העני משפלותו עושה תיקון יותר למעלה ממה שעושה על ידי נתינת דבר מה להעני כמו שחז"ל אמרו (בבא בתרא ט:): "הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות".

26. כאשר זכיתי לכתב אודות של מעלות הצדקה נכתוב איזה דברים אשר החובה על כל אדם לדעת אותם ואלה המה: אמרו רז"ל (כתבות ס"ז) כי הצדקות של הנשים רצויות יותר לפני הקב"ה מצדקות של האנשים כמובא שם המעשה של מר עוקבא עם אשתו וכן מובא מעשה כזה (הענינה כג:): עם אבא חלקיה ואשתו והטעם מבואר שם ואמרו רז"ל (ב"מ נ"ט): "אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו". וכן אמרו חז"ל (ביבמות ס"ז): "אשה טובה מתנה טובה לבעלה".

ולכן, מאחר שכבר ידענו מאמר רז"ל (ב"מ פ"ז) כי אשה ענינה צרה באורחים ודרכה לקמץ במצות הצדקה יותר מן האיש ועל ידי שהיא צרת עין מונעת כמה פעמים גם את בעלה מלעשות טוב וחסד במעשה הצדקה וג"ה ואינו יוצא ידי חובתו לפי ערכו בהמצוה היקרה הזאת ועי"ז נתמעט גם שפע פרנסתו וגם לו יהא כי כל ימיו יהיה בטובתה

אך עושר כזה הוא לרעתו
ולא הלך עמו צדקתו
אז איה הוא ואיה חכמתו

אשר אמר אני החכם ואני העשיר. אי לזאת החובה על כל איש הירא לדבר ד' ורוצה לצאת ידי חובתו במצות הצדקה רק אשתו תעמוד לו לשטן על הדרך הזה חנה אז יראה לדבר על לבה דברים טובים ויודיענה גודל השכר של המצוה הזאת וגודל העונש ממי שמעלים עין מצדקה ויאמר לה כי העון הזה יש בכוחו להכריע כי יבוא האדם לידי עניות ולגרום לו חו"ש גם המיתה קודם זמנו כמו שמצינו באליםלך אשר היה מגדולי ישראל בן נחשון בן עמינדב וע"י שהיה עינו צרה בעניים הזי מה עלתה לו. וכאשר ידבר על לבה תמיד דברים כאלה אז בודאי לא המנע אותו מעשות טוב וחסד לפי ערכו ואז מעשה אבות ירשו הבנים וגם המה יהיו טוב לשמים וטוב לבריות וייטב להם כל הימים.

ה"ל כי אני זכיתי לכך כי זוגתי הרבנית הצדקנית מרת גיטא ריינא בת ר' אלחנן ראובן הכהן מסאלאנט נ"ע שהיא זכתה לראות את מעשה הצדקה אצל הוריה שהיתה בית וועד לחכמים כאשר מפורסמת העיר סאלאנט במדינת ליטא עיר חכמים וסופרים עיר שכולה מצוינים ומפורסמים

הן בתורה והן ביראה וביחוד במדת החסד אבל אצל הוריה היתה ביתר שאת וביתר עז. על כן היתה דרכה בקודש לחפש בניירות בחורין ובסדקין לקיים מצות צדקה וחסד ובעת שזכתה לקיים מצות הכנסת אורחים היתה מאושרה ואי אפשר לתאר בששר את רגשי לבבה וביחוד ענין הכנסת כלה וביקור חולים וכדומה יותר מכחה בלי ידיעתי. פעם אחת אמרתי לה: "באמת אנכי שבע רצון כי דרכך תמיד להרבות בצדקה יותר ממני כי הצדקות של הנשים רצויות יותר לפני הקב"ה מצדקות של האנשים אבל חז"ל אמרו: "מה שקנתה אשה קנה בעלה" על כן בלי הסכמה שלי יש חשש גול וזאת מצוה הבאה בעבירה". וכמו כן שמעתי מהשכנים את השאלה הזאת. אך באמת היא עשתה טוב כי יש דין בשו"ע אשר הבעל חייב ברפואות אשתו בלי קצבה ולבה נשבר לראות או לשמוע איך העניים סובלים הרבה ולבה נשבר עד שהנה חולה בכל אבריה ולבה דוי ונשבר מרוב רחמנות ואם כן כשהיא חולה יש לה רשות לרפאות עצמה. אשרי לה ואשרי יולדתה ואוי אבוי לי כי במבחר שנותי עלתה נשמתה השמימה. הנצב"ה.

הנה מצאתי חובה לספר מקצת מן המקצת מה שזכתה לעשות בעת מלחמה הראשונה שאז הייתי רב ואב"ד בעיר באבראביצי פלך צערניגאוו סמוכה לקיעב היתה אצלנו על חג הפסח קרוב לארבעים אנשים מעבודת הצבא אכילה ושתייה ולינה. ומלבד זה הפלטים מפלך קובנה באו אצלנו יותר משלשה מאות משפחות והיא היתה להם כאם רחמניה אל בן יחידה והיא השתדלה בעד כולם שיהא להם פרנסה עד יעבור זעם כמו כן באה אצלנו יותר ממאה בחורים מישיבת "בית יוסף" פלטים מעיר נאווארעדאק היא היתה משתדל בכל מאמצי כחה לדאוג שיהא להם כל ההצטרכות וזאת חלקי מכל עמלי ולא כל אדם זוכה לכך. אשרי ילוד אשה שהיא עושה כזאת. יהי זכרה ברוך.

9. הצעה להתרת עגונה

ב"ה ל"ג בעומר,

פה שיימבערג

שנת תרצ"ד

לכבוד

האדמו"ר הגאון הגדול

עטרת תפארת ישרון,

כקש"ת הכהן כגדול מאחיו,

ר' אברהם דובער כהנא שפירא שליט"א

הגאב"ד בק"ק קובנה

שלום לו ולתורתו שלום שלום

אחדשה"ט,

הנה באתי לבקש מכ"ג לצרף עמי להתיר את האשה האומללה מרת פרומה רויזע הנקראת ראזע ראפיפארט כפה, מכבלי העיגון. והדבר כן הוא. בשנת 1919 בחדש מאי דעס 22 טען על ס"ט טאנענסבערג פרור ריגא נהרג שם בעלה ר"ל צעיר לימים יהודא אידעל ב"ר בנימין רפיפארט ויש עליה קופצים הרבה. וכמובן אנכי עוד לא נתתי לה הרשאה אבל באמת אין לה עוד כח לסבול ומצוה גדולה להתיר לה מכבלי העיגון. ראשית יש לה אטויסין שאן מהמשלה כי בעלה נהרג ביום הנ"ל. והנה מנויה וגמורה כי בשעה שנולד ספק מיתה נפל חזקת אשת איש ונשאר רק ספק דאורייתא. ובנידן הכלל הגדול דאמרינן "ספק דאורייתא לחומרא" ישנם חילוקי אם מה דאמרינן לחומרא הוא מדאורייתא לחומרא או מדרבנן לחומרא דאם נאמר דמדאורייתא לחומרא א"כ איזה חילוק יש בין ודאי דאורייתא ובין ספק דאורייתא ונשאר בזה רק איסור דרבנן וכל זה הוא רק בספק השקול ששניהן שוות זל"ז דלא הוי לתלות להיתר יותר מאיסור מה שאין כן בנידן דידן כי

תשעה מאות ותשעים ותשע חלקים בודאי יש לתלות להיתר (ואין זה ספק השקול) כי מצב הזמנים נשתנו כעת, בעת שהמלכות המדיניות מקפידות זו על זו וצריכין רשיון ממקום שהלך משם וגם צריך רשיון מהמקום שהולך לשם. ויש על זה השגחה גדולה וחמורה מהממשלה. ופסק הגאון ר' יצחק אלחנן ז"ל בספרו באר יצחק והובא בעין יצחק סימן י"ט חלק אה"ע כי יש לסמוך על זאת להתירה מכבלי העיגון מן כש"כ דע"א.

וגם יש אצלי מכתב מהאשה חיה זלמנסאהן מארץ ישראל שהיא אחות של העגונה האומללה, כי ערלת אחת אמילבקערין שמוכרת חלב סיפרה לה בזה הלשון, כי 7 מאן האבין בייא איהר גענעכטיגט סאלדאטען 6 קריסטין אונד 1 איד. דיע 6 קריסטען זיינן געגאנגען איהן שטאוועל אנגטאן אונד דער איד איהן שייך. אונד דער איד איז דאס הער ראפיפארט. זייע האט זייע געוויזען אף זיין בילד וואס עס איז געהאנגען בייא זייע אז דער איז דאס געווען. אונד אז דיע דייטשען זייען אריין האט מען זייע צוא גענומען אונד מען האט זייע ארויס געפירט אפען פעלד. אונד זיע האט מיט איהרע אויגען געזען וויע מען האט זייע ארויס געפירט אפען פעלד. זייע האבין זיך אליין געמוזט אגרוב אויסגראבין אונד מען האט דיע בעשערע זאכען פון זייע אויסגעטאן אונד זייע אלא 7 אוסגעשאסן אונד איהן איין גרוב אריין געווארפן.

וכמו כן היה מכתב מאפעציר אחד שהוא היה ידיד נאמן מהאדון ראפיפארט וכתב ג"כ כי הוא נהרג באותו יום אע"פ שיש לפלפל הרבה בזה אם זאת נקרא מסיח לפי תומו ואם העדות של הערלת שהיא אומרת על התמונה שזאת האדון נהרג אבל עיין בתשובת צמח צדק אפילו אינו מסל"ת ממש בהוכחות הדברים סגי. ועיין בט"ז באם יש ספק אם אמר עכו"ם מסל"ת או ע"י שאלה ויש אומדנות המוכיחות יש להקל ואמרינן שהיה מסל"ת עכ"ל. ובנידן דידן כאשר האשה האומללה היא אשה כשרה ואמרת ברי לי שמת, דאילו היה קים היה בא. ובתשובת האחרונים הביאו דברי רש"י בכתובות דף כ"ב לצרף במקום עגון שאולינן גם בעדות אשה בחר אומדנא וכן הובא בשו"ע אה"ע סימן י"ז בשם פסקי מהרי"א דסמכין על אומדנא דמוכח בעדות אשה ובגמרא ב"ב צ"ג ע"א מוכח דאומדנא הוא מטעם רוב. עיי"ש שאמרו ושמאל אנא דאמרי אפילו לר' אחא. וז"ל הגאון בפסקי מהרי"א בתרומות הדשן סימן קי"ט וה"כ איכא להתיר כיון שר' יצחק הנזכר היה בעל שם ויש לו קרובים הרבה וזה כמה שנים שנשתקע ואבד זכרו. וכאשר בגלותינו אנחנו מפוזרים בכ"מ ואילו היה ברחוק היה נודע ונשמע לנו וכה"ג מקרי רובא דשכיחי טובא. אע"פ שאינו בא אלא מכח סתמא כמו סתם ספרא דהיינא מגמר גמירי ורוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן דאינה נמי מכח סתמא קאתי וכן במרדכי שילהי זבמות דאולינן בחר אומדנא עיי"ש בתה"ד בארוכה. וכן ראיתי בהרבה שו"ת שמצרפין דעת רש"י הנ"ל. והגאון בעל ח"ס סימן מ"ח ועוד בכמה תשובות כתב בזה"ל שעכ"פ בזמנינו שנשתנו העתים ממה שהיה בימיהם דקביעי בית דאר בכל אתר ואתר נהי דלא בא משום טעם, מ"מ היה מודיע לבני ביתו וביחוד בנידן דידן כאשר ידוע לנו כי היתה חביבה אצלו כעפעפי עיניו וביחוד יש לו בן יחיד שהיה לו כבבת עינו ואיך אפשר אם היה חי לא יכתוב שום מכתב? ע"כ לענ"ד כאשר יש לה אטוטיין שייך מהממשלה ויש לנו ידיעות שאפשר לומר כי זאת דין מסל"ת וכבר עבר חמשה עשר שנה דעתי להתיר לה מכבלי עיגון ובקשתי הכ"ג להצטרף להיתר.

היו בשלום

ממנו העלוב המיצר בצרת עמו

אברהם אפרים רוזינג

הרב דפה.

(להלן התשובה בכתב יד סבא ע"ה)

ב"ה יום א' לחדש תמוז תרצ"ד בירשטאן, מע"כ ידידי הרב הגאון כ"ו כש"ת מוהר"א ראזינג נ"י הגאב"ד דק"ק שינברג יצ"ו וכא"ל שלום וברכה.

אחדשה"ס מעכ"ת, מכתבו הגיעני במועדו ומפאת סבות שונות לא בא לידי תשובה. עתה בשבתי פה במעון קיץ בא לידי ואף שאין בידי ספרים בכ"ז אודיע לו דעתי.

- (א) כתב הערכאות, שכבר הסיקו דיש לסמוך ע"ז.
- (ב) עדות הנכרית שאמרה שראתה גם בקבורתו וע"ז יש להסתפק שלא הכירתו ורק עפ"י התמונה העידה. ואמנם ידוע בשם הגאב"ס זצ"ל שהביא ראי' להיתרא ממ"ש "כזה התיר לי חכם".
- (ג) מכתב האופיצר, אבל הוא לא אמר קברתיו, וידוע שיש מי שאמר דבעכו"ם ממל"ת לא בעינן קברתיו. ואף כי דעה לא מקובלת היא בכ"ז חזא לאיצטרופי, ולא הזכיר כת"ר אם במכתבו מפורש שם הנהרג, או רק שם משפחתו. (ומשער אני שמסתמא דייק כת"ר ע"ז ומצא שהמכתב בודאי מוסב על האיש רפפורט המדובר) וכפי הנראה מספור הנכרית לא היה ביום ההוא מלחמה ערוכה, אלא, אנ"ח הרגו, והעומדים בשעת מעשה לא יראו לנפשם, ובכה"ג לא בעינן קברתיו.
- (ד) דעת רש"ש מורדון דאבד זכרו משיאין את אשתו. וכמו שהזכיר כת"ר מרש"י כתובות ורבים מהאחרונים מסיים לומר דהאידינא יש לסמוך יותר ע"ז, וראיתי במחברת שהדפיס הגאון מלובלין מוהר"א קלאצקין ז"ל בסוף ימיו בירושלים עיה"ק לענין עגונה ששאל עלי' הגאון ר' שמחה זעליג נ"י מבריסק וסמכו כמעט בעיקר אך ורק על יסוד זה והעיקר תלוי אם הי' שלום אמת ביניהם שע"ז חזקה שלא היה מעגנה והי' מודיע ממקום שהוא אם הי' חי, ובכך אם הדברים כן כאמור מצטרף אני להיתרא דהך עלובתא ויושיב כת"ר ב"ד להיתרא וד' ישמרנו משגיאה ובעני עמו ירא.

ידידו ומכבדו אברהם דובער כהנא שפירא.

העתק מדויק מכ"י של הגאון המנוח ז"ל אב"ד בק"ק קאוונא נעשה בידי הרב א' מ' הופמן.

10. הספר על הרב של קובנה

הנה אנכי מצאתי לחובה לכתוב במכתבי העתים בארצנו הקדושה מהאסון הנורא שבחדש הזה בחדש אדר אע"פ שאמרו חז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה והגאון הגדול רבן של ישראל ר' יוסף ראזין בעל המחבר צפנת פענח הגאב"ד בק"ק דוינסק הנקרא בפי כל "דער ראגאצאווער גאון" היה נוהג בבית מדרשו שלא לאמור תחנון מפני שהחדש נהפך מאבל ליום טוב אבל לדאבונינו בעתים הללו נהפך החדש הזה ליגון ואנחה ואין דברים בפה עטי הדלה והרזה לתאר בששר את האבדה הגדולה שנאבדה מאתנו בחדש הזה כ"ב יום לחדש אדר שנת תש"ג באו הרוצחים אל הגאון הגדול עטרת תפארת ישראל רבינו ר' אברהם דובער כהנא שאפירא זצ"ל הגאב"ד בקובנא שהיה הרב הכולל של מדינת ליטא לקחת נשמתו הקדושה והטהורה ולא הספיקו עוד להניח את ידם עליו מתוך הפחד יצאה נשמתו בגשיקה באותו רגע. מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה על הנשר הגדול הכהן הגדול מאחיו שהוא היה באמת שר התורה. אביו היה הגאון הגדול ר' זלמן סנדר הגאב"ד ור"מ מקריניק ממשפחת הגאון ר' חיים מוואלאזין תלמיד של הגר"א וזוגתו הרבנית היתה בתו של הגאון הגדול ר' ירוחם לייב בעל המחבר "אור הגדול" הגאון אב"ד בק"ק מינסק, הנקרא בפי כל "מינסקער גדול". מי לא שמע מהגאון הגדול רבינו הגאון שאפירא מקאוונא, הוא היה המחבר של שני חלקים שו"ת "דבר אברהם" שמפורסם וידוע אצל כל גדולי תורה הרבה גאונות ועמקות כאחד מהראשונים ומלבד גדלו בתורה הוא היה חכם ונבון ואיש צורה. שיחת חולין שלו היתה צריכה לימוד. היה מסור בכל לבו ונפשו בעד התורה ולומדיה כמה פעמים נסע בחו"ל במדינת אמעריקא ובאשכנז ובמדינת שווייץ לטובת הישיבות מליטא וביחוד להטיב את

המצב של הכולל מקאוונא שלמדו שם אברכים גדולי תורה ויראה ודאג בעדס כאב שדואג בנו יחידו וביתו היה בית וועד לחכמים. וביחוד זוגתו הרבנית בתו של הגאון הנקרא בפי נ דער מינסקער גדול שמה היה רחל והמדות שלה כאחת האמהות, אנכי מכיר הרבה רבנים מעיירות הקטנות ממדינת ליטא שמשכורתם לא היתה מספיקה אותם, היא היתה דואגת להטי תורה שהיא היתה האם של כל הישיבות שבליטא. בעת חיים נחמן ביאליק היה בקאוונא שאל אצלו אחד ממכיריו אם היה בסלאבאדקא וראה את בית המקדש של סלאבאדקא אמר למכיריו אל תדמו שזאת רק בית המקדש הישיבה של סלאבאדקא לא רק בית המקדש זאת קדשי הקדשים מפני שבחורי חמד משיבת סלאבאדקא היו מצוינים בתורה וביראה ובמדע. והרבנית שאפירא כאשר היא שמעה כי הרבה בחורי חמד שלומדים בהשקדה כל השנה השתדלה להשיג בעדס תמיכה שיהא האפשרות לנסיעה על חוף הים או בנאות דשא להטיב את בריאותם.

ומלבד שהוא היה אחד המיוחד מגאוני קשישאי הוא היה פה מפיק מרגליות. אחר המלח הראשונה בעת שבא מינסק שמע כי שמירת שבת בקאוונא לא כמקדם הוא דרש דרוש נעלה ועשה רושם גדול על השומעים מפני שהיו דברים היוצאים מן הלב ומפני רוב עגמת נפש נפל על הארץ והתעלף ויותר מחצי שעה לא היתה אפשרות לרופאים להפיק אותו רוח חיים ומובן גדולה של כל מיני משקאות שהיתה עוד פתוחה בימי רבינו הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל ביום השבת ומיום ששמע הדרוש של הגאון רבינו אברהם דובער שאפירא וראה את המסירות נפש שלו סגר את החנות שלו ביום השבת. מלבד זאת היה מסור בכל לבו ונפשו בעד ארצנו הקדושה אנכי בעצמי שמעתי מפיו הקדוש: "כל יחיד ויחיד שהוא ממתנגדי ארצנו צריכין לבדוק אם הוא מזרע של אברהם אבינו".

במלה אחת האבירה גדולה עד מאד ואין לנו במה להתנחם. המקום ינחם אותנו בתוך אבלי ציון וירושלים ויהא נשמתו צרורה בצרור החיים וישלח לנו במהרה את גואלנו משיח בדקנו שאנו מחכים במהרה בימינו.

ממני הכותב בלב נשבר. ונדכה הרב אברהם אפרים רוזינג מפה יליד ליטא.

11. זכרונות אישישוק

כאשר זכיתי בימי נעורי לישיב בד' אמות של הלכה בעיר אישיששק באו אלי אנשי אישיששק שזכו להמלט מהרוצחים ובאו כאן כי אנכי אכתוב מעט אודות אישיששק אע"פ שכבר נדפסו אע"פ"כ מוצא אנכי לכתוב ג"כ פה ולהוסיף מעט מה שקציתי מקודם.

שבע רצון אנכי כי רצונכם לעשות זכרונות לעיר אישיששק כי היא היתה האכסניה הראשונה של תורתנו הקדושה במדינת ליטא. מאושר אנכי כי גם אנכי זכיתי ללמוד באהלי שם בימי נעורי יחד עם גדולי תורה ויראה הרבה מן האברכים שלמדו שם ג"כ זכו לאחר כך להיות מגדולי הרבנים המפורסמים. ידוע לי כי הגאון הגדול רבן של ישראל ר' מאיר שמחה זצ"ל הגאב"ד בק"ק דבינסק בעל אור השמח והגאב"ד ר' אליהו חיים מייזיל הגאב"ד בק"ק לאדז זצ"ל זי"ע והגאון ר' יונתן שהיה רב ואב"ד בביאליסטוק שנקרא ווילאנער עילוי והגאון ר' חיים עוזר גרודזענסקי זצ"ל מווילנא, ר' ישראל מאיר הכהן בעל חפץ חיים, הגאון ר' משה באנושעווסקי בעל באר משה הגאב"ד בק"ק סלאבאדקא ועוד ועוד למדו בצעירותם באישיששק.

לפני תשעים שנה היה שם הגאון הגדול ר' אברהם שמואל בעל המחבר של שו"ת "עמודי אש". הגאון ר' אברהם שמואל בעל "עמודי אש" היה מהלמידי של הגאון ר' דוב טבלי מינסק ורבי אלכסנדר זיסקינד מנאווארודאק. רבני הדור קראהו "הגאון הגדול".

ואמנם ספרו המצוין "עמודי אש" מעיד על גדולתו. ר' אברהם שמואל היה מפורסם גם בצדקתו במעשיו ובמדותיו התרומיות. היה בעל חלי מנעוריו ונוסף לזה עני גדול, כמה קהלות גדולות הזמינוהו לשכן כבוד בתוכם אך הוא דחן כי הוא היה ברצונו להשאיר באישישאק עיר התורה ושם גם נפטר בשנת תרכ"ט. לא היה אוכל בלתי אם היה אורח ליד שולחנו. דינו היה דין אמת לאמתה והכל במתינות ובהתבוננות.

אח"כ ישב על כסא הרבנות באישישאק הגאון הגדול ר' בן-ציון שטרנפלד שחבורו התלמודי "שערי ציון" ידוע בעולם הרבנים והישיבות. היה רב את ריבו של החינוך המסרתי ורושם רב עשה קונטרסו הגדול "דרכה של תורה" המגיב בחריפות על החינוך החדש ועל השיטה של למוד קצור התורה העקרים. בעל "החפץ חיים" החשיבו מאד ועטר את חיבוריו הראשונים בהסכמת הרב האישישוקאי ואח"כ נתקבל בעיר בילסק על מקום הגאון הגדול ר' אריה לייביעלין בעל "יפה עינים" על ש"ס.

ואח"כ נתקבל שם הגאון ר' צבי הירש מה-יפית חריף גדול ובעל עמדה ציבורית שנהיה אחר כך לאב"ד בקהילת וולקוביסקי פלך סובאלק. היה מפורסם מלבד גדולתו בתורה בחכמתו במילי דעלמא. בזמנים שאנכי למדתי שם היה הגאון הגדול צדיק יסוד עולם ר' יוסף זונדיל הוטענר ששם לילות כימים והיה חריף עצום ובקי נפלא בכל חדרי התורה וחבר כמה ספרים על ארבעה חלקי "שולחן ערוך". הוא היה חבר מובהק של הגאון רבן של ישראל ר' מאיר שמחה הכהן הגאב"ד בק"ק דווינסק וגיסו של הגאון הצדיק ר' חיים לייב סטאוויסקער זצ"ל זי"ע בעל המחבר של שו"ת "פני אריה". זוגתו הרבנית היתה כאחת האמהות צדקנית על צד היותר נעלה והיתה להאברכים שזכו ללמוד באישישאק כאם רחמניה אל בנה יחידה. ומלומדת שאין כמותה. היא זכתה לבוא פה עם כלתה אחות של הגאון רבן של ישראל ר' משה מרדכי עפשטיין זצ"ל הגאב"ד דק"ק סלאבאדקא וראש מתיבתא של כנסת ישראל ואח"כ ר"מ פה ישיבת חברון בירושלים עה"ק ועם נכדתה הרבנית צביה אשת הרב הגאון הגדול בתורה וביראה ובמדע ר' מאיר חדש שליט"א המנהל הרוחני של ישיבת חברון בירושלים. אודות משפחת הרב ר' מאיר חדש שליט"א אין דברים בפה עטי הדלה והרזה לתאר בששר את ההצטינות שלהם ביתו בית וועד להכמים. מימי לא ראיתי בית "הכנסת אורחים" כמו אצלם כל דכפין יתא ואוכל אצלם כסעודת שלמה בשעתו אש"ל ממש אכילה ושתייה ולינה וכל מי שצריך עצה ותושיה יבואו אצלם ובעד כל מר נפש שזכו לבוא בצל קורתם ימלאו את בקשתם על צד היותר נעלה בלב ונפש אשרי להם ואשרי חלקם ואשרי יולדתם לא כל אדם זוכה לכך. בטוח אנכי כי זאת זכות של הוריהם היקרים המרום ישלם גמול פעלם.

בעת שלמדתי באישישאק היה שם נכבד גדול ר' אברהם סטאלאוויץ. הוא היה מופלג גדול בתורה וצדיק יסוד עולם. הוא היה אביו של הגאון הגדול ר' מאיר סטלביץ בעל המחבר ד' חלקים "מבית מאיר" שו"ת וחידושי תורה. מקודם היה רב ואב"ד בחסלאוויץ ואח"כ שמש הרב בזכרון משה בירושלים ת"ו, בעת הזאת היה שם הרב הגאון הגדול ר' חיים זצ"ל פלטיאל. הוא היה חריף עצום ובקי נפלא וחכם ונבון. הוא זכה להמלט משם ובא כאן ומנחו"כ פה על הר הזתים. כמו כן יליד אישישאק היה הרב הגאון המצוין והנעלה ר' יוחנן זופוביץ זצ"ל זי"ע הרב של טבריא. מקודם רב בעיר ראדווילישאק ובעיר סימנא מדינת ליטא בנו של הרב הצדיק ר' חיים לייב מגיד משרים מעיר הגדולה גראדנא. גם המגיד המפורסם הרב ר' בנימין מינסקער מגיד מפורסם בק"ק מינסק גיסו של הרב הגאון הצדיק ר' יוסף חיים זצ"ל ר"מ מאחד הישיבות של סלאבאדקא. והרב הגאון הצדיק יסוד עולם ר' הניך הכהן שהיה מהאברכים של הרבנים הגאונים ר' יואל הכהן זצ"ל זי"ע שגם הוא היה קרוב לארבעים שנה ראש מתיבתא בקלויז הגר"א מווילנא. והרב הגאון הישיש ר' אהרון שמידט שליט"א מקודם רב ואב"ד בק"ק ויזון במדינת ליטא וכעת בתל-אביב מאגודת הרבנים בבית-המדרש של הגר"א מגיד השיעור של "חברה גמרא" ושל חברה "תפארת בחורים". כמו כן הגאון הגדול ר' שמואל אבא ציטרון חתן של הגאון רבן של ישראל ר' יוסף רוזין המפורסם בשם הגאון ראגאדצאוער הגאב"ד בפתח תקוה ז"ל למד בימי נעוריו באישישוק, הרב הגאון המפואר והמפורסם לשם ולתהלה ר' אברהם קאלמענאוויץ הגאב"ד בק"ק סיקטין ומלפנים בעיר ראקאוו סמוכה למינסק וכעת הוא זכה להנצל מידי הרוצחים ולבוא בארצות

הברית ויסד ישיבה גדולה וכולל בעד האברכים גדולי תורה ויראה וזכו להנצל משיבת מיד
והוא מיחיד סגולה מהרבנים המפורסמים בארצות הברית שהם לוחמים מלחמת ד' בעד התורה
והאמונה.

הגבאים שהשתדלו לטובת האברכים היו בבית המדרש הישן ר' אברהם אפנהיים זצ"ל
וגיסו ר' בנימין ראטנער ובבית המדרש החדש ר' שלמה דרוקער פפארבערג אבי של הגאון
ר' יעקב אב"ד בק"ק אוסטריץ בעל המחבר "אמרי השכל" וספרים אחרים. הוא היה גדול
בתורה ודרשן מצוין וחכם ונבון ונחמד לכל.

והגבאי השני גם כן איש מצוין ונעלה מגזע היחס ר' ברוך אלי בנו של הרב הגאון ר' מנחם
מענדיל הגאב"ד בק"ק ראדין המפורסמת על ידי מקום מושב של בעל החפץ חיים זצ"ל זי"ע
ועל כל ישראל ועם ישיבה המפורסמת של ראדין, בשנת ת"ש עברה אליה ישיבת רדין
והגבאים השתדלו בעד הישיבה כמו בעד משפחתם כדי שלא ירגשו ח"ו שום דבר הן באכילה
ובשתיה ובלינה כדי שלא יבוא ח"ו לביטול תורה. בעלי הבתים באיישישוק היו אנשים מצוינים
מלאים בתורה וביראת שמים ואפילו בעלי בתים היו חומכים באברכים בכל ההצטרפות ובכבוד
גדול. כבוד התורה היה על צד היותר נעלה ומתוך כך זכו שיהיו להם בנים רבנים וחתנים
רבנים, איישישוק היתה היחידה שלא שלחה שליחים לתפוצות הגולה, רק בעלי הבתים
בעצמם לקחו על שכמם לתמוך באברכים למעלה מיכולתם בסכומים ניכרים. ולא רק בעלי
הבתים האמידים והבינונים אלא אפילו בעלי מלאכה בעלי עגלות סנדלרים חייטים וכו' אנשי
עמל וזיעה, כל העונג שלהם היה לתמוך ב"פרושים" וכל אחד ואחד היה לנו כאב נאמן
אל בנו יחידו, אשרי עין שראתה כל אלה ואוי לאבוי לנו שעיר ואם בישראל ואנשיה היקרים
טובים לשמים וטובים לבריות נפלו לפני בני עולה ואין לנו שיור מהאכסניא של תורה היקרה
והנחמדה של אם הישיבות הגדולות במדינת ליטא.

יזעק דמם השמימה ויתבע את עלבון חייהם שנקטפו בלא עתם.

ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם.

תנצב"ה

12. ספורי תורה, יראה ובטחון

1. הנה אנכי מוצא נחוץ לכתוב לצעירי עמנו לא להיות מקלי הדעת ולחשוב ח"ו כי לית
דין ולית דין ח"ו אנכי מוצא לכתוב מה שידוע לי. אנכי זכיתי בימי ילדותי בעת
שלמדתי בהקיבוץ של האדמו"ר הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל זי"ע גראדזענסקי מד"א בוויילנא
או בא הרב הצדיק ר' נפתלי זצ"ל זי"ע אייזענשטאט בנו של הגאון בעל פתחי תשובה הגאב"ד
בק"ק אוטיאן מדינת ליטא, ובנו הרב הצדיק היה מקום מגורו מקודם בעיר ביאלעסטאק ועסק
במסחר ובימי זקנתו העתיק את אהלו בעיר וויילנא וישב כמעט כל היום מעוסף בטלית ותפילין
באחד של בתי המדרשים בעיר וויילנא ועסק בתורה ובתפילה. וסיפר כאשר אביו הגאון בעל
"פתחי תשובה" קודם הסתלקותו הניח צוואה כי בנו הרב הגאון ר' בנימין יושב על כסאו
אלופי עיר אוטיאן שלהו לקרא לו להיות לממלא מקום על כסא אביו הגאון זצ"ל ומסרו לו
כתב רבנות, והוא אז רך בשנים כבן כ"ד שנים ואעפ"י שהיה כבר מלא וגדוש ומוכשר
להוראה אך מהיותו ענותן ומיראי ההוראה לא רצה לקבל עליו את משרה הרבנות ובקש כי
יתנו לו ארכא למשך שנה אחת כדי ללמוד בפרישות ולהכשיר את עצמו ביותר להיות ראוי
לשאת על שכמו את רבת האחריות הזאת.

בעת ההיא ישב על כסא הרבנות בעיר וויזון הסמוכה לאוטיאן גיסו הרב הגאון ר' אליעזר דון-יחיא זצ"ל זי"ע בעהמ"ח שו"ת "אבן שתיה" הגאב"ד בלוצין מדינת לטביא. ויסע אליו ובצותא חדא עם גיסו שמו לילות כימים ויגברו חילים בתורה וחדדו זא"ז בהלכה. שם עיונו בשו"ע חו"מ שהיה בו בקי להפליא וכבעל שכל מעמיק וישר מצא כר נרחב לפניו להתגדר בו ולחדש הרבה במקצוע זה. וכאשר אז היה שר התורה הגאון רבן של ישראל ר' יצחק אלחנן הגאב"ד בקאוונא אחר השנה בא אליו לקבל סמיכה. וכאשר ראה פעם הראשונה את הגאון ר' יצחק אלחנן ועמד לפניו למבחן ומהיותו ענותן וצנוע מרתת מהדר גאוניותו של המסמין נראו דבריו כמפוקפקים והגאון מקובנה הראה לו פנים בלתי מסבירות. חלשה דעתו עליו והלך במלון ברוב עגמת נפש כמובן. בלילה נראה אליו אביו הגאון בעל "פתחי תשובה" ואמר לו: "בני יקירי אל תירא. אתה תשב על כסאי אחרי. פתח פיך ויאירו דבריך. אנכי אעמוד תמיד על ימינך וכבר המלצתי עליך טובות לפני שר התורה". למחרת ביום עש"ק כאשר נכנס שנית אצל הגאון מקובנה קבלהו במאור פנים ובהדרת הכבוד הגיש לו כסא לשבת ואמר: "ישב נא הרב האוטיאני". ולאשתו הרבנית קרא ואמר: "ראי נא ראי יש לנו אורח גדול וחשוב הוא הרב האוטיאני. אצלנו יהיה על יום השבת". וכאשר נשאו ונתנו שנית בעניני הלכות שונים הראה את גודל חריפותו ובקיאותו עומק עיונו בים התלמוד והפוסקים להפליא והגאון מקובנה השתומם על המראה הגדול הזה ולא פסק להביע את קורת רוחו ולהפליג את שבחו בפניו. ובכתב הסמיכות בין יתר התוארים הגדולים שעטרהו כתב: "ראה ראיתי כי זכות אבותיו מסיעתו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא וידיו רב לו לפלפל ולחדש לאמיתה של תורה כאחד הגדולים אשר בארץ". כתום השנה יצאו לקראתו כל בני העיר ויקבלו את פניו ברוב פאר והדר ולקול מקהלות מנגנים והמון חוגג הובילוהו תחת חופת כבוד העירה לבית המדרש הגדול מקום שם נשא מדברותיו בפלפול עצום וחריף וחלוקא דרבנן שהפליא את קהל גדולי הלומדים והמופלגים הרבים שהיו בעת ההיא וראו כן תמיהו לגדולתו בתורה ובמדע. ובהילולא דרבנן שערכו לכבודו חדשו את המלוכה והגישו לו כתב רבנות מחודש חתום מכל בני העיר. חמשים ושתים שנה שפט והורה עדתו מישרים ושמו נשאר בפי כל בשם ר' בנימין הצדיק זי"ע תנצב"ה.

2. אנכי מוצא חובה לנפשי אולי יהא מאפשרי לי לחזק את ידידי ומכירי וביחוד משפחתי להאמין באמונת חכמים וצדיקים כדכתיב "ויאמינו בד' ובמשה עבדו". ידוע לכל כי החזון איש זצ"ל זי"ע היה רבן של ישראל אע"פ שהיה צנוע ועניו ולא קיבל עליו שום התמנות אבל בעת בואו מחו"ל פה שלח מכתב האדמור הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל זי"ע לאחד ממכיריו כי ארי עלה מבבל ובמשך הזמן נתפרסם בכל העולם בכלל ובארץ ישראל בפרט הן בתורתו והן בצדקתו וחכמתו. מבוקר ועד ערב באו לו יותר ממאה אנשים לשאול עצה ותושיה או ברכה או להתפלל על החולה.

התרחש פעם אחת בשנת ת"ש בחור אחד מירושלים יליד מגראדנא ממשפחה המיוחסת בישראל ואשר אנכי מכיר היטב אותו והוריו היקרים וביחוד אחד מהאחים שלו פה מיחידי סגולה מראשי הממשלה וכולם יראים וחרדים וביחוד הוא מופלג גדול בתורה וירא שמים ומנהל מן אחת הישיבות מירושלים לשאול עצה ותחבולה. התאהב בנערה יפה אך חפשיה בדעותיה. הנערה השיבה אהבה שירה וקבלה עליה עול מצות נעשתה דתית. יום אחד הולכת הנערה שלנו לרופא שנים כמו אנשים רבים אחרים ואירעה תאונה: מחט המכונה נכנסה לגרונה ומשם המשיכה דרכה. עשו לנערה צלום רנטגן ומצאו שהמחט נתקעה אי שם במעים. בינתיים קרב והלך מועד החתונה. הלך הבחור אל החזון איש בבני ברק ושאלו לעצתו הלשאת את הנערה או לא? התהלך החזון איש בחדרו אנה ואנה כשידיו על גבו והפסיר: "אתה יכול לשאתה לאישה". התעקש הבחור ושאל: מנין לו לרבי הבטחון? - "אומרים לי שאתה יכול לשאתה לאישה". חזר ואמר הבחור לחזון איש: "רבי, מה יהיה על המחט?" ענה לו החזון איש: "אומרים לי שהמחט תצא עוד לפני החופה". מובן מזאת מה גודל כח התורה והמצוה כמו חז"ל אמרו: "הקב"ה גוזר גזירה ובא צדיק ומבטלה". וכך היה. המחט יצאה שעה אחת לפני החופה.

3. עוד מעשה אחד שזאת עדות לכל. היתה אשה בגיל ארבעים שנשארה רווקה. יום אחד נזדמן בדרכה בחור אחד וביקש את ידה. האשה לא היתה מקלי הדעת והלכה אל החזן איש לשאול בעצתו אמר לא כי הוא איננו מסכים "אסור לך לשאתו" פסק. באה האשה במבוכה ובכל זאת נשמעה להחזן איש גאון התורה. כעבור שבועיים מצאה גבר אחר ונישאה לו.

4. הנה מצאתי חובה לנפשי לכתוב עוד. באו שני אברכים אצל אחד מגדולי הדור כאשר בא זמנם לילך לעבודת הצבא וזאת היתה ברוסיה והיו שניהם יראים והיתה רצונם כי הוא יתן להם ברכה כי הם יהיו פטורים מעבודת הצבא כי כידוע כי בשעת שהם ילכו לעבודת הצבא לא יהא להם לאכול כשרות וחילול שבת ויו"ט. אחד מהם היה בן תורה, אמר לו: "יש לך עליך עול תורה וכל המקבל עליו עול תורה פורקין ממנו עול מלכות כמו שאיתא במסכת אבות כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות". אבל להשני אע"פ שהוא ג"כ היה ירא שמים אבל לא היה בן תורה יעץ לו ללמד מלאכת "מילה" התפלא האברך על העצה הזאת. בא וספר לאביו. אמר אביו: "מסתמא יודע רבינו הקדוש מה הוא אומר ועתה לך ועשה כדבריו". הלך ולמד מלאכת "המילה" לימים כשעמד לצבא נלקח ונשלח הרחק לתוך רוסיה ולקח עמו את כלי המילה. בדרך חנתה פלוגתו באחת התחנות. בא קצין רופא הצבא שבמקום לשאול אם אין נמצא בפלוגה הזאת איש צבא יהודי. והאברך היה היהודי היחידי שבפלוגה. קראוהו והרופא לקחו לביתו. שם גלה לו בסוד לשם מה צריך לו וספר שאשתו יהודיה והיא ילדה לו בן זכר ועתה בכל לילה בא אליה אביה המנוח ואינו נותן לה מנוחה עד שתמול את בנה הנולד. "חפשתי יהודי שבקיא במלאכת המילה ולא מצאתי עד שבאת, ועתה יהא הדבר שמור בסוד בינינו לבל יודע לשום איש ואני אתן לך את שכרך כפי שתדרש". אמר הקצין הרופא. עתה הבין האברך את דברי הרבי הקדוש שיעץ לו ללמד מלאכת המילה. "טוב" השיב לקצין "אנכי אמול את בנך וגם אשמור על סודך חלף זה לא אקח ממך שום שכר אלא תבטיח לי שגם אתה תשמר על סודי ותעזר לי להשתחרר מן הצבא יהודי אני ומצות אלקי חזקה עלי ואין אני יכול לקימן כאן בצבא. מן השמים שלחו אותי הנה שאהיה מסייע לך ואתה תהיה מסייע בידי". הבטיח לו הקצין. אחרי שמל את הילד השתדל עזרו הקצין ויצא לחפשי וחזר לביתו.

5. כמו כן גם אצלי ראיתי מופת גדול אודות עבודת הצבא בעת שהיתה אצלי הזמן לעמוד על הבחינה אודות עבודת הצבא וכאשר ש"ב הגאון הצדיק ר' יעקב מאיר ראגאלער זצ"ל זי"ע אז העתיק את אהלו בוויילנא באחי אצלו להתפלל בעדי וכמו כן ליתן לי ברכה כי אנכי אהיה פטור מעבודת הצבא. ראשית בעת עבודת הצבא אי אפשר לקיים מצוות וביחוד בטול תורה אז אנכי אשכח מה שלמדתי. אמר לי כי אנכי אלך אל הגאון הצדיק ר' מאיר מיכל שאסער זצ"ל אז היה ר"מ של הישיבה רעמאילים ואם הוא יתן לי ברכה אז אנכי בטוח כי אנכי לא צריך לילך לעבודת הצבא. אז אנכי הלכתי תיכף ומיד ובטוח אנכי כי הוא יתן לי תיכף ברכה. בעת באתי שם באתי לביתו ואחד מידידיו היה הרב"ג ר' דובער עפשטיין בנו של הגאון ר' יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל זי"ע בעל המחבר של "ערוך השולחן" הוא היה מכיר אותי ואת משפחתי היטב. שאל אותי מה בקשתי אמרתי לו כאשר ש"ב הגאון ר' יעקב מאיר ראגאלער אמר לי כי אנכי אלך אל הגאון הצדיק לבקש ברכה. אמר לי כי הוא יהא מליץ בעדי וגם לבקש ברכה בעדי כדי שאהיה פטור לילך לעבודת הצבא. ברגעים אחדים אמר להרב הגאון ר' מאיר מיכל זצ"ל כי פה בא בחור מצוין מיחידי סגולה מדור הצעיר והוא יליד מאיראגאלי משפחת הגאון ר' יעקב מאיר מאיראגאלי והגאון ר' יעקב מאיר שלה אותו לכבוד גאונו כי כבוד גאונו יתן לו ברכה כדי שיהא פטור מעבודת הצבא. הוא צעק בקול רם: "אסור אסור. איך אפשר ליתן לו ברכה כי אם הוא יהא פטור אז יהא מוכרה ליקח בחור אחר על מקומו מי אמר כי דמו דידי סמיק טפי מדמי אחר? לא! לא! אנכי לא אתן שום ברכה". אמרתי: "אם יש איסור ליתן ברכה איך אפשר כי הגאון הצדיק ר' יעקב מאיר שלה לי לב"ג?" אז אמר: "אנכי מכיר היטב את הגאון ר' יעקב מאיר הוא בעצמו יוכל ליתן לך ברכה כי אנכי לא גדול מהגאון ר' יעקב מאיר". אמרתי לו: "לוא היה בטוח כי ברכתו יהא די אז לא שלה לי לכבודו הרם". והתחלתי לבכות בדמעות שלישי: "רע ומר לי כי טוב מותי מחיי אם אנכי אילך לעבודת הצבא טוב מותי מחיי". אז נכמרו רחמיו עלי ונתן לי ברכה וה"ל כי נשמעו דבריו ויצאתי לחפשי.

6. אחד מסלאבאדקא בא להגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע כאשר הוא צריך לעמוד לעבודת הצבא והרופא ביקש מאתו 500 רוביל באותו הזמן היתה זאת הון רב אם הוא יתן כי הוא הבטיח לו אם הוא יתן את הסכום הזה אז הוא יהא חפשי מעבודת הצבא. אז אמר לו: "תן לי את הסכום הזה ואנכי מבטיח לך כי אתה תהא פטור מעבודת הצבא". נתן לו את הסכום ולמחרתיים עמד על הבחינה ויצא לחפשי אז בא להגאון הנ"ל ואמר לו ת"ל כי הוא יצא לחפשי. אמר לו: "אל תחשוב כי אנכי נתתי את הסכום הזה לרופא. לא ולא. רק אחד ממכירי עלתה בשמתו השמימה והניח בת יחידה שהגיעה לפירקה והציעה בעדה שידוך הגון והייתי בטוח כי מצות הכנסת כלה ליתומה בת תלמיד חכם ענין גדול ובזכות מצות הכנסת כלה שזאת מאלו הדברים שאין להם שיעור יעמוד לך כי יהא פטור מעבודת הצבא, אשריך ואשרי יולדתך כי שזכית לך לקיים מצוה גדולה". מזאת יוכל להבין מה גדול כח התורה ושכר מצוה של הכנסת כלה.

7. הנה מצאתי חובה לנפשי להביא את הסיפור הזה בחוברת הלז שיאמינו כי בהשארת הנפש והדבר כן הוא:

אחד מגדולי עמנו קודם הסתלקותו כתב בצוואה שבניו ישכירו לקדיש אחד מהמלמדים שהיה בן בית אצלו שהוא למד תורה עמהם. אחר פטירתו כשראו בניו את הצוואה הרגישו בזה עלבון גדול שנראה שאביהם לא רצה לסמוך על הקדיש שהם יאמרו והבנים היו ת"ח גדולים ויראי אלקים. פנו בזה לרב בשאלה אם המה מחויבים לקיים דבריו. הרב הסביר להם שאין זה עלבון ומצוה לקיים דברי המת. התחילו במשא ומתן עם המלמד והמלמד עמד על מקחו אם לא יתנו לו שלש מאות רענדליך במזומנים ובמוקדם אחרת לא יסכים בשום אופן ואופן. קראו אותו להרב כי הוא ישפיע על המלמד, כי זה היה סכום גדול מאוד. הרב אמר להם שרשות בידו לדרוש חללא דעלמא, ואם הם רוצים לקיים דברי אביהם אזי עליהם לשלם כפי רצונו. המלמד היה ירא שמים גדול והסביר להרב שלא יוכל לותר מן הסכום כלום כי יש לו בת בוגרת שכבר עברה פרקה והיא נתקשרה בשידוכים. הבטיח מזמן להחתן נדוניה סכום כזה, ועתה עומד השידוך להנתק אם לא יסלק הנדן בשלימות. סוף הדבר לא הועיל ושום טענות היתומים השיגו סכום זה למלמד עד פרוטה אחרונה.

8. אנכי זכיתי להכיר היטב את הרב הגאון הגדול ר' חיים ירמיהו פלענסבערג זצ"ל הגאב"ד בק"ק שאקי מדינת ליטא. הוא היה יליד מקעדאן המחבר "דברי ירמיהו" על התורה ושו"ת "שאלות חיים". הוא היה ממשפחת המיוחסת בישראל וביחוד אמו הצדקנית מרת טעמא נ"ע היא היתה מגזע בעל "סדר הדורות" ול"סדר הדורות" היה כתב יוחסין לדור המלך עליו השלום. ותנשא לבחור תורני שהיה סוחר גדול וירכש לו חצר גדולה עם שדות רבים בסביבות העיר ארבורג סמוכה לקאוונא ויחי הצמד הזה שנים רבות חיי שלווה חיי עושר נאהבים ונעימים. אך דבר אחד החשיך את אשרם וימרר את חייהם כי מנע ד' מהם פרי בטן. האיש בהיותו תמיד טרוד ומתעסק בהנהלת עבודת החצר לא שם לבו כל כך לזה וישכח את מצבו הערירי. אך האשה בשבתה כל היום ככבודה בת מלך פנימה בבית לא חדלה מלחשוב מחשבות נוגות כל היום אודות עתידה כי לעת זקנתה תשאר בלא בן "וקדיש". ותרב לעשות צדקה וחסד לכל עני וקשה רוח ותיתענה בצום נפשה ותשפך שיחה ותפלה לפני אדון כל היוצר תבל ומלואה שיפקדנה בזרע של קימא. הרעיון הזה שהיא הולכת בלא בנים מסך לה כל כך מרורות בכוס חייה עד שכל עשרה וטובה היו לה לזרא. כי אם אין לה בנים למה לה חיים.

כה עברו שנים רבות עד שנעשתה כבת ארבעים ושבע שנים. אז חשבה מחשבות ועלה על רעיונה להתגרש מאשה ולקחת ממנו גט פטורין אולי כשתנשא לאיש אחר תבנה עוד ויהי לה ילד. ויהי באחד הימים בשבתה עם אישה ותשוחח עמו ותאמר אליו: "אישי אהובי, הלא תדע את אהבתי ותומתי אליך בכל הימים מיום באנו בברית הנשואים עד היום הזה. עתה שמע נא מחמדי את אשר אציע לפניך. הלא הנך רואה כי תקותינו להבנות ולראות זרע בין שנינו רפויה. לכן אולי ישר בעיניך לגרשני אז תקח אתה אשה אחרת ואנכי אנשא לאיש אחר אולי יראה ד' בצרת נפשינו ויבנה אחד משנינו ויתן לו בן כי מי יודע בשל מי העכוב הזה שמנע ד' ממנו פרי בטן. אם גם אחד משנינו יפקוד ד' ויהי למשיב נפש גם לשני".

יום
יכה
. באה
בר אחר

כאשר
נס
לכו
יה,
ת
ל

'מילה"
דוש
יצבא
התחנות.
זאברך
זה צריך
ואינו
ז מצאתי
שכרך
ללמד
אקח

וחי

עמוד
ער
כה
וביחוד
יר

י
ער

ר ש"ב
זר
א.
ולה

בודת
זר

נבהל ונשתומם נשאר האיש לשמע הדברים האלו מפי אשת נעוריו אשר אהב כנפשו.
אחרי שוב רוחו אליו אמר לה: "הלא כבר עברו ימי נעורייך, והנה כעת קרובה לחמישים
שנה. התחשבי עוד להריון וללדת?"

השיבה לו בחכמה: "כל זמן שלמנין שנות חי עוד נספל מספר "הארבעים" כמו ארבעים
ושבעה ארבעים ושמנה, אף שהמספרים האלו קרובים למספר החמישים, בכל זה עוד מספר
"הארבעים" מצלצל באזן אתחשב עוד לבת בנים ולא אבדה תקותי. לא כן כשיגיע מנין
"החמישים" לכן עתה הוא הזמן האחרון אשר עוד זיק תקוה לראות זרע לא נכבה בלבי".
"על-כן" - הוסיפה לדבר אליו - "אם תעשה לי הדבר הזה אעזב לך את נחלתנו וכל עשרנו
ואני רק בגפי אצא". בקצור, בהתחלה לא רצה למלאת חפצה אך כשהרבתה בכל יום השכם
ודבר על לבו ובכתה והתחננה לפניו הסכים לגרשה וגם מלא את הדבר הזה. אז עזבה
אצלו כל רכושה והונה ותצא ממנו רק בכסותה ושמלותיה הנחוצות לה בלב נשבר על בעל נעוריה
ועל אשרה אך מלאת תקוה בד' כי יראה את עניה ויפקדנה בישועה ורחמים ויפתח את רחמה.
אחרי ירחים אחדים גשאה לאיש נכבד ונעלה תורני מופלג ושלם במדעים שנתאלמן מאשתו
והשאירה לו שמו ר' אברהם פלענסבערג. כי שמע המקרה הזה נתפשט בכל הסביבה והכל
ידעו כי אשה חכמה וגם יראת ד' היא ויעברו ירחים אחדים אחרי נשואיה השניים גם עברה
שנה ויותר והיא כבר קרובה לחמישים והריון עוד לא נתן לה. אז התחיל היאוש למצא קן
בלבה ותגדל עוד מרירות לבה שבעתים כי נהרס מצבה העשירי ונתפרדה מבעל נעוריה ומאוי
נפשה לא השיגה. נורא היה מצבה הרוחני פניה היו תמיד זעפים הסתתרה במסתרים מפני
בעלה השני ובכתה על רע מזלה. ותרב עוד לענות בצומות נפשה ולשפך תחנון לד'. גם
הפרוטה האחרונה שבכיסה לא חדלה לפזר לצדקה. פעם אחת בליל השבת אחרי אכלם
סעודת הלילה ואישה הלך לבית חברו נשארה היא יחידה בביתה בשבתה עצובת רוח תקפתה
מרירות ותבך. והיא נשענת בידיה על השלחן הרכינה ראשה ותרדם. ותרא בחלומה והנה
נגש אליה איש פגיו מפיקים רצון ושמחה ובידיו כעין עריבה מכוסה ויאמר אליה: "אני
ירמיהו הנביא אל תבכי הא לך בן ובת". ויתעלם מפניה. ותיקץ והנה חלום. ותתחלחל האשה
מאד ממראה החלום ולא ידעה את נפשה.

אחר הדברים האלה כעבור איזה זמן ויתן לה ד' הריון ותלד בן בשנת החמישים לימי
חייה בשנת תר"ב בימי חנוכה ותקרא את שמו "חיים ירמיהו" השם "חיים" על שם אביה
המנוח הרב ר' חיים ז"ל והשם "ירמיהו" הוסיפה לו על שם "ירמיהו הנביא". אחרי שנתיים
ילדה עוד בת ותקרא את שמה חנה צערנא ותעמוד מלדת.

בהיותו רב בעיר שאקי עבר דרך עירו אורח נכבד שהיה לו כשרון להגיד על כל דבר ודבר
גימטריאות. שאל האורח לאחד מן הגבאים: "מה שמו של הרב שליט"א?" אמרו לו: "ר'
חיים ירמיהו". אמר להם זה בגימטריא "ירמיהו הנביא".

כתבתי את המעשה הזה לצעירי עמנו להתחזק באמונה.

9. בעת שאנכי זכיתי ללמוד בישיבת כנסת ישראל בסלאבאדקא בשנת תרנ"ו הייתי
בבית הגאון ר' משה באנישעווסקי זצ"ל הגאב"ד בק"ק סלאבאדקא בעל המחבר שו"ת
"אהל משה". הוא היה גאון נמרץ מגדולי עמנו באותו הדור וביחוד ידיד נאמן מהגאון ר'
יצחק אלחנן זצ"ל זי"ע הגאב"ד בק"ק קובנה. שמעתי לאחר ההסתלקות של הגאון ר' יצחק
אלחנן מהגאב"ד בק"ק סלאבאדקא כי קודם ההסתלקות של הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל
שלח שליח מיוחד לו כאשר חייב אדם להתודות קודם פטירתו והוא מרגיש את עצמו כי
מצבו הורע מיום ליום על כן רצונו להתודות ואמר כן: "האמת ניתן להאמר ת"ל אע"פ שאנכי
השתדלתי הרבה בעניני צדקות כי יותר ממליון 1000000 רוביל יצא מתחת ידי אודות צדקות
שונות הן בעד יחידים והן בעד הכלל וביחוד בעד החזקת התורה ובעד הכנסת כלה וביחוד
בעד הנשרפין אבל בסוף אנכי כי ח"ו לא נהנתי מזאת מאומה כי אנכי הולך לעולמי בידי
ריקות לא נשאר לזוגתי הרבנית רק 28 רוביל, זאת בין אדם לחבירו, ואודות בין אדם למקום
אנכי השתדלתי הרבה להחזיר עגונות ות"ל כי זכיתי להחזיר יותר משלשה מאות עגונות וברי
לי כי ח"ו לא נכשלתי".

פעם אחת באה אשה אחת שבעלה יותר מעשרים שנה נסע בארצות הברית ומיום שהלך שם לא שמע מאומה ויש לה היתר מהרבנים מפורסמים ממדינת קרים להתיר אותה מכבל עגונה. אך בקשתם כי גם הוא יתן הסכמתו ויש לה ענין הגון והיה לה הרבה השתדלנים שבקשו מאתו כי הוא יתן לה הסכמה. אמר להם על פי דין מותר ליתן לה הסכמה אבל לבו נקפו ואי אפשר לו בשום אופן על כן בקשתו כי היא תמתין פה בקאוונא לכל הפחות שלשה ירחים ובמשך הזמן הוא ישלח מכתבים לכל המכירים שלו באמעריקא ואם לא יהא תשובה מהם אז יתן לה היתר. חלפו השלושה חדשים ואין קול ואין קשב. באה בבכיות תחנונים לחוס עליה וליתן לה הסכמה להיתר גישואין. הוא ביקש מאתה לכל הפחות לחכות עוד ירח ימים. ימים אחדים קודם שעבר הזמן של ארבע שבועות בא טעלעגראמע כי הוא הבעל בא. ובא עם הון רב בערך עשרים אלפים דאלער. ושאלו לו מדוע לא נשמע מאתו עד כה ואמר תירוצים שונים, רק בחדש האחרון נדדה שינה מאתו ובאו לו בחלום בלילה אנשים שונים כי אם רצונו להיות חיי ענג ונחת למה"ש עליו לנסוע לשר התורה בקאוונא ואם לא מר"הא אחריתו. כן שמעתי מהגאב"ד ר' משה באנישעווסקי הגאב"ד ויש לי לספר עוד ועוד אבל העיקר אל תדמו כי ח"ו לית דין ולית דין הכל בהשגחה העליונה הן מה שבכלל והן מה שבפרט. אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין מלמעלה.

10. בהיותי רב ואב"ד בעיר באבראביצי פלך צערניגאו סמוכה לקיעב סיפר לי הרב הגאון צי"ע ר' אהרן זצ"ל סידעסקיילד מגראדנא והיה חתן של הגאון רבן של ישראל ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל זי"ע והיה מקורב עם הגאון הצדיק בעל המחבר "חפץ חיים" זצ"ל והוא השתדל הרבה לטובת הישיבה של ישיבת ראדין. ואחד מגבירי עיר קיעב שמו היה וואלערשאיין ז"ל נתן לישיבת ראדין הרבה כסף בהשתדלות של הרב הצדיק ר' אהרן הנ"ל, ובפתע פתאום נפל למשכבו והיה מסוכן נוטה למות ועל פי עצת הרופאים אמרו כי נחוץ לעשות לו ניתוח אבל מסופק להם אם יוטב מצבו על ידי ניתוח יוכל היות כי הניתוח מקרב לו את המיתה, אז בא אצלו הרב ר' אהרן הנ"ל ונתן לו עצה לשלוח טעלגראמע לבעל"ה "חפץ חיים". ושלח הח"ה תיכף ומיד כי לא נחוץ שום ניתוח ותקומו חזקה כי בזכות התמיכה שהוא תומך את הישיבה המרום ישלח לו רפואה שלמה בלי ניתוח. ותיכף ומיד בתוך מעט לעת גפתה מעצמו את המקום שנדון לניתוח וחזר לבריאותו וכאשר ראה את הנס והמופת של בעל החפץ חיים מסר את כל עסקיו לבניו ונסע בראדין והיה שם עד יום מותו ושם מנח"כ.

11. בימי נעורי למדתי בעיר ווילנא והיה מגיד משרים ר' יהודא לעווין בעיר שניפישאק פרור ווילנא יליד מאשמינא וסיפר לי הרבה דברים מכבוד הרב הגאון הגדול צי"ע ר' מרדכי אשמינער הגאב"ד בק"ק אשמינא בעל המחבר ספר הדרת מרדכי ואח"כ היה רב ואב"ד בעיר סלאנים וסיפר לי בהיותו באשמינא היה לו חנות של כל מיני טעקסטיל ובאותו הזמן בא איש אחד שגם מסחרו היה בטעקסטיל שבאו גנבים ושוודדים וגנבו כל החנות ולא נשאר לו מאומה וכאשר הוא צדיק מפורסם ובעל מופת בקשתו שהוא ישתדל שהגנבים יחזירו לו את הסחורה. אמר לו הרב ר' מרדכי אשמינער זצ"ל: "אנכי לא אוכל לעשות מאומה. לך אצל הרב ר' יהודא לעווין אולי הוא יכול לעשות מאומה. אז תיכף הלך אצל המגיד משרים הרב ר' יהודא לעווין עוד קודם תפילת שחרית ובא בבכיות ותחנונים וסיפר לו כאשר באו גנבים באותו הלילה וגנבו כל רכושו והיה אצל הרב אודות הגנבות ושלח לו אצל כבודו כי יוכל היות כי יש לכם ידיעה אודות הגנבות. "אז תיכף ומיד הלכתי אצל הרב מדוע שלח אותי לי ואז היתה מצבי בשפל המצב כי אנכי לא הייתי מסוגל להיות סוחר עם סחורות שונות אולי יחשבוני כי אנכי קניתי את הגנבות וביקש מאתו מה הוא רוצה ממני והוא צוח אנכי לא יודע מאומה רק בטוח אנכי כי כבודו יודע מן הגנבות על כן כאשר רצוני היתה לילך בבית הכנסת להתפלל לא הלכתי בדרך המלך אז הלכתי דרך אחרת דרך הגנות". (דורך דיע גערטנער) מרחוק הכיר תיבה אחת ששמו של בעל החנות כתוב עליו ומצא שם את כל הסחורות שנגנבו מאתו. אז מובן מאליו כי גדול כח התורה. כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה כמו דורשי רשומות דורשים: "עין ד' אל יריאיו" מי שיש לו יראת שמים באמת יש לו עין ד' רואה מרחוק.

זו.
מישים
רבעים
יוד מספר
מנין
לבי".
ל עשרנו
ם השכם
בה
ל בעל נעוריה
את רחמה.
זאשתו
והכל
ו עברה
א קן
ה ומאוי
פני
גם
ם
וקפתה
זנה
אשה
יה
זנתיים
דבר

יור"ת
קז
זכאי
נות
זום

12. וכמו כן שמעתי מדודי הרב הגאון ר' משה שלמה זצ"ל שאפירא מאייראגלי שהוא היה ראש מחיבתא בעיר ווארשא. פעם אחת אחד ממכיריו היה לו בית מרזח לא רחוק מווארשא בכפר ששכר על ארענדא אצל פריץ אחד והיה לו פרנסה בכבוד אבל הכומר משם היה שונא ישראל. נסע (הכומר) עם נהג שלו בחדש שבט בשנת תרנ"ז באמצע הלילה ושלח את הנהג לקנות צלוחית יין שרף. מקודם שתה הוא בעצמו מעט ואח"כ נתן שם סם המות ונתן את העגלון לשותות וכמובן בערך שעה אז הוא התעלף ומת. תיכף ומיד עשה צעקה גדולה הכומר ימח שמו כי בעל המרזח מכר צלוחית יין שרף עם סם רעל והיתה משפט וכמובן היה המצב של היהודי רע ומר ונתנו לו עצה כי הוא יסע לרב הגאון ר' מרדכי אסמינער כי הוא יתן לו עצה ותחבולה. אז בא לו עם אחד ממכיריו וסיפר לו כאשר המרום יודע את האמת כי הוא אננו יודע מאומה כי הוא חף מפשע רק מפני הכומר שונא ישראל עשה זאת על כן בקשתו כי הוא יחוס עליו ויתן לו עצה ותחבולה מה לעשות. נתן לו עצה כאשר הוא עשה ערעור על המשפט בעת שהיה עוד הפעם המשפט בעיר ווארשא. ימים אחדים מקודם יקח כרטיסי ערסטא קלאס לנסוע בווארשא וישב בקרן זווית ויקח ספר תהילים ויתפלל כל התהילים מא' עד הסוף ותקומו חזקה כי בזכות זאת המרום ישלח לו עזרתו מקודש. עשה כאשר אמר לו קנה כרטיס ונסע ערסטא קלאסע בווארשא ואמר תהילים ובכה בדמעות שלישי ובלב נשבר ונדכה אז בא אליו אחד מן האנשים שגם הוא נסע בווארשא ושאל אותו ואמר סליחה חדה סתומה לי מדוע כבודו נוסע אסע קלאסע ומדוע ניכר כי יש לו עגמת נפש ודאגה בקשתי כי כבודו יספר לי אולי יש בידי לעשות מאומה לטובתו. אז סיפר לו כל המעשה כמו שהוא כאשר הוא חף ונקי מפשע ורק הכומר שונא ישראל ועשה זאת כמרמה וכאשר בימים האלו יהא משפט בווארשא ונסע לאחד מן הרבנים שהוא מפורסם לאיש צדיק ונתן לי את העצה כי אנכי אסע בווארשא אסע קלאסע ולאמור תהילים ותקומו כי מזאת יהא לו ישועה, אמר לו: "תן לי האדרעס שלך ואנכי אשתדל בכל האפשרי לטובתך". אז נסע בכפר של בית המרזח ובא אצל הכומר ואז היה יום הולדת של הכומר והיה שם אנשים רבים ואכלו ושתו והם ידברו רק אודות אומה ישראלית כמו המן הרשע כי מצוה גדולה לאבדם וביחוד הכומר אמר כי הוא מאושר כמה יהודים הוא עשה להם צרות ביחוד כעת יהא משפט על היהודי של בית המרזח ותקומו כי הוא ומשפחתו יאבדו לעולמי עולמים. וגם האיש שנסע עם הבעל של בית המרזח אמר להם כאשר יש לו פה יער גדול ונחוץ לו איש אחד כי הוא ישיגה על היער אולי ידוע לכם אז אמר הכומר ימח שמו פה יש יהודי אחד שהוא מסוגל להיות מנהל על יער אבל חסרון גדול כי מה שהוא יהודי. טוב כי לאבד את כל היער רק לא ליתן נחת רוח ליהודי. מצוה גדולה להרוג ולאבד את כל היהודים.

ומי היה האיש שהיה אצל הכומר ביום הולדתו? הוא אחד מהשופטים שהם צריכין להיות על המשפט של היהודי של בית המרזח. מובן מאליה בעת שבא את המשפט היהודי יצא נקי וחף מפשע והכומר ימח שמו בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל.

מה שרצונו היתה לעשות ליהודי נשפך על ראשו.

13. אחד ממכירי יליד סיסלוביץ פלך גרודנא למד בישיבת חפץ חיים בראדין והגיע זמנו להתיצב לעבודת הצבא. והוא היה בן יחיד להוריו אבל בזמנים ההם לא התחשבו בזה ולקחו גם בנים יחידים. כתב לו אביו לבוא הביתה ולקטוע חלק מאצבע כדי שלא ילך בעבודת הצבא, כי מלבד העבודה הקשה בצבא לא יוכל לשמור על המצוות וכל תלמודו ישתכח ממנו, והוא היה שקדן גדול בלמודו ובעל כשרון נעלה. ענה לאביו כי בזכות התורה שאמרו חז"ל "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות" ואם יש לו זכות ישתחרר בזכות התורה ולא יעשה לעצמו שום מום.

כתב האב לחפץ חיים שישפיע על בנו שיסע לביתו ויעשה לעצמו מום. כשנגש החפץ חיים אחר התפלה ביום ב' אל הבן ואמר שקבל מכתב מאביו שיסע לביתו ויעשה לעצמו מום וע"י זה ישתחרר מעבודת הצבא, ענה לו הבן: "רבי ומורי, איך כב' אומר לי לעשות מום לעצמי "היד ה' הקצר"? זה עתה אמרתי בשיר של יום "ברוך קדים תשבר אניות תרשיש", ואם הקב"ה יכול לעשות כדבר הזה יוכל לעזרני גם בלי מום".

בעיר סיסלוביץ היו שני רופאים שבדקו את המתיצבים אחד שלקח כסף, לפעמים עזר ולפעמים לא – ושני שלא לקח כסף ואם הוא יאמר: "ני-גאדין" (שאינו ראוי לעבודת הצבא) ודבריו נשמעים.

נגשו אל הרופא שלא לקח כסף והתחנן האב על בנו כי הוא בן יחיד אצלו ואם יקחו אותו ממנו חייו אינם חיים, ובקש כי ירחם עליו.

ענה לו הרופא: "ממך ידוע לי כבר אבל היכן הזקן תראה לי את תמונתו כי ראיתי בחלום אותך את בנך ואת הזקן, ודאש המדברים היה הזקן היכן הוא ואם לא הראיני את תמונתו".

ענה לו האב: "הזקן מעולם לא הצטלם אך יכול אני לתאר אותו, שהוא נמוך זקן עם פאות ארוכות ונכר על פניו כי הוא איש אלקים".

ענה לו הרופא, טוב ושהוא רואה בזה אצבע אלקים לשחררו, ושחררו. זאת ידוע לי היטב מוזאת אפשר ללמוד מוסר השכל מה גודל כח התורה והיראה.

14. כאשר רצוני במחברת שלי לחזק את צעירי עמנו וביחוד למשפחתי כי הם ידעו להאמין אמונה שלמה בהשגת הנפש מצאתי חובה לנפשי לכתוב זאת.

במקומו של רש"י הקדוש בעיר ווארמינא: נוהגים היו הגויים לקבור את מתיהם בכלים נאים. התחילו אף ישראל נוהגים כך. אף על פי שלא היתה דעת חכמים נוחה מזה. שכבר תיקן רבן גמליאל שלא יוציאו את המת בכלים נאים. היתה שם באותה העיר חבורה של מחסטי מתים שביללה לאחר שקברו מת היו באים ופותחים את קברו ומפשיטים אותו את בגדיו ומניחים אותו ערום.

נתגלה הדבר לרש"י ז"ל זי"ע נתיירא רש"י שמא ינהגו אף בו כמנהג המקום ויבואו מחסטי מתים ויפשיטו אותו את בגדיו.

שלח לו לרבם של ליסטים שיבוא אצלו הלך ובא. אמר לו רש"י: "רצונך, נעשה עסק". אמר לו: "מהו?" אמר לו: "הריני נותן לך שני אלפים דינרים על מנת שלא תעשה בי לאחר מיתתי כדרך שאתם עושים לשאר המתים". אמר לו ראש הליסטים שהוא מרוצה. אמר לו רש"י: "אנכי אתן לך את שני אלפים דינרים תיכף אבל רצוני כי הדברים האלה יהא על גבי הכתב". וחתם עליהם הגזלן.

לא יצאו ימים מרובים עד שנפטר רש"י לעולמו. קברוהו בכלים נאים כמנהג המקום. לא עמדו הגזלנים בדיבורם והלכו שנים מהם לפתוח את קברו של רש"י ולהפשיט אותו את בגדיו. כשהגיעו לקברו של רש"י התחילו שוקעים והולכים עד שעמדו עד לארכבותיהם באדמה. צעקה הצילו! הצילו! אנו שוקעים, אנו טובעים! באו חבריהם להוציאם דבקו ידיהם בידיהם והתחילו אף הם שוקעים. צעקו מתוך האדמה הצילו! הצילו! שמעו חבריהם ובאו ואחזו בהם להוציאם. התחילו אף הם שוקעים באדמה. היו כל בני החבורה כולם אחוזים זה בזה ולא יכלו לצאת היו צועקים מתוך האדמה הוי הצילו!

נשמע הדבר בבית המלך. יצא המלך לראות. כשהגיע לקברו של רש"י הוציא רש"י ידו מתוך קברו. ראה המלך שהוא אווז בידו כתב. קרא המלך לכהניו ולסופריו ואמר להם ראו מה כתב שם. נטלו את הכתב וקראו. שמע המלך ואמר: "הוציאו אותם". הוציאו אותם. אמר המלך: "תלו אותם על העצים!" תלו אותם על העצים ולא השאירו איש מהם.

מכאן ואילך היתה להם למתים מנוחה בקבריהם ממחסטי מתים. בזכות רבינו הקדוש רבם של ישראל רש"י זכר צדיק לברכה זי"ע. ומה הגויים כך על אחת כמה וכמה ישראל קדושים שחזרו ונזהרו במנהג אבותיהם במיתתם כבחייהם.

15. הנה אנכי מוצא חובה לנפשי לכתוב מעשה מה שהיה בספר תורה של עזרא הסופר בימי הגאונים אצל רב שרירא גאון.

בזמן הגאונים אצל רב שרירא גאון זצ"ל זי"ע היה אז בימיו עושר מופלג פרנס ומנהיג את ישראל והיה לו ספר תורה שהיה כתב ידו של עזרא הסופר. ולהעושר הזה היה לו שני בנים ולאחר פטירתו היה מחלוקת גדול בין הבנים היורשים מחמת שכל אחד מהם חפץ לקחת את הס"ת הזה מלקחת כל כסף וזהב שבעולם עד כי לא יכלו לחלק ביניהם בטוב והציעו טענותיהם לפני יודעי דת, ובאו אל מול הרב שרירא גאון ויצא הפס"ד שהחלוקה תהיה ביניהם עפ"י גורל ומי שיזכה עפ"י גורל בהס"ת שייך לו הס"ת הזה וכן עשו והסילו עפ"י גורל ביניהם וזכה האחד בהס"ת הנ"ל ושמח מאד שמחה גדולה והיה בעיניו כמוצא שלל רב. ולהשגיל היה לו יסורים גדולים כי אף שלקח כנגדו הרבה כסף וזהב כ"ז אינו שווה לו מגדול תשוקתו להס"ת הזה. והיה שם בהעיר הנ"ל כופר אחד אפיקורוס שאין לו חלק לעוה"ב ובראותו כל זאת מאד חרה אפו על היורש הזה שאיבד הון רב בעד ס"ת אחד ועשה ברשעתו מומר להכעיס ימ"ש והחליף את מלבושיו כדי שלא יכירוהו והלך לבית הכנסת אשר היה שם הס"ת הזה והתחבא שמה באיזה זווית עד הערב וכאשר הלכו כל האנשים לביתם לקח הכופר הזה את הס"ת מנרתיקו ומצא כתוב "ועבדתם את ד' אל' ובירך את לחמך וגו'" ועשה הרשע הזה ברשעתו ומחק את הע' מן ועבדתם וכתב א' במקומו ופיסל את הס"ת בחירוף וגידוף גדול ר"ל ודבר זה לא נתודע לשום אדם. ולאחר כמה ימים נודע הדבר שיש טעות כזה בהס"ת הזה. והנה היורש הזה שהס"ת נפל בגורלו היה לו צער גדול בשמעו מזה ומגדול היסורים ודאגה נחלה מאד כי אמר אף שיכולין לתקן הטעות הזה אבל לא יהיה נקרא ס"ת של עזרא הסופר. ובא אליו אביו בחלום הלילה וסיפר לו את כל המאורע וצוה לחפש תחת השלחן ושם נמצא עין של הכופר הרשע תיכף בעת המחיקה נפל עין ימין שלו אשר יקוים בו עין תחת עין. ועוד אמר לו אביו אשר הספר תורה לא יתקן שום אדם כי כן יצא הפס"ד מהב"ד של מעלה אשר עזרא הסופר בעצמו יתקן את הס"ת וכן היה כאשר אמר אביו. מזאת המעשה אפשר ללמוד מוסר השכל ואשרי המאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשה בני אדם וכל מחשבותם וכל האומר הקב"ה ותרן יותרו מעיו. גומל טוב למי שישמור מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו.

16. ראיתי אצל אחד מגדולי ירושלים שמו היה ר' זלמן בר נחום זצ"ל זי"ע. פעם אחת היה מעשה ואברך אחד בר אוריין בא אליו במוצאי יום הכיפורים והראה לו את אתרוגו, אתרוג זה היה מהודר בגידול נאה בנוי כמגדל שקיעותיו ובלישותיו כערוגות הבושם ומראהו דומה לזהב ירוק. בדק ר' זלמן את האתרוג מכל צדדיו ועינו החדה הבחינה במקום אחד. מחציו ולמעלה - חשש הסדר ופסלו. אותו שנה יום ראשון של החג חל להיות בשבת ואין מברכין על האתרוג בשבת משום דרבה "גזירה שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים" ואימתי מברכין? - למחר ביום השני של החג ומצות לולב ביום השני של החג כבר אינה דאורייתא אלא דרבנן שהרי בתורה כתוב: "ולקחתם... ביום הראשון". אותו אברך שצר היה לו על אתרוגו המהודר שנפסל פנה לר' זלמן ואמר: "אָפּי"כ חושבני שיש להקל בשנה זו שכל עיקר המצוה בשנה זו - דרבנן..."

שמע ר' זלמן דברים אלה יוצאים מפי אותו אברך וגודעזע כמו שנשכו נחש ולא נתקרה דעתו עד שגער בו גערה גדולה וכך אמר לו: "תמה אני עליך, שבר אוריין אתה ועוסק בתורה, וחמיר מבזבו עליך את ממונו כדי שתלמד תורה במנוחה, ואתה אין לך אמונה שמהיום ועד ערב החג הבא עלינו לטובה, שני ימים תמימים ויותר, עתיד הוא משיח בן דוד לבוא ובית המקדש להיבנות, ולולב ניטל כל שבעה במקדש - דאורייתא".

17. מפני שיש לי קבלה מדודי הרב הצדיק ר' שלמה זצ"ל זי"ע סגינהור מטאוריג מדינת ליטא אחי של "הסבא" שלי הגאון ר' אברהם חריף זצ"ל זי"ע הגאב"ד דק"ק פיקעלין כי מצד אמו אנחנו מגזע רש"י הקדוש על כן מצאתי חיוב לנפשי לכתוב פה מרש"י הקדוש וזכותו יעמוד לנו.

היה שר אחד בצרפת גודפריד מבוליאן שמו, גבור ואיש מלחמה אביר באבירים אכזר ומחבל. היה האביר האכזר הזה מצביאם של נוסעי הצלב. קודם שיצא למסע הצלב שמע על רש"י כי איש קדוש הוא ואליו רבים ידרשו. אמר לשאול את פי רש"י על אחריתו במלחמה מסע הצלב. שלח אותו שר להביאו לפניו, אך רש"י מאן ללכת כי הכיר את האיש, ויכעס השר וירכב בראש חילו ויבוא לבית מדרשו וימצא את כל השערים פתוחים וכן הספרים פתוחים ולא ראה אדם ויקרא בקול גדול: "שלמה, שלמה". ורש"י משיב: "מה אדוני מבקש?" ויאמר השר: "איה אתה?" ורש"י משיב: "הנני". וכן עשה כמה פעמים. תהה השר ויצא מבית המדרש וישאל: "היש פה יהודי?" ויבוא לפניו אחד התלמידים. צוה לו השר: "לך ואמור לרב שיבוא אלי והנני מבטיחו כי לא יאונה לו כל רע". וירד רש"י אל השר ויכרע לפניו והשר הקימו ויאמר: "ראיתי גודל חכמתך וברצוני שתיעצני על דבר גדול שיש לי לעשות כי הכינתי מאה אלף פרשים ומאתיים אניות גדולות ורצוני ללכוד את העיר ירושלים. וגם יש לי בעקרון שבעת אלפים פרשים ואני בטוח שאנצח את הישמעלים היושבים שם. ועתה הודיעני דעתך ואל תפחד". השיב לו רש"י בקצור: "אתה תלך ותלכוד את ירושלים ותמלוך עליה שלשה ימים וביום הרביעי יגרשוך הישמעלים ותברח לעיר הזאת עם שלשה סוסים". ויתמרמר השר מאד ויאמר: "אפשר כנים דבריך אך אם אחזור בארבעה סוסים אאכיל את בשרך לכלבים ואהרג את כל היהודים שבצרפת".

לאחר ארבע שנות המלחמה ולאחר שכבר הצליח ללכוד את עיר הקודש ולמלוך עליה אנוס היה גוטפריד לברוח וכפליט חזר לצרפת עם שלשה פרשים רוכבי סוסים מלבד הסוס אשר הוא בעצמו רכב עליו. אז זכר את דברי רש"י ויחליט בלבו לבוא אל עירו ולהרוג את רש"י עם כל היהודים. אך ד' הפר את עצתו כי בהכנסו להשער העיר נפלה אבן ממשקוף השער והמיתה אחד מחבריו עם הסוס שעליו רכב. ויבהל השר מאד ויודה כי כנים דברי הרב היהודי וילך אל רש"י להשתחוות לו בטרם ישוב לביתו וימצא כי רש"י כבר הלך לעולמו ויתאבל עליו מאד.

18. שמעתי מאחד ממכירי שהמנהג בעיר ברדיטשוב היה בעת שכתבו שטר התנאים היה המנהג כי ב"ה יתברך יהא החתונה בחודש מנ"א או בחדש כסלו בעיר ירושלים עה"ק ת"ו ואם ח"ו אם יהא עיכוב אז מוכרחין לעשות החתונה ביום הנ"ל פה בבארדיטשאו. כן היה חזק בהאמונה בביאת הגואל.

וכמו כן שמעתי על הגאון הקדוש ר' רפאל האמבורגער זצ"ל דרכו בקדש לישון מעט אחר סעודת הצהרים ביקש מהשמש שלו שלא לילך לישון בשעה זאת אולי ישמע את קול השופר של משיח צדקינו להעיר אותו.

19. אדמו"ר הגאון הצדיק ש"ב ר' יעקב מאיר ראגאלער זצ"ל זי"ע בימי נעורותיו בעת שהיה מקום מגורו בעיר אייראגאלי הוא יושב ולמד מבוקר ועד ערב מעוסף בסליח ותפילין וזוגתו הרבנית היתה מנהלת את העסקים והיה איש עשיר ואמיד. ובימי זקנותו וזוגתו הרבנית עלתה נשמתה השמימה העתיק את אהלו בעיר ווילנא והיתה לו בת זקונים שהגיעה לפרקה ובא לו אחד מן השדכנים והציעו לו שני ענינים. אחד מן הענינים לא בקש שום נדוניא רק הוא ירא שמים וחז"ל אמרו: "לעולם ימכור אדם מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם", על כן הוא מסכים בלי נדוניא. והשני אע"פ שהוא ג"כ ירא שמים אבל הוריו יבקשו לכל הפחות שלשת אלפים ר"כ נדוניא. אמר לו השדכן: "עצתי אמונה לכס להשתדך עם הראשון שהוא לא חפץ בנדוניא וכאשר אני יודע כי אין לו סך הגון כזאת יותר טוב הענין הראשון. אמר לו כי הוא יבוא מחר ויתן לו תשובה. ביום מחר בא השדכן. אמר לו: "רצוני להשתדך עם השני מי שמבקש נדוניא שלשת אלפים". שאל לו השדכן: "רבי, כסף מנלך?" אמר לו: "תקותי חזקה כי המרום ישלח לי" וכן הוה היתה באלו הימים הגרלה של כמה אלפים ר"כ וקנה כרטיס וזכה על הנדוניא ועל הוצאות החתונה. כן היה חזק באמונה וכמו שכתוב: "השלך על ד' יהבך והוא יכלכלך".

20) וכמו כן ידוע לי בעת שלמדתי בהקיבוץ של האדמו"ר הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל גראדזענסקי מד"א דווילנא שמעתי מזקני ווילנא שהם למדו בקלויז של הגר"א בווילנא הם שמעו באזנם, פעם אחת ישבו בבית המדרש של הגר"א בווילנא והם עסקו בענין בטחון ואמר אחד מהם: "מה גדול הענין של בטחון. התורה הקדושה התחילה בתיבת בית שהוא ראשי תיבות של בטחון. היסוד של איש שרצונו להיות ירא אלקים ושומר מצוה - בטחון". ובתוכם ישבו הגאון הצדיק ר' ישראל סעלאנטער זצ"ל זי"ע והשני הגאון ר' שמואל שטראשון זצ"ל בעיר המחבר על ש"ס הרש"ש, ר' ישראל סעלאנטער זצ"ל שהיה אבי המוסר אמר כי בטחון שייך אפילו אם יש לאיש אחד אפילו על מותרות לא רק על לחם לאכול ובגד ללבוש, אם יש לאדם בטחון המרום ממלא את בקשתו ור' שמואל שטראשון אמר רק מה שנחוץ אבל לא על המותרות. באותו זמן היה שיעור אזיגער יקר המציאות. אמר ר' שמואל: "אתה בעל בטחון ונחוץ לך א שיעור. בטח בד' כי הוא ישלח לך א שיעור". אמר לו (ר' ישראל) כי לא נחוץ אפשר להיות בלי שיעור.

בערך עוד ירה ימים אמר ר' ישראל סעלאנטער זצ"ל: "אנכי עובר על לאו בלא תחמוד" נחוץ מאד שיעור לא לאחר זמן תפלה ועוד. רק כאשר אנכי מרגיש כי נחוץ בטוח אנכי כי המרום שליח לי שיעור.

מהרתיום בא איש אחד מהחילים שעובדים עבודת הצבא בבית המדרש של הגאון והלך אל דרב הגאון ר' שמואל שטראשון ואמר: "אחד מהחילים שעלה נשמתו השמימה וקודם הסתלקותו צוה כי השיעור שלו יתנו לאחד מהאברכים שלומדים בבית המדרש של הגר"א את השיעור שלו". אז אמר ר' שמואל שטראשון: "כעת אנכי רואה כי הצדק אתך: כי בטחון שייך אפרו על מותרות" מוזאת אפשר ללמוד מה גדול. מדת הבטחון. ויש לי על זאת עוד ועוד דברים. הדקו ואמצו במדת הבטחון הן ברוחניות והן בגשמיות.

21) בזמן קצר אחרי החתונה חליתי במחלה קשה ר"ל בהיותי בווילנא לדפוס את ספרי "פרי איתן" והייתי בסכנה גדולה והרופאים אמרו כי אין שום עצה רק מן השמים יחוסו עלי. וכאשר ה"חפץ-חיים" זצ"ל שמע מוזאת - והוא הכיר אותי מן העת שלמדתי אצל הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל זי"ע בהקיבוץ שלו בווילנא וכמו כן בעת שלמדתי בהכולל של האברכים באישישאק שהיא סמוכה לראדין - בא לבקרני עם חתנו הגאון הצדיק ר' צבי הירש לעווילנא זצ"ל זי"ע (גם הוא היה מכיר אותי מקודם). וזוגתי הצדקנית נ"ע יושבה ובכתה בדמעות שלישי ע"י הצבה האיום כי היתה בידה לחיות חיי ענג כי הציעו לה ענינים עם בחורים מבני גבירים יפוחים ורצונה רק עם בן תורה מהישיבות הגדולות וכעת היא אומללה. אמר לה: "אל תבכי בנקות כי זכות התורה יעמוד לו כי הוא ישוב לאיתנו ויהא לו משרת הרבנות על כסא דין יתנו מאשרים ברוחניות וגשמיות ויהא לכם בנים ובני בנים דור ישרים מבורך". ות"ל כי חבדו דיו כאורים ותומים. המרום לא יסיר חסדו מאתי להלאה.

13. אמרות קצרות

1) חז"ל אומרים: "שחורה אני ונאווה" שחורה אני בימות החול ונאווה אני בשבת" ואילו על רמת-גן אפשר לומר להיפך: כמה נאה היא בימות החול וכמה שחורה היא עם חילול השבת שבה.

2) השכינה גלתה עשר מסעות מקודש הקדשים עד שעזבה את העיר (יהזקאל), כאן, ברחוב תל"ס, דירת העשירית מאז באתי לא"י ומכאן כבר לא אצא לדירה נוספת (וכך הוה).

3) "בראשית ברא" ראשית כל יש לדאוג לבריאות.

4) (כד"ה של פטירתו): הלואי ואשמע גם שופרו של משיח.

5. לא נסע לכותל אחרי שחרורו ואמר: "אני רוצה לנסוע עם בנין בית המקדש".
6. כשהוצע לו ע"י מר פריד כשבא להתרימו למעות חיטין שלהבא לא יסריח את עצמו כי הוא ישלח לו המחאה בדואר ענה: "ואיפה שכר הליכה שלי?".
7. כשהי' מתלהב מסוגי' בגמרא הי' אומר: "אח, התנאים והמוראים ידעו ללמוד!".
8. למי שהי' מברכו הי' אומר: "כתוב באברהם: "ואברהם מברכיך" וכיון ששמי אברהם הרי ע"י שברכתני אתה כבר מבורך".
9. בשנותיו האחרונות כשההליכה קשתה עליו אמר: יש לי קונפליקט עם רגלי אני אומר להן שעליהן ללכת לפי רצוני והן עונות לי: "למה שנשמע לך? הרי אנו באותו הגיל כמוך וחוץ מזה אנו שתים ואתה רק אחד".

14. נר ד' נשמת אדם

ביום עש"ק י"ז מרחשון, ב-4 לפנות בוקר הלכה לבית עולמה אמי, הכ"מ, פרומא חיה בת הרב המחבר ע"ה.

את כל חייה מסרה למען משפחתה ובמיוחד לספול באביה ע"ה ומשדעך נרו לא החזיקה מעמד זמן רב אחריו.

בת 65 היתה במותה.

יהי ספר זה לעילוי נשמתה.

יהא זכרה ברוך ותנצב"ה והנותן חיים יתן לנו חיים.

א.ב.